2015.

Kandó Kálmán és a borsodi szénbányászat, valamint az „Imperiál-ügy”

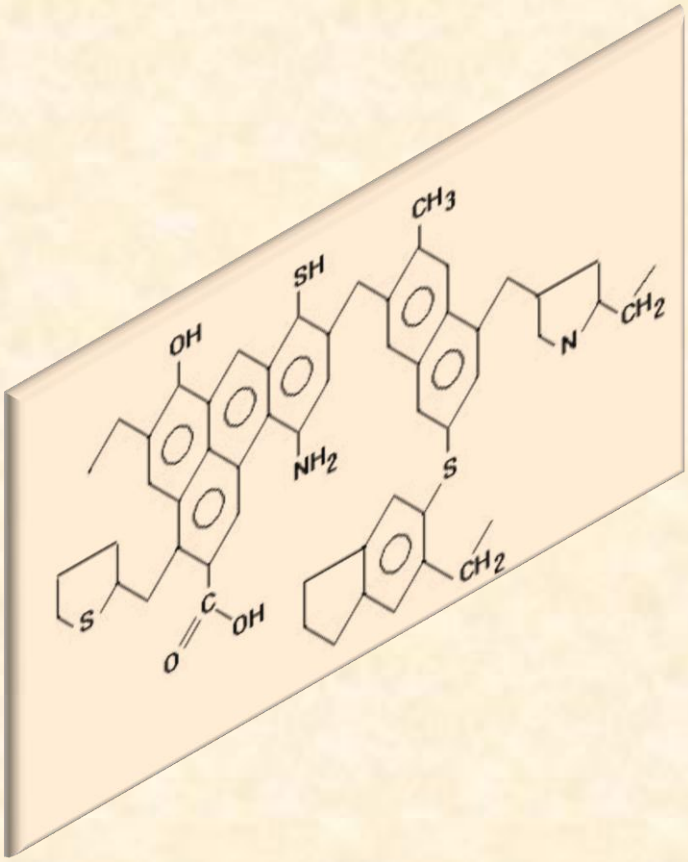

RR

BY NC ND

Rónaföldi Zoltán

Rónaföldi Zoltán

Kandó Kálmán és a borsodi szénbányászat, valamint az „Imperiál – ügy”

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnevét, a Mű címét).

Ne add el! — Ezt a művet nem használhatod fel kereskedelmi célokra.

Ne változtasd! — Ezt a művet nem módosíthatod és nem készíthetsz belőle átdolgozást, származékos művet.

2015.

“Az akadályok nem törhetnek meg;
minden újabb akadály az elszántságomat fokozza.”

Leonardo da Vinci

A borsodi szénbányászat történetének kutatása közben – amikor Kandó Kálmánnak az itteni tevékenységeit vizsgáltam - sok érdekes tervre, elképzelésre, történésre találtam.

A tevékenysége itt nálunk az 1920-as évek elején kezdődött. Amiről a későbbiekben majd részletesen szeretnék írni, és az eseményeket, történéseket összefoglalni, az részben a borsodi barnaszén lepárláshoz kapcsolódó ügy, annak megvalósítása, valamint nem túl szép befejezése.

A borsodi barnaszén lepárlását az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt – Kandó Kálmánnak, mint az egyik tulajdonosnak az elképzelése alapján és vezetésével - kezdeményezte az Imperial Vegyészeti Gyár Rt[1] eljárására. Velük közösen Berentén lepárló üzemet létesítettek. Az Alacskán bányászott szénből a sikeres kísérletek után elkezdődött a lepárlás Berentén és úgy látszott, hogy minden az elképzeléseknek megfelelően alakul majd.

Sajnos nem így lett! Az Imperial Vegyészeti Gyár Rt-t perbe fogták, meghurcolták, és tönkre tették. Ennek a története az „Imperiál – ügy”.

Mielőtt a peres ügy részleteibe mennénk, szeretnénk bemutatni azokat az előzményeket is, amelyek a borsodi szén első lepárlásához vezettek, és vázlatosan áttekinteni Kandó Kálmánnak a borsodi szénterületekre vonatkozó közvetlen és közvetett munkásságát is.

A könyvben az idézett iratok, dokumentumok helyesírásán nem változtattunk. Szükség esetén a lábjegyzetben fűztünk megjegyzést azokhoz a dolgokhoz, amelyek félreértést okozhattak, vagy egyéb magyarázatra szorultak.

A per anyagát az MTI napi tudósításaiból vettük át, azon nem változtattunk, nem kommentáljuk.

[1] A hivatalos elnevezése Imperial Vegyészeti Gyár Rt. Ennek ellenére iratokon, bírósági anyagokban, újság cikkekben hol Imperial, hol Imperiál. A leggyakrabban az Imperiál a megnevezés, ezért mi is ezt használjuk majd.

Kandó Kálmán

A kimagasló tehetségű, méltán világhírű Kandó Kálmán gépészmérnök munkája a köztudatban az indukciós villamos motorok, általa kidolgozott számítási elveihez és magyar gyártásához, a különféle vasutak villamosításához, a villamos mozdonyok tervezéséhez valamint gyártásához kötődik. Mérnöki pályafutása alatt számtalan más dolgot is alkotott. Neve nemcsak a neves Ganz céggel fonódott össze, hanem számtalan más elismert vállalattal is, szerte a világom.

Számos könyv és egyéb írás, visszaemlékezés e nagyszerű mérnök és feltaláló életét nálam sokkal jobban és részletesebben megírta már. Itt csak néhány fontosabb szemelvény kerül bemutatásra az életéből és munkásságából, hogy láthassuk emberi, mérnöki nagyságát!

Kandó Kálmán a középiskolai tanulmányait előbb a budapesti Sütő utcai Evangélikus Gimnáziumban, majd a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészeti Karához tartozó Gyakorló Gimnáziumban végezte, ahol 1888 nyarán tette le érettségi vizsgáit. Ugyanazon év szeptemberében beiratkozott, az akkori idők egyik Európa-szerte legkiválóbb technikai felsőoktatási intézményébe, a budapesti Királyi József Műegyetem Gépészmérnöki Szakosztályára.

Valamennyi szigorlatát kiváló eredménnyel letéve 1892. szeptember 12-én szerezte meg kitűnő minősítésű gépészmérnöki oklevelét.

Polában, a haditengerészetnél letöltött önkéntes katonaéve után tanulmányútra ment Párizsba, ahol a gépeket és acélszerkezeteket gyártó Compagnie de Fives – Lille gyár elektrotechnikai részlegének szolgálatába lépett. Itt ismerkedett meg az akkor hatéves múltra visszatekintő, a forgó mágneses mező elvén működő két-, illetve háromfázisú indukciós (aszinkron) motorok elméletével és szerkezetével. Ez a vállalat abban az időben rendezkedett be a Nikolai Tesla által feltalált és Európában Michael Dolivo – Dobrowolsky által továbbfejlesztett indukciós motorok gyártására. Felismerve az elektrotechnika e legegyszerűbb szerkezetű és ennek megfelelően kitűnően üzembiztos gépében rejlő hatalmas lehetőségeket, a benne lévő őstehetség első megnyilvánulása volt e motorok méretezésére egy új számítási módszer kidolgozása. Ez az új szerkesztő - számító eljárás a gazdaságos villamosmotorok gyártását tette lehetővé.

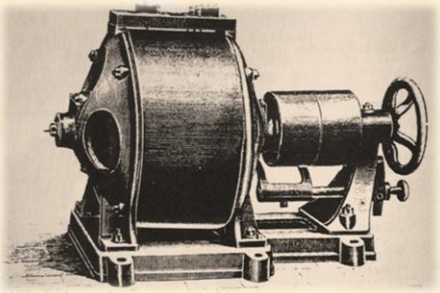

Ganz „F” típusú villamos motor[2]

1894-ben Mechwart András meghívására, aki ekkor a Ganz és Társa Vasöntő és Gépgyár Rt. vezérigazgatója, hazatért, és a gyár Elektrotechnikai Osztályának szolgálatába állt. Az osztályt ekkor Zipernowsky Károly vezette.1894 decemberében számításai és tervei szerint megkezdődtek a gyár első háromfázisú motorsorozatára vonatkozó kísérletek. Ennek eredményeként már 1895 májusában elkészült az „F” típusjellel ellátott motorsorozat első példánya.

[2] F „forgóáramú”, FE forgóáramú-egyfázisú, TF „trakciós” – forgóáramú, azaz vontatási célú motor, FF rövidrezárt forgórészű motor…

A gyakorlatban kitűnően bevált üzembiztos „F” motorok mellett ugyancsak Kandó számításai és tervei szerint két-, illetve háromfázisú szinkrongenerátorok, transzformátorok, továbbá a hálózat, valamint a hajtások üzeméhez nélkülözhetetlen kapcsolók, indító- és szabályozó-ellenállások gyártását is bevezették. Kimagasló munkásságának elismeréseként csakhamar főmérnöki kinevezést kapott, és ilyen minőségben hozta létre az Erőátviteli Irodát, amelynek eredményes munkájával sok gyárban, malomban és ipartelepen a villamosítás megvalósulhatott.

A 6 LE teljesítményű egyenáramú bányamozdony volt a Ganz gyár első villamos járműve, melyet 1892-ben gyártottak. Kandó Kálmán azonban kezdeményezte a háromfázisú aszinkronmotor alkalmazását vasúti vontatási célokra.

Kandó Kálmán

Kandóék 1899-ben dolgozták ki, majd a századfordulótól közel egy évtizeden át igen nagy példányszámban gyártották a kitűnően bevált, „FF” típusjelű háromfázisú indukciós motorsorozatot.

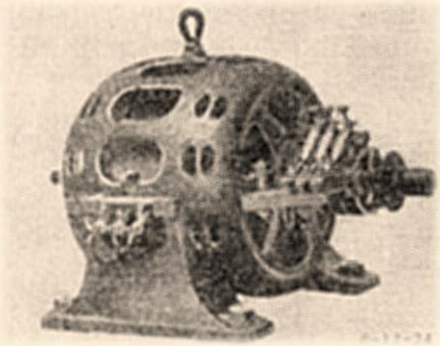

Ganz „FF” motor[3]

Ez volt Kandó korai villamosgép-tervezői munkásságának csúcspontja. Ezek a motorok 300 V, illetve 3000 V névleges feszültségre készültek, és a nagyon széles teljesítményhatárok között gyártott háromfázisú motorok, a Ganz gyár legsikerültebb villamos gépei közé tartoztak. A teljesítményegységre jutó tömegükkel, általános nemzetközi elismerést arattak.

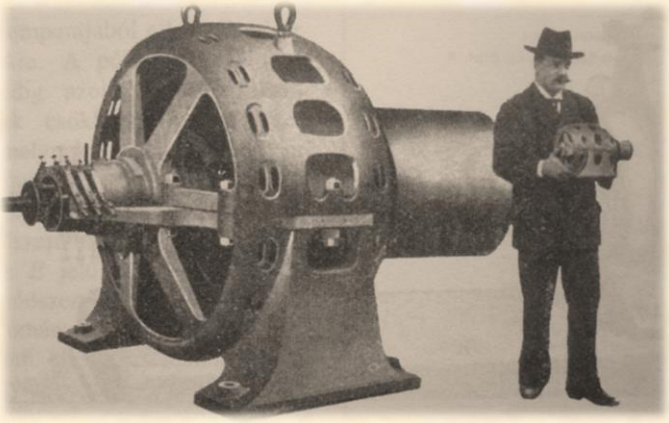

Korabeli reklám, a „legkisebb” és egy „nagyobb” FF motor[4]

[3] Elektrotechnika 1988. 6. szám

[4] Fojtán István: Kandó – mozdonyok. Vasúthistóriai Könyvek. 1998.

Fojtán István villamosmérnök édesapám munkatársa volt a MÁV Miskolci Vontatási Főnökségén. Az Óbudai Egyetem Kandó Kálmán Villamosmérnöki Kar kari tanácsa határozatával a 2011. évi Kandó Kálmán Emlékdíjat adományozta Fojtán István nyugalmazott főmérnök, MÁV főtanácsosnak. Fojtán István Kandó Kálmán műszaki és emberi életművének legelismertebb szakértője. Igen sokat tett a magyar műszaki fejlődés múltjának megismertetésért. Az Óbudai Egyetem az ő szakértői tevékenysége eredményeként büszkélkedhet az itt kiállított kísérleti fázisváltóval. (RZ)

1896-ban kezdődtek meg a Kőbányai úti Ganz Kocsigyár melletti telken épített 1000 mm nyomtávolságú próbapályán a nagyvasúti villamos vontatási kísérletek, az itt szerzett kedvező tapasztalatok alapján kerülhetett sor a Genfi-tó partján fekvő Evians-les-Bains helyen egy közforgalmú, Magyarországon két, és Franciaországban egy bányavasút zisú rendszerben történő villamosítására.

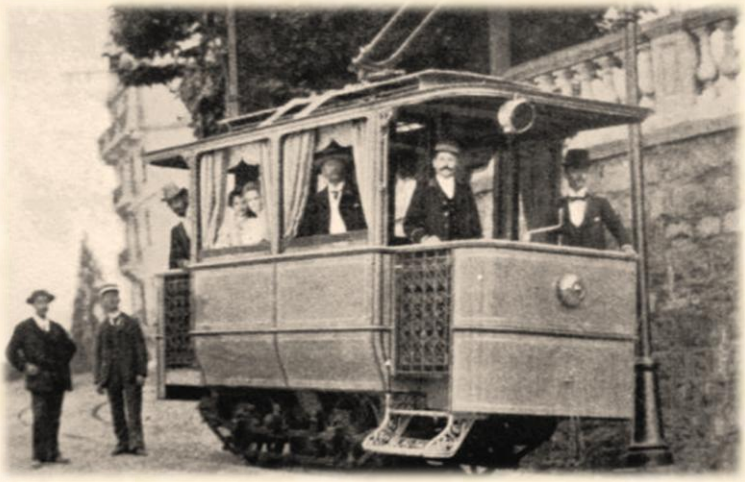

Evians-les-Bains,
Ganz 200 V, háromfázisú
villamoskocsi

Kandó tervei alapján készültek el a legnagyobb teljesítményű „AF” gépek[5] 1897 emberében. Ezeket az Etsch erőmű részére gyártották, amely Merano, és Bolzano városok villamosenergia-igényét elégítették ki.

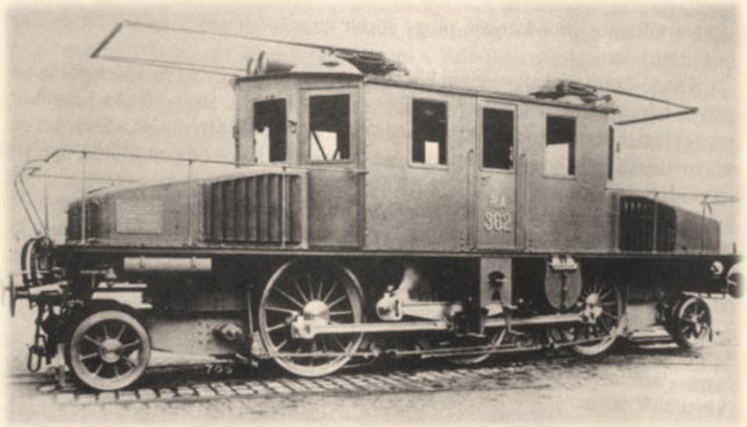

Valtellina - Vasút, RA 36
háromfázisú mozdony,
1904[6]

Az ő elgondolásai és az irányítása mellett készült részlettervek alapján végezte el a Ganz-gyár 1898–1902 között, az észak-olaszországi 106 km hosszú, a Comói-tó keleti partján húzódó, Valtellina-Vasút villamosítását, 3000 V, 15 Hz, háromfázisú rendszerrel.

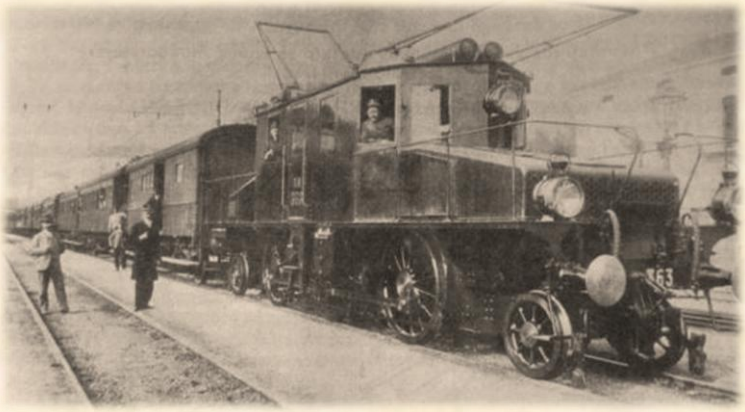

RA 363 Kandó mozdony,
személyvonati szolgálat,
Valtellina vasút, Lecco állomás[7]

[5] Villamos generátorok
[6] A mozdony az alapját képezte a későbbi évtizedekben-Olaszországban legyártott 742 db háromfázisú villamos mozdonynak. Valtellina vasút, 3000 V, majd 3300 V feszültség. 15 Hz → 31 és 62 km/h; Fojtán István: Kandó - mozdonyok
[7] Fojtán István: Kandó - mozdonyok

A Valtellinán elért kiváló eredmények hatására az olasz kormány 1905-ben fölépítette a Societa Italiana Westinghouse gyárat, villamos mozdonyok gyártására. Ennek vezetésére és egyben az ott készítendő háromfázisú mozdonyok tervezésére Kandót hívták meg, aki így 1906 májusában kénytelen volt megválni a Ganz Villamossági Rt.-nél betöltött 12 éves mölcsöző és az akkori magyar műszaki munka világhírnevét öregbítő pályafutásától.

Nagyszerű, eredményekben gazdag olaszországi munkásságának 1915 tavaszán a Monarchiának szóló olasz hadüzenet vetett véget. Hazatérése után újra sorozták és népfölkelő hadnagyi ranggal előbb a Várépítési Parancsnoksághoz, majd Bécsben a vezérkar vasúti osztályán, mint a szénellátás referense kapott beosztást. Az itteni munkája során egyértelmű lett számára, hogy az osztrák – magyar monarchia kiterjedt vasúti hálózatán a gőzmozdonyokban egyedileg – viszonylag rossz hatásfokkal – elégetett szén központi hőerőművekben hasznosabban alakítható át villamos energiává, amely aztán gazdaságosabb villamos vontatást tesz lehetővé. Tisztán látta, hogy igazán jelentős szénmegtakarítás csakis a gőzüzemű vasút fő hálózatának villamosításával lehetséges. Ezzel kapcsolatosan fogalmazta meg azt az azóta világszerte elfogadott alapelvet, amely szerint a nagyvasutak villamosítása akkor lehet igazán gazdaságos, ha azok egyszerű transzformátor-alállomások közbeiktatásával közvetlenül kapcsolódhatnak a szabványos periódusú országos villamosenergia-rendszerhez

1917 nyarán a Ganz és Társa – Danubius Rt. kérésére felmentették a katonai szolgálattétel alól és előbb a gyár műszaki, majd 1918-tól vezérigazgatójává nevezték ki.

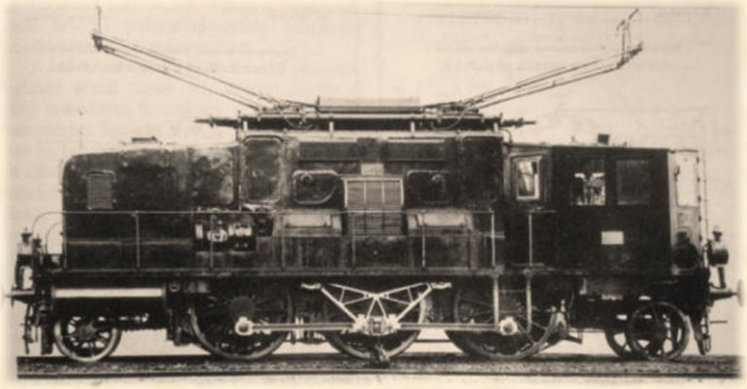

E 333. sorozatú, háromfázisú „Romeo” típusú Kandó mozdony, Olaszország[8]

Vezérigazgatói teendői és az első fázisváltós próbamozdony számítási és szerkesztési munkálatai mellett, Kandó, 1919 végén, az olaszországi Saronnoban lévő Nicola Romeo mozdonygyár felkérésére háromfázisú teher- és személyvonati mozdonyokat is tervezett. 1920-ban a floridsdorfi mozdonygyárnak fázisváltós mozdonyokat, majd 1921-ben a Párizs–orléans-i vasúttársaságnak, gyorsvonati mozdonyok gépszerkezeti részének tervezését vállalta el, amelyek egyenáramúak voltak. Egymás után tervezi villamos vasútjait, mozdonyait, amelyek már akkor – mindez a XX. század elején - akár 2000 kW teljesítményűek és 100 km/h sebességre is képesek. Ezek egyre nagyobb elfoglaltságot jelentettek számára az alkotó egyéniségétől egyébként is távol álló vezérigazgatói állása mellett.

A trianoni trauma után itthon dolgozik, és számos kiváló mérnökkel veszi körül magát ismét és folytatódik a Ganz sikersorozata.

[8] 25, 37,5, 50, 75 km/h; 93,3, 66,6, 103, 70, 6 kN vonóerő, indításkor 115 kN. Fojtán István: Kandó - mozdonyok

A vezérigazgatói állástól végre 1922 júliusában sikerült megválnia és a szerkesztési irodájával együtt átköltözött fiatal éveinek színhelyére, Budára, a Ganz Villamossági Rt. gyártelepére. Itt, mint e nagy múltú gyár műszaki tanácsadója, a fázisváltós mozdonyok szerkezeti tökéletesítésének szentelte élete befejező, közel 9 esztendejét.

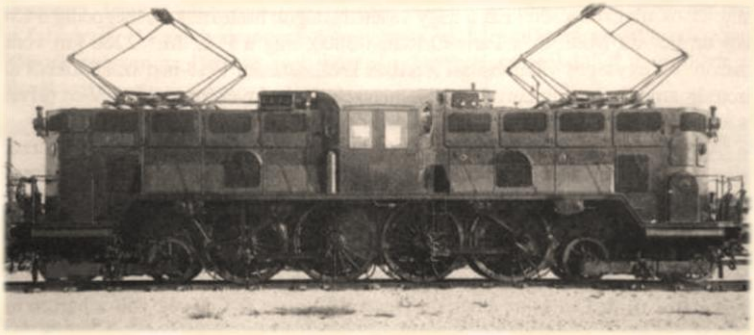

Paris – Orleans Vasúttársaság E 401. sorozatú hipersztatikus-hajtású Kandó mozdonya, 1926[9]

Paris – Orleans Vasúttársaság Kandó mozdonya, gyorsvonattal 1928.

1470. sorozatú Kandó mozdony Ausztria, Arlberg, 1929[10]

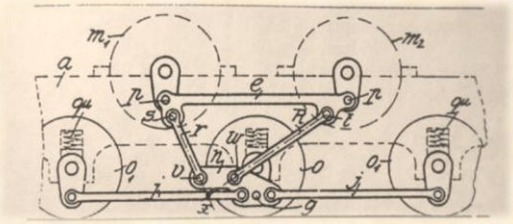

Kandó – háromszöges, rudazatos hajtás

[9] 1500 V, 3080 kW, 130 km/h. A mozdony két év próbaüzem alatt Franciaországban 178 400 km futásmennyiséget teljesített. Fojtán István: Kandó - mozdonyok

[10] 15 kV/16 2/3 Hz, max. 100 km/h, max. 106 kN vonóerő. Fojtán István: Kandó - mozdonyok

MÁV V 40.001. Kandó mozdony, személyvonati szolgálatban[11]

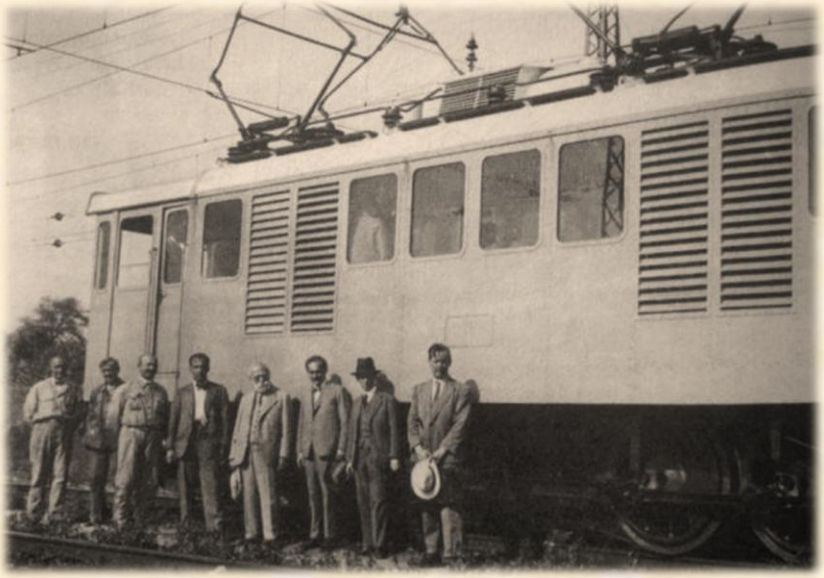

MÁV V 60. 001 fázisváltós Kandó mozdony, 1932

Európa első villamosított fővonalán az olasz Valtellina vonalon, amelyet a Ganz készített a vasúti vontatás igényeit figyelembe véve háromfázisú 12 1/3 Hz-es táplálást alkalmaztak. A megoldás több problémát vetett fel: A vontatáshoz használt frekvencia eltért az országos villamos hálózat 50 Hz frekvenciájától, ezért vagy áramátalakító állomásokat, vagy külön távvezetékrendszert kellet építeni a vasúti igények kielégítéséhez.

A háromfázisú tápláláshoz szükséges két felsővezeték kiépítése és üzemeltetése drága, alternatív megoldásként több országban az egyenáramú vontatást vezették be. Ebben az esetben, ugyan elegendő volt egy felsővezeték, azonban a gazdaságos üzemeltetéshez annak a keresztmetszete viszonylag nagyra adódott, illetve sűrűn kellet áramátalakító állomásokat létesíteni. Kandó helyesen ismerte fel, hogy a vasúti villamos vontatást az ország egységes energiarendszerén belül kell megvalósítani. Az 50 Hz-es egyfázisú váltakozó feszültséget a

[11] Szécsey István gyűjteménye

mozdonyban háromfázisúvá alakítva táplálják a vontatómotorokat. Így a vasút külön villamos rendszert nem igényel, mindössze egyetlen munkavezetéket kell létesíteni.

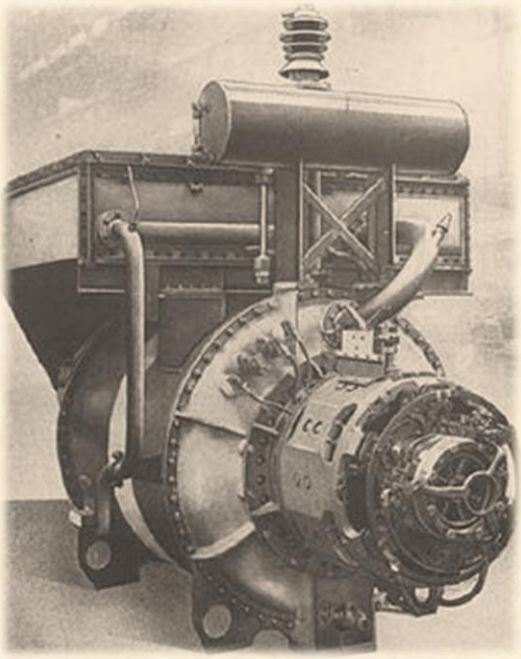

Kandó – fázisváltó, 1933.

A fenti hátrányok kiküszöbölésére 1915 és 1920 között Kandó Kálmán megalkotta a fázisváltós vontatási rendszert, ahol a táplálás az egységes 50 Hz frekvenciájú országos elektromos hálózatról történik. A használt viszonylag magas feszültség eredményeképpen vékony felsővezetékeken, és egymástól viszonylag nagy távolságokra telepített transzformátorállomásokon keresztül táplálhatóak meg a mozdonyok. A mozdonyok tömege azonos teljesítmény mellett az egyenáramú táplálású mozdonyoknál jelentősen kisebbek, míg a 16 2/3 Hz táplálású mozdonyoknál alig nehezebbek.

A fázisváltó a felsővezetékből nyert egyfázisú táplálást alakítja át háromfázisú, vasúti vontatáshoz megfelelő frekvenciájú feszültséggé. A rendszer féküzemben lehetővé teszi az energia visszatáplálását az országos hálózatba. Az első ilyen kísérleti mozdonyt 1923-ban helyezték üzembe. Ennél a különleges berendezésnél Kandó egyfázisú transzformátort, egyfázisú szinkronmotort és többfázisú szinkron generátort egyesített egy több mint háromezer alkatrészt egyesítő villamos gépben. A munkavezeték magasfeszültségű áramát átalakítva szinkron motort hajt. A szinkron motor háromfázisú generátort forgat, biztosítva a háromfázisú, kisfeszültségű áramot a hajtómotorok számára. A sebesség szabályozása külön aszinkron frekvencia-átalakító gépcsoporttal, vagy pólusváltós motorokkal történik.

A Kandó-féle fázisváltós rendszernek köszönhetően a világon Magyarország az egyetlen, ahol a vasúti vontatásban a kezdetektől az 50 Hz-es rendszert használják. A fázisváltó a világ egyik legbonyolultabb villamos gépe volt. A nagyméretű pólusváltós hajtómotorok nem tették lehetővé a mozdonyon a csatlórudak elhagyását és a tengelyek közvetlen meghajtását. A megoldás a hajtómotorok kicserélése kisebb nem pólusváltós gépekre. Ez a megoldás lehetővé tette a korszerűbb forgóvázas kialakítást is. A frekvencia átkapcsolását pedig egy a fázisváltóval egybeépített frekvenciaváltóval oldották meg. Ez a fejlesztés ugyan a mozdony tömegét valamelyest növelte, illetve a hatásfokát kismértékben rontotta, azonban az előnyei (kialakítható a forgóvázas kivitel, a végsebesség növelhető) ezt kompenzálták. A forgó villamos gépek több hátránnyal rendelkeznek a nyugvó gépekkel szemben. Ezek közül a lényegesebbek: Magasabb ár, magasabb tömeg, rosszabb hatásfok, nagyobb helyszükséglet, magasabb karbantartási igény, alacsonyabb MTBF (kisebb megbízhatóság), a forgásból adódó zajosabb üzem.

MÁV V44. Ganz - Kandó – Ratkovszky rendszerű fázis – és periódusváltós mozdony[12]

MÁV V.55. Ganz - Kandó – Ratkovszky rendszerű fázis – és periódusváltós mozdony[13]

A nyugvó áramváltók ezeket a hátrányokat kiküszöbölik. Az 1960-as években azonban döntő fordulat következett be az erősáramú elektrotechnikában. Kifejlesztették a teljesítmény-félvezetőket, diódákat és tirisztorokat. Eleinte egyenirányításra használták, a mozdony váltakozó áramot kapott, kerekeit pedig a vontatásra jól bevált egyenáramú motorok hajtották. A félvezető technika fejlődésével lehetővé vált, hogy ne csupán egyenáramot, hanem többfázisú, változtatható frekvenciájú váltakozó áramot is elő lehessen állítani ezek segítségével. Ez nem más, mint a forgógépes fázisváltó modern, elektronikus változata, amely szintén lehetővé teszi a megbízható, kefe nélküli aszinkron motorok alkalmazását.[14]

[12] 2'Do2' tengelyelrendezés, 4000 LE (2940 kW), 125 km/h legnagyobb sebesség. 16 kV/50 Hz. A V44 sorozat első darabja 1943 áprilisában készült el. Gyártás 1943-44, kettő darabot gyártottak belőle.
[13] Bo'Co' tengelyelrendezés, 2354 kW, 125 km/h, 16 kV/50 Hz. Gyártás 1950-57, 12 darab készült.
[14] Fázisváltós villamos vontatás és a villanymozdony (Kandó Kálmán)
http://magyarelme.blogspot.hu/2012/08/fazisvaltos-villamos-vontatas-kando.html

Kandó Kálmán ezek mellett számos egyéb kérdéssel is foglalkozott, amint azt a későbbiekben látni fogjuk. (szénlepárlás, vízi energia hasznosítása, magyarországi tanoncok képzésének újragondolása, szakképzésük korszerű alapokra helyezése…)

1895–1929 között megadott szabadalmainak száma 69. Az életének munkásságát több könyv is részletesen leírja.

Lajstrom-szám	A bejelentés napja	Osztály-jelzete	A szabadalom címe
9633*	1897. 04. 03.	VII/g	Újítás váltakozó áramú motorokon
9634*	1897. 04. 03.	VII/j	Eljárás kóbor, váltakozó áramok okozta telefonzavarok megakadályozására
16577	1899. 05. 09.	VII/g	Újítások dinamógépeken
17826	1899. 08. 30.	VII/g	Komprimált levegővel működésbe hozott folyadék ellenállás
17858	1899. 08. 30.	VII/g	Újítások villamos vasúti motorokon
20346	1900. 06. 19.	V/g	Újítás villamos kontaktus készüléken
21212	1900. 08. 15.	VII/g	Kombinált reverzáló s önműködő maximál kiiktató többfázisú váltóáramú motorok számára
21228	1900. 08. 15.	VII/g	Vezénylő készülék egy vagy több sűrített levegővel működtetett folyadékrheostat egyidejű ki- és beiktatására
21520	1900. 11. 20.	VII/g	Önműködő elektromos-relais, elektromos járművek és szállítóművek légnyomású fékeinek működtetésére
21539	1900. 11. 20.	VII/g	Önműködő kapcsolóberendezés elektromos vasutak munkavezetékeinek vonalszakaszai számára
22059	1900. 07. 01.	VII/d	Újítás sűrített levegővel működő folyadék reosztátokon
22970	1901. 06. 01.	VII/g	Pneumatikus vagy hidraulikus átiktató, s ennek működtetésére szolgáló szerkezet
23236	1901. 06. 20.	X/c	Több készüléknek bizonyos meghatározott sorrendben való állítására, s más sorrendben való visszaállítására szolgáló berendezés
23291	1901. 03. 19.	VII/g	Újítás sűrített levegővel működő folyadékrheosztátokon
24581	1901. 08. 10.	V/g/2	Berendezés két motorkocsit tartalmazó, elektromos üzemű vonatnak bármely motorkocsikról való vezetésére
26205	1901. 11. 09.	V/g/2	Elektromos vonatok vezetésére szolgáló berendezés
27290	1902. 11. 25.	VII/g	Két vagy több forgóáramú motorkaszkád egymással való kapcsolása
27644	1902. 11. 25.	VII/g	Kontaktusgyűrűk elrendezése kaszkádba kapcsolt forgóáramú motorpárokon
27704	1902. 12. 16.	VII/g	Munkavezeték elektromos vasutak számára
27966	1902. 12. 16.	VII/g	Motorkapcsolás magas feszültségű üzem számára
28075	1902. 12. 16.	V/g/2	Önműködő nyomásszabályozó áramszedők számára
28512	1903. 05. 12.	VII/g	Csúsztatógyűrű-elrendezés váltakozó áramú villamos gépeken
28643	1903. 03. 27.	VII/g	Motorelrendezés villamos vasúti járműveken
28645	1902. 12. 16.	VII/g	Önműködően szabályozó pneumatikus folyadékellenállás
29169	1903. 04. 21.	V/g/2	Forgattyúelrendezés villamos motorral hajtott járművek számára
29234	1903. 05. 28.	V/g/2	Csapágyelrendezés járművek villamos motorai számára
30279	1903. 07. 11.	VII/g	Javítás indukciós motorok egyszeres vagy többszörös kaszkád kapcsolásán

35758	1905. 11. 07.	XX/a/2	Rugalmazás a kocsikeret és a tengelyek között motoros járművek számára
36095	1905. 12. 08.	VII/g	Védberendezés elektromos gépek statorain
36824	1904. 06. 22.	V/g/2	Berendezés többfázisú váltóáramú vasúti elektromotoroknak egyen vagy egyfázisú váltóárammal való működtetésére
36869	1905. 12. 18.	VII/g	Kapcsolási berendezés két vagy több kaszkádkapcsolásban vagy pedig egymástól függetlenül magas feszültségű vezetékből táplálandó forgóáramú motor számára
38707	1906. 04. 17.	V/g/2	Szerkezet elektromos vasutak munkavezetékeinek kanyarulatokban való kifeszítésére
42098	1907. 01. 05.	V/g/2	Multiplex szabályozó berendezés többfázisú vasúti motorok számára
43372	1907. 04. 19.	V/g/2	Áramszedőváz
44273	1908. 08. 26.	V/g/2	Felfüggesztő szerkezet kétsarkú légvezetékek váltója számára
44657	1907. 09. 03.	V/g/2	Újítás az elektromotor-felfüggesztésben elektromosan hajtott járműveknél
65669	1913. 01. 13.	VII/g	Szigetelő elrendezés vasúti kocsik számára
65796	1914. 01. 21.	V/g/2	Légváltó felsővezetékes elektromos vasutakhoz
66093	1913. 11. 15.	V/g/2	Berendezés elektromos üzemű járművek motorainak a járművön való felfüggesztésére
66369	1914. 01. 21.	V/g/2	Motorelrendezés elektromosan hajtott járművekhez
66370	1914. 02. 06.	V/g/1	Szigetelő elektromos vasutak felső vezetékeihez
66413	1914. 01. 13.	VII/g	Vezetéktartó árboc elektromos vasutakhoz
66463	1914. 01. 03.	V/b	Felfüggesztés vasúti kocsik vázán elhelyezendő folyadéktartányok számára
67067	1914. 02. 11.	VII/g	Elrendezés elektromos vezetékeknek szomszédos váltakozó áramok behatásával szemben való megvédésére
67244	1913. 12. 09.	V/c/6	Berendezés mozdonyokon az ívekben való haladás megkönnyítésére
81129	1916. 12. 01.	VII/g	Indítóberendezés egyfázisú, többfázisú sinkronfázis átalakításához
81806	1916. 08. 30.	VII/g	Berendezés kaszkádos paralellkapcsolásban működő indukciós motorok melegedésének csökkentésére
81807	1916. 08. 30.	VII/g	Berendezés szinkronfázis átalakítók üresjárási munkájának csökkentésére
82479	1916. 08. 30.	VII/g	Kapcsolási elrendezés kaszkád-paralell-kapcsolásban magas primer feszültséggel dolgozó indukciós motorokhoz
82655	1918. 06. 10.	VII/g	Olajfürdős magasfeszültségű forgó elektromos gép
82656	1916. 08. 30.	VII/g	Szabályozó eljárás és berendezés erősen változó terheléssel dolgozó, váltakozó áramú erőátviteli telepek hatásfokának növelésére
82718	1920. 04. 22.	V/d/2	Szerkezet nagy fordulatszámmal járó gépeknek járműveken való ágyazására
83842	1916. 08. 30.	V/g/2	Forgattyús hajtómű a tengelyek fölött elrendezett motorokkal felszerelt járművekhez
84207	1921. 03. 07.	V/g/2	Két vagy több egymással csuklósan kapcsolt keretből álló, mindegyik keretben hajtott kerekeket tartalmazó mozdonyalváz
86358	1918. 04. 24.	VII/g	Ágyazás kislégközű, betokozott elektromos gépek motorjaihoz
87923	1921. 03. 02.	VII/g	Pólusátkapcsolás váltakozó áramú motorok számára
88623	1924. 05. 28.	VII/g	Indítószerkezet szinkronfázis átalakítók útján táplált indukciós motorokhoz
89044	1924. 06. 04.	VII/g	Berendezés szinkronfázis átalakítók önműködő indítására és szink-

			ronizmusának önműködő helyreállítására
89691	1916. 08. 30.	VII/g	Berendezés erősen váltakozó terheléssel dolgozó váltakozó áramú erőátviteli telepek hatásfokának növelésére
89692	1916. 12. 01.	VII/g	Berendezés erősen váltakozó terheléssel dolgozó váltakozó áramú erőátviteli telepek hatásfokának növelésére
89693	1916. 12. 01.	VII/g	Szabályozó eljárás és berendezés erősen változó terheléssel dolgozó váltakozó áramú erőátviteli telepek hatásfokának növelésére
90173	1920. 02. 23.	VII/g	Pólusátkapcsoló berendezés háromfázisú váltakozó áramú motorokhoz
91275	1925. 03. 07.	VII/g	Hornyokban elrendezett tekercselrendezés nagyfeszültségű elektromos gépek számára
91818	1922. 03. 01.	VII/g	Pólusátkapcsolás és ennek megvalósítására szolgáló tekercselés többfázisú indukciós motor sebességének szabályozására
93139	1926. 07. 29.	VII/g	Önműködő szabályozó berendezés forgó szinkronfázis átalakítók gerjesztéséhez
94071	1918. 08. 16.	VII/g	Szabályozó eljárás és berendezés nagyon változó terheléssel dolgozó váltakozó áramú erőátviteli telepek hatásfokának növelésére
95859	1925. 03. 07.	V/g/2	Hajtóberendezés egyfázisú munkavezetékből többfázisú torokkal hajtott elektromos vasutak számára
99299	1928. 11. 13.	VII/g	Indító berendezés szinkronfázis átalakítókhoz
103609	1929. 03. 15.	VII/g	Hűtőberendezés elektromos gépek rotarain

- Bláthy Ottó Titusszal közös szabadalom

Mindössze 62 évet élt, 1869. július 8-án született Pesten és 1931. január 13-án hunyt el Budapesten.

Kandó Kálmán munkássága a borsodi szénterületen

E fejezetben szeretném bemutatni, felvázolni Kandó Kálmán borsodi tevékenységét, amely a mélyműveléses bányák villamosított bányavasútjához, a borsodi szén lepárláshoz, valamint egy, a Sajón létesítendő vízierőműhöz kapcsolódik.

Ezek aztán elvezetnek majd minket az Imperiál – ügyhöz és az előzményeihez is.

Kandó féle bányavasúti mozdonyok

Borsodban, de tulajdonképpen a hazai mélyműveléses szénbányászatban az első földalatti bányavasúti villamosítás is az ő nevéhez és a Ganz gyárhoz köthető.[15]

A Kandó féle bányavasutak közül az elsők a Magyar Királyi Állami Vasgyárak megrendelésére készültek, amelyeknek ekkor érc- és szénbányái is voltak. Egy időben több is épült a terveik alapján. A vajdahunyadi kohóművéhez tartozó, gyalári vasércbánya,[16] külszíni bányavasútja volt az első. A gyalári vasút 1,4 km hosszú volt, 633 mm nyomtávval, és nagyobbrészt alagútban futott. 1901. május 6-án indult a vasút.[17] Az energiát vízi erőműből nyerték. A mozdonyok 42 Hz, 300 V adatokkal rendelkeztek. A pályán két 14,7 kW-os és egy 7,3 kW-os mozdony dolgozott. A nagyobb mozdonyok 40 darab, egyenként 1,1 tonna rakott csillét vontattak, a kisebb pedig ennek a felét. A sebesség 12 km/h volt. Építettek még egy mozdonyt, amely 8,85 kW teljesítménnyel bírt. Ez az 1900. évi párizsi világkiállításon is bemutatásra került.

Még ebben az évben üzembe állt, a szintén a Magyar Királyi Állami Vasgyárak Diósgyőri Vasgyár villamosított bányavasútja, a perecesi szénbányában.

A diósgyőri vasgyár szintén rendelkezett vasérc (Rudabánya) és szénbányákkal is. A szénbányák nagyrészt Diósgyőr környékén voltak.

---

[15] Ezt egy monarchián belüli megbízás és megvalósítás megelőzte. A Ganz gyár első villamos vasútja is bányavasút volt: a Bleiberger Bergwerks Union (Ausztria) Rudolf aknai altárójában villamosítják a 430 mm-es nyomtávú bányavasutat 220 voltos tápfeszültséggel. (Villányi [1997] 27.o.) A mindössze 900 méter hosszú pályával rendelkező bányavasút említése azért fontos, mert itt létesült a Ganz első villamos vontatással üzemelő vasútja. Abelovszky Tamás: A Ganz-gyár nagyvasúti vontatójármű-gyártásának története. A gyár exportszállításai a (kül)politikai rezsimváltások tükrében
http://www.grotius.hu/doc/pub/GTFGTG/2010_149_abelovszky_tamas_szakdolgozat.pdf

[16] Gyalár Vajdahunyadtól 20 km-re, délnyugatra, 765 méteres tengerszint feletti magasságban fekszik. A település határa alatt található vasérctelep képezte az alapját a környék vaskohászatának. A korai újkorban az ércet bányászjobbágyok fejtették ki a falutól délre fekvő, későbbi nevén *Felső bányá*-ban és lóháton, kosarakban, illetve szekereken szállították a műhelyekbe. A govasdiai kohó megépítése után fellendült a vasércbányászat. 1863-ban külszíni fejtésbe kezdtek. A bányákat 1870-ben a magyar állam vette meg. A termelés 1880 és 1897 között az évi 200 ezerről kétmillió-egyszázezer mázsára nőtt.

[17] A Retyisora-völgyben 1866-ban hatszáz méter hosszú alagutat fúrtak, és Govasdiáig lóvasútvonalat építettek ki. Ezt 1871-ban három szakaszból álló, 5120 méter hosszú, 633 milliméteres nyomtávú iparvasúttá bővítették. A vajdahunyadi vasmű átadása után, 1882-ben drótkötélpályát építettek Vajdahunyadig, amely 1901-ig üzemelt. 1888-ban pedig Retyisoránál egy 260 méteres és Nadrabnál egy 140 méteres siklót állítottak üzembe. 1901-ben, a keskeny vágányú vasút nadrabi mellékágának végén felavatták a retyisorai altárót. 1902-ben megépült az ötödik nagyolvasztó. A keskeny vágányú vasút nagy része tehát 1897 és 1900 között épült ki *Erdélyi bányavasút* néven, több híddal, viadukttal és egy 754 méter hosszú alagúttal.

Vajdahunyad – Gyalár vasércbánya. 8,85 kW, háromfázisú Ganz bányamozdony, 300 V/42 Hz

A gyár egyre nagyobb szénigényének kielégítésére 1898-tól Perecesen jelentős bányászati feltárások és fejlesztések indultak meg.[18] Ez volt a Pereces Új ikerakna. A Magyar Királyi Állami Vasgyárak a bányát korszerű gépekkel, berendezésekkel akarta felszerelni. A vízemelést már elektromos meghajtású szivattyúkkal végezték. Egyes bányatereket villamos világítással láttak el. A keszonos aknamélyítéssel is kísérleteztek. A Magyar Királyi Állami Vasgyárak Diósgyőri Vasgyárának perecesi bányájában, a legfelső fejtési szinten épült meg ez a villamos bányavasút. Ez volt az első hazai bányavasút, amelyben, földalatti bányatérben villamos vontatást alkalmaztak. 1901. december 10-én indult meg itt a villamos bányavasúti szolgálat. A teljes vágányhossz 3 km volt. Egy 500 V-os, 7,4 kW teljesítményű mozdonyt alkalmaztak először, ez TF 8 Ganz motorral[19] volt felszerelve és függőleges tengelyelrendezéssel építették be. A mozdony 20 darab, 800 kg rakott tömegű vonatot tudott vontatni, 7,2 km/h sebességgel, 3 ‰ –es pályán. A vasút 540 mm nyomtávú volt.[20]

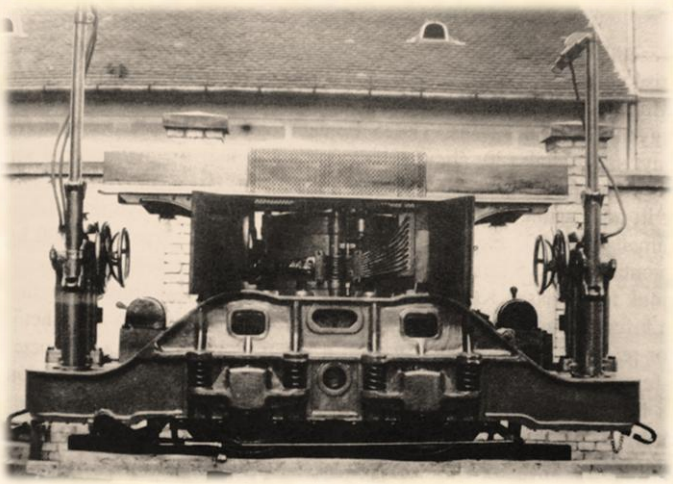

Háromfázisú Ganz bányamozdony, Pereces Új akna. [21]

1903-ban újabb két ilyen mozdony állt szolgálatba. 1909-re a mozdonyok száma már hét, tehát a vasút beváltotta a hozzá fűzött reményeket.

[18] A Diósgyőr - Pereces központú bányák a XIX. század végén 100 000 tonna/év, 1910-ben már 300 000 t/év, 1914-ben pedig már 400 000 t/év volt. Főleg a Martin acélgyártási eljárás bevezetése után nőtt meg a szénigény jelentősen. A területen egyre több bányát nyitottak, ahogy azt a gazdaságos bányaművelés követelte. A perecesi bányászat megteremtője és fejlesztője Joós István bányamérnök volt. Későbbi kiemelkedő utódja Hibbey Hosztyák Albert bányamérnök lett, aki kormányfőtanácsosként fejezte be pályafutását. Az ő nevéhez fűződik a későbbi bányanyitások során az első keszonos aknamélyítés, a tübbinges biztosítás, valamint az 1901-ben - az országban először - bevezetett földalatti villamos mozdonyos szállítás is. A vasút Pereces és a vasgyár között 7 km hosszúságú, később Baross-aknáig újabb 3 km vonal épült. A vasútvonal nemcsak a bányák termelvényét, hanem a személyszállítást is megoldotta. Közút hiányában - ez majd csak 1938-40 körül épül meg - Parasznya, Varbó térséget is bekapcsolta a Miskolci közlekedésbe. A vasút közel 100 évig biztosította a kohászat szén ellátását és a személyforgalmat is.

[19] A TF indukciós motort speciálisan, vontatási (trakciós) célokra fejlesztették a Ganznál.

[20] Rónaföldi Zoltán: Múltba nézek… A borsodi és ózdvidéki ipar- és bányavasutak rövid története

[21] Fojtán István: Kandó mozdonyok. Kandó Kálmán élete és munkássága

A harmadik villamosított bányavasút pedig Franciaországban épült, a Compagnies des Mines d’Antracites de la Mur társaság, La Motte d’Aveillans szénbányájában. Két mozdonyt készítettek, ezekbe TF 25-ös motort építettek be. 29,4 kW teljesítménnyel bírtak és 180 V feszültségen dolgoztak. A vasút 785 mm nyomtávú volt. A mozdony 40 csillét - amelyek 500 kg tömegűek lehettek - 15 km/h sebességgel tudott vontatni, akár 16 ‰-es pályán is. Ez a vasút 1902 elején kezdett működni.[22]

La Motte d’Aveillans bányavasút, háromfázisú, Ganz mozdonya, 29,4 kW

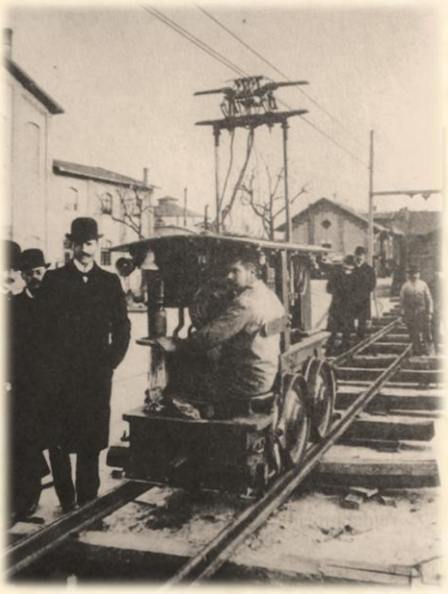

Az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt, valamint a borsodi szénlepárlás

Kandó Kálmán korábbi külföldi munkáit, főleg az olaszországit, évekre megszakította az első világháború. A nagyszerű mérnöki teljesítmény és a megépített vasutak bizonyították, hogy Kandó és a Ganz mérnökei nemcsak maradandó alkottak, hanem sokszor korukat megelőző technikai újításokkal valósították meg a terveket. Ennek az elismerése volt az olaszok részéről, hogy a korábban fel nem vett jog- és munkadíjait, az ott hátrahagyott ingatlanjainak értékét összegyűjtötték és azt Kandó Kálmán számára az 1920-as évek legelején átadták.

Amikor e tekintélyes tőkéjéhez hozzájutott, úgy határozott, hogy ebből a Sajószentpéterrel, Sajókazinccal és Berentével határos területen, Alacska község mellett, szénbányát nyit és szénlepárló üzem létesítésében is közreműködik a közeli Berentén.

Kandó tehát tulajdonostársaival – Delmár Tivadarral, Miklós Ödönnel – ekkor alapította meg az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Részvénytársaságot.[23]

---

[22] Fojtán István: Kandó mozdonyok. Kandó Kálmán élete és munkássága

[23] Részvény – Kötvény Honlap: Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Részvénytársaság (1921)http://www.reszvenykotveny.hu/koszenbanya_es_szenkereskedelmi_reszvenytarsasagok/index.php

Egy másik forrás szerint a vállalatot 1921. május 25-én Miklós Ödön, Ottlyk Iván államtitkárok, Ottlyk György hírlapíró, Kandó Kálmán vezérigazgató, Delmár Walter mérnök és Heinrich Antal jogtanácsos alapította.[24]

A széntelepekről az alacskai és azzal szomszédos területeiről egy vázlatos szemelvény:

„...II. széntelep ...A Ny-i nagy vetődéstől Ny felé már a II. telep is megvan; az egyik fúrólyukban kb. 60 m mélyen 1,15 m vastagságban állapították meg jelenlétét, de állítólag elmeddősült kifejlődésben. A bányaüzemvezetőség[25] szerint ezt a telepet ezenkívül is több helyen megfúrták, egyebek közt Sajókondó községben, a Bolváry-ház kútjában is, a külszín alatt 5 m mélyen ugyancsak 1,15 m vastagságban szintén áthatoltak rajta. Kétségtelennek vehetjük, hogy tovább ÉNy felé ez a telep nagy kiterjedésben megvan. Támpontul szolgál erre vonatkozólag az a körülmény, hogy É felé Alacskán, ÉNy felé Sajókazincon ezt a telepet jó minőségben és fejtésre érdemes vastagságban ismerjük…

A III. széntelep aránylag vékony és kis kiterjedésű. Előfordul Sajókazinc, Alacska, Berente, Bánfalva, Múcsony, Felsőnyárád vidékén, átlag 70 cm vastagságban… A széntelep alatt 6—10 m-re rendszerint vékonyabb kísérő széntelepecske is van. A III. széntelep fölött átlag 30—40 m-re, ahol a III. telep nem fejlődött ki, a II. telep fölött kb. 120 m-re a IV. széntelep fekszik.

A IV. széntelep 1—2 m vastag s nagy területen fejlődött ki. Fellép már Pereces táján (Wiesner-telep) s áthúzódik Sajószentpéter tájára (Alfréd-telep), Berente, Alacska, Sajókazinc határába (Giéza-telep) és Mályinka mellé. A Sajó völgyének baloldalán pedig Múcsony és Edelény határában van meg… A széntelep fekvőjében pedig rendszerint vékony kísérőtelep is van. Diósgyőr táján e széntelepet már 3, sőt néhol négy elkülönült telep képviseli. A IV. széntelep fölött az V. telepig kb. 80 m vastag meddő agyag és homokrétegcsoport következik…”[26]

Az alacskai szénterület a sajószentpéteri szénterületnek közvetlen folytatása, földtani viszonyai tehát — kisebb eltéréseket leszámítva — a sajószentpéteri viszonyokkal egyeznek meg. A következőkben az 1920-as évek elejére vonatkozó kutatások és azok eredményeiből származó megállapításokat tesszük meg.

Az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt bányájában a fúrások azt mutatták, hogy a legalsó réteg 30 cm vastag széntelep, amely a fejtés alatt állt főtelep alatt 39 m-re fekszik. E fölött a telep fölött 9 m vastagságú agyag—homok rétegösszlet következik, amely fölött, tehát a fejtés alatt állt főtelep alatt 30 méterre, 70 cm vastag jó minőségű széntelep következett. Mindkét széntelepet vékonyabb kifejlődésben a sajószentpéteri szénterületen is ismerték. A 70 cm-es telep fölött 30 cm-nyi meddő rétegcsoport következik, amely szintén agyagból és homokból állt, s végül a főtelep fekvőjében változó vastagságú (3—8 m) szürke homokréteg következett. Ennek felső része hozzávetőleg 0,25—0,80 m vastagságban zöldesszürke, legfel-

[24] Jenei Károly: A Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. és konszern vállalatai: Repertórium (Levéltári leltárak 43. Budapest, 1968. Magyar Országos Levéltár
http://library.arcanum.hu/hu/view/MolDigiLib_LevLelt_43/?pg=4&zoom=h&layout=s

[25] Borsodi Szénbányák Rt

[26] dr. Schréter Zoltán

ső részében, barna, kissé csillámos, kövületmentes homok. Erre települt a fejtés alatt álló főtelep, amely a sajószentpéteri Alfréd-, s a sajókazinci Géza-telepnek felelt meg, és 1,10— 1,20 m vastag.

A főtelep közvetlen fedőjében néhol 1—2 centiméternyi kövületes agyagréteget találtak, Az aknából feltárt mező nyugatibb részén pedig a közvetlen fedő kb. 0,2 méternyi kövületmentes barna agyag, ami fölött helyenként, lencseszerűleg, vékony rétegzésű kemény barna agyag következett.

Az előbbiek fölött rendszerint erősen csillámos szürke homok volt 0,40—1,20 m vastagságban. A homok fölött azután0, 15—0,25 m kavics (vagy néha laza konglomerátum) réteg, amely azonban Berente felé kiékült. Hozzávetőleg 25 m vastag szürke agyag az előbbiekre következő rétegcsoport, majd ennek fedőjében kb. 10 m vastag, víztartalmú homokot tártak fel. E fölött 15—20 m vastagságban sárgás és szürkés agyagos homok és homokos agyag rétegösszlet telepszik, amely már a külszínen is jelentékeny elterjedésű.

Erre a rétegcsoportra vékony, 20 cm-es széntelep telepszik, amely a sajószentpéteri Erzsébet-telep alatt 20—25 m-nyire lévő kísérő telepnek felel meg. Fedőrétege egy ostreapad. A fenti rétegek fölött szintén főleg sárga homok és alárendeltebben agyag szerepel. Ezekre helyenként fehér riolittufa következik, amelyet Alacska községben, tőle kissé délre, a domboldalon, a Hegyeshegy s a Balázshegy tetején található, továbbá az Ebeczkitető —Cserbabos – Kakuklelés[27] vonulatában az andezittufák alatt helyenként szintén megtalálható. Ebben az utóbbi vonulatban a riolittufa fölé a barna és szürke piroxén andezittufa, breccsa és konglomerátum telepszik.

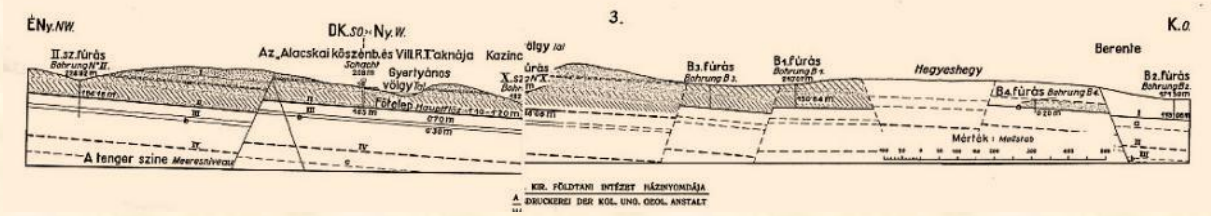

Az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt bányájának és környezetének metszete[28]

Az alacskai szénterületet (É-ÉK) – (D-DNy)-i irányú vetődések szeldelik, aminek következtében a terület (É-ÉK) – (D-DNy)-i csapású táblákra tagolódik. Az egyik nagyobb vetődést az aknától nyugatra, 270 m távolságban a feltáró vágatok kihajtásánál tényleg megállapították. Ennek csapása 2^h, s lejtése ÉNy-i (20^h) 40°. Az előző vetődéstől Ny-ÉNy-ra fekvő tábla kb. 40 m-rel lejjebb helyezkedett el. Az akna által feltárt tábla elég tekintélyes szélességű. 1923-ban Ny-ÉNy-ra és K-DK felé egyaránt kb. 175—175 m távolságra volt feltárva. A korabeli X. sz. fúrólyuk tanúsága szerint a Kazinci-völgy tájáig, sőt valószínűleg azon túl is jó darabon, a telep és kísérő rétegei zavartalanul fekszenek. A tábla rétegeinek uralkodó csapásiránya 2^h s dőlésük pedig általában K-DK-i (8^h), 3—5°-nyi. Meg kell jegyezi, hogy ezt a táb-

[27] Lásd a térképrészletet, amelyen az elnevezések helye azonosítható!
[28] dr. Schréter Zoltán térképének részlete

lát az említett nyugati vetődéstől K-DK-re, 45 méterre egy egész kicsi 20 cm-es vetődés is áthatja, amelynek lapja K-DK-re (8^h) 50°-nyira lejt.

Az alacskai bánya helye[29]

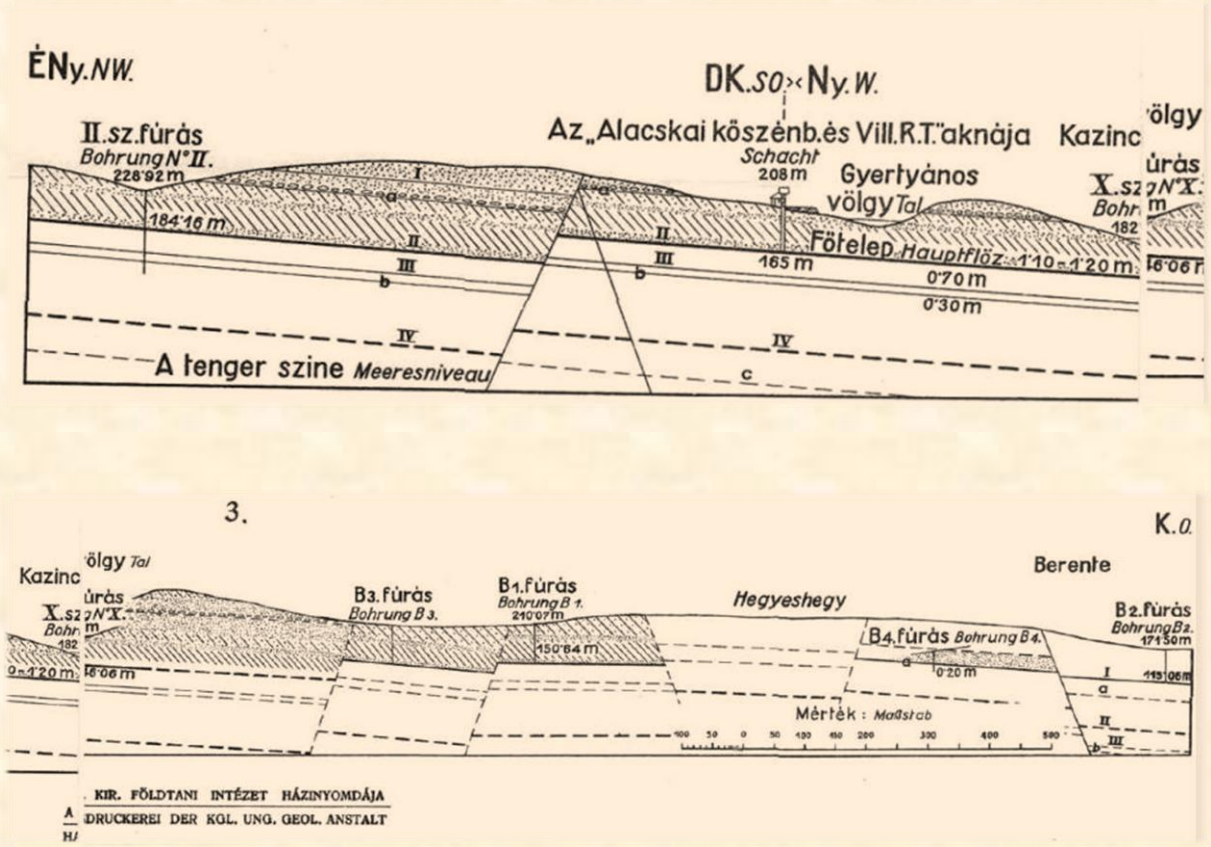

Az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt bányájának és környezetének metszete

Az első fúrásokat a berentei és az alacskai határban 1919 folyamán Bérczy és Mánik Sándor bányavállalkozók végezték. 1921. május l-től kezdve az „Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt” kezdett fúratni. Ekkorra vették meg Kandóék a szénjogokat. Összesen kilenc fúrólyukat mélyítettek.

A fúrások a következő széntelepek jelenlétét állapították meg: legalul, a főtelep alatt 39 m-re egy 30 cm vastag telep volt, amely fejtésre nem alkalmas. E fölött 9 m-re egy 70 cm vastag széntelepet állapítottak meg, amelyet az egész területen várható volt, és fejtésre is érdemes lehetett. Ez megfelelt a sajókazinci (herbolyai) kis telepnek, és a „Gazdasági” bánya 70 cm-es telepének. Sajószentpéteren már vékonyabb kifejlődésben volt meg. E fölött 30 méterre fekszik a főtelep, amely 1,10—1,20 m vastag és azonos a sajószentpéteri Alfréd-teleppel, a

[29] dr. Schréter Zoltán térképének részlete

sajókazinci (herbolyai) Géza-teleppel, a berentei s a „Gazdasági” bánya főtelepével. Ez a telep kétségkívül az egész területen egyenletes vastagságban s jó minőségben megvolt.

A főtelep fölött hozzávetőleg 80 m távolságban helyezkedett el a felső telep, amely a sajószentpéteri Erzsébet-teleppel azonos. Ez a telep a sajószentpéteri területen 0,70—1,00 m vastagságban ismeretes, az alsó részében egy 0,1 m-es riolittufa beágyazással. Az alacskai szénterület keletibb, kissé mélyebbre vetődött részén, a szentpéterinek közvetlen folytatásában a jelenléte valószínű volt. Mánik Sándor bányavállalkozó vélhetően ezt a telepet fúrta meg a Hegyeshegy K-i részén több fúrással, a térszín magasságkülönbségei szerint a bemondás alapján 40—70 m mélységben. A Berentétől DK-re lévő Bérczy-féle fúrás a külszín alatt 56 m mélységben valószínűleg szintén ezt a telepet fúrta át. A nyugatibb, magasabb fekvésű részeken ez a telep csak helyenként valószínű. A felső telep alatt kb. 20—25 m-re vékony, kb. 0,20 m-es kísérőtelep is volt. A főtelep alatt kb. 1,20 m-re várható volna még a perecesi Adriányi- és a sajókazinci Sándor-telepnek megfelelő telep. Ezt a telepet akkor fúrás útján nem vizsgálták meg, valószínű azonban, hogy itt is úgy, mint Sajószentpéterén, nagyobbrészt elmeddősült.

A jobb tájékozódásban segít a következő térkép.

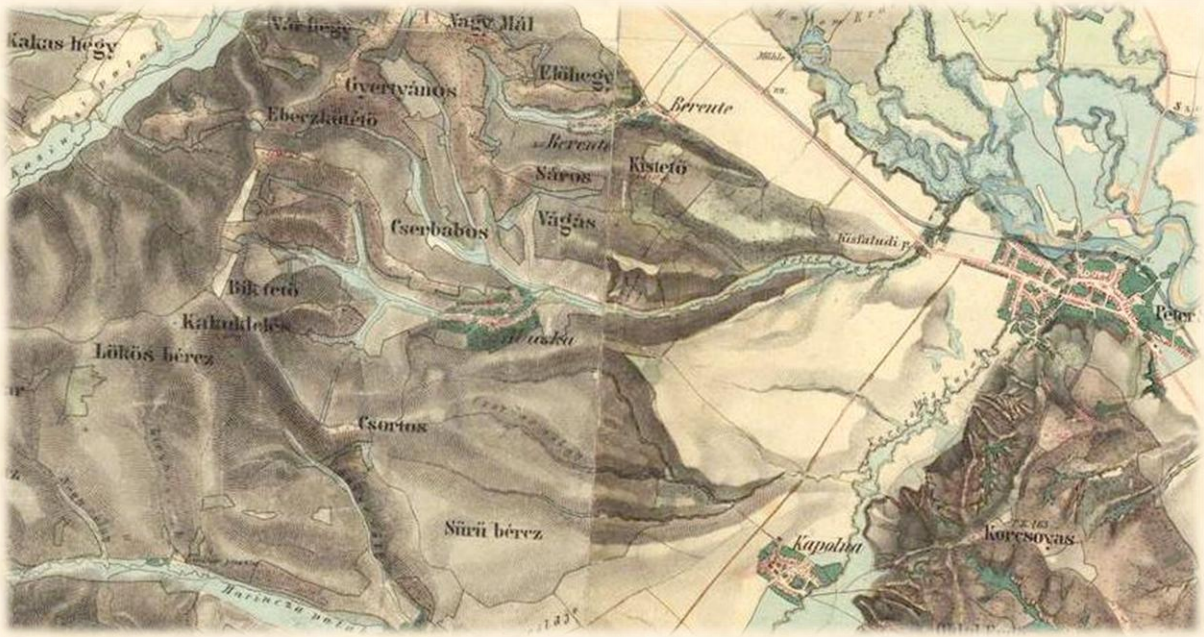

Alacska környezete és elnevezések[30]

[30] Második katonai felmérés térképrészlete

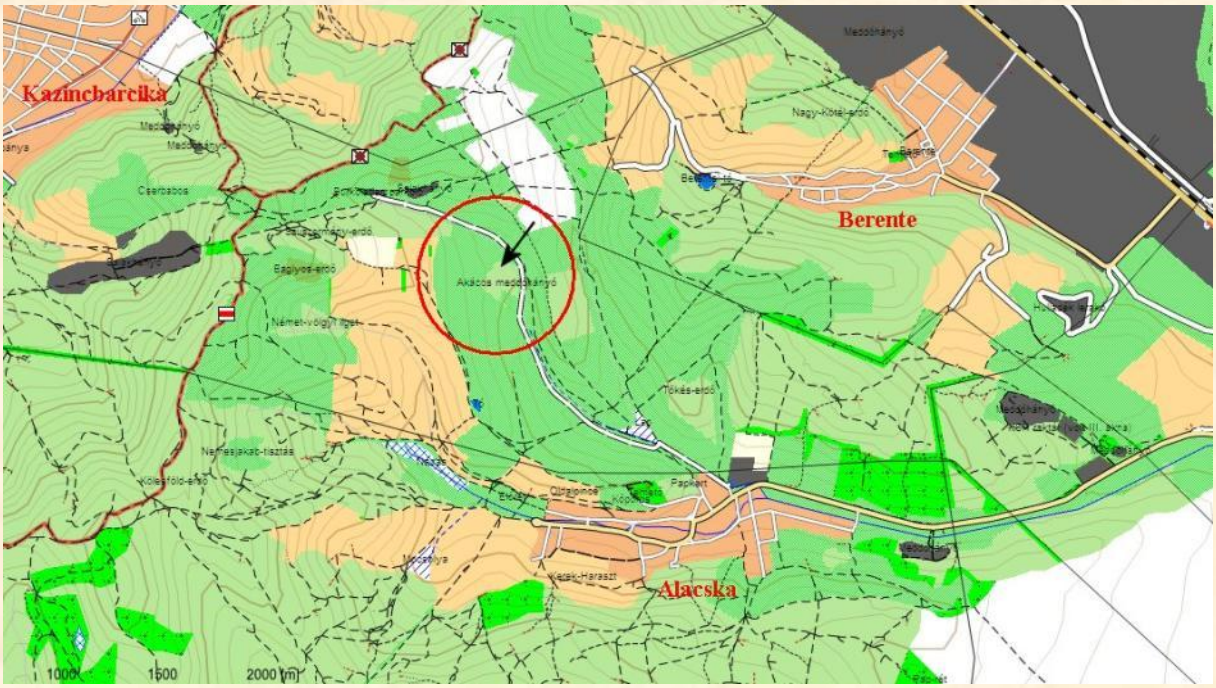

Térkép[31]

A kutatások, fúrások, és azok elemzése után, amelyek kedvező eredményt adtak, a Gyertyános-völgy jobboldalán 1921. november l-én elkezdték az akna mélyítését. 1922. január 10-én, 43 m mélységben elérték a széntelepet, amelynek elkezdték a feltárását, előkészítését és majd ezek után a fejtését is.

Ebben az évben építette ki a részvénytársaság az aknától a berentei bánya vasúti szárnyvonaláig a 2,6 km hosszú sodronykötélpályát is. Ezzel juttatták el a szenet az Imperiál Vegyészeti Gyár Rt lepárlójába, ahol a szén vegyi feldolgozását végezték. A kötélpálya üzemeléséről egészen 1937-ig bezárólag vannak iratok.[32]

A bányakolónia kiépítése 1922-től kezdve fokozatosan folyt. Ezután majd iparvágányt, osztályozót, és rakodót is létesítettek. Ezt azonban már Sajószentpéter felé, mivel a szén egy részét a MÁV vette át.[33]

A bányászott szénre vonatkozóan is találtunk adatokat.

A fejtés alatt álló főtelep anyaga jó minőségű, kemény, darabosan törő barnaszén, színe és karca barna. A telepnek felső részében 2—5 mm-nyi meddő beágyazás van, amelyben fúrni szoktak. Ritkán elkovásodott részletek is vannak a széntelepben. Vállapok gyéren hatják át.

A termelt szén szemnagyság szerint a következő:

1. Elővájásokból, darabos szén: 33 %; aknaszén: 60%; daraszén 10 mm-en alul: 7%.

[31] „majormezei” http://turistautak.hu/poi.php?id=130596

[32] Alacskai drótkötélpálya: szerződések, határozatok, engedélyokirat, helyszínrajzok, levelezés 1922-1937. Jenei Károly: A Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. és konszern vállalatai: Repertórium (Levéltári leltárak 43. Budapest, 1968. Magyar Országos Levéltár. Heinrich Antal-Madarász Ernő jogtanácsosi iroda iratai http://library.arcanum.hu/hu/view/MolDigiLib_LevLelt_43/?pg=4&zoom=h&layout=s

[33] Rónaföldi Zoltán: Kronológia. A borsodi és az ózdvidéki szénbányászat fontosabb évszámai és eseményei http://users.atw.hu/rzterv/konyvek/Kronologia Borsodi es Ozdvideki banyaszat.pdf

2. Fejtésből, darabos szén: 65 %; aknaszén: 30 %; daraszén 5%.

A szén raktározhatóságára vonatkozólag azt tapasztalták, hogy azt zárt helyiségben s a szabadban egyaránt hosszú ideig lehet raktározni, a bánya üzemvezetősége szerint a termelt szén a külszínen 3/4 évig is elállt már, úgyszólván változatlanul, mindössze a felülete hullott szét. A szén hosszú sárga lánggal ég s elégése után porszerű hamu marad vissza.

A budapesti k. m. Tud. Egyetem Élet- és Kórvegytani Intézetében, Hári Pál 1922 januárjában a beküldött két barnaszénmintát a következő eredménnyel vizsgálta meg:

	1. minta	2. minta
Nedvesség	27,6 %	28,4 %
Hamutartalom	4,9 „	5,9 „
Kéntartalom	3,7 „	2,39 „
Égés melege kal. bombában meghatározva	4747 kal.	4309 kal.

Dr. Emszt K. szerint az alacskai főtelep szenének elemzési eredményei a következők:

100 súlyrészben van:	
C	43,83 %
H	3 59 „
O	12'81 „
N	119 „
S	2,89 „
Hamu	11,28 „
H_2O	24.41 „

	100,00 %

Kísérleti fiíiőértéke		4179 kalória
Számított „		4053 „
S, hamu és H_2O-mentes anyagokra átszámítva		
	C	71,31 %
	H	5,84 „
	O	20,86 „
	N	1,94 „

		100,00 %

Az alacskai szénbányászat a főtelep bányászatára alapozódott, amelyre a 46 m mély „Miklós Ödön-akná”-t hajtották ki. A szén fejtésénél nehézségek nem merülnek fel. A nyugatibb részeken a közvetlen fedő 0,2—0,33 m barna agyag, amely jó főtét adott. A keletibb részeken azonban, ahol az agyag a fedőben igen vékony s a közvetlen főtét jóformán a fölötte következő, többnyire laza homok szolgáltatja, ott ez a körülmény mégis okozott némi nehézséget a fejtésnél. A rossz főte miatt vékony szénréteget kellett hagyni a főiében s itt a bányászat több ácsolatot is kívánt. Mivel a szén igen kemény, a széntelep alatt, a fekvő homokban

réseltek. A bánya száraz volt, víz úgyszólván nincs benne; mindössze a nyugati részen feltárt fővető mentén jön be a bányába kevés víz.

Termelési adatok:

1922.	7 430	tonna
1923.	27 952	„
1924.	35 980	„
1925.	~30 000	„
1926.	~30 000	„
1927.	~30 000	„
1928.	~30 000	„

A további évekről egyelőre nincs adatunk.

Annyi azonban bizonyos, mert adatokat, levelezéseket találtunk, hogy a bánya a berentei szénlepárlón kívül szállított szenet a MÁV részére, de másoknak is, így többek között a Pannónia Bőrgyár Rt. részére is Budapestre.[34]

1922-23-ban az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt (Steinkohlenbergbau und Elektrizitäts-Actiengesellschaft Alacska) igazgatósága a következők szerint alakult: Miklós Ödön, Kandó Kálmán, Delmár Walter, Ottlik György és dr. Madarász Ernő.[35]

Az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt tevékenységéről nagyjából a következő tájékozódási pontjaink vannak, amelyek a működésére utalhatnak:

- ✓ A közgyűlési jegyzőkönyvek és iratok, mérlegek, mérlegmellékletek 1921-1934 évek
- ✓ A bányaüzem és központi iroda leltára: 1935
- ✓ Alacskai drótkötélpálya: szerződések, határozatok, engedélyokirat, helyszínrajzok, levelezés: 1922-1937
- ✓ Berentei "Imperial" Vegyészeti gyár Rt. szerződése: jegyzőkönyvek, végzések, helyszínrajzok, levelezés 1922-1938
- ✓ Szénjogi szerződések, megállapodások: 1922-1944
- ✓ A részvénytöbbség megvásárlása: feljegyzések, megállapodások 1944
- ✓ Revizori könyvvizsgálat: 1935
- ✓ Segélyalap alapszabályai és jegyzőkönyvei: 1925-1926, 1927, 1931-1935

[34] Sipos Antalné: Az államosítás előtt működött textil-, szőrme- és bőripari vállalatok repertóriuma (A Magyar Országos Levéltár segédletei, 14. Budapest, 2004)
5. tétel Levelezés, szénszállítási megállapodás az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt.-vel 1931—1932
http://library.arcanum.hu/hu/view/MolDigiLib_MOLsegedl_14/?pg=0&zoom=h&layout=s

[35] Budapesti Czim- és Lakásjegyzék, 1922-1923 (28. évfolyam) • 1. rész • C) Nyilvános számadásra kötelezett vállalatok • V. Különféle http://library.hungaricana.hu/hu/view/BPLAKCIMJEGYZEK_28_1922-1923/?query=SZO%3D%28Alacskai%29&pg=295&layout=s

- ✓ Segélyalap napló és előjegyzési könyv: 1926-1929
- ✓ Segélykérelmek, elszámolások, hirdetmények: 1926-1937
- ✓ Üzemszünetelési díj kiegyenlítése: 1945-

„1922. november 2. csütörtök

A Magyar Távirati Iroda jelenti: Az országos inségenyhitő akció részére Borsod vármegyéből a következő nagyobb adományokat jelentették be: Gróf Almássy Dénesné 300.000 korona, Simák Ferenc 200.000, Vladár Ervin báró Vay Elemér, Melczer László, Bartha Arnold és Reniér Gusztáv, továbbá az egri érseki papnevelő intézet és a borsodi bányalársulat 100—100.000 korona, Melczer Aladár és Melczer Béla 10—10 métermázsa búzát, az alacskai kőszénbánya és villamos rt. egy vagon szenet ajánlott fel.”[36]

Kandó az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Részvénytársaság igazgatójává a nagy tudású Bagossy Béla[37] gépészmérnök kollégáját bízta meg, aki 1923-tól, 1928-ig a bányát is irányította. Ezzel együtt 1926-28 között az Imperial Vegyészeti Gyár műszaki igazgatója is volt. (Ő később a Magyar Dunántúli Villamossági Rt igazgatója lett.)

1924-től az alacskai bányában kihajtották az I, II, és III. lejtősaknákat is.

Kandó Kálmán felkérésére, dr. Salgó Imre vegyészmérnök, saját eljárására, szénlepárló üzemet létesített Berentén, ez volt az Imperiál Vegyészeti Gyár Rt berentei üzemet.[38]

Dr. Salgó korábbi kísérletei is bizonyították, hogy a magyar barnaszénből is lehetséges vegyipari anyagokat előállítani és így komoly vegyipar hozható létre, a stabilan rendelkezésre álló, hazai alapanyagból.

A cél a barnaszénből kátrány, majd benzol és ebből számos egyéb anyag előállítása volt. Ekkorra tehető tehát hazánkban az egyik első, ipari szintű gyártómű létesítése a barnaszén nagyüzemi, vegyipari felhasználására.

A kokszolás, más néven szénlepárlás a szénnek a levegőtől elzárt helyen történ hevítése. Az eljárás terméke a kohókoksz, melléktermék az úgynevezett városi gáz. Szénlepárlásra a legalább 25 % illóanyag-tartalmú szenek a legalkalmasabbak. Nagyobb illóanyag tartalmú

[36] MTI. Napi hírek / Napi tudósítások (1920-1944)

[37] Bagossy Béla gépészmérnök, üzemigazgató, Bánhida. 1882-ben Szolnokon született. Középiskoláit Szolnokon, az egyetemet Budapesten végezte. 1904-től 1919-ig, mint a Ganz Villamossági Rt. mérnöke működött. 1920-tól 1923-ig a Ganz és Társa Danubius Rt. üzemfőnöke volt felügyelői rangban. 1923-tól 1928-ig az Alacskai Kőszénbánya és Vill. Rt. igazgatója, ezzel egyidejűleg 1926-tól 1928-ig az Imperial vegyészeti gyár műszaki igazgatója volt. 1928-tól 1929-ig a Magyar Dunántúli Villamossági Rt. építkezésének ellenőrzését végezte és 1930 jan. 1-től a vállalat üzemigazgatója lett. Működési köre a Budapest—Győr közötti állomások és a Budapest—Horvátkimle közötti több ezer voltos távvezetékre terjedt ki. A vármegyei törv. hat. bizottság póttagja, a Magyar Mérnökök és Építészek Nemzeti Szövetségének, a Magyar Elektrotechnikai Egyesület, a Magyar Természettudományi Társulat, a budapesti Mérnöki Kamara rendes tagja, a tatabányai tiszti kaszinónak tagja. Az m. kir. áll. felsőipariskolán létesített vezető gépészi tanfolyam miniszteri vizsgáló biztosainak egyike, a m. kir. Curián az energia törvény alapján létesített külön bizottság műszaki ülnöke és a bánhidai ref. egyház főgondnoka. Komárom és Esztergom közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék múltja és jelene http://library.hungaricana.hu/hu/view/EsztergomKonyvek_115/?pg=739&layout=s&query=SZO%3D%28Alacskai%29

[38] Az Imperiál perben, Dr. Salgó Imre a vallomásában, a berentei szénlepárló gyár üzembeállítását 1927-re tette.

szenet is szoktak kokszolni a gázhozam növelése érdekében, de az így nyert koksz minősége rosszabb, csak háztartási fűtőanyagként használható. A kokszolás nagy teljesítményű ún. kamrás kemencékben történik, melyekbe 10-15 tonna szenet öntenek be.

A kokszolás során a következő folyamatok zajlanak le:

- ✓ 100 °C-ig a szén kiszárad
- ✓ 100-300 °C között: a kötött állapotú víz kiválik, széndioxid, kénhidrogén bomlik le, a gyantaanyagok eldesztillálnak
- ✓ 300-450 °C között: a szén megolvad, kátrány (a kokszolás másik melléktermékе) és szénhidrogén gázok keletkeznek
- ✓ 450-550 °C között: a kátrányképződés befejeződik, kialakul a félkoksz szerkezet
- ✓ 550-700 °C között: történik a gázképződés
- ✓ 700 °C felett: a szénhidrogének elbomlanak, hidrogén keletkezik, a szén megszilárdul, s egyre tömörebb kokszszerkezet alakul ki.
- ✓ Nagyobb hőmérsékleten a szén grafit formájában szilárdul meg, a koksz ezüstös színűvé és nagy szilárdságúvá válik.

Ha a szenet elgázosító közeg segítségével tökéletlenül égetjük el, salak és éghető alkotórészekből álló gáz keletkezik. A széngázosítás célja nem fűtőgáz, hanem vegyipari, vagy más ipari célokat szolgáló gáz előállítása.

A kőszén levegő nélküli hevítésével, a destruktív desztilláció útján, képződő termék a kőszénkátrány. Ezt a műveletet 1200–1300 °C-on, anaerob körülmények között elvégezve koksz, kamragáz és kőszénkátrány keletkezik. Számos, a vegyiparban hasznos egyéb alapanyagot is tartalmaz - benzol, toluol, xilol, fenol, piridin stb. -, amelyek oldószerekkel vonhatók ki, vagy további desztillációval nyerhetők. Ilyen módon élelmiszerszínezék, mesterséges aromák, festékek (anilin), olajok és krémek, valamint gyógyszerek készíthetők a további feldolgozásokból. A kőszenekből katalitikus hidrogénezéssel vagy Fischer-Tropsch szintézissel cseppfolyós szénhidrogén is előállítható. Ez az úgynevezett „műbenzin”, meglehetősen drága, ezért csak benzinhiányos helyzetekben vált jelentőssé. (II. világháború)[39]

A hazai szénbányászatban több szénlepárlási üzemről is tudunk, így a Kandó – dr. Salgó féle berentei üzemről (Imperiál Rt, 1927), majd ugyancsak az Imperiál Rt kőbányai gyáráról, a Schlattner Jenő féle dorogi gyárról (1929[40]), a Varga József műegyetemi tanár féle, péti üzemről (1935)…

„ …Szénlepárlótelep (1929).

A tatai szén összetételénél fogva igen alkalmas a vegyi feldolgozásra. Ezirányú kísérleteink korábbi időkre nyúlnak vissza. Az egyelőre napi 600 métermázsa szén feldolgozására épült szénlepárló telepünk 1929-ben üzembe került, a melléktermékül nyert kátrányt és olajat

[39] A II. világháború során a németek folyamatosan üzemanyaghiánnyal küzdöttek. Ez a háború későbbi időszakában fokozódott, amikor jelentős kőolaj lelőhelyeket veszítettek el. Náluk nagyon sok és nagy kapacitású műbenzin előállító üzem volt, időszakosan a benzinszükségletük fele származott műbenzin előállításból.

[40] Egyes források szerint ez még csak a félüzemi kísérletek kezdete.

előnyösen értékesítjük, míg a lepárlásnál nyert magas hőértékű kokszból gyártott diókokszbrikett mindenképpen alkalmas a külföldi szén és a koksz pótlására.”[41]

A berentei létesítmény eredményesen működött, az alacskai szénbánya pedig termelte az alapanyagot. A szénlepárlásból származó kőszénkátrányolajat (neutrálolaj) a MÁV, fatelítés céljára átvette a talpfák gyártásához. A lepárláskor keletkezett egyéb termékek sorsáról nem tudunk. Dr. Salgó későbbi munkásságát áttekintve azonban látható, hogy ő – különféle körülmények között – a vegyészet számos területén próbálkozott, munkálkodott. A bánya és a vegyipari üzem is átvészelte az 1920-as évek végi gazdasági válságot is, amikor bányák, üzemek százai mentek tönkre.

Egyes források szerint a borsodi szénlepárlás kezdeteinél a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. is ott volt, mint üzlettárs és befektető. Amikor azonban az idők folyamán bebizonyosodott, hogy a képződött koksz elporlad, nem marad egyben, kivonultak a további kutatásokból és e témában Doroggal és az ottani szénnel kezdtek el intenzíven foglalkozni.[42]

Az viszont teljességgel bizonyos azonban, hogy a Magyar Általános Kőszénbánya Rt és vállalatai csak 1929-től kezdtek üzemszerűen szénlepárlással foglalkozni.

„ …1929-ben kezdődött a szénlepárlás. Ennek melléktermékе a kátrány és az olaj, továbbá ennek nyomán vált lehetővé a diókokszbrikett előállítása….”[43]

1928-as nyilvántartások szerint az

„Alacskai kőszénbánya és villamossági részvénytársaság. Steinkohlenbergbau und Elektrizitäts-Actiengesellschaft Alacska. (V, József-tér 9. — Tel. T 248—96.) Igazgatóság: Kandó Kálmán, Ottlik György, dr. Madarász Ernő, Becker Ágoston, Gulácsy Kálmán, dr. Miklós Elemér. Cégvezető: Bagossy Béla.”

1929-ben itt, az alacskai bányánál üzemvezető Kovács József.[44]

Néhány szemelvény, ami az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt életéből fennmaradt:

---

[41] A Magyar Általános Kőszénbánya Részvénytársulat 50 éve (1891-1941)

[42] Az Imperiál perről készült iratok aztán ezt bizonyítják is.

[43] Sárközi Zoltán, Kiss Gyula, Török Mária: Magyar Általános Kőszénbánya Rt. és vállalatai I.: Repertórium (Levéltári leltárak 40. Budapest, 1967)
http://www.archivportal.arcanum.hu/kozos/opt/a141111.htm?v=pdf&q=WRD%3D%28sz%E9nlep%E1rl%E1s%29&s=SORT&m=1&a=rec

[44] Született 1899-ben Somogyon. Iskoláinak elvégzése után 1913-ban lépett a bánya szolgálatába a D.G.T-hez és mint motorvezető Pécsett kezdte működését. Ebben a minőségben 1916-ig működött, majd megszakítások után 1920-tól 1922-ig sikeresen elvégezte a bányászati szakiskolát. Ez után a komlói kincstári bányában aknászi beosztást kapott. 1923-ban Ajkán, majd a móri szénbányában ugyancsak, mint aknász, később főaknász. 1929-től az alacskai kőszénbányához már üzemvezető főaknászi beosztást kapott, ugyanez évben került a Gazdasági Kőszénbányához Sajókazincra.
Horváth László – Bodry László: A BÁNYA. A magyar bányászat és bányaszakoktatás története s a magyar bányavidékek népszerű ismertetése. Sopron 1937.

„Miskolc, 1928. október 9.

Az alacskai bányában egy kellőleg alá nem támasztott tárna ma délután beomlott és maga alá temette Német Miklós bányamunkást. Mire társai kiemelték a romok alól, halott volt.”

„Miskolc, 1929. február 7.

Laurencsik András alacskai bányász, aki már hosszabb idő óta munka nélkül volt, rendszeresen, összeszedte a bánya feletti elhagyott aknában maradt sínvasakat és ezeket értékesítette. Ily munkája közben csütörtökön az egyik tárna rászakadt és már csak holttestét találták meg.”

„Vác, 1931. október 12.

A kosdi kőszénbányába[45] betört víz két és félszáz bányásznak és családjának vette volna el a télre kenyerét. Sebestha Ferenc bányamester azonban elviszi a kosdi kőszénbányászokat az alacskai kőszénbányába és biztosítja, hogy napi 5-6 pengőt fognak megkeresni. A francia részvényesek távirati úton kértek felvilágosítást azokról a költségekről, amelyekkel a kosdi bányát üzemképes állapotba lehetne helyezni. A válasz, távirati úton elment, amire megjött a viszontválasz, amely szerint engedélyezték a bánya víztelenítési költségeit.”

„1931. november 10.

A nagybányai vitéz Horthy Miklósné nyomorenyhítő akcióra november 9-én a következő pénz- és természetbeni adományok érkeztek:

...a miskolci ínségesek részére, Diósgyőri Vasgyár 3000 métermázsa szén, alacskai bánya 200 métermázsa szén, Mánik Sándor 200 métermázsa szén, Mánik S. és társa 200 métermázsa szén. Mánik Lajos 200 métermázsa szén, Gazdasági Kőszénbánya 100 métermázsa szén.”

„Miskolc, 1931. december 14.

Az alacskai kőszénbánya és villamossági r.t. bányájában halálos végű szerencsétlenség történt. Lezák János 33 éves bányász az egyik tárnában a bányafák ácsolását végezte. S közben a valószínűleg hibásan ácsolt bányafák a rájuk nehezedő földtömegtől összedőltek, maguk alá temették a bányászt, akinek már csak holttestét találták meg. A vizsgálat megállapította, hogy a szerencsétlenségért Lezákot terhelte a felelősség.”

„Miskolc, 1932. november 18.

Az alacskai kőszénbányában ma reggel halálos szerencsétlenség történt. Venter János 36 éves bányász, aki egy állványon dolgozott, szét akart nézni a tárnában. Abban a pillanatban hajolt ki az állványról, amikor egy szénnel megrakott csille robogott el feje felett. A csille a bányász fejét elkapta és leszakította.”[46]

[45] Váci Kőszénbánya Rt Kosdi Bánya, Kosd
[46] MTI. Napi hírek.

Az 1930. évi népszámlálási adatok[47] szerint az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt bányatelepének lakossága a következők szerint alakult:

Észak. **(3.) A külterületi lakotthelyek néhány demografiai adata.** *Borsod, Gömör és Kishont k. e. e. vármegye.*

Vármegye, járás, község, m. és tj. város	A tanya, puszta, telep s egyéb külterületi lakotthely megnevezése	Jelenlevő népesség	Nem		Életkor							Anyanyelv				Magyarul tud	Vallás						Ír és olvas
			férfi	nő	6 évnél fiatalabb	6—11 éves	12—14 éves	15—19 éves	20—39 éves	40—59 éves	60 évnél idősebb és ismeretlen	magyar	német	tót	egyéb		róm. kat.	görög kat.	református	ág. hitv. ev.	izraelita	egyéb	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
Sajószentpéteri járás.																							
Alacska	Alacskai kőszénbánya és VIII. r. t. bányatelepe	113	71	42	14	19	5	6	49	16	4	111	1	—	1	113	67	6	30	10	—	—	92

Alacska Bányatelep mai térképen[48]

Levéltár:	Budapest Főváros Levéltára
Adatbázis:	Közjegyzői okiratok
Levéltári jelzet:	HU BFL - VII.192 - 1925 - 0178
Levéltári irat együttes:	VII.192 - Rhorer Géza közjegyző iratai
Ügytípus:	jegyzőkönyv aláíráshitelesítésről
Év:	1925
Ügyszám:	178
Ügyleírás:	magyar
	Gulácsy Kálmán, mint az Alacskai Kőszénbánya És Villamossági Rt. képviselője *Státus/foglalkozás:* igazgató - *Lakhely/telephely:* Budapest VII. Felső erdősor u. 12.
	Bagossy Béla, mint az Alacskai Kőszénbánya És Villamossági Rt. képviselője *Státus/foglalkozás:* cégvezető - *Lakhely/telephely:* Budapest II. Margit körút 54.
	Alacskai Kőszénbánya És Villamossági Rt. *Lakhely/telephely:* Budapest

Levéltár:	Budapest Főváros Levéltára
Adatbázis:	Közjegyzői okiratok
Levéltári jelzet:	HU BFL - VII.192 - 1925 - 0179
Levéltári irat együttes:	VII.192 - Rhorer Géza közjegyző iratai

[47] 1930. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS 1. Demográfiai adatok községek és külterületi lakotthelyek szerint (1932) http://library.hungaricana.hu/hu/view/NEDA_1930_01/?pg=465&layout=s&query=SZO%3D%28Alacskai%29

[48] Egyelőre nem bizonyos, hogy ez a bányatelep azonos az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt bányatelepével.

Ügytípus:	jegyzőkönyv aláírás hitelesítésről
Év:	**1925**
Ügyszám:	179
Ügyleírás:	magyar
	Bagossy Béla, mint az Alacskai Kőszénbánya És Villamossági Rt. képviselője *Státus/foglalkozás:* cégvezető - *Lakhely/telephely:* Budapest II. Margit körút 54.
	Gulácsy Kálmán, mint az Alacskai Kőszénbánya És Villamossági Rt. képviselője *Státus/foglalkozás:* igazgató - *Lakhely/telephely:* Budapest VII. Felső erdősor u. 12.
	Alacskai Kőszénbánya És Villamossági Rt. *Lakhely/telephely:* Budapest

Levéltár:	Budapest Főváros Levéltára
Adatbázis:	Közjegyzői okiratok
Levéltári jelzet:	HU BFL - VII.171 - 1935 - 0616
Levéltári irat együttes:	VII.171 - Hedry Aladár közjegyző iratai
Ügytípus:	jegyzőkönyv aláírás hitelesítéséről nyilatkozaton
Év:	1935
Ügyszám:	0616
Ügyleírás:	magyar
	Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt.
	Rihmer László, mint az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt. képviselője *Státus/foglalkozás:* részvénytársasági vezérigazgató (Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt.) - *Lakhely/telephely:* Budapest IV. Ferenc József rkp. 27.

Levéltár:	Budapest Főváros Levéltára
Adatbázis:	Közjegyzői okiratok
Levéltári jelzet:	HU BFL - VII.171 - 1937 - 0702
Levéltári irat együttes:	VII.171 - Hedry Aladár közjegyző iratai
Ügytípus:	jegyzőkönyv aláírás hitelesítéséről címpéldányon
Év:	1937
Ügyszám:	0702
Ügyleírás:	magyar
	Tobiás Vilmos, mint az "Alacskai Kőszénbánya Villamossági Részvénytársaság" képviselője *Státus/foglalkozás:* igazgató - *Lakhely/telephely:* Vecsés Ganzkertváros Borszék u. 6.
	Alacskai Kőszénbánya Villamossági Részvénytársaság

Sajnálatos módon Kandó Kálmán 1931-ben történt halálával – majd később viszonylag rövid időn belül elhunyt másik két tulajdonostárs is - az alacskai bányászati és a berentei szénlepárlási munkákban jelentős változások álltak be. Csak gyanítani lehet, hogy az ő személyisége volt döntően a meghatározó, ezért aztán a halálával a tulajdonosok között megrendült az egység. A Kandó család anyagi okok miatt a részvények egy részétől megvált. Az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt egy kisebb szénterületet eladott Sugár István bányavállalkozónak. E területen később az István I. akna létesült.

A bányászati-vegyészeti közös munkában pedig az Imperiál, az előzőekhez képest sokkal nagyobb befolyást szerzett.[49]

[49] Rónaföldi Zoltán: Kronológia. A borsodi és az ózdvidéki szénbányászat fontosabb évszámai és eseményei http://users.atw.hu/rzterv/konyvek/Kronologia Borsodi es Ozdvideki banyaszat.pdf

Az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt 1934-35-ben működését szüneteltette. Ez valószínűleg már erős összefüggésben lehetett az Imperiál Rt perével és a berentei üzemének leállásával.

Az 1930-as évek elején azonban az Imperiál Rt-t a versenytársak perbe fogták, ami éveken át húzódva a céget tönkretette. Ezzel ért véget a borsodi szén vegyipari felhasználásának kezdeti fejezete. Az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt iratai között 1938-as keltezéssel lehet fellelni azt az utolsó iratot, amely a berentei „Imperiál” Vegyészeti Gyár Rt működésével kapcsolatos.

1937. március 21-én megjelent hirdetés szerint[50]

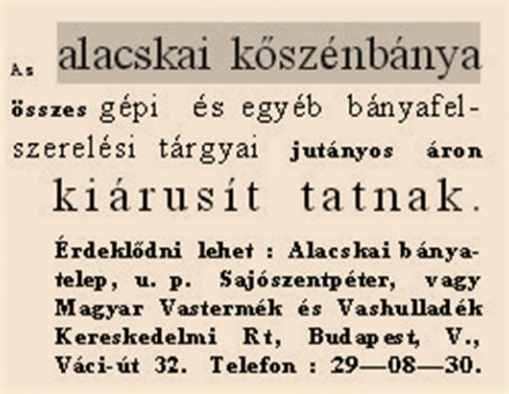
Az alacskai kőszénbánya
összes gépi és egyéb bányafelszerelési tárgyai jutányos áron
kiárusít tatnak.
Érdeklődni lehet: Alacskai bányatelep, u. p. Sajószentpéter, vagy Magyar Vastermék és Vashulladék Kereskedelmi Rt, Budapest, V., Váci-út 32. Telefon: 29—08—30.

Egy visszaemlékezés szerint az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Részvénytársaság a bányáját véglegesen 1939-ben zárta be. Egy más forrás szerint azonban ez nem bezárást, hanem tulajdonosváltozást takart. A Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. konszernné alakulása a két világháború között ment végbe, tevékenysége vertikális és horizontális irányban jelentősen kibővült. 1940-1944-es kimutatásuk szerint a konszernhez számos bányavállalat és egyéb cég is tartozott, így többek között az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt is, amelyet 100 %-os tulajdonú „leányvállalatként” tüntettek fel.[51] A részvénytöbbséget a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. 1944. július 5-én özv. Dobrovits Lajosnétól[52] megvásárolta. 1945-ben keltezett irat szól az „üzemszüneteltetési díj” megfizetéséről, tehát valamikor itt lehet az Rt vége is.[53] Ezt erősíti, hogy a Magyar Országos Levéltár fondjainak és állagainak jegyzékében az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt iratai 1921-1945 évek között vannak nyilvántartva.[54]

---

[50] Esztergom és Vidéke 1937. március 21.
http://library.hungaricana.hu/hu/view/Esztergom_es_Videke_1937/?query=SZO%3D%28Alacskai%20K%C5%91sz%C3%A9nb%C3%A1nya%29&pg=118&layout=s

[51] Szvircsek Ferenc: Bányászkönyv (Salgótarján, 2000)
http://library.arcanum.hu/hu/view/MEGY_NOGR_Sk_2000_Banyaszkonyv/?pg=473&zoom=h&layout=s

[52] Özv. Dobrovits Lajosné, Kandó Sára - Ilona, Kandó Kálmán lánya.

[53] Jenei Károly: A Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. és konszern vállalatai: Repertórium (Levéltári leltárak 43. Budapest, 1968. Magyar Országos Levéltár
http://library.arcanum.hu/hu/view/MolDigiLib_LevLelt_43/?pg=4&zoom=h&layout=s

[54] Ember Győző: A Magyar Országos Levéltár fondjainak és állagainak jegyzéke II. kötet P-Z szekciók (Budapest, 1974)
http://library.arcanum.hu/hu/view/MolDigiLib_MOLfondjegy_1974_2/?pg=203&zoom=h&layout=s

Az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt működésről még annyit, hogy a szénbányák államosításakor készült kimutatásban (1946) már „nem működik” megjegyzés szerepel a neve mellett.[55]

A korábban már említett – eladott bányaterületeken - az István szénbányaművet (István I. lejtősakna és Erzsébet I. - II. lejtősaknák) 1934-44 között az Észak magyarországi Kőszénbánya Rt. üzemeltette. 1944-ben Zsurkay Zoltán is mélyített a község területén egy kutató függőleges-aknát. A szénbányászat államosítását követően az alacskai szénbányákat Sajószentpéter III. aknához csatolták. Ez a bányaüzem 1973-ban fejezte be a termelését.[56]

Dr. Salgó Imre vegyészmérnök és az Imperial Vegyészeti Gyár Rt

Az előző fejezetben róluk már említés történt. A könyv nagyrészt majd egyébként is róluk szól. Néhány adat és a megtalált dokumentum alapján a következőket adhatjuk közre a teljesség igénye nélkül.

A budapesti cím- és lakásjegyzék 1911. évi számában találtuk meg először Salgó Imre nevét. (Salgó Imre, vegyészmérnök, VIR, Nap-u. 17). Az 1912-esben nem szerepel. Az 1913-as kiadásban már Salgó Imre dr., vegyészmérnök, IX, Angyal-u. 7Ib.). Az 1914, 1916-os kiadásában[57] dr. Salgó Imre vegyészmérnök már szerepel (Salgó Imre, dr., vegyészmérnök, IX, Angyal-u. 7/6), de a cége még nem. 1916-22 között nem került kiadásra jegyzék, úgyhogy ebben az időszakban nem tudunk keresni.

Dr. Salgó Imre a töredékes információink szerint is egy rendkívül tehetséges vegyész volt. Ezt később bizonyítja, mert az ötlettől, a kisvállalkozáson át egészen nagy, ipari méretű cégig tudott gondolkodni és dolgozni is. (Imperial Vegyészeti Gyár Rt)

1917-ben Salgó Imre felkereste Grossmann Simon[58] fogász - fogtechnikust, azzal az ajánlattal, hogy ő, hazai alapanyagokból le tudja gyártani a fogászati minták vételére alkalmazott anyagot, amelyet eddig angol forrásokból szereztek be. A kísérleti gyártás jól sikerült és az anyag bevált. Grossmann és Salgó egy kisvállalkozást hoztak létre 1918 tavaszától az anyag gyártására, amelyet aztán nagyon sok hazai fogorvost és fogtechnikust részére szállítottak. A vállalkozáshoz a tőkét Grossmann adta, az eljárás és a gyártás Salgó Imre dolga volt. A vállalkozás igen sikeresen és nagy haszonnal működött.

A cégre vonatkozó első megbízható emlék egy részvény,

---

[55] Erdmann Gyula: Dokumentumok a magyar szénbányászat történetéből, 1945–1949 (Források a magyar népi demokrácia történetéhez 1. Budapest, 1975)
http://library.arcanum.hu/hu/view/MolDigiLib_ForNepDem_01/?pg=0&zoom=h&layout=s

[56] Dr. Izsó István: A Miskolci Bányakapitányság kerületének bányaipara

[57] Budapesti Czim- és Lakásjegyzék, 1911 (23. évfolyam), 1912 (24. évfolyam), 1913 (25. évfolyam), 1914) 26. évfolyam), 1916 (27. évfolyam) - 9. rész - Lakás-jegyzék – S
http://db.fszek.hu/cimtar/a111126.htm?v=pdf&a=pdfdata&id=BPLAKCIMJEGYZEK_27_1916&pg=0&lang=hun#pg=2303&zoom=f&l=s

[58] Grossmann Simon (1865—1928) fogász, szerb királyi udvari fogász, ecuadori tiszteletbeli konzul (Huszár György: A vizsgázott fogászok munkássága az 1910-es években)

„Imperial Vegyészeti Gyár Részvénytársaság (1918)”

amely alapján az alapítást 1918-ra tehetjük.[59]

Ez az 1918-as „Imperial” még egészen bizonyosan nem foglalkozott szénlepárlással. Ez még vélhetően az előzőekben leírt fogászati alapanyagot gyártotta.

Az 1920-as évek elején kezdett el foglalkozni a szénlepárlás gondolatával. Az elképzelése az volt, hogy magyar barnaszénből állít elő lepárlás útján különféle vegyi anyagokat. Az információink szerint sokkal messzebbre „látott” e téren, mint, amit végül is a szénlepárló cégeiben végre tudott hajtani. Alapvetően ő egy szélesebb spektrumú vegyi anyag előállításban gondolkodott. Az ötletét a megvalósítás bizonyos szintjéig el tudta vinni! Tőkéje azonban változatlanul nem volt, ez már nem egy kisüzemi vegyi anyag - gyártó vállalkozás volt! Ehhez kellett neki megfelelő tőkeerős társakat, vállalatokat keresni. Ez hosszas tárgyalások után sikerült is, a Salgótarjáni Kőszénbánya Részvénytársaság, amelyik egy igen nagy cég abban az időben és később is, a Chorin családnak volt a tulajdona. Ők voltak a fő részvényesek, és ők voltak a tulajdonosai ennek a nagy szénbánya vállalatnak, és komoly tőkével rendelkeztek. Ők láttak az elképzelésben fantáziát, és adtak is pénzt, hogy a Salgó doktor fölállítson egy kísérleti telepet.

Egy kis kitérő csak, hogy mutassuk a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt nagyságát! A konszernné alakulása a két világháború között ment végbe, tevékenysége vertikális és horizontális irányban jelentősen kibővült. Régebbi leányvállalatai közül felszámolta a következőket:

- ✓ Délmagyarországi Kőszénbánya Rt
- ✓ Kereskedelmi és Építő Rt
- ✓ Hatvanvidéki Kőszénbánya Rt
- ✓ Budai Cementgyár Rt
- ✓ Pécskői Bazaltbánya Rt

Eladta a következők részvényeit:

- ✓ Felsőzsilvölgyi Kőszénbánya Társulat
- ✓ Magyar Ammónia Rt
- ✓ Handlovai Kőszénbánya Rt

A konszernbe beolvasztotta:

- ✓ Esztergom-Szászvári Kőszénbánya Rt
- ✓ Északmagyarországi Egyesített Kőszénbánya és Iparvállalat Rt
- ✓ Egyesült Tégla- és Cementgyár Rt
- ✓ Salgótarjáni Villamossági Rt
- ✓ Unió Bányászati és Ipar Rt
- ✓ Hungária Mészipar Rt
- ✓ Esztergomvidéki Kőszénbánya Rt

A konszernhez 1940-1944 között a következő leány- és érdekköri vállalatok tartoztak.

Leányvállalatok:

- ✓ Lapp Henrik-féle Mélyfúrások, Bányatelepek és Mélyművek Rt. (100%-os részvénytulajdon)
- ✓ Bánvölgyi Szénbánya Rt. (100 %)

[59] Részvény – kötvény Információs Honlap http://www.reszvenykotveny.hu/vegyipari_reszvenytarsasagok/

- ✓ Carbon Szénkereskedelmi és Ipari Rt. (100 %)
- ✓ Magyar Kerámiai Gyár Rt. (100 %)
- ✓ Salgótarjáni Üveggyár Rt. (100 %)
- ✓ Klotild Első Magyar Vegyipar Rt. (100 %)
- ✓ Soliditit Betonépítő Rt. (100 %)
- ✓ Fatelitő Rt. (100 %)
- ✓ Mátravidéki Szénbányák Rt. (100 %)
- ✓ Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt. (100 %)

Érdekköri vállalatok:

- ✓ Petrosani Román Kőszénbánya Rt.
- ✓ Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű Rt.
- ✓ Ipari Robbanóanyaggyár Rt.
- ✓ Pécs-Baranyai Kőszénbánya Rt.
- ✓ Zalamegyei Bazaltbányák Rt.
- ✓ Bauxit Trust Rt.
- ✓ Békésmegyei Villamossági Rt.
- ✓ Közüzemi és Községfejlesztő Rt.
- ✓ Eger-Gyöngyösvidéki Villamossági Rt.
- ✓ Hungária Villamossági Rt.
- ✓ Központi Gáz- és Villamossági Rt.
- ✓ Magyar Vasötvözetgyár Rt.
- ✓ Hungária Vegyi- és Kohóművek Rt.
- ✓ Szabó és Mátéffy Villamossági Rt.
- ✓ Egercsehi Kőszénbánya és Portlandcementgyár Rt.
- ✓ Feketeerdői Üveggyár Rt.
- ✓ Magyar Viscosagyár Rt.

Salgó ekkor ismerkedett meg Kandó Kálmánnal is, aki szintén előnyösnek látta az ötletet. Kandó Kálmánnak és társainak ekkor már Alacskán, megvolt a szénbányája.[60] A szénlepárlás gondolatában és megvalósításában közrejátszott már akkor is sok minden. A gazdasági válság miatt nagyon nehéz volt akkor a magyar barnaszenet eladni, a MÁV, és sok más nagyfogyasztó is, inkább előtérbe helyezte a jobb minőségű szeneket, ezért a viszonylag gyengébb borsodi szenek háttérbe szorultak. Kandó Kálmánék is láttak fantáziát abban, hogy a barnaszenet főleg lepárlásra, feldolgozásra használják fel. Ilyen módon a termelt szenüknek biztos piaca lesz, és jó haszonnal lehet majd eladni. Ebből lett a most már Imperial Vegyészeti Gyár Rt, Berentére épített lepárlója. Ide aztán az alacskai bányájuk és a berentei lepárló közé kötélpályát építettek, a gazdaságos szállítás miatt.

Később majd látni fogjuk, hogy a Salgótarjáni Kőszénbánya Részvénytársaság, amikor a szénlepárlásban bizonyosodott, hogy a borsodi barnaszénből nem lett eladható koksz,[61] mint lepárlási melléktermék, akkor a befektetett pénzét is hátrahagyva kihátrált az üzletből, pedig

[60] Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt
[61] A keletkezett koksz szétporladt.

az valami elképesztően nagy összeg volt! Láttuk viszont a cég nagyságát az előzőekben, ezek szerint őket a néhány százezer pengős veszteség nem rázta meg.

Később Dr. Salgó Kőbányán is épített egy lepárló telepet. Az Imperial nagyjából 1927-re érte el, mint cég a teljes nagyságát.

A vezérkar és főrészvényesek között feltűnik természetesen ugyanaz a Grossmann Simon is, aki már a Salgó féle vállalkozások elején is finanszírozott.

Az 1922-23 években a cég,

Imperial vegyészeti gyár részvénytársaság. (IX, Márton-u. 32.)

Igazgatóság: Grossmann Simon, Szüsz Lajos, Dr. Salgó Imre.[62]

A hirdetések alapján viszont ekkor már ott találhatjuk azokat a vegyi anyagokat is, amelyek a szénlepárláshoz köthetőek.

1928-29-ben pedig már a következők szerinti vezetőséggel működtek. Itt már egyértelmű a kapcsolat az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt-vel.

„Imperial vegyészeti gyár részvénytársaság. (V, József-tér 9. — Tel. J 334—24.) Igazgatóság: Grossmann Simon, Szüsz Lajos, dr. Salgó Imre, dr. Papp Miklós, br. Szterényi József, dr. Kandó Kálmán, Hajós Manó, dr. Móry Béla. Czégvezetők: Hofstädter Lajosné, Bagossy Béla.”[63]

„Imperial vegyészeti gyár részvénytársaság. (V, József-tér 9. —Tel. J 334—24.)

---

[62] Budapesti Czim- és Lakásjegyzék, 1922-1923 (28. évfolyam) • 1. rész • C) Nyilvános számadásra kötelezett vállalatok • V. Különféle http://library.hungaricana.hu/hu/view/BPLAKCIMJEGYZEK_28_1922-1923/?query=SZO%3D%28Alacskai%29&pg=295&layout=s

[63] Budapesti Czim- és Lakásjegyzék, 1928 (29. évfolyam) • 1. rész • C) Nyilvános számadásra kötelezett vállalatok • V. Különféle részvénytársaságok http://library.hungaricana.hu/hu/view/BPLAKCIMJEGYZEK_29_1928/?query=SZO%3D%28Imperial%20Vegy%C3%A9szeti%29&pg=429&layout=s

Igazgatóság: Grossmann Simon, Szüsz Lajos, dr. Salgó Imre, dr. Papp Miklós, br. Szterényi József, dr. Kandó Kálmán, Hajós Manó, dr. Móry Béla.

Czégvezetők: Hofstädter Lajosné, Bagossy Béla.”[64]

Úgy tűnt, hogy minden jó és rendben, nyereségesen mennek a dolgok, de aztán jött a per. Erről részletesen beszámolunk a következő fejezetben.

A szénlepárló vállalkozások, az Imperial tönkremenetele után, Salgó doktor ismét kisüzemileg kezdett dolgozni. Salgó a perben egy erősen lejáratott ember lett és a korábbi nagynevű üzlettársai vagy otthagyták, vagy már halottak voltak erre az időre.

Kezdett szódabikarbónát gyártani. A szódabikarbóna nagyon jól ment egy darabig, akkor megint egy nagy budapesti vállalat, a Hungária Kénsavgyár, és annak az igazgatója, egy Deutsch nevű ember, nagy pénzt fizetett Salgó doktornak. Mindezt azért, hogy ettől a gyártástól elálljon, és ne zavarja az ő köreiket. Ez időben pontosan nem határolható be, de sejtéseink szerint valamikor az 1940-es évek legeleje.

A szódabikarbóna után műanyag gombokat gyártottak. Ez szintén nagyon jól ment. Az üzem kint volt a Kőbányai út 42-ben.

Ugyanezen a telephelyen azután a műanyag gombok mellett Salgó doktor elkezdte előállítani sárgarépából a karotint. Itt csak következtetni tudunk a világ dolgaiból, hogy erre mi ihlette a vegyészt? A vitaminokkal kapcsolatosan ezekben az időkben alapvető és meghatározó kutatások folytak világszerte és számos Nobel – díj is kiosztásra került a témában.[65]

1942. szeptember 4. péntek

GONDATLANSÁG ÁLTAL OKOZOTT TESTI SERTÉSSEL VÁDOLT VEGYÉSZMÉRNÖK

Dr. Szűcs Gábor László elnöklete mellett ma tartott tárgyalást a büntetőtörvényszék dr, Salgó Imre vegyészmérnök ügyében, aki ellen a kir. ügyészség gondatlanság által okozott súlyos testi sértés vétsége miatt emelt vádat. A vád szerint ez év januárjában, egy kőbányai laboratóriumban A-vitamin előállítására vonatkozó munkálatok folytak és zúzott répát öntöttek le éterrel. A munkánál foglalatoskodott Liebeter Gusztávné is, de munka közben az éter felrobbant és Liebeterné első és másodfokú égési sebeket szenvedett. Az ügyészség szerint dr. Salgó, mint az üzem vezetője, elmulasztotta a köteles gondosságot és megfelelő óvóintézkedések hiányában következett be a szerencsétlenség.

---

[64] Budapesti Czim- és Lakásjegyzék, 1928 (29. évfolyam) - 1. rész - C) Nyilvános számadásra kötelezett vállalatok - V. Különféle részvénytársaságok
http://db.fszek.hu/cimtar/a111126.htm?v=pdf&a=pdfdata&id=BPLAKCIMJEGYZEK_29_1928&pg=0&lang=hun#pg=429&zoom=f&l=s

[65] Willstätter meghatározza előbb a karotin (1907), majd a likopin és a xantofil helyes összegképletét (1914); részben e munkákért 1915-ben Nobel-díjat kapott.
Hopkins 1929-ben „a növekedést serkentő vitaminok felfedezéséért”orvosi Nobel-díjat kapott megosztva Eijkmannnal, akit „a neuritis elleni vitamin felfedezéséért” honoráltak.
1937. Paul Karrer: kémiai Nobel-díj „a karotinoidok és flavinok, az A- és B_2 -vitamin kutatásaiért”.
1938. Richard Kuhn: kémiai Nobel-díj „a karotinoidok és vitaminok kutatásáért”.

A vádlott tagadta bűnösségét. Védekezése szerint az asszony elejtette a többliteres éterüveget, éppen a kályha mellett, így következett be aztán a robbanás. Előzőleg Liebeterné ruhájával igyekezett a kiömlött étert felitatni és a lángra lobbant étertől meggyulladt a ruhája. így szenvedte el azután a sérüléseket. Liebeter Gusztávné ezzel szemben azt hangoztatta, hogy rajta kívül álló okokból történt a szerencsétlenség. Dr. Viitray Antal törvényszéki orvosszakértő meghallgatása után dr, Goltner Dénes ügyész indítványozta szakértő vegyészmérnök meghallgatását és az iparfelügyelőség megkeresését a tekintetben, hogy a szükséges óvóintézkedések az üzemben megtörténtek-e. A törvényszék ilyen értelemben is határozott, s a tárgyalást elnapolta.[66]

Salgó doktor nagyon sokat dolgozott azon, hogy a sárgarépából kivont karotint kristályos formában állítsa elő. Nem sikerült neki egészen kikristályosítani, de elég telítetten állította elő – ez már 1943 körül volt. Ekkor a Steiner Kekszgyárral, közösen gyártották a karotinos csokoládét. Az emlékezők szerint „*nagyon finom kis csokoládé volt”*, és benne volt a karotin, ami táplálóvá tette. Meg is vizsgálták az Iparügyi Minisztériumnak a Kémiai Intézetében, megállapították, hogy a karotin valóban benne van a csokoládéban. Ezt a csokoládét forgalmazták egészen 1944 márciusáig, amíg a németek meg nem szállták az országot. Akkor Salgó Imre mindent lezárt, s már semmit sem csinált!

A második világháború után tovább dolgozott, ismét gombokat gyártott. Ekkor ment tulajdonképpen jól a gombgyár. A háború utáni ínséges időkben az iparengedélyt számára kiadták, mert fontos dolgot gyártott. Nem államosították ezt az üzemet, és két munkással dolgozott dr. Salgó. Ment is ez egy darabig jól, aztán egyszer csak a váci fegyház rabjaival kezdték el mások, ott gyártatni a gombokat. Ez ezt a vállalkozását is lehetetlenné tette.

Ezután még „jutalomból” Salgó doktort ki is telepítették Budapestről, feleségével együtt, aki szintén vegyészmérnök volt.

Volt főkönyvelőjének szavait idézzük:

„... meg kell mondanom, hogy a Salgó doktor rendkívül tehetséges ember volt, de volt benne bizonyos kalandorság, amire tulajdonképpen minden vállalkozónak szüksége van.”

A berentei Imperial szénlepárló üzemre vonatkozóan 1922-1938 évek között találhatók iratok, szerződések: jegyzőkönyvek, végzések, helyszínrajzok, levelezés. Valószínűleg ez tehát 1938-ban szűnt meg véglegesen.[67] A budapesti gyárukra vonatkozóan azonban még 1940-ben is vannak irattárazott dokumentumok.

Dr. Salgó Imrével kapcsolatosan semmi más egyebet nem tudtunk kideríteni.

---

[66] MTI Napi hírek

[67] Jenei Károly: A Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. és konszern vállalatai: Repertórium (Levéltári leltárak 43. Budapest, 1968. Magyar Országos Levéltár.
http://library.arcanum.hu/hu/view/MolDigiLib_LevLelt_43/?pg=4&zoom=h&layout=s

Vízi erőmű a Sajón

Még egy terv, amely Kandó Kálmánhoz és Borsodhoz, Sajókazinc, Barcika, Berente, Sajószentpéter térségéhez köthető.

Ő, az Olaszországban töltött mérnöki évei alatt, részletesen megismerte az ottani vízi erőművek elveit. Nem csoda hát, hogy később itthon is sokat foglalkoztatta e kérdés. Mind energetikailag, mind a Ganzban tervezett, gyártott villamos generátorok és turbinák alapján köze volt e problémakörhöz is. Hazánk számára sajnos jelenleg a vízi energia sem elég „környezetbarát”. Valamikor nálunk is az volt és sok helyen ma is az a világban.

A vesztes I. világháború és az azt követő zűrzavar már előrevetített bizonyos dolgokat. Az I. világháborús összeomlás időszakában Teleki Pál, 1918 októberében, már létrehozta a Béke előkészítő Irodát, melynek az volt a feladata, hogy Magyarország tudományos alapokon, az ország belső struktúráinak teljes körű feltárásával készüljön a közelgő béketárgyalásokra. A béke előkészítés munkálataiban részt vettek geográfusok, közgazdászok, statisztikusok, hidrológusok, történészek stb. Teleki a történelmi Magyarország egységének megőrzését tekintette elsődleges feladatnak, s azokat a megközelítéseket részesítette előnyben, amelyek a területi egység megőrzését a nemzetközi tudomány, illetve a nemzetközi érdekek függvényében próbálták megfogalmazni.

A magyar delegáció által kidolgozott *„A magyar energia-gazdaság”* című jegyzék is lényegi elemként fogalmazta a vízi energia jelentőségét, illetve a potenciális elcsatolások negatív hatásait: *"Azután már a vízierő sem segíthetné ki e megmaradó, de halálraítélt országrészt a reákövetkező óriási energiaínségből..."*[68]

Benedek-Kandó-Vicián féle vízierőmű térkép[69]

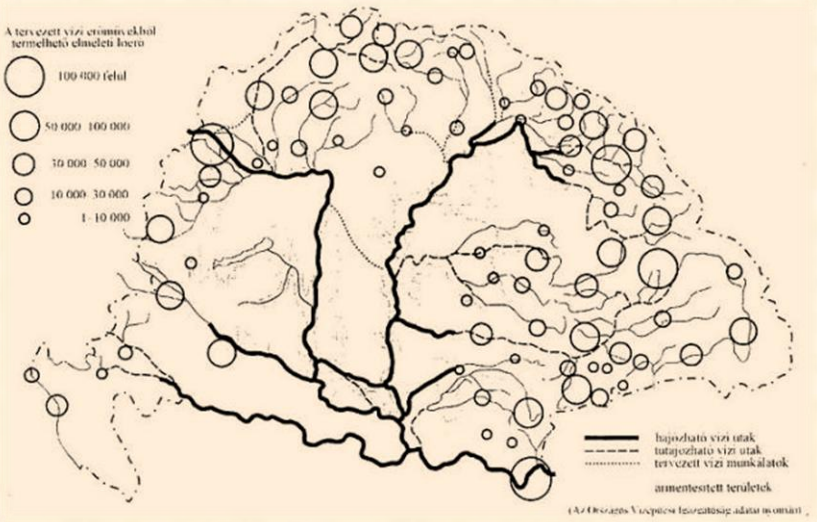

„A Magyarország vízi erői” béketárgyalási jegyzék szerzője, a békeküldöttség tagjaként szintén Viczián Ede volt, aki elemzését egy külön kis füzetben is megjelentette.

A Kárpát-medence energiaellátása európai jelentőségű közgazdasági kérdésként aposztrofálódott. 1910-ben a magyar ipar egészében véve 49 ezer lóerő vízi energiát használt fel. Magyarország számára a vízi energia hasznosítása kínálja a korszakban a legjobb megoldást. A hegyvidéki folyók és

[68] Cholnoky szerk. 1920-1921 II. 56. o.
[69] Tudomány és politika a magyar századokban. A magyarországi vízi energia hasznosításának száz éve http://epa.oszk.hu/00700/00775/00008/1999_08_07.html

patakok, valamint a technika fejlődésével a Duna és a Tisza is hasznosítható. Viczián szerint a történelmi Magyarország területén mintegy 2,7 millió elméleti lóerő vízienergia-teljesítményre lehet számítani. A legnagyobb vízerőmű Orsovánál építhető meg, mintegy 320 ezer lóerővel. A másik nagy dunai erőmű legalkalmasabb telephelye Pozsony, mintegy 50 ezer lóerővel.

A magyar tárgyalóküldöttség különös erőfeszítéseket fordított arra, hogy megvilágítsa a Tisza völgyének árvízveszélyét, amennyiben a Kárpátok északkeleti részét elcsatolják az országtól. Külön megfogalmazták a hegyvidéki víztározók és az ország területi integritása megőrzésének összefüggéseit. A hegyvidéki víztározók négy fő célt szolgálnak: 1. a víz energiájának a kihasználását, 2. a hajózást, 3. az öntözést, 4. az árvizek megakadályozását.

A béketárgyalásokon megfogalmazott magyar álláspont szerint a Felső-Tisza völgyében 3-4 nagy völgyzáró gát megépítésével 6-700 millió m^3 vizet lehetne, s kellene tárolni. A felduzzasztott víz segítségével 100-120 ezer állandó lóerő teljesítményű erőműveket lehet építeni, amelyek segítségével 1,5 millió tonna szenet lehetne megtakarítani.

Kandó Kálmán is részt vett a trianoni béketárgyalásokra készült tudományos anyagok kidolgozásában. A békekonferenciára nagyon sok vízgazdálkodási, erőmű politikai stb. térkép készült, melyek közül az egyik legérdekesebb és legátfogóbb a Benedek - Kandó - Viczián szerző hármas által kidolgozott erőmű- és villamos-energetikai hálózat elgondolása, mely átfogó módon fogalmazta meg a hegyvidéki erőművek és egy, Budapestet ellátó 1700 km-es országos jelentőségű elektromos fővezeték koncepcióját. A kor technikai színvonalán, a Kárpát-medence területén megépítendő egységes vízerőmű-hálózat évi 19,4 millió tonna szén megtakarítását jelentette volna. A Kárpát-medence elméletileg szinte teljes – akkori - energia-felhasználását vízerőművekből tudták volna fedezni.

Az Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt nemcsak a nevében hordozta a villamosság fogalmát. Amikor az alacskai - berentei területen Kandóék dolgozni kezdtek az 1920-as évek elején, akkor egy vízi erőművet is megálmodtak a Sajóra!

A trianoni diktátum okozta gazdasági traumát az ország akkori vezetése olyan módon kívánta feloldani, vagy legalábbis enyhíteni, hogy a megmaradt hazai alapanyagok, és lehetőségek hasznosítását szorgalmazta.

Amint azt az előzőekben láttuk Kandó Kálmán barátja volt az a Viczián Ede, aki akkor már a Magyar Vízügyi Hivatal vezetője, államtitkári rangban. Az elképzeléseknek a közös átgondolása után, Kandó megbízást adott dr. Guóth Béla műegyetemi magántanár, magánmérnöknek, hogy Sajószentpéter térségében, a Sajón létesíthető vízi erőmű terveit dolgozza ki. A tervek nagy pontossággal, mindenre kiterjedően el is készültek. Irattári adatok szerint az erőmű teljes tervdokumentációja 1925-ben már rendelkezésre állt.[70]

A tervezett erőmű 7,5 km hosszúságú, 4 m^3/s vízmennyiséget szállító felvíz (üzemvíz) csatornája az akkori felső-barcikai (ma Kazincbarcika) vasútállomással szembeni Sajó kanya-

[70] Rónaföldi Zoltán: Kronológia. A borsodi és az ózdvidéki szénbányászat fontosabb évszámai és eseményei http://users.atw.hu/rzterv/konyvek/Kronologia Borsodi es Ozdvideki banyaszat.pdf
(A Kandó Kálmán-féle vízi erőműtelep létesítése. Műszaki rajzok, leírások, hirdetmények 1925)

rulatból indult ki. Itt létesült volna a duzzasztógát. A felvíz csatorna, a terveken nagyrészt a Bánréve – Miskolc vasúttal párhuzamosan futott, és Sajószentpéter előtti turbinaházig tartott. Gyakorlatilag azon a területen haladt volna át, melyen az 1950-es évek elején a Központi Szénosztályozó, a Borsodi Hőerőmű és ezek egyéb létesítményei épültek meg. A turbinákig a duzzasztott víz esése 10,5 m volt. Három, egyenként 1,03 MW teljesítmény előállítására képes – vízszintes tengelyű - vízturbinát hajtott volna meg, melyek közvetlenül kapcsolódtak a generátorokkal. Az alvíz csatornát ezt követően még 1,5 km hosszúságra tervezték. Ilyen módon 3,09 MW villamos energia előállítására lett volna lehetőség. Ezt megelőzően ebben a tágabb térségben 1903-ban épült a Hernádon a gibárti vízi erőmű (nagyjából 0,6 MW) majd a kesznyéteni erőmű – a II. világháború előtt – amely 4,4 MW teljesítményre készült.

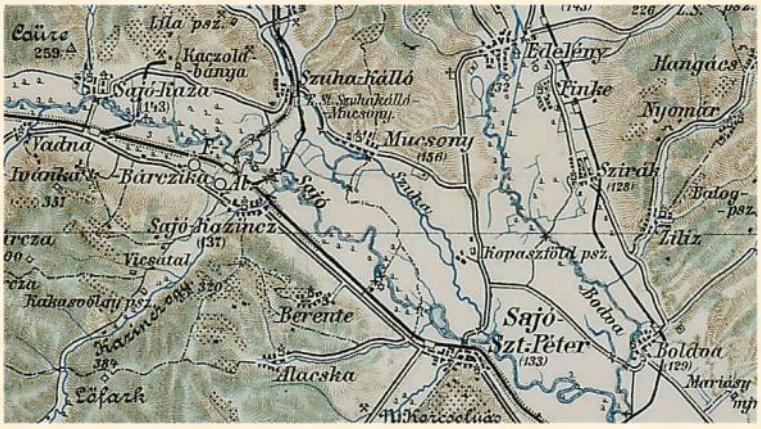

A Sajóra tervezett vízi erőmű helyszíne, Barcika és Sajószentpéter térségében, a III. katonai felmérés térképén[71]

Csak a tények és az összehasonlíthatóság teljességének kedvéért említem meg, hogy a Sajókazincon bányászott szenekre, Barcika vasútállomás mellett épült egy hőerőmű 1923-ban, amely kezdetben 6,7 MW, az 1930-as fejlesztés után már 12,4 MW teljesítményre volt képes. Ez a hőerőmű 12 tonna/óra szenet igényelt, ami 105 000 tonna/év elégetésével működött. A Kandó - Viczián féle elképzelés tehát nagyjából ennek a teljesítménynek a negyedére lett volna képes, környezetbarát módon.[72]

Sajnos Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt-nél, az előbb említett tulajdonosi halálesetek miatt ez a terv nem valósult meg. Tragikus egybeesése a dolgoknak, hogy a Sajón épülő vízi erőmű másik pártfogója, Viczián Ede is 1931-ben hunyt el.

A vízi erőmű csak terv maradt tehát, de nagyon jól tükrözi az akkor élt emberek törekvéseit, hogy a Trianon okozta gazdasági helyzetet a hazai fellelhető adottságokból oldják meg és ne külföldről.

---

[71] http://lazarus.elte.hu/hun/digkonyv/topo/200e/38-48.jpg
Sárközi Zoltán, Kiss Gyula, Török Mária: Magyar Általános Kőszénbánya Rt. és vállalatai II. : Repertórium (Levéltári leltárak 40. Budapest, 1967)
http://www.archivportal.arcanum.hu/kozos/opt/a141111.htm?v=pdf&q=WRD%3D%28Kand%F3%20K%E1lm%E1n%29&s=SORT&m=72&a=rec

[72] Rónaföldi Zoltán: Kronológia. A borsodi és az ózdvidéki szénbányászat fontosabb évszámai és eseményei http://users.atw.hu/rzterv/konyvek/Kronologia Borsodi es Ozdvideki banyaszat.pdf

Az „Imperiál – ügy”

A bevezető fejezetek után most már rátérhetünk erre a témánkra.

Az I. világháború utáni évek mind politikailag, mind gazdaságilag megviselték az országunkat, ha lehet ilyet mondani, akkor ez bizony egy totális csőd közeli helyzet volt. A pénz folyamatosan és rohamosan értéktelenedett. A forradalmak pedig morálisan rombolták az országot.

A trianoni békeszerződésben Magyarországot nem csupán területeinek kétharmadáról való lemondásra, hanem - mint a háború kirobbantásáért felelősséget viselő országot - az általa okozott háborús károk megfizetésére is kötelezték. A jóvátétel mértékéről a békeszerződésben nem esett szó, arról később a Jóvátételi Bizottságnak kellett döntenie.

Az országunk vezetésének nem sok választása volt, szigorú takarékosság, a hazai alapanyagok és lehetőségek irányába való fordulás, az infláció megfékezése, a kirótt jóvátételek megfizetése.

Néhány adat a teljesség igénye nélkül e témában.

A trianoni békeszerződés értelmében az országunkra igen nagy jóvátételt írtak elő. 20 éven át, évi 10 millió pengő volt ez az összeg, amelyet, ha koronára vetítünk át, akkor 2 500 milliárd a végösszeg![73]

A Jóvátételi Bizottság határozata alapján Magyarországnak a pécsi szénbánya termelésének 44%-át jóvátétel címen Jugoszláviának kellett szállítania. Azt elkerülendő, hogy a változó szénkitermelés miatt mindig változó mennyiségű szenet szállítsanak, a Jóvátételi Bizottság hozzájárult, hogy napi 88 vagon szenet adjanak (az átlagos termelés napi 200 vagon volt). Az erre vonatkozó megállapodást a magyar és a jugoszláv kormány képviselői Pécsen 1921. szeptember 13-án írták alá. A Jóvátételi Bizottság ezt 1923. 03.16-án még azzal egészítette ki, hogy amennyiben Magyarország valamilyen nem várt akadály (pl. munkabeszüntetés) miatt nem tudja szállítani a beígért mennyiséget, úgy a Jóvátételi Bizottság fogja elbírálni, hogy a magyar kormány felelős-e a mennyiség csökkenéséért. Ha nem találják felelősnek, Jugoszlávia nem reklamálhat az elmaradt mennyiség miatt.

Jugoszlávia elsősorban a pécsi szénszállításokat kívánta rendezni, amiben sikerült is megegyezni, mivel a magyar kormány nem kívánt kitérni a békeszerződésben előírt időpontig (1926. szeptember 12-ig) alkalmazandó, napi 880 tonnányi szénszállítás elől. Magyarország ezen felül vállalta, hogy a szanálási időszak után három év leforgása alatt az 1918. november 13-ai belgrádi konvencióban meghatározott, de Jugoszláviának még át nem adott vasúti anyag fejében 17 125 560 aranykorona értékben vasúti gördülőanyagot szállít.[74]

Nem volt a helyzet vidámabb a többi kedvezményezett országgal szemben sem (Románia, Csehszlovákia, Olaszország…)

---

[73] Csak az összehasonlítás miatt, a korona maga korában egy nagyon erős fizetőeszköz volt. A közös viszonyítási pont az arany. 1 korona (1892 év) = 1,158 pengő (1927 év). 1 korona (1892 év) = 4,024 forint (1946 év). 1 korona (1892) = 3459,145 forint (mai).

[74] MOL. K 69. gazd. pol. osztály iratai 243-117. 1925. október 17

A hiperinflációs folyamatot csak 1924-ben sikerült megállítani, ekkor vezették be a pengőt, amely árfolyama 1 pengő = 12 500 korona volt.

A jóvátételeket az ország, egy négy éven át tartó világháború után, saját eszközökkel és erőből nem tudta megvalósítani, ezért külföldi hiteleket kellett felvennie! 1931 nyarára 4,1 milliárd pengő adósságot tartottak már nyilván. (51 250 milliárd korona!)

Amint azt már említettük tehát felértékelődtek a megmaradt hazai erőforrások, ezeket kellett a lehetőségekhez képest a leggyorsabban és legjobban indítani és használni. Sokan, sok mindenhez hozzáláttak ekkor. Részben saját boldogulásuk, részben az ország érdekeit szem előtt tartva. Amennyiben ezek nagyjából egybe estek, akkor a legfelsőbb politikai és gazdasági, pénzügyi körök is támogatták a törekvéseket. Ezek azonban sokszor nem egyeztek sem a hazai, sem a külföldi üzleti érdekekkel. Erről szól majd ez a történet is.

Amint azt a bevezetőben ismertettük az 1920-as évek elején Kandó Kálmán és társai Alacskán szénbányát nyitottak, Berentén szénlepárlót építettek az alacskai barnaszén vegyipari célú feldolgozására. Mindezt az Imperiál Rt céggel együtt végezték. Az Imperiál – amint az majd a későbbiekből is kiderül – e tevékenységével jókora szeletet hasított le a „tortából”. Az országunkban akkor erősen támogatták a hazai cégeket és termékeket, kiváltva ezzel a külföldi függőséget és nem utolsósorban jelentős devizát próbáltak megtakarítani, hazai cégek, munkahelyek létrehozásával.

Az Imperiál Rt a Magyar Államvasutak (MÁV) egyik legjelentősebb beszállítója lett, a talpfák telítésére használt olaj tekintetében. Az üzlettől „elesett” hazai és külföldi cégek és nem utolsósorban személyek, ennek megfelelően minden módon és minden eszközzel megpróbálták az Imperiált lehetetlenné tenni.

Itt volt tehát a legnagyobb baj, mert a vasúti talpfák telítő anyagát a berentei üzem gyártásai előtt a német Rüdgers cég szállította, amelyik a világhírű IG Farben Industrie kötelékébe tartozott. Ami később egyértelműen bizonyítható, hogy az IG. Farben Industrie német vegyészeti vállalat eredményes, erőteljes és gátlástalan konkurencia harcot folytatott a magyar szénlepárlási munkák ellen! Az IG Farben Industrie mindent megtett, hogy ezt a magyar céget a MÁV-tól kirekessze.[75] Összefogtak hát külföldiek és belföldiek, valószínűleg „megvettek” embereket a piac visszaszerzésének érdekében. Sajnos, pénzzel már akkor is sok mindent el lehetett intézni… Ennek lett áldozata ez a vállalkozás is.

Előzetesen csak annyit, hogy az elhúzódó bírósági eljárás, a büntetőper, ezeknek a vonzatai természetesen oda vezettek, hogy az Imperiál Rt tönkrement. Ezzel a berentei szénlepárlás is befejeződött és egy 1947-ben újraindított, de elvetélt elképzeléssel ellentétben – kokszolómű és barnaszénalapú vegyigyár Berentén – soha többet e téma már nem igazán merült fel.

[75] Hoffstaedter Lajosné visszaemlékezései. (Az Imperiál Vegyészeti Gyár Rt és dr. Salgó Imre) Beszélő, 2009. március. 14. évfolyam, 3. szám. A cég, vezető főkönyvelője volt a tárgyalt időszakban.

Az események folyamatára és az „Imperiál – ügy” irataira időközben nagyrészt sikerült rátalálni.[76] Ezt időrendben fogjuk ismertetni, és ha valaki végigolvassa, ezeket levonhatja majd a saját következtetéseit.

Ebben a kőbányai lepárlótelepen történt üzemi baleseten át, és a MÁV megkárosítása miatti büntetőper dolgait, valamint az ezekhez kapcsolódó rágalmazási és sajtóperek folyamatát lehet lekövetni. Volt itt aztán természetesen minden, feljelentés, letartóztatás, kényszervallatás, rágalmazás, hamis tanúzás, hatalommal visszaélés, vesztegetési vád, magas állású MÁV tisztviselők kötelességszegéssel való vádolása, öngyilkosság…

A híreket, tudósításokat az akkori helyesírással adjuk meg. Néhol az események talán hiányosak, de a folyamat azért szépen, logikusan lekövethető.

Az MTI által kiadott híreket fogadtuk el hitelesként. Ahhoz, hogy a kor „médiáját” is bemutassuk – nagyjából semmiben sem tér el a maitól, a szenzáció az, ami mindent „előz” és nem számít sem a tény sem az igazság – néhány fellelt újság cikket is bemutatunk majd a könyv végén. Van, tehát ahol a tényeket írják meg, de van olyan is, ahol bizony szárnyal a fantázia!

Indítsuk tehát az eseményeket!

„Az igazság szép dolog, jó dolog,

de akinek hatalma van, nem szorul rá.”

Mikszáth Kálmán

[76] Magyar Távirati Iroda napi közleményei

1932. szeptember 21.

Az Imperial Vegyészeti Gyárban gázmérgezésben meghalt Baranyi Sándor, Groszheinl Mátyás, és Hirschler Pál.[77]

1932. szeptember 21.

Három munkás halála munkaközben. Az Imperial vegyészeti gyár tartályába fulladtak.[78]

1932. szeptember 22. csütörtök

A budapesti Imperiál gyárban[79] *történt szerencsétlenséggel kapcsolatban az Ivánka-féle Národny Dennik*[80] *írja, hogy ez a szerencsétlenség is bizonyítéka annak, hogy az Imperiál*[81] *gyárban is mérges gázokat gyártanak katonai célokra.*[82]

1933.február 17. péntek

Az Imperiál - botrányról ad hírt a Déli Hírlap és a Nagyvárad, csak olyan formában, hogy a MÁV[83] *pert indított az Imperiál R.T. ellen, mert ez éveken át súlyos összegekkel megkárosította.*

1933. február 23. csütörtök

A Magyar Távirati Iroda illetékes helyről a következő közlést kapta:

Az Imperial részvénytársaság talpfaszállítási ügyében folyó nyomozás során az államrendőrség ma délután. a királyi ügyészség utasítására dr. Salgó Imre, az Imperial rt. vezérigazgatójának, és Komlós Hugó az Imperial rt. művezető mérnökének előzetes letartóztatását elrendelte. A nyomozás folyamatban van és ennek során az államrendőrség őrizetbe vette Józsa Imre munkavezetőt és Kiss András előmunkást.

---

[77] Békésmegyei közlöny, 1932 (59. évfolyam) július-szeptember • 139-214. szám http://library.hungaricana.hu/hu/view/BekesmegyeiKozlony_1932_3/?query=SZO%3D%28Imperial%20Vegy%C3%A9szeti%20%29&pg=317&layout=s

[78] Népszava 1932. szept. 21. p. 4.

[79] Az Imperiál Rt kőbányai szénlepárló telepe.

[80] 1924-1935 között megjelent szlovák napilap

[81] Dr. Salgó Imre vegyészmérnök és tulajdonostársai által alapított, szénlepárlással foglalkozó cég, amelynek Berentén és Budapesten (Kőbánya) is volt gyára.

[82] A cég telephelyén hármas halálos baleset történt. Ezért is perbe fogták a vezetőit. A tárgyalásokról - 1934. június 4, és június 8. – az időrendi ismertetőben, részleteiben szó lesz.

[83] Magyar Királyi Államvasutak

Az eljárás – a büntetőnovella 50. szakaszába ütköző és a büntetőtörvénykönyv 380. és 383. szakaszának második pontja szerint minősülő csalás büntette miatt folyik.

1933. április 28. péntek

EGY BERLINI CÉG HARMINCÖTEZER SVÁJCI FRANK ÉRTÉKŰ OLAJTARTÁLYKOCSIKAT PEREL AZ IMPERIÁLTÓL.

Rendkívül érdekes polgári perben volt ma perfelvételi tárgyalás Bóka Zoltán dr. törvényszéki bíró előtt. Az Orenstein és Koppel A.G.[84] berlini cég 7 olajtartályos kocsit követel vissza az Imperiál Vegyészeti gyár R.T.-től. A káreset hivatkozik arra, hogy 1931-32 években összesen húsz tartálykocsit adott bérbe az Imperiálnak a berlini cég olajszállításra.

A megállapodás szerint a tartályok használat-után az Imperiál tartozott bért fizetni és egy meghatározott idő múlva, az üres kocsikat visszaszolgáltatni. A kocsikon jelzés volt, amely szerint azok Orenstein és Koppel berlini cég tulajdonai. Az Imperiál, a kereset szerint nem fizette a bérleti díjakat és, amikor a berlini cég felszólította, hogy a megállapodás értelmében küldje vissza a kocsikat, 13 kocsit vissza is küldött, de hét kocsi Budapesten maradt. Amikor ezek után a berlini cég megbízottja kint járt az Imperiál telepén, megdöbbenve látta, hogy a hét kocsiról eltávolították az „Orenstein és Koppel A.G. Cég kizárólagos tulajdona”'jelzést s helyébe: az „Egyesült Gép és Fémárugyár R.T[85]. elidegeníthetetlen tulajdona” jelzésű tábla került. Amikor levélben érdeklődtek az érthetetlen jelzés-változás iránt az Egyesült Gépgyárnál azt a választ kapták, hogy a tartályok tartalmát először el akarják adni, s csak azután küldhetik vissza a kocsikat. Hajós Gyula igazgatóval tárgyalt ez után a berlini cég megbízottja, de a tartályok mindmáig nem kerültek vissza a cég tulajdonába.

A kereset további része megemlíti, hogy a hét tartálykocsi biztosítási érteke 35.000 svájci frank, a valóságos értéke azonban ennél sokkal nagyobb. Mint hogy az Imperiál a régebbi megállapodás érelmében felelősséggel tartozik a megállapodás be nem tartásából keletkezett károkért is és köteles megfizetni a jogtalan visszatartásból eredő károsodás ellenértekét is a költségekkel együtt, kéri a felperes Orenstein és Koppel cég, hogy a törvényszék kötelezze az Imperialt, illetve a másod és harmadrendű alperesként szereplő Egyesült Gép és Fémárugyár RT.-ot, valamint Hajós Manó vezérigazgatót a tartályok visszaszolgáltatására, ezen felül mondja ki az ítéletben azt is, hogy kötelesek az alperesek a felmerült bérösszeg hátralékot és a károkat is megtéríteni, A károsszeg tekintetében később él jogával a felperes külföldi vállalat, most egyelőre a tartályok visszaszolgáltatásának kérdésében kér ítéletet. Harmincötezer svájci frankban jelölte meg a felperes a perértekét.

Bóka Zoltán dr. a perfelvételi tárgyaláson kötelezte az alpereseket, hogy védekezésüket írásban terjesszék elő és május végére tűzte ki az érdemleges tárgyalás időpontját.

---

[84] Orenstein & Koppel (általában rövidítve " O & K "), német cég, amely főleg vasúti járművek, mozgólépcsők, és nehézgépek gyártására szakosodott a 1876-ban alapította Berlinben Benno Orenstein és Koppel Arthur. Mozdonyai, vasúti kocsijai világhírűek voltak. A vasúti járművekből főleg gőzmozdonyokat gyártottak, különféle nyomtávokra. A borsodi szénmedence néhány külszíni bányavasútján is dolgoztak O&K mozdonyok.

[85] Egyesült Gép- és Fémárugyárak Részvénytársaság (1897)

1933. június 1. csütörtök

AZ IMPERIÁL KÉNYSZEREGYEZSÉGI ÜGYÉNEK TÁRGYALÁSA.

Az Imperiál vegyészeti gyár r.t. ellen – mint ismeretes –ez év februárjában indult meg a MÁV-féle olajszállítással kapcsolatos bűnvádi eljárás és Salgó Imre dr. vezérigazgatót február 23-án le is tartoztatták.

A vállalat március 20-án kényszeregyezségi eljárást kért a törvényszéken ötvenszázalékos kvóta felajánlása mellett. Ma volt tárgyalás a kényszeregyezségi ügyben Kunst Győző dr. törvényszéki bíró előtt. Az OHE[86] ugyanis azt kérte, hogy a törvényszék állapítsa meg, vajon szavazati jog illeti-e meg a MÁV-ot kártérítés címén, és ha igen, milyen összeg erejéig.

A letartóztatásban lévő Salgó Imre dr.-t fogházőr vezette fel a tárgyalóterembe, társaságában volt védője, Bárdos György dr. ügyvéd. A vállalat vagyonfelügyelője, Zboray Sándor dr., a vagyonjogi megbízott: Meszlényi Artúr dr., szintén helyet foglaltak a tárgyalóteremben.

A tárgyalás megnyitása után Zboray Sándor dr. ismertette a terjedelmes vagyonfelügyelői jelentést, amely részletesen beszámol az Imperiál működéséről, a különféle szerződésekről és a MÁV-val kötött megállapodásról. A jelentés szerint a szakértő 901.000 pengő aktívát és 941.000 pengő passzívát állapított meg. de hiányzik a hitelezők sorából a MÁV követelése. A szakértői jelentés egyébként néhány nap múlva érkezik be a vizsgálóbíróhoz. A vagyonfelügyelő utalt arra, hogy az Imperiál a bűnügyi eljárás óta kényszerűségből abbahagyta üzemét, ami a vállalat szempontjából jelenős hátrányt jelent. Megemlítette azt is, hogy az Imperiál ellen nem merült fel olyan adat, amely szerint a hitelezőkkel szemben rosszhiszemű lett volna. Negyvenezer pengő szerepel a könyvekben reprezentációs költség címén, ez az összeg azonban nem mondható túlméretezettnek.

A vagyonfelügyelői jelentés után az Imperiál képviseletében Salgó Ottó dr. szólalt fel és bejelentette, hogy ötven százalékot hajlandók fizetni a hitelezőknek, erre garancia volna az üzem újbóli felvétele, az OHE-nél holnap ebben az ügyben újabb tárgyalás lesz. Ez után Kunst bíró felszólította a MÁV képviselőjét, hogy jelentse be, milyen címen támaszt kárigényt.

1933. június 1. csütörtök

Fejér Géza dr. részletesen foglalkozott az Iimperiál - féle olajszállítási ügy ismert részletivel és előadta, hogy a megállapodás szerint csak három százalékos víztartalmú lehetett a talpfatelítőolaj és a savanyúolaj[87] (kreozet[88]) 80-50 százalékos. Ezzel szemben megállapították, hogy 30,3 százalék víz és csupán 25 százalékos kreozot[89] volt a leszállított olajban. Bubics vizsgálóbíró is elrendelte a szakértői vizsgálatot e tekintetben, ez a vélemény azonban

[86] Országos Hitelvédő Egylet
[87] Szokás megkülönböztetni kis kéntartalmú ("édes") és nagy kéntartalmú ("savanyú") olajokat.
[88] A szövegben hol kreozet, hol kreozot, creosot a megnevezés.
[89] Kátrányból előállított olajszerű folyadék, mely több benzolszármazék elegyének tekintendő. Legtöbb benne a guajakol és a kreozol. Csekélyebb mennyiségben más benzolszármazékokat is tartalmaz. Szintelen vagy sárgás, idővel megbarnuló, sajátos füstszagú folyadék. Íze égető, maró. A kreozot fő felhasználása a korábbi időkben egyes faszerkezetek konzerválása volt, vasúti talpfa, telefonoszlop, kerítés, stb.

még nem érkezett be. Salgó Imre dr. itt közbe szólt, hogy a szakértői vizsgálat szerint csak három százalékos volt a víztartalom, sőt ennél kevesebb: 1,3 százalék vizet találtak.

A MÁV képviselője a továbbiakban előadta még, hogy 29.600 métermázsa olaj után végeztek számításokat és kiderült, hogy a nagyobb mennyiségű víztartalom miatt 177.000 pengő a kevesebb mértékű savanyúolaj átszámításával 637.000 pengő, tehát összesen 814.000 pengő kára merült föl a MÁV-nak. A bíróság – folytatta az ügyvéd –a biztosítási végrehajtást el is rendelte. Ilyen alapon kérte, hogy a törvényszék a károsszeg arányában állapítsa meg a szavazati jog mértékét. A vagyonfelügyelő állt fel ez után és megjegyezte, hogy a MÁV számítása helytelen. Szerinte mindössze 68.000 pengőről lehet szó, ha helyesen végzik a számítást, és ha valóban fennáll ez a kár.

Felszólalt ez után Meszlényi Artúr dr. a vagyonjogi megbízott és kijelentette, hogy a MÁV nem tett eleget kötelezettségének, mert tisztázatlan még ma is az a kérdés, hogy megtartja-e a leszállított olajmennyiséget vagy mi lesz azzal. A MÁV jogi képviselője a felszólalásokra megjegyezte, hogy a MÁV részéről az egész Szerződés tartama alatt túlfizetés történt és ilyen alapon számították ki a bejelentett károsszeget. A bíró kérdésére kijelentette, hogy a büntetőbíróság nem adta hozzájárulását az olaj felhasználásához. Az Imperiál jogi képviselője bejelentette ez után, hogy az olajat átvétel előtt vegyészmérnökök vizsgálták meg és miután rendben találták, fizették ki az ellenértéket. A MÁV az ügyvéd szerint nem követelhet kártérítést, már azért sem, mert 1932 augusztusa óta tartozik 445.000 pengővel.

Az egyik legnagyobb hitelező, a Herzog-cég, mely 327.000 pengővel szerepel a listán, felszólalásában utalt arra, hogy már azért se helyes a MÁV számítása, mert több alkalommal megtörtént, hogy az átvétel előtt l - l0 százalékos víztöbbletet találtak az olajban és ezt le is vonták a számlák összegéből. A hitelezők képviseletében kérte, hogy a törvényszék ne adja meg a szavazati jogot, csak legfeljebb 68.000 pengő erejéig.

Ezután Kunst bíró maga elé szólította a három igazgatósági tagot, akik mindvégig jelen voltak a tárgyaláson és letétette velük az esküt a beterjesztett vagyonmérlegre. Salgó Imre dr. Papp Miklós dr. és Hajós Manó letették az esküt, majd a bíró közölte, hogy írásban hoz határozatot.

1933. június 10. szombat

SZABADLÁBRA HELYEZTÉK AZ IMPERIAL-ÜGY KÉT GYANÚSÍTOTTJÁT

Ismeretes, hogy az úgynevezett Imperiál olajhamisítási ügyben a vizsgálóbíró letartóztatta Salgó Imre vezérigazgatót, Komlós Hugó mérnököt, továbbá Józsa Imre művezetőt és Kiss András helyettes művezetőt. A művezetők védője: Baumfeld Lajos dr. ügyvéd kérte, hogy a vizsgálóbíró ismételten hallgassa ki Józsa Imrét és Kiss Andrást és mindkettőjüket helyezze szabadlábra, mert már négy hónapja vizsgálati fogságban vannak és ügyük nincs összefüggésben a beérkezendő szakértői vélemény várható eredményével. A vizsgálóbíró kihallgatta Józsa Imrét és Kiss Andrást, majd elrendelte szabadlábra helyezésüket. A művezetők már el is hagyták az ügyészség fogházait.

1933. július 10. hétfő

AZ IMPERIÁL VEZÉRIGAZGATÓJÁT ÉS FŐMÉRNÖKÉT A VÁDTANÁCS IS SZABADLÁBRA HELYEZTE.

Bubics Jenő dr. vizsgálóbíró, aki az Imperiál r.t. ellen megindult ismeretes bűnügyben a vizsgálatot folytatja, szombaton döntött Salgó Imre vezérigazgató és Komlós Hugó főmérnök ügyében, akik tudvalevőleg már hónapok óta előzetes letartóztatásban, illetve vizsgálati fogságban vannak. A vizsgálóbíró döntése ellen a királyi ügyészség felfolyamodást jelentett be és a vádtanács dr. vitéz Ottrubay Dezső elnöklete mellett ma a koradélutáni órákban foglalkozott az üggyel. A vádtanács elutasítva az ügyészség felfolyamodását, helybenhagyta a vizsgálóbírónak a szabadlábra helyezést elrendelő végzését, úgy, hogy Salgó, Komlós ma délután már el is hagyták a Markó-utcai fogházat. Az indoklás szerint mindketten öt hónap óta voltak előzetes fogságban és családi körülményeiknél fogva sem kell tartani szökésüktől.

1933.szeptember 30. szombat

EGY BOJKOTTNYILATKOZAT KÖVETKEZMÉNYE A BÜNTETŐ JÁRÁSBÍRÓSÁGON.

Szűcs János dr. büntető járásbíró ma tartott tárgyalást vitéz Kálazy Sándor dr. MÁV titkár ügyében, aki ellen Tahi Frigyes MÁV felügyelő feljelentésére, feltűnően durva becsületsértés vétsége címén indult meg az eljárás. A feljelentés szerint Kálazy egy nyilatkozatot szerkesztett, mely arról szólt, hogy az azt aláírók becsületszavukra kijelentik, hogy Wahl Frigyessel, minden társadalmi összeköttetést megszakítanak és vele csak a hivatalos érintkezést hajlandók fenntartani. Wahl Frigyes szerint ezt a nyilatkozatot vitéz Kálazy tisztviselőtársai között is körözte aláírás végett. A tárgyalás megnyitása után Palotai Kovács Károly dr. védő kérte a zárt tárgyalás elrendelését, Szerinte; ha már a sértett jónak találta idehozni ezt az ügyet, ahelyett, hogy társadalmi úton vett volna magának elégtételt, közérdek, hogy ez ne foglalkoztassa, a nyilvánosságot, hiszen magas rangú állami tisztviselőkről van szó. Egyébként is az elhalt Szentiványi Ferenc MÁV igazgató feltétlen tiszta emlékével áll ez az ügy kapcsolatban.

Hogy mennyire közérdek a zárt tárgyalás elrendelése, arra vonatkozólag megemlíti a védő azt is, hogy vitéz Kálazy a hivatalos titoktartás alól való fölmentését kérte a MÁV igazgatóságától, ez azonban csak megszorítással adta meg azt. A járásbíróság úgy határozott, hogy nem zárja ki a nyilvánosságot, mert sem a közrendet, sem a közerkölcsiséget nem sérti a tárgyalás anyaga. Vitéz Kálazy kihallgatására került ez után a sor. Tagadta bűnösségét. Elmondotta, hogy az öngyilkossá lett Szentiványi Ferenc MÁV igazgató titkáraként működött az utóbbi időben és Wahl Frigyesnek bizonyos kijelentései háborították őt fel annyira, hogy az inkriminált nyilatkozatot megszerkesztette. A vádlott elmondotta, hogy amikor Wahlnak kézbesítette az Imperiál - ügyben a hivatalos titoktartás alól való felmentéséről szóló iratot, Wahl ezt mondotta: „Majd befűtök én neki!” Hogy kire értette ezt Wahl, azt nem mondta, de ő jól érezte, hogy Szentiványira célzott. Amikor Szentiványi agyonlőtte magát és holtteste még a hivatali helyiségében volt, Spohner Márton MÁV-főtiszt ezt a tragikus esetet megtelefonálta

Wahl Frigyesnek is. Wahl erre ezt mondotta telefonon Spohnernek: „Hála Istennek, csak, hogy végre észre tért!” Amikor pedig általános részvét mellett eltemették Szentiványit, mindenki ott volt a temetésén, csak Wahl nem ment el.

Pedig Szentiványi állandóan csak jót cselekedett Wahllal, aki Szentiványinak köszönheti, hogy soron kívül kinevezték felügyelővé.

- *Én, - mondott a védekezésében a vádlott – hét évig szolgáltam Szentiványi alatt, akinek bizalmát annyira bírtam, hogy halála előtt néhány perccel még nekem írta utolsó sorait. Halála utána családja nekem ajándékozta az elhalt óráját és abba ezeket a szavakat vésette: „Becsületem, hü, őrének!”, érthető tehát, hogy amikor értesültem Szentiványi haláláról, az ezt követő időkben olyan lelkiállapotban voltam, hogy bármire is képes lettem volna az elhunyt emlékének megvédése érdekében.*

Palotai Kovács Károly dr. védő kérte ez után több tanú kihallgatását, amit azonban Wahl ügyvédje feleslegeseknek tartott. Wahl Frigyes a maga részéről megjegyezte, hogy ő a neki imputált kijelentéseket nem tette meg.. Az való, hogy nem ment el Szentiványi temetésére, de csak azért, mert Szentiványi egy hátrahagyott levelében róla sértőleg nyilatkozott. A járásbíróság kihallgatott több tanút, köztük Spohner Mártont, aki megerősítette a vádlott védekezésében előadottakat. A tanúkihallgatások és a perbeszédek elhangzása után a járásbíróság bűnösnek mondotta ki vitéz Kálazyt durva becsületsértés vétségében és ezért száz pengő pénzbüntetésre ítélte el, a büntetés végrehajtását azonban próbaidőre fölfüggesztette.

1933. október 25. szerda

TRETTINA JENŐ[90] BOCSÁNATOT KÉRT BÁRÓ SZTERÉNYI JÓZSEFTÖL.

Trettina Jenő hírlapíró ellen - az egyik a Magyarságban megjelent cikke miatt - báró Szterényi József[91] v.b.t.t . ny. miniszter sajtórágalmazási pert indított. Az ügyet mára tűzte ki fő tárgyalásra a büntető törvényszék Töreky - tanácsa , ahol a közvádat vitéz Széchy István kir, ügyész képviselte , a sértettet dr. Vajda Ödön, a vádlottat pedig dr. Heves Lajos ügyvéd képviselte. Mielőtt az ügy érdemleges tárgyalására került volna sor, Trettina Jenő felállott a vádlottak padjáról és írásos nyilatkozatot olvasott fel, amely többek között hangoztatja, hogy a cikk megjelenése óta meggyőződött arról, hogy az Imperiál Vegyészi Művekkel kapcsolatban - Szterényi József báróra vonatkozó - tényállításai nem fedik a valóságot. Szterényi báró ugyanis régóta foglalkozik szénlepárlással, az említett vállalat elnökségéről pedig már akkor lemondott, amikor országgyűlési képviselővé megválasztották. A cikk egyik másik tényállítására vonatkozólag kijelenti, hogy tudomása szerint Szterényi báró saját maga azonnal megtette a szükséges lépéseket, amennyiben a kérdéses névtelen levelet nyomban eljuttatta a csendőrökhöz. A talpfa ügyben Szterényi Józsefnek semmiféle szerepe sem volt, a tejügyi vállalat elnökségét pedig egyenesen kormánymeghívásra vállalta. Mindezekért - hangzott Trettina

[90] A kor egyik jobboldali újságírója.
[91] Szterényi József báró, született Stern (Lengyeltóti, 1861. november 5. – Budapest, 1941. február 6.) politikus, kereskedelemügyi miniszter, iparfejlesztési és iparoktatási szakértő.

nyilatkozata - „a legmélyebb sajnálatomat fejezem ki és az alaptalanul illetett Sztterényi József bárótól tisztelettel bocsánatot kérek. „

Vajda Ödön dr. Szterényi báró jogi képviselője nyilatkozott ezt követőleg. Hangoztatta, hogy a vádlott súlyos állításokkal illette ugyan a sértettet, de itt most lojális bocsánatkérő nyilatkozatot tett. Ha adatait előbb veti revízió alá, akkor elkerülhette volna ezt a szituációt, így azonban a sajtóper folytatásának a sértett szempontjából további célja nincs, Szterényi báró a felolvasott nyilatkozatot elégtételül elfogadja. - A vádat a magam részéről elejtem - jelentette ki Szterényi báró nevében védője: Vajda Ödön dr. - Rá kell azonban itt mutatnom, hogy ezekből és az ehhez hasonló sajtótámadásokból lényegileg az az állítás csendül ki, mintha Szterényi József hosszú közéleti pályáján abnormálisan nagy összegű vagyonra tett volna szert. Itt vannak nálam a sértett adóvallomási ívei, 1914-től kezdve. Ezekből kétségtelenül kitűnik: Szterényi évenként átlag 70.000 pengő jövedelemmel rendelkezik; vagyona pedig ez idő szerint nem tesz ki többet, 500.000 pengőnél.' Legfeljebb ennyit ér ugyanis a sokat emlegetett földbirtoka, amely nem került milliókba, következésképpen nem is ér meg milliókat.

- Ez igazán nem tartozik ide - jegyzi meg Töreky elnök. A törvényszék egyébként a sajtórágalmazási pörben a további bűnvádi eljárást jogerősen megszüntette.

BÉKÉSEN INTÉZTÉK EL A BÁRÓ SZTERÉNYI - PAZMANDY SAJTÓPERT

Szterényi József bárónak még egy sajtórágalmazási ügye foglalkoztatta ma a Töreky - tanácsot. Ebben Pázmándy Dénes és Kulcsár Miklós szerepéltek vádlottakként Szterényi bárót támadó cikkeik miatt. Ez a pör is békésen fejeződött be, amennyiben Pázmándy kijelentette, hogy nagyon sajnálja a történteket, mert a maga részéről egyáltalában nem akarta Szterényi személyét megbántani, Kulcsár pedig hasonlóan nyilatkozott, mondván, hogy az Imperiál - ügyben Szterényivel kapcsolatos kitételeket téves információk alapján írta, meggyőződött azoknak valótlanságáról és ezért mély sajnálkozását fejez i ki és bocsánatot kér Szterényitől.

Ezt már korábban egy Szterényihez írott levélben is megtette. Vajda Ödön dr. Szterényi jogi képviselője ezeket a nyilatkozatokat is tudomásul vette, mire a törvényszók ebben az ügybon ugyancsak megszüntető végzést hozott.

SAJTÓPER AZ IMPERIAL BŰNÜGYE KÖRÜL

Berényi Sándor dr. az Új Nemzedék[92] *ez évi március 30-ki számában "A kétmilliós kárából, egymilliót az Imperiál javára akar írni a pályafenntartási osztály" címen cikket irt. A cikk abból indult ki , hogy az Imperiál ügyben bizalmas tanácskozások folynak a MÁV vezetői és főtisztviselői között, ezek a tanácskozások azonban nem intézik el az Imperiál ügyét. A megbeszélések egyik tárgya az, hogy mekkora, az államvasút kára és a MÁV jogügyi osztálya a tárgyban tájékozást kért az építészeti osztálytól. Ezzel kapcsolatban irt a Berényi dr. hogy ez a jelentés most elkészült és a beavatottak szerint minden addiginá1nagyobb botránynak a forrása lesz a szakvélemény, melyet az építési, pályafenntartási osztály előterjesztett. Még attól a megállapítástól sem riadnak vissza, hogy nem fontos az, mekkora az olaj savanyúolaj*

[92] Új Nemzedék, (Bp., 1918. szept. 28.–1944. okt. 2): politikai napilap. Társlapja a Nemzeti Újság (1919–44).

tartalma, ami tudvalévőleg az egyedüli értékes a talpfatelítés szempontjából, sőt szerintük az sem baj, ha a kikötött 80 százalék savanyúolaj tartalom helyett csak 3 százalék savanyúolaj van a szállított anyagban.

A továbbiakban a cikk ezeket mondja:

- Nem akarunk hosszú vegyészeti fejtegetésekbe bocsájtkozni a MÁV pályafenntartási osztályának arról a jelentéséről, helyesebben az Imperiál védőiratáról. A pályafenntartási osztály ugyanis minek után a MÁV ellen minden lehetséges érvet felsorakoztatott, megkoronázza a művet azzal, hogy közel egymillió pengőt egyszerűen leüt abból a kárösszegből, amely a megállapítás szerint az Imperiál szállításai révén, a vizezés következtében az államvasutakat érte. Közel kétmillió pengő effektív kárt állapítottak meg ugyanis. Ennek a felét a pályafenntartási osztály tulajdonképpen az Imperiál javára írja, illetve ennyivel mentesíti a csalás elkövetőit a kártérítés alól.

Végül megjegyzi a cikk, hogy ezt a jelentést Alex főfelügyelő a szabadságolt Lux igazgatóhelyettesnek a helyettese írta. A cikkben foglaltak miatt felhatalmazásra hivatalból üldözendő sajtórágalmazás vétsége címén indult meg az eljárás Berényi Sándor ellen, akinek ügyében ma tartott tárgyalást a büntetőtörvényszék Töreky - tanácsa. Berényi tagadta bűnösségét. Elmondotta, hogy az Imperiá1 bűnügyének egyik része volt az, amikor az ügyészség, kérdést intézet a MÁV-hoz: mennyi kár érte az olajvizezés következtében. A MÁV-nál egy jelentés készült, amely azonban nem a MÁV anyagi helyzetének védelmét szolgálta, hanem az Imperial visszaéléseinek védelmét. Kijelentette, hogy állításait mindenben bizonyítani tudja

Ezután Grün Béla dr. védő terjesztette elő a valódiság bizonyítására irányuló indítványát, iratok beszerzését kérte a MÁV-tól és az ügyészségtől az Imperial ellen folyó bűnügyben. Tanúképpen kérte kihallgatni Payr Hugó országgyűlési képviselőt, Imrédy Kálmán MÁV igazgatóhelyettest, Wahl Frigyes MÁV főmérnököt és dr. Gara Dezső törvényszéki vegyészt.

A sértett Alex Jenő MÁV/főfelügyelő és jogi képviselője, valamint vitéz Széchy István dr. kir. ügyész ellenezte a valódiság bizonyítását azzal, hogy a vádlott tulajdonképpen bizalmas tárgyalások és iratok adatait hozta nyilvánosságra , ami nem közérdek.

Grün Béla dr. védő hangoztatta, hogy tiltott közlésről szó sem lehet, mert ilyesmi csak bűncselekmények, fegyelmi ügyek iratainak nyilvánosságra hozatala esetén fordulhat elő. Hogy az ügyre vonatkozó aratok annyira szigorúan bizalmas természetűek lettek volna, amint azt most itt a sértett és képviselője hangoztatják, - ez egyelőre csupán egyoldalú állítás, ami bizonyítást nem nyert.

Hosszas tanácskozás után hirdette ki Töreky elnök a törvényszék határozatát, amellyel a bíróság elrendeli a valóság bizonyítását arra vonatkozólag, igaz-e, hogy Alex Ernő tudva hamis véleményt terjesztett elő, amely az Imperial javára súlyos kárt okozott a MÁV-nak? Elrendelte a bíróság az idevonatkozó MÁV ügyiratok, valamint az Imperial üggyel kapcsolatban megindult bűnvádi eljárás iratainak beszerzését. Ez iratok alapján dönt a törvényszék az esetleges tanúkihallgatások elrendelése tárgyában. Mindaddig, amíg az Imperial ügyében megindított bűnvádi eljárás jogerős befejezést nem nyer, a jelen sajtórágalmazási bűnpörhen szünetel a további eljárás.

1934. június 4. hétfő

AZ IMPERIÁL GYÁRTELEPEN TÖRTÉNT HALÁLOS SZERENCSÉTLENSÉG ÜGYE

A tanuk sorában a törvényszék kihallgatta dr. Salgó Imrét, az Imperiál vegyészeti gyár, vezető igazgatóját is, aki elmondotta, hogy a halálos végű szerencsétlenség után a maga részéről vizsgálatot folytatott le annak megállapítása végett, hogy miként is történt a baleset, mint mondotta:

Ha meg tudta volna állapítani, hogy a vádlottak közül bármelyik is felelős a szerencsétlenségért, akkor azonnal elbocsátotta volna az illetőt. A tanúkihallgatások után a törvényszék a tárgyalás folytatását péntek delelőt 11 órára halasztotta,

1934. június 8. péntek

IMPERIÁL ÜGY

A mai tárgyaláson a perbeszédek hangzottak el és ítéletet is hirdetett Szomák elnök. Szádeczky Lajos dr. ki, ügyész vádbeszédében fenntartotta a három rendbeli gondatlan emberölés vádját azzal, hogy a vádlottak nem gondoskodtak megfelelő óvintézkedésről a rendkívül veszélyes üzemben.

- Valóságos rablógazdálkodás folyik az emberélettel olyan helyen, mint ez a gyár is - mondotta többek között a vád képviselője, ahol nincsenek kellő védelmi berendezések, abban a tudatban, hogy baj esetén az OT úgyis megtéríti a kárt, mert az emberek biztosítva vannak. A többszörösen gondatlan vádlottak súlyos megbüntetését kérem.

Kassai Béla dr. és Lévai Tibor dr. védők felmentést kértek, a törvényszék azonban 3 órakor kihirdetett ítéletében bűnösnek mondta ki úgy Komlós Hugót, mint Józsa Imrét a 'vád szerinti gondatlan emberölés vétségében és ezért Komlós nyolc hónapi fogházra és 200 pengő pénzbüntetésre, Józsát pedig öt hónapi fogházbüntetésre ítélte. A törvényszék megállapítása szerint az Imperiál Vegyészeti Gyár veszélyes üzem és a vezetők tartoznak az alkalmazottak testi épségét és életét óvó intézkedéseket alkalmazni. Komlós, mint a gyárüzem vezetője felelős azért, mert nem szerzett be gázálarcokat és gázmérőt, mentőöveket, és megfelelő hőmérőt, de azért i s bűnös, mert a tisztítás ellenőrzésénél nem szakképzett munkásokat alkalmazott. Az indokolás utalt arra i s, hogy Komlós meg akarta téveszteni a hatósági vizsgálatot olyképpen, hogy a szerencsétlenség után tömítést alkalmaztatott a vezetékre.

Józsa Imre bűnösségét a törvényszék ítélete szerint azért is meg kellett állapítani, mert elmulasztotta, a köteles gondos ellenőrzést. Enyhítő körülmény a vádlottal: büntetlen előélete, de súlyosbító a többszörös halmazat.

Szádeczky ügyész megnyugodott az ítéletben a vádlottak és védőik azonban fellebbeztek.

1934. október 24.

Farkas Zoltán bizottsági tag az alábbi interpellációt intézi a polgármesterhez:

1. Van-e tudomása a polgármester úrnak, hogy Kőbányán, a Szlávy-utca 1—3. szám alatt üzemben lévő Imperiál kátrány- és haszontermékek előállításával foglalkozó gyár az elmúlt nyáron megfertőzte az egész kerület levegőjét és milyen intézkedéseket szándékozik a polgármester úr elrendelni, hogy ez az ipartelep, mely a múltban is már számtalan esetben hasonló panaszra adott okot, a jövőben megakadályoztassék abban, hogy a kerület levegőjét megfertőzze és a kerület lakosságának egészségét veszélyeztesse….

57

…Az interpellációra a polgármester nevében dr. Pertik Béla tanácsi főjegyző válaszol.

A válaszban kilátásba helyezett intézkedések megtétele reményében a közgyűlés azt ideiglenesen tudomásul veszi.[93]

1934. november 29. csütörtök

ELKÉSZÜLT AZ ÜGYÉSZSÉG VÁDIRATA AZ IMPERIÁL R.T , ÜGYÉBEN.

A királyi ügyészség az Imperiál részvénytársaság ismert bűnügyével kapcsolatosan most készült el vádiratával, amelyben dr. Salgó Imrét az Imperiál r.t , vegyészeti gyár igazgatóját és több társát különböző bűncselekményekkel vádolj a meg. A királyi ügyészség ez ügygyel kapcsolatban ma a következő hivatalos nyilatkozatot bocsájtotta a nyilvánosság rendelkezésére:

- A budapesti királyi ügyészség vádiratot nyújtott be a budapesti királyi büntetőtörvényszékhez dr. Salgó Imre, az Imperiál r.t. vegyészeti igazgatója, Komlós Hugó vegyészmérnök, Józsa Imre gyári munkavezető és Kiss András élőmunkás, az Imperiál r.t, vegyészeti gyár alkalmazottai ellen csalás büntette, ezenfelül dr. Salgó és Takács Gyula MÁV-mémök, felügyelő, a MÁV püspökladányi telitőtelepének[94] *volt vezetője ellen megvesztegetés büntette és végül dr.'Dorner Béla MÁV főfelügyelő ellen, hivatali visszaélés vétsége miatt .*

- A vád szerint dr. Salgó, Komlós, Józsa és Kiss az 1930-32 évek folyamán a MÁV részére szállított talpfatelítő-olaj megvizsgálása és a szállításra készen álló vagonokból eszközlendő mintavétel céljából a gyártelepre a MÁV vegyészeti laboratórium által kiküldött mérnököket állandóan megtévesztették oly módon, hogy a vagonokból vett mintákat elcserélték és ennek következtében a MÁV vegyészeti laboratóriuma a szerződésnek valójában meg nem felelő olajat szerződésszerűnek találta. Az Imperiál r.t. a szerződésben kikötött olajnál roszszabb minőségű, nagymennyiségű nyerskátrányt tartalmazó, s ekként jelentékeny víztartalmú olajat szállított, miáltal a MÁV-nak, éveken át tartó szállítás folyamán, 7-800 ezer pengő vagyoni kárt okozott, - Dr. Salgó és társai e cselekményüket hosszú időn át úgy folytathatták,

[93] Budapest főváros törvényhatósági bizottsága közgyűlési jegyzőkönyvei 1934 • 10. 1934. október 24. rendes közgyűlés jegyzőkönyve • 240
http://library.arcanum.hu/hu/view/BPSZKJ_1934/?pg=125&zoom=h&layout=s

[94] Telítőtelep a MÁV egy – egy térségi üzeme, ahol az új talpfákat a megfelelő minőségű olajjal, abban beáztatva telítették, így téve hosszú élettartamúvá ezeket.

hogy egyrészt dr. Salgó Takács Gyulát megvesztegette és az ennek folytán kötelességét oly módon szegte meg, hogy a telitőtelepre érkezett vagonok víztartalmának lemérésére és a víztartalomra vonatkozó megállapításoknak, a szolgálati könyvben való bejegyzésére utasítást nem adott sőt azt a telitőtelep alkalmazottainak egyenesen megtiltotta. Másrészt dr. Dorner mint a laboratórium vezetője az olaj szállítmányok minőségi átvételére vonatkozó kötelességeit sorozatosan megszegte azzal, hogy a mintavétel mikénti eszközlésének; valamint a vett minták vizsgálatának ellenőrzését' és az Imperiál r.t. gyártelepének kötelező vizsgálatát elmulasztotta. Az ügyészségnek ezt a vádiratát most kézbesíteni fogják az érdekelteknek s amennyiben azok ellen e kifogásokkal élnek, a büntetőtörvényszék vádtanács a foglalkozik majd ez üggyel, Az ügy főtárgyalására egyébként csak hónapok múlva kerülhet a sor.

1935. március 20. szerda

VÁD ALÁ HELYEZÉS AZ IMPERIÁL R.T . BÜNTETŐÜGYÉBEN

Múlt év novemberében adta ki az ügyészség a vadiratot az Imperiál részvénytársaság ismert bűnügyével kapcsolatosan, amelyben dr. Salgó Imre gyárigazgatót és több társát különböző bűncselekményekkel vádolta meg. Az ügyészség vádiratot nyújtott be a törvényszékhez dr. Salgó Imre, Komlós Hugó vegyészmérnök, Józsa Imre gyári munkavezető és Kiss András előmunkás, az Imperiál r.t, vegyészeti gyár alkalmazottai ellen csalás büntette, ezen fölül dr. Salgó és Takács Gyula MÁV mérnök, felügyelő, a MÁV püspökladányi telítőtelepének vezetője ellen megvesztegetés büntette és végül dr. Dorner Béla MÁV főfelügyelő ellen hivatali visszaélés vétsége címén. Az ügyészség vádirata ellen dr.'Salgó Imre, Takács Gyula és Dorner Béla kifogásokat jelentettek be, amelyekkel a 'büntetőtörvényszék vádtanácsa dr. Jankovics Tibor elnöklete és dr. Kassay Gyula előadása mellett napokon keresztül foglalkozott. A vádhatóságot dr. Bary Zoltán kir. ügyész képviselte. Ma délben hozta meg a vádtanács végzését, amely szerint dr. Salgó Imrét csalás és megvesztegetés, Takács Gyulát pedig megvesztegetés büntette címén, végül Dorner Bélát hivatali visszaélés vétsége címén vád alá helyezi. A bűnügyben szereplő többi terheltek ügye nem tartozik a vádtanács elé, éppen ezért a vádtanács azokkal nem is foglalkozott.

1935. október 1. kedd

AZ IMPERIÁL RÉSZVÉNYTÁRSASÁG BÜNPERE

A büntetőtörvényszék ma kezdte tárgyalni az Inperiál részvénytársaság ismeretes bűnperét. A tárgyalást, amely előreláthatólag hetekig tart, a törvényszék épületének második emeletén levő nagy esküdtszéki teremben tartják. A vádlottak, akik valamennyien szabadlábon vannak, néhány perccel kilenc óra előtt már elfoglalták helyüket s nyomban ezután megjelent az ügyészi emelvényen Bary Zoltán dr. királyi ügyész, majd Márton Sándor törvényszéki bíró vezetésével bevonult az ítélkező tanács, amelynek tagjai: Horváth Ferenc dr. Máthé László dr. és pótbíró: Nécsey Imre dr.

A tárgyalás megnyitása után Márton Sándor elnök a vádlottak személyi adatait kérdezte ki. Dr. Salgó Imre az Imperiál r.t vegyészeti igazgatója bejelentette, hogy kétszázezer pengő vagyona van, majd sorban egymásután jelentkeztek a több vádlottak: Komlós Hugó vegyészmérnök, Józsa Imre gyári munkavezető, Kiss András előmunkás, a vegyészeti gyár alkalmazottai, továbbá Takács Gyula mérnök, MÁV műszaki tanácsos, a püspökladányi telitőtelep volt vezetője és Dorner Béla MÁV műszaki tanácsos. Védőkként jelentkeztek Kassai Béla, Szőke Sándor, Darvai János, Arató Béla, Lindner Albert, Medvigy Gábor és Melczer István ügyvédek. A MÁV-nak, mint sértettnek jogi képviselőjeként dr. Láng Miklós jelentkezett.

Kassai Béla dr. védő kérte, hogy gyorsírók jegyezhessék a tárgyalás menetét és bejelentette, hogy dr. Györki József vegyészmérnököt a védelem ellenőrző vegyész szakértőként alkalmazta és kérte, hogy a törvényszék ezt vegye tudomásul. Bary Zoltán dr. király ügyész indítványozta, hogy a törvényszék rendelje el a bíróság által kirendelt szakértőnek az egész tárgyalás folyamán való részvételét, majd megkezdték a vádirat ismertetését.

A királyi ügyészség dr. Salgó Imre, Komlós Hugó, Józsa Imre és Kiss András ellen csalás büntette, ezen fölül Salgó Imre es Takács Gyula ellen megvesztegetés büntette, végül Dorner Béla ellen hivatali visszaélés vétsége miatt emelt vádat. A vád szerint dr. Salgó, Komlós, Józsa és Kiss az 1930-32 évek folyamán a MÁV részére szállított talpfatelítő - olaj megvizsgálása és a szállításra készen álló vagonokból eszközlendő mintavétel céljából a gyártelepre a MÁV vegyészeti laboratórium által kiküldött mérnököket állandóan megtévesztették oly módon, hogy a vagonokból vett mintákat felcserélték és ennek következtében a MÁV vegyészeti laboratóriuma a szerződésnek valójában meg nem felelő olajat szerződésszerűnek találta Az Imperiál r.t. a szerződésben kikötött olajnál rosszabb minőségű - nagymennyiségű nyerskátrányt tartalmazó, s akként, jelentékeny víztartalmú olajat szállított, miáltal a MÁV-nak éveken át tartó szállítás folyamán 7 - 800.000 pengő vagyoni kárt okozott. Salgó és társai ezt a visszaélést hosszú időn át úgy folytathatták, hogy egyrészt dr. Salgó megvesztegette Takács Gyulát és a műszaki főtanácsos ennek folytán kötelességét oly módon szegte meg, hogy a telitőtelepre érkezett vagonok víztartalmának lemérésére és a víztartalomra vonatkozó megállapításoknak a szolgálati könyvben való bejegyzésére utasítást nem adott, sőt azt a telítőtelep alkalmazottainak egyenesen megtiltotta. Dorner Béla, mint a laboratórium vezetője az olajszállítmányok minőség átvételére vonatkozó kötelességeit sorozatosan megszegte azzal, hogy a mintavételt, valamint a minták vizsgálatának ellenőrzését és az Imperiál gyártelepének kötelező vizsgálatát elmulasztotta.

A vádirat ismertetése után Györki József dr. ellenőrző vegyészeti szakértő tette le esküjét. Kassai Béla dr. védő ezután a védelem nevében tiltakozást jelentett be Hankiss Szilárd mérnöknek szakértőként leendő alkalmazása ellen, azzal a megokolással, hogy Hankiss – tudomása szerint –a sértett vállalat alkalmazásában áll s ez a körülmény valószínűleg befolyásolná szakvéleményének megtételénél. Az ügyvéd Hankiss kirendelése helyett Priedrich Rezső dr. vegyészmérnök szakértőként történő berendelését indítványozta.

Márton dr. elnök úgy döntötte el a kérdést, hogy kirendelte úgy Hankiss Szilárdot, mint Priedrich Rezsőt szakértőkül. Kassai dr. védő semmiségi okot jelentett be.

Az elnök intézkedésére ez után a vádlottak – Salgó Imre dr. kivételével –elhagyták a tárgyalótermet s Salgó dr. az Imperiál r.t. vegyészeti igazgatója, mint elsőrendű vádlott hozzáfogott vallomása megtételéhez.

Salgó Imre kijelentette, hogy nem érzi magát bűnösnek, majd az elnök felhívására összefüggő, történeti sorrendben mondotta el a bűn ügyelőzményeit: A MÁV-nak 1920-ban lett egyre nagyobb és nagyobb szüksége szurokra. A vasútigazgatóság egyre több és több szurkot rendelt az egyes vegyészeti vállalatoknál, gyártelepeken, így elsősorban az Imperiál r.t.-nél, amely gyárvállalattal a vasút már huzamos időn keresztül üzleti összeköttetésben állott. Az Imperiál ennél fogva egyre jobban és jobban igyekezett berendezkedni a nagymennyiségű szurok szükséglet szállítására. Az Imperiál szakemberei, közöttük én is, rájöttünk arra, hogy a szurokszükséglet bizonyos fajta, vegyi úton előállítandó olajjal kitűnően és gazdaságosan pótolható. Hogy ebben az irányban szakszerű és nagyobb arányú kísérleteket folytathassunk, a MÁV tanácsára, a kereskedelemügyi minisztériumhoz fordultunk. Nagyobb szabású lepárolótelepet akartunk ugyanis létesíteni s e végből a minisztériumtól – iparpártolás címén - pénzt kértünk. Walko Lajos[95] akkori kereskedelmi miniszter úr kijelentette, hogy ilyen címen nem áll módjában az Imperiál részére pénzt utalványoznia, de az ügy fontosságára való tekintettel módot keres, hogy vállalatunkat valamilyen formában támogathassa. A miniszter úr elsősorban is utasította a MÁV-ot, hogy velünk formális szerződést kössön.

Az elgondolásunk lényege abból állt, hogy az úgynevezett őskátrányból olcsó és megfelelő olajfélét kívántunk lepárolás útján előállítani.

Behatóan tanulmányoztuk a problémát s e végből előzetes kísérleteket folytattunk részint Görögországban, Kréta-szigetén, részint a németországi Elba-szigeten. Megjegyzem, hogy Kandó Kálmán, a Ganz-gyár akkori vezérigazgatója is kapva kapott a tervünkön, neki ugyanis szintén szüksége lett volna ilyen – szurkot pótló olcsó olajra. Összeköttetésbe léptünk a Salgótarjáni r.t.[96] – vel is ebben az irányban. A tervbe vett kísérletezések azonban tetemes forgótőkét igényeltek s evégből az Imperiál r.t, elhatározta, hogy alaptőkéjét 200.000 pengőről 1.400.000 pengőre emeli fel. Az első, nagyobb szénlepároló telepünket úgy emlékszem, 1927-ben létesítettük, Borsod megyében.[97] Az első kísérletek azonban nem vezettek, kellő eredményre, a lepárolás után visszamaradt koksz ugyanis túlságosan elhamvasodott, úgy hogy csaknem használhatatlanságig eladhatatlanná vált. A Salgótarjáni erre kivonult az üz-

[95] Walko Lajos (Bp., 1880. okt. 30. – Visegrád, 1954. jan. 10.): politikus, miniszter. Weiss Fülöpnek, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank elnökének veje. Jogot végzett, utána a lipcsei, majd a berlini egyetemen nemzetgazdaságtant hallgatott. Hazatérve a Magyar Leszámítoló - és Pénzváltóbank szolgálatába lépett. 1911-ben a pénzügyminisztérium tisztviselője, 1919, szept.-től 1920. dec.-ig államtitkár, 1921. szept. 27-től dec. 3-ig a pénzügyminisztérium adminisztratív vezetője, 1921. dec.-től rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter. 1922. jún. 16-tól 1926. okt. 15-ig kereskedelemügyi miniszter és 1925. márc. 17-től egyidejűleg ideiglenes külügyminiszter is. 1924. febr. 20-tól márc. 24-ig ideiglenes pénzügyminiszter. Ezt követően 1930. dec. 9-ig, majd 1931. aug. 24-től 1932. okt. 1-ig külügyminiszter a Bethlen-, majd a Károlyi- kormányban. Bethlen István mellett jelentős szerepet vitt a Horthy-rendszer külföldi kölcsönnel történt pénzügyi stabilizációjában. 1938-tól a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank elnöke volt.

[96] Valószínűleg a Chorin Ferenc által alapított és tulajdonolt Salgótarjáni Kőszénbánya Rt-ről van szó. Alapítója és 1903-tól haláláig elnöke volt a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt.-nek. A Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. a borsodi szénmedencében is, a Bán – völgyi területen működtetett szénbányákat. Fia, ifjabb Chorin Ferenc a Horthy-korszak egyik legbefolyásosabb üzletembere volt.

[97] Ez volt az Imperiál Rt berentei lepárló üzeme, melyhez a Kandó Kálmán és társai által alapított, nyitott és üzemeltetett Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Részvénytársaság szállította a szenet.

letből s inkább veszni hagyta addig befizetett 700.000 pengős befektetését. Ám, hogy a gondolat mégis helyes nyomon járt, mi sem igazolja jobban, mint az a tény, hogy a Salgótarjáni később Dorogon,[98] házilag mégiscsak újra megpróbálkozott a lepárlás segítségével előállítandó olajnemű kivonatolásával.

- Az Imperiál r.t. – folytatta vallomását Salgó Imre dr. - ezek után újra a MÁV-hoz fordult, mert a kockázat, legalábbis eleinte, mégiscsak olyan nagy volt, hogy a mi részvénytársaságunk egyedül nem merészelt a dologba belevágni, sőt módjában sem állott volna egymagában ilyen nagyobb szénlepárló telepet létesítenie. Részletesen elmondta utána a MÁV-val kötött első szerződés történetet, azt, hogy milyen minőségű olajban állapodták meg, majd a második, 1930-ban kötött szerződés részleteit ismertette. Az első szerződés szerint ugyanis a víztartalomnak két százaléknak kellett volna lenni és ők azt kérték, hogy három százalék lehessen a víz. Ezt a szerződőst meg is kötötték.

- Az Imperiáltól telitőolajat szállítottunk – folytatta val1omását amikor az elnök figyelmeztette, hogy térjen át a vádra. - Olyan minőségű olajat adtunk át a MÁV-nak, amilyennel nem akartuk megtéveszteni.

- Beszéljen arról, amivel vádolva van, mert még egy szót sem szólt erről - figyelmeztette az elnök a vádlottat. - Azzal van vádolva, hogy fondorlatos módon tévedésbe ejtették a MÁV-ot. Az olajmintákat kicserélték, olyan mintát mutattak, amilyen a szerződésnek megfelelt és olyan olajat szállítottak, amoly gyengébb minőségű volt. Erről nyilatkozzék.

- Nincs adat arra, - folytatta a vádlott, hogy én a mintacserére utasítást adtam volna. El sem lehet képzelni ezt a mintacserét, Ha a MÁV-nak 1500 vagon olajat szállítottunk s lehetetlen, hogy ezerötszázszor elkövettük volna a mintacsere bűvészmutatványt. Mindig más és más mérnök volt mintát venni. Néhányszor én is ott voltam a mintavételkor. A mérnök a kocsi mellett követelte, hogy eresszenek olajat egy vödörbe és azt öntsék bele üvegekbe. Lehetetlenség lett volna kicserélni a mintát. Elképzelhető az, hogy én a zakóm zsebébe tettem az üveget és aztán a másik zsebemből másik üveget adtam volna át. A mérnök nem volt egyedül, egy altiszt kísérte, aki a kocsikat leplombálta s ennek az altisztnek is észre kellett volna venni – a visszaélést, megmondja,

- Tehát ön tagadja, hogy a mintacsere megtörtént volna, és azt lehetetlennek mondja - szólt az elnök. – Erről azonban vallomások vannak, az ön egyik alkalmazottja, Józsa is vallotta.

- Erre a vallomásra vonatkozóan el kell mondanom a következőket. Józsa tizenhárom évig volt a vállalat alkalmazásában; Egy alkalommal Veréb András munkavezető levélben értesített, hogy Józsa benzolt, kátrányt és fát lopott. Ebben a levélben a munkavezető azt is tudatta, hogy Józsa csak olyan munkásokat vett fel, akik néki csirkét és tojást hoztak. En megvizsgáltam az ügyöt és rájöttem, hogy Veréb Andrásnak igaza lehet. Én Józsától elvettem a raktárkulcsot és egy borítékba tettem s kiadtam az utasítást, hogy a kulcsot csak az én engedélyemmel, vagy a – főmérnök engedélyével lehet kivenni a boritokból. Egy éjszaka az ellenőrző körút alkalmával láttam, hogy a raktár ajtaja nyitva van, és egy munkás van ott. A munkástól

[98] Ezek lehettek a Schlattner Jenő féle kísérletek és a gyártóüzem?

megtudtam, hogy Józsa adott utasítást az ajtó kinyitására. Ezért felelősségre vontam. A vallomás bosszúból hangozhatott e1.

- Mit szól ahhoz – kérdezte az elnök – hogy a laboratórium által megvizsgált minta megfelelt, viszont az az olaj, amelyből állítólag a mintát vették, s amelyet leplombált vagonban szállítottak, nem felelt meg, három százalék víz helyütt negyven százalék vizet is tartalmazott. Erre feleljen.

Dr. Salgó Imre ez után hosszasán magyarázta, hogy harmincöt százalékos kátrányból készítették az olajat, mégpedig azért, hogy a víz és az olaj különváljon, ne keveredjen össze.

- *Éppen önök végeztek kísérletet, - szólt ismét az elnök – hogy az olaj és a víz, ne váljon külön, hanem összekeveredve maradjon.*
- *Ez a szappannal végzett kísérlet nem azt célozta, hogy az olaj és a víz összekeverődve maradjon, - védekezett a vádlott, majd ismét hosszasan magyarázta, hogy milyen célból végezték a kísérleteket.*
- *Itt tanúvallomások fognak elhangzani – szólt közbe Márton dr. elnök - hogy önök szándékosan kevertek vizet a kátrányhoz és pedig oly módon, hogy a víz mennyiségét, ne lehessen pontosan kimutatni, s a vizet ne lehessen széjjelválasztani a többi anyagtól.*
- *Elismerem – jelentette ki a fővádlott – hogy sok esetben bele kellett gőzölnünk a vizet a kátrányba, mert csak így kaphattuk meg a szükséges olajmennyiséget. A kátránynak megfelelő mennyiségű telitőolajat, gázolajat és egyéb anyagokat kellett tartalmaznia s három százalékig a szerződés értelmében tartalmazhatott vizet is.*
- *De több felől is panaszkodtak, - faggatja tovább az elnök Salgó Imrét – hogy az önök által szállított kátrányolaj túlságosan vizes, vagy sok esetben három százaléknál jóval több víz fordult elő az egyes vagontételekben. Ez nem felelhetett meg az előírásoknak!*
- *A három százalékot csakis átlagban szabad számítani – védekezett a vádlott – lehetett olyan vagontétel, amelyben volt talán húszszázaléknyi víz is, viszont számos tételnél egyetlen százalék víz sem fordult elő. Az ellenőrző mérnök maga sem vizsgálta meg egyenként az elszállításra kerülő mennyiségeket, hanem vétetett egy-egy vederrel a különböző vagonokból, ezt összekeverte és így állapította meg a víztartalmát; Állítom, hogy átlagban a három százalékos vízmaximumot sohasem léptük át, állítom, hogy a MÁV egyetlen egy fillérnyi kárt sem szenvedett. Ha elő is fordult néha, hogy egyes szállítmányok végeredményben három százaléknál többet vizet foglaltak magukban ilyenkor a MÁV utólag levonásba helyezte a víztöbbletet. Én különben sem játszhattam volna össze senkivel sem, mert soha sem tudhattam előre, hogy valamelyik szállítmány hová kerül, ki fogja ellenőrizni azt.*

Márton elnök ez után szünetet rendelt el. Szünet után Salgó Imre azt cáfolja védekezésében, hogy az egyes olajszállítmányokban soha sem volt nagyobb mennyiségű úgynevezett szállópor. Szállópor legföljebb 0,6 százaléknyi mennyiségben fordult elő.

- *Egyetlen szó sem igaz abból – mondotta hosszú szakszerű fejtegetés után a vádlott – mintha talicska számra találtak volna szállóport az egyes ciszternákban. Mindig kifogástalan olajat szállítottunk!*

Ez után azzal a váddal szemben védekezik Salgó igazgató, hogy a gyártáshoz nem desztillált kátrányt használtak volna fel

– Ez nem is volt kötelező – vallja – erről a szerződésben szó sincsen, de mi ennek dacára sokszor, különösön eleinte, desztillált anyaggal dolgoztunk. Ha a rendőrségen nem így vallottam volna, azt kérem annak a lelkiállapotomnak betudni, amit hirtelen letartóztatásom váltott ki belőlem.

A vádlott hosszan beszél arról, hogy tiltott értékkülönbözet az Imperiál r.t. javára soha sem állt elő. Az természetes – mondja – hogy mi minél több gázolajat iparkodtunk eladni, mert ez keresett, így értékes cikk volt, szemben a telitőolajjal, amit kizárólag a MÁV-nak tudtunk eladni. Tiltakozik az ellen, mintha a szappanos vizet belelopták volna a szállítmányokba. Ezután Márton elnök kérdésére Salgó Imre dr. tüzetesen nyilatkozik a Takács Gyula, MÁV – fölügyelővel kapcsolatos megvesztegetési vádról. Elmondja, hogy Takács, aki a püspökladányi telitőtelep vezetője volt, egyikben „különös módon” vetette szemére, hogy a legutóbbi szállítmányban állítólag igen sok volt a víz.

- *Én erre azt feleltem, - vallja Salgó dr. - hogy tessék az értéket levonásba helyezni, amint az szokásos. Elmondtam azt az esetet Ungár felügyelőnek, aki tudtommal rossz viszonyban volt Takáccsal.*

Ungár nagy tüzet csinált az ügyből, rohant Ruszkay főfelügyelőhöz és jelentette, hogy Takács tőlem mindenáron ki akart forszírozni egy ötszáz pengős pénzajándékot. A Gresham kávéházban Ungár mindenáron rá akart venni, hogy vallják én is hasonló képen Ruszkay előtt erről az ügyről.

Én azonban akkor is, Ruszkay főfelügyelő előtt is kijelentettem, hogy Takács nem kért tőlem pénzt, legfeljebb a szemrehányásnak olyan volt a színezete, mintha ily módon presszionálni akarna engemet pénzkölcsönzésre.

Az elnök Salgó elé tárja, hogy a vizsgálóbíró előtt másképpen vallott, ott úgy mondta el a dolgot, hogy Takács valóban kért is tőle ötszáz pengőt, amit azonban a vádlott megtagadott Salgó Imre megint azzal hozakodik elő, hogy kihallgatásai alkalmával rendkívül ideges lelkiállapotban volt, sokszor magára vállalt olyasmit is, ami a valóságban másképpen történt.

- *Ez sokkal súlyosabb vádamnál – jegyzi meg erélyes hangon Márton dr. elnök – hogy sem ilyen kerteléssel el lehetne ütni a dolgot! Ennek az egész ügynek kétségtelenül az a színezete, hogy önök ennek az ötszáz pengős állítólagos kölcsönügynek a bedobásával mindenáron lehetetlenné akarták tenni Takács Gyulát, aki folytonos és jogos szemrehányásaival állandóan kellemetlenkedett az Imperiálnak! Salgó Imre megmarad vallomása mellett, hogy tudniillik tőle Takács nem kért 500 pengőt, ilyent nem is állított, legföljebb annyit mondhatott, hogy az impresszió volt az, mintha Takács a szemrehányásaival talán pénzt akarna tőle kicsikarni.*

Ezután Komlós Hugó vegyészmérnök, ez Imperiál R.T. kőbányai telepének műszaki vezetője tett vallomást. Kijelentette, hogy nem érzi magát bűnösnek a csalás büntettében, hogy milyen minőségű olajat szállítson, erre vonatkozólag mindig a központtól kapta meg az esetenkénti utasítást. Komlós is azt állítja, hogy a víztartalom sohasem haladta túl az engedélyezett három percentet. Kijelenti, hogy a mintaüvegeket sohasem cserélték ki bűnös vagy meg nem engedett módon.

- Na – jegyzi meg az elnök – majd meglátjuk! Lesznek tanuk, akik önnek a szemébe fogják mondani, hogy éppen ön adott utasítást a mintaüvegek csalárd kicserélésére!/

Márton elnök ez után ismertette Józsa régebbi beismerő vallomásairól felvett jegyzőkönyveket, amelyekben részletesen elmondotta, hogy miként cserélték ki az olajmintákat. Vallomásaiban arról is bőszélt, hogy mi volt a szerepe vádlott társainak a bűncselekmény elkövetésében.

- *Ön még a szenébe is mondotta annak idején, a rendőrségen Salgónak és Komlósnak, hogy miket csináltak, jegyezte meg az elnök.*
- *Az lehetséges, de erre sem emlékszem már - válaszolta Józsa./*

Ma Márton elnök szó szerint felolvassa Józsa Imre korábbi vallomásait, mire Józsa kijelentette, hogy mindez megfelel az, valóságnak, csupán az nem áll, mintha őneki Salgó vagy Komlós utasítást adtak volna a mintaüvegek kicserélésére.

Ezután Józsa a következő érdekes vallomást tette: - A védőm, Baunfeld dr. ügyvéd úr utasított engem arra, hogy ha úgy találom, hogy a rendőrségi vagy a vizsgálóbírói vallomáson nincs helyesen felvéve, vagy azokon módosítani kívánnék, menjek el nyugodtan egy közjegyzőhöz és ott tegyem meg a valóságnak megfelelő új vallomásomat. El is mentem, a közjegyző úr, írásba foglalta az én vallomásomat, amely mindenben megfelel a valóságnak.

- *Igen ám, - jegyzi meg az elnök – de ebben a közjegyző előtt tett vallomásában rendkívül súlyos vádak vannak részint az eljáró rendőrtisztek, részint a vizsgálóbíró ellen. Ön azt állítja ugyanis a vallomásában, hogy a rendőrtisztek azzal bírták rá a valóságnak meg nem felelő vallomás megtételére, hogy ily esetben szabadlábra helyezik. A vizsgálóbíróval kapcsolatban pedig ön azt állítja, hogy a vizsgálóbíró önt egyszerűen nem fogadta, amikor vallomását módosítani kívánta volna.*
- *Igen ezt fönntartom – jelenti ki újra Józsa Imre. - a vizsgálóbíró úr kijelentette akkor, hogy én úgyis össze-vissza hazudozom, ezért nem tartja szükségesnek újabb kihallgatásomat. A rendőrtisztek pedig valóban kijelentették előttem, hogy ha terhelően vallok Salgó es Komlós urakra, nyomban szabadlábra helyeznek. Ez azonban non történt meg.*

Ezzel a mai tárgyalás befejeződött s az elnök két órakor közölte, hogy a főtárgyalást csütörtökön reggel kilenc órakor folytatják.

1935. október 3. csütörtök

Az Imperiál R.T. egyes főtisztviselőinek és alkalmazottainak ismert büntetőpörében ma folytatta a törvényszék Márton – tanácsa a kedden megkezdett elsőfokú főtárgyalást. Ma Kiss András, az Imperiál R.T. munkavezetője, a bűnügy negyedrendű vádlottja tett vallomást. Mielőtt a vádlott vallomását megtette volna, fölállt Melczer István dr. védő és utalt arra, hogy a védelem kérte vitéz Szenczy Béla MÁV tanácsos tanúkénti kihallgatását, aminél fogva a perrendtartás értelmében a tanácsos a főtárgyalás most folyó szakaszában nem lehet jelen a tárgyalóteremben, Ezzel kapcsolatban kérte a védő az elnök intézkedését,

Márton dr. elnök megállapította, hogy vitéz Szenczy Béla perrend ellenesen valóban a teremben tartózkodik és ezért fölkérte a távozásra. Ezután került sor Kiss András vádlott kihallgatására. Az elnök elébe tárta, hogy a vád szerint közreműködött abban, hogy az egyes mintaüvegek tartalmát az ellenőrző közegek megtévesztésére, csalárd módon kicseréljék. A vádlott ezzel szemben kijelentette, hogy sem ebben a vádpontban, sem egyéb tekintetben nem érzi magát bűnösnek, szerinte ilyen bűnös csere egyáltalán nem történhetett meg, mert a MÁV urak sokkal jobban vigyáztak arra, hogy az eredetileg vett mintákat kapják kézhez. Kiss András ez után tüzetesen ismertette a mintavétel eszközlését, lefolyását és minden tekintetben olyan értelmű vallomást tett, mint a keddi főtárgyaláson kihallgatott Józsa nevű vádlott társa.

- *Én senkitől sem kaptam utasítást arra, - jelentette ki Kiss a törvényszék előtt – hogy a mintaüvegek átadása körül csalárd módon járjak el.*
- *Önök az adatok szerint mindenképpen igyekeztek ilyen esetekben elvonni az ellenőrzők figyelmét a lényegről – jegyezte meg Márton dr. elnök.*
- *Ilyesmiről nincs tudomásom – védekezett Kiss vádlott – a megvizsgálásra korülő anyagot közvetlenül a vödrökből öntöttük a mintaüvegekbe, sőt ezen felül a magunk részére, házi használatra is vettünk egyidejűleg ellenőrző mintákat.*

Az elnök elébe tárta a rendőrségen és a vizsgálóbíró előtt tett korábbi vallomásait, amelyek szöges ellentétben állnak jelenlegi, tagadó vallomásával.

- *Ezeket a korábbi vallomásaimat csak is kényszer hatása alatt tettem - jelentette ki a vádlott – a rendőrségen válósággal a számba rágták, mit vallják. Az egyik detektív megfenyegetett, hogy úgy megtalpalnak, ha nem teszek beismerő vallomást, hogy még nyolcvanéves koromban is meg fogom emlegetni!*
- *Nem tudja megmondani ennek a detektívnek a nevét? – kérdezi a vádlottól Márton elnök. – Mert így névtelenül vádaskodni – semmit sem ér. Olyan mondatokat vettek fel a jegyzőkönyvbe, amilyeneket én soha életemben nem tudtam volna megfogalmazni.*
- *Egyszóval mindent a rendőrkapitány úr és a detektívek találtak ki! Azt mégsem tudja semmivel sem megmagyarázni, miképpen történhetett meg az, hogy ön Salgóra és Komlósra nézve oly precíz adatokkal alátámasztott terhelő vallomást tett.*
- *Mindent aláírtam volna én, csak hogy szabadlábra helyezzenek! Mert ezt ígérték.*
- *De miért nem igazította helyre vallomását a vizsgálóbíró úr előtt? – faggatja tovább az elnök Kiss Andrást. – Azt csak nem állítja, hogy önt a vizsgálóbíró is presszionálta volna?*

- *Nem, a vizsgálóbíró úr semmivel sem kényszerített, de féltem attól, hogy visszakerülök a rendőrségre, ha megmásítom korábbi beismerő vallomásaimat.*
- *Miért nem kért ön inkább védelmet a vizsgálóbíró úrtól? Hiszen a magyar bíróságnak – ezt csak ön is elismeri, – van olyan jó híre, hogy nem fog a meg nem engedett eszközökkel kierőszakolt vallomásnak hitelt adni!*
- *Nekem csak az volt a fontos, - hajtogatja egyre – a vádlott - hogy szabadlábra jussak, s azt hittem, ha nem komplikálom a dolgot, a vizsgálóbíró úr szabadon bocsájt,*

Bary Zoltán dr. kir, ügyész állt fel erre, és indítványozta, hogy a törvényszók rendelje el az iratoknak a királyi ügyészséghez való áttételét, mert Józsa és Kiss vádlottak itt, a főtárgyalás keretében rendkívül súlyos vádakat hangoztattak az eljáró rendőrtisztek, sőt a vizsgálóbíró ellenében s így alapos a gyanú, hogy hamis vádbüntett címén bűnvádi eljárást kell indítani a két vádlottal szemben,

Darvai János dr. védő tiltakozott az ügyészi indítvány ellen, hangoztatta, hogy felfogása szerint ez az indítvány voltaképpen a védekezési szabadságot érinti.

- Józsa vádlott – mondotta Darvai dr. védő – különben is aposztrofálta a vizsgálóbíró úr személyét, ő csupán akkori védője tanácsára vétette a valóságnak megfelelő vallomását a kir. közjegyző előtt jegyzőkönyvbe, márpedig ily tanácsadásra a védőnek joga volt./

Arató Béla dr.. ügyvéd csatlakozott Kiss András vádlott érdekében védőtársa ellenző indítványához.

- *A királyi ügyész úr indítványa – állította Arató dr. perrend ellenes, s mint ilyen visszautasítandó.*
- *A védelem szabadsága nem terjedhet odáig – replikázott az elhangzottakra Bary Zoltán dr., ügyész-hogy fedhetetlen köztisztviselőket egyes vádlottak a főtárgyaláson büntetlenül meghurcolhassanak. Az én indítványomnak egyáltalán nincsen megfélemlítő, vagy pláne hangulatkeltő jellege, s ezért ismételten kérem a törvényszéktől: bocsássa rendelkezésemre az iratokat, hogy Józsa és Kiss vádlottakkal szemben a szükséges ügyészi lépéseket megtehessem.*
- *Ez az indítvány egyébként is idő előtti – emelkedett fel helyéről újra dr. Darvai ügyvéd – eljárás indítására csakis akkor kerülhetne sor, ha az az ítélő tanács érvénytelennek minősítené az említett vádlottak vallomását és az érvénytelenséget a felsőbb bírói fórumok jogerősen megerősítenék. A hamis vádas büntető pör esetleges megindítására csakis ebben az esetben kerülhet majd sor.*

Márton dr. elnök enunciálta,[99] *hogy a törvényszék ebben a kérdésben később fog határozni.*

[99] Kijelent, kinyilatkoztat.

Ezután sor került Takács Gyula MÁV fölügyelő, vádlott kihallgatására. Takács dr. ugyancsak kijelentette a bíróság előtt, hogy a megvesztegetési váddal kapcsolatban, de főleg minden egyéb tekintetben is ártatlannak érzi magát. Takács Gyula dr. MÁV felügyelő, vádlott, vallomása során előadta; hogy a MÁV igazgatósága őt bízta meg a püspökladányi telítőtelep vezetésével.

- *Minthogy én voltaképpen okleveles gépészmérnök vagyok, - jelentette ki Takács dr. vádlott - eleinte, őszintén bevallva, nem sokat értettem azokhoz a vegyészeti dolgokhoz. Feltűnt nekem, hogy az Imperiál olajszállítmányainál, az egyes ciszternákban alul is, felül is vízszerű folyadékot találtam. A szakemberek később megmagyarázták nekem, hogy ami alul található, az nem víz, hanem nátriumszulfátum, aminek a jelenléte nem hiba, s azt csupán egyszerűen le kell ereszteni, akárcsak a vizet a ciszternákból. Kijelentem, hogy én mindenkor szabályszerű olajat kaptam az Imperiáltól és ha a megengedett három százaléknál néha – néha nagyobb mennyiségű vizet tartalmazott egyik – másik vagon, ennek a vízmennyiségnek megfelelő értékkülönbözetet a kiutalásra kerülő pénzösszegből mindenkor levonásba helyeztem. A MÁV tehát ilyen módon sohasem károsodott. Ami a megvesztegető álvádat illeti, az teljesen illogikus, annál Inkább, mert hiszen én valóságos "vörös posztó" voltam az Imperiál egyes főtisztviselőinek a szemében, aki sohasem hagytam szó nélkül a legcsekélyebb rendetlenséget sem s így semmiképpen sem kerülhettem olyan helyzetbe, hogy az Imperiál bármelyik tisztviselőjétől pénzt kérjek, vagy kapják, akár ajándékba, akár kölcsön képen. A leghatározottabban ismétlem, sohasem kértem, sem nem kaptam sem Salgótól, sem mástól egyetlen fillért sem.*

Takács Gyula vallomásának befejezése után Márton dr. elnök szünetet rendelt el. Szünet után dr. Dorner Béla MÁV főfelügyelő, vádlott kihallgatása következett. Előadta, hogy éveken át vezette a MÁV vegyészeti laboratóriumát. Az Imperiál szállítmányaiból egy ízben – 1931 őszén - személyesen vett mintát. Amint a vételt utasítására elvégezték, az anyagot vödrökbe, szivattyúzták, majd két-két vödör tartalmát egybe öntötték s így mintaüvegekbe töltötték át. Előfordult – éspedig tudomása szerint egyetlen alkalommal – hogy a szállítmány ötvenszázaléknyi vizet tartalmazott; de öttől, az egy esettől eltekintve csupán apróbb panaszok merültél: fel az Imperiál-féle olajszállítmányokkal kapcsolatosan. Hogy hébe – hóba piszkos csapadékot is tartalmaztak az egyes olajjal telített ciszternák, - ez a körülmény a szállítmány pénzértéke szempontjából teljesen közömbös volt.

- *Megjegyezni kívánom – folytatta vallomását Dorner dr. – hogy én már abban az időben folytattam kísérleteket a barnaszénből nyerendő kátrányolaj körül, amikor az Imperiál R.t. még a világon sem volt.*
- *Beismerem – adta elő a továbbiakban Dorner Béla vádlott, hogy én javasoltam, miszerint a vízmaximum mértékét az eredeti két százalékról emeljük fel az új szerződésben három percentre, mert – s azt határozottan állítom most is. – az a tény az olaj értékelése tekintetében semmiféle eltolódást, illetve a MÁV-ra nézve semmiféle kárt nem jelent. Azt kereken tagadom, hogy bárkit is félrevezettem volna; vagy*

pláne, hogy hátrányos szerződésre igyekeztem volna rábírni a MÁV –ot. Abba egyáltalán nem folytam bele, hogy a MÁV laboratóriumából milyen módszer szerint, hány percentes lúggal vizsgálják meg az Imperiál-olajat és pedig egyrészt azért nem, mert az egyes alosztályvezetők ilyén részletkérdések tekintetében teljesen önállóan, függetlenül döntöttek, - másrészt pedig a miatt sem, mert akkoriban, amikor az alkalmazandó vizsgálati mód megállapításáról volt szó, abban az időben én körülbelül egy féléven át Amerikában jártam tanulmányúton.

- *Állítom, hogy a legapróbb, legjelentéktelenebbnek látszó panaszokat is írásba foglaltuk és mindenkor kivizsgáltuk. Tagadom, mintha én akár Papp Miklós MÁV felügyelőt, akár. mást a kollegáim közül az ügy kipattanásakor figyelmeztettem volna, hogy ”jó lesz vigyázni, mert ezen túl szigorúbban fognak ellenőrizni valamennyiünket.” Hogy mennyire nem volt semmi rejtegetni vagy féltenivalóm, mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy amikor egyes szállongó híresztelések, állítólagos bizalmas feljelentések vagy hasonlók alapján Biharit, a vegyészeti laboratórium egyik tagját át akarták más ügyosztályba helyezni, - én voltam az, aki azonnal jelentkeztem az elnökigazgatónál és magával az elnökkel is a legerélyesebben szembeszálltam védelmembe vettem a szerintem ártatlanul meghurcolt kartársamat. Ezt az esetet követőleg magához kéretett Lux MÁV igazgató, aki akkor egy iratról, vagy valami jegyzőkönyv féléből a fejemre olvasott egyes olyan dolgokat, amiket azután később az ügyészi vádiratban láttam viszont. Én, Lux igazgató előtt a legnagyobb határozottsággal tiltakoztam a teljesen alaptalan vádakkal szemben, s minthogy történetesen éppen akkor érkezett meg az Imperiálnak egyik újabb olajszállítmánya, a mintavételhez meghívtam magát Lux igazgatót is és külön – külön több kartársammal is megvizsgáltattam a kérdéses szállítmányt. A vizsgálat eredménye egybehangzóan kifogástalannak találta az olajszállítmányt.*

  Én különben sem álltam olyan ember hírében, mint, aki akár a 1egcsekélyebb hibát vagy visszaélést is elnézte volna.

  Dorner Béla dr. ez után a vele szemben fönnálló vádpontokra külön-külön igyekszik, megfelelni s azokban való bűnösségét végig tagadja.

  Az sem igaz - fejezte be vallomását Dorner dr. vádlott, mintha én Salgóval, vagy bárkivel is kéjutazásokra járkáltam volna, vagy pláne, hogy ilyesmit hivatalos pénzzel fizettettem volna meg.

Ezzel valamennyi vádlott kihallgatása befejeződött – Márton dr. elnök délután fél kettő órakor azzal rekesztette be a mai főtárgyalást, hogy azt a bíróság szombaton reggel folytatja, amikor is a könyvszakértők meghallgatására és egyes iratok ismertetésére körül sor.

1935. október 5. szombat

Márton dr. büntető törvényszéki tanácselnök pontosan szombaton délelőtt fél tíz órakor nyitotta meg az Imperiál-féle olaj panama ügyében a folytatólagos főtárgyalást. A bíróság

először megeskette Kirschnayer Ödön és Garami Béla dr. törvényszéki könyvszakértőket, akik a mai tárgyalási napon terjesztik elő szakvéleményüket.

Melczer István dr. védő kérte, hogy a bíróság állapíttassa meg a könyvszakértők útján azt, hogy a laboratóriumi magánmunkálatok után szokásos volt-e a MÁV mérnökei részére külön tiszteletdíjat fizetni.

Szőke Sándor dr. ügyvéd viszont annak a tisztázását kérte, hogy a mára beidézett szakértők állapítsák meg, vajon Komlós vádlott a fizetésén kívül kapott-e bármilyen más anyagi díjazást, sőt megkapta-e a MÁV-tól a fizetését pontosan, vagy sem?

Bary Zoltán dr., királyi ügyész ellenezte, hogy a bíróság ezeket a kérdésüket feltegye a szakértőknek, majd a törvényszék határozathozatalra vonult viasza. Márton dr. elnök ez után kihirdette, hogy a bíróság Melczer dr. indítványát, mint feleslegeset elutasítja, ellenben a Szőke ügyvéd által indítványozott kérdést felteszi a könyvszakértőknek.

Az elnök ez után enunciálta a két könyvszakértő előtt, hogy a törvényszék ezek szerint a következő három kérdésre vonatkozólag kér tőlük pontos választ:

1./ Mikor, mennyi és milyen fajtájú nyersanyagot szerzett be az Imperiál r.t, a MÁV számára és a valóságban mikor mennyit és milyen fajtájú olajanyagot szállított le az államvasutaknak?

2./Az ötszáz pengős megvesztegetési váddal kapcsolatban mit lehet megállapítani a rendelkezésre álló könyvek és iratok alapján?

3./Komlós vádlott a fizetésén kívül kapott-e más címen is pénzeket, s a fizetését mindenkor pontosan kapta-e meg a MÁV-nál?

Kirschmayer ós Garami dr. könyvszakértők ez után a rendelkezésükre bocsátott üzleti könyvekkel és iratcsomagokkal bevonultak az egyik mellékterembe s ott nyomban elmélyedtek az anyag áttanulmányozásába, hogy a bíróságnak a három kérdőpontra még a mai főtárgyaláson megadhassák a pontos feleletet.

Míg a szakértők az iratokat áttanulmányozzák, az alatt a törvényszék folytatta a főtárgyalást és Márton' dr. elnök, különböző iratokat, így elsősorban a MÁV-nak az Imperiál r.t.-vel kötött szerződéseit ismertette,

Iratismertetés közben szót kért dr. Arató Béla védő: - Tudomásomra jutott – mondotta - hogy abban a teremben, ahol a két szakértő dolgozik, egy illetéktelen, harmadik személy is jelen van. Kérem a bíróság intézkedését!

Az elnök intézkedésére megjelentek a szakértők a tanács előtt s az esettel kapcsolatban Kirschmayer Ödön könyvszakértő kijelentette, hogy a kifogásolt harmadik személy nem más, mint egyik szakértő-barátja, aki segítségére van a hatalmas irattömeg átvizsgálásában.

- *Ezt nem engedhetem meg – jelentette ki az elnök – az illetőnek azonnal el kell hagynia azt a szobát, ahol önök dolgoznak. Önökön kívül ott senkinek sincs jogában jelen lennie.*

Ez után az incidens után folytatták az iratok felolvasását; így többek közt ismertetésre került az a kereskedelemügyi miniszteri-leirat, amelyben a minisztérium utasította a MÁV-ot, hogy az Imperiál R.t.-al haladéktalanul kösse meg az olajszállítási szerződést; egyben utasította a minisztérium a vasút igazgatóságot, hogy legfeljebb 200 millió cseh korona erejéig vehet igénybe devizát erre a célra, másrészről pedig előírta, hogy az Imperiált milyen építkezések sürgős végrehajtására kell kötelezni.

Az irat ismertetések során az elnök hol az egyik hol a másik vádlotthoz intézett egy-egy kérdést. Déli 12 órakor Márton dr. elnök szünetet rendelt el.

Szünet után a könyvszakértők előterjesztésére került sor. Mielőtt a szakértők megtették volna észrevételeiket, Szőke Sándor dr. védő indítványozta, hogy a bíróság mentse fel Kirschmayer Ödön hivatalos szakértőt tiszte alól, mert mint kereskedelemügyi miniszteri főszámtanácsos nem tekinthető függetlennek és érdektelennek egy olyan büntetőperben, amelynél a kereskedelemügyi minisztérium, illetve a fönnhatósága alá tartozó MÁV jelentkezik sértettként. Az anyag a védő szerint egyébként is meghaladja a hivatalos szakértő szakképzettségét. A bíróságnak módjában áll a hozzáértő és független szakértők hatalmas csoportjából kiválasztani a legalkalmasabbat.

Arató Béla dr. védő csatlakozott az indítványhoz és a maga részéről két hivatalos szakértő kirendelését ajánlotta az óriási anyagra való tekintettel.

Bary Zoltán dr. kir. ügyész tiltakozott az indítvány ellen; a szakértő esküt tett s így pártatlanságához szó sem férhet.

A bíróság tanácskozásra vonult vissza, majd körülbelül egy negyedóra múlva Márton dr. elnök kihirdette a határozatot, amellyel a védő indítványait a törvényszék elutasította. Ezek az indítványok ugyanis elkéstek; ugyanez a hivatalos szakértő szerepelt a bűnügy egész folyama alatt, letette az esküt is így elfogultságról szó sem lehet. Ha a szakértő nem érezné magát elég erősnek ahhoz, hogy a hatalmas anyaggal megbirkózzék, bizonyára ő maga jelentené ezt; így sértő lenne egy magas állású köztisztviselővel szemben ilyesminek a feltételezése is. Két szakértőt viszont anyagi okokból nem rendelt ki a törvényszék, annál inkább, mert a védelem amúgy is megnevezte ellenőrző szakértőjét, akit a törvényszék ugyancsak meg fog hallgatni.

A védők semmiségi panaszt jelentettek be az elutasítás miatt, majd Kirschmayer Ödön hivatalos szakértő terjesztette elő szakvéleményét, illetve felelt meg a bíróság által hozzáintézett kérdésekre. Bevezetőül Kirschnayer kijelentette, hogy írásba foglalt, nagy terjedelmű szakvéleményéhez, amely az iratok között van, semmi hozzátenni valója nincsen. Ami az első kérdést illeti, hogy tudniillik, mikor, mennyi és milyen fajtájú nyersanyagot szerzett be az Imperiál R.T. a MÁV részére és a valóságban mikor, mennyit és milyen fajtájú olajanyagot szállított le az államvasutaknak? - arra a következőkben felelt meg:

- *Az 1930. évben az Imperiál R.T. 44.844 métermázsa nyersanyagot szerzett be, összesen, viszont a MÁV-nak 1.929 métermázsával több olajanyagot szállított le. Az 1931 évben viszont 54.064 mázsa volt a beszerzett anyagmennyiség ezzel szemben 61.346 mázsát szállított a MÁV -nak. A szakértő abból a tényből, hogy a két inkri-*

minált esztendőben aránylag ilyen nagy mennyiséggel szállított többet az Imperiál R.T. a MÁV-nak, mint amennyi anyagot erre a célra beszerzett, - arra. a következtetésre jutott, hogy a szállítmányoknak nyilván nagymennyiségű, a megengedett 3 százaléknál jóval több vizet kellet tartalmazniuk. A szakértő ezután részletesen, havonta, majd telitő-telepenként sorakoztatta fel az idevonatkozó számadatokat.

- *A második kérdésre vonatkozólag a hivatalos szakértő kijelentette, hogy a könyvek és iratok alapján a megvesztegetési váddal kapcsolatban semmit sem lehet megállapítani. Arra a kérdésre pedig, hogy Komlós vádlott a fizetésén kívül kapott-e más címen is pénzeket, a szakértő kijelentette, hogy a megállapítás szerint lényegesebb összegeket Komlós a fizetésén felül nem vett fel.*

Garami Pál ellenőrző könyvszakértő adta ezután elő szakvéleményét, amelynek lényege az volt, hegy a beszerzett nyersanyag és az elszállított kész olajmennyisége között lényeges különbség nem volt. A könyvek megvizsgálása alapján megállapította, hogy semmiféle visszaélést nem lehetett kimutatni, annak idején az OHE szakértője is kijelentette, hogy a könyvvezetés mindenben megfelel a kereskedelmi törvényeknek.

Az előrehaladott időre való tekintettel Marton elnök ezután a tárgyalást félbeszakította és ezt kedden délelőtt folytatják.

1935. október 8. kedd

Márton dr. büntető törvényszéki tanácselnök kedden reggel fél tíz órakor nyitotta meg a folytatólagos főtárgyalást az Imperial-féle olajbotrány bűnperében. A mai tárgyalási napon a megidézett, nagyszámú tanú kihallgatására került sor.

Az első tanú Samarjay Lajos[100] a MÁV ny. elnökigazgatója volt, aki tanúvallomása során előadta, hogy az inkriminált 1929-1930. években ő állott az Államvasutak élén. A MÁV az alapvető szállítási szerződéseket az Imperiál Rt.-val korábban kötötte volt meg, de a harmadik számú, pótlólagos szerződés megkötése már az ő elnöksége idején történt.

- *Az olajszállítmányok túlságos víztartalma miatt – folytatta vallomását Samarjay dr. – különféle panaszok érkeztek hozzám, úgyhogy csakhamar elrendeltem a vizsgálat 1efolytatását. Vizsgálat tartására egyébként a kereskedelemügyi miniszter úr is utasított. A kérdés részleteire ma már, annyi év eltelte után, nem tudok pontosan visszaemlékezni, - mindenesetre fenntartom teljes egészében azt a vallomásomat, amit annak idején az ügyész és a vizsgálóbíró előtt tettem meg. Emlékszem, hogy*

[100] Samarjay Lajos (Pozsony, 1870. márc. 26. – Bp., 1946. aug. 14.): gépészmérnök, a MÁV elnöke, államtitkár. Pályafutását 1892-ben a Kassa- Oderbergi Vasútnál kezdte. 1910-ben a Kassa – Oderbergi Vasút ig., majd vezérig. helyettese, 1920-ban a MÁV gépészeti főosztályának vezetője, 1927 – 34 között a MÁV elnöke. Műszaki, tarifapolitikai és pénzügyi kérdések megoldása foglalkoztatta. Nyugdíjazása után haláláig a Közlekedésügyi Múzeum. vezetője volt.

ezzel az üggyel kapcsolatosan Lux igazgató indítványára le kellett váltanom Bihary MÁV vegyészt, mint akinek a működése ellen, főleg az olajszállítmányok megvizsgálásának elhanyagolása miatt panaszok érkeztek hozzánk. A panaszok másik része arról szólt, hogy az Imperiál Rt. nem tett eleget szerződési kötelezettségének, a miatt sem, mert elmulasztotta egyes előírt telitőtelepek létesítését. Ebben a tárgyban helyszíni vizsgálatot is tartottunk, a vizsgálat eredményeiről felvett jegyzőkönyveink megtalálhatók o bűnper iratai között. – Arra is emlékszem – hangoztatta vallomása további során a MÁV volt elnök-igazgatója – hogy a Takács-féle ötszáz pengős megvesztegetési váddal kapcsolatban ugyancsak Lux igazgató tett előtte jelentést.

Ebben az ügyben is elrendeltem a vizsgálatot rögtön intézkedtem, hogy a vizsgálati iratok haladéktalanul tétessenek át a királyi~ügyészséghez.

Az egyik szavazóbíró ez után Dorner vádlott szerepével kapcsolatosan intéz kérdéseket Samarjay Lajoshoz, aki kijelentette, hogy "Dornert olyan embernek ismeri, aki mindenkor makacsul ragaszkodik teóriáihoz.” Márton dr. elnök a Takács-féle megvesztegetési vádra visszatérve megjegyezte: - Csodálatos dolog az, hogy egy köztisztviselővel szemben ilyen súlyos vád elhangozhatott és az illető továbbra is a helyén maradhatott, az elrendelt fegyelmi vizsgálat ellenére!

Samarjay Lajos a továbbiak során kijelentette, hogy arról nincs tudomása, mintha Dorner vádlott ráoktrojálta volna bármily makacsul vallott véleményét is a MÁV-ra s így tudatosan igyekezett volna az államvasutakat félrevezetni, avagy hátrányos szerződés megkötésére bírni. Az kétségtelen - jelentette ki a tanú – hogy az Imperiál r.t, kivételes szerepet vitt a MÁV-nál!

Bary Zoltán dr. kir. ügyész intézett ezután néhány kérdést a tanúhoz, majd Kassay dr. ügyvéd tette meg - több kérdés kapcsán - észrevételeit.

- *A MÁV kötelezte magát, hogy az Imperiál r.t.-től bizonyos mennyiségű olajszállítmányt minden körülmények között átvesz – felelt még a kérdésekre Samarjay Lajos. – Az átvétel azonban nem volt monopolisztikus jellegű, mert a MÁV-nak többek közt a gázgyár is szállított hasonló jellegű anyagokat, sőt a vasút ez irányú szükségletét a korábbi időben külföldről szerezte be. Éppen evégből, vagyis a deviza megkímélése szempontjából vált szükségessé, hogy egy alkalmas belföldi vállalat létesüljön, illetve vállalkozzék arra, hogy a MÁV olajszükségletét közvetlenül kielégíthesse. A belföldi alapítású Imperiál r.t.-vel éppen ezért aránylag nagyon is előzékenyen jártunk el, így például többször is halasztást adtunk arra, hogy az Imperiál a szerződésileg kikötött töltőtelepeket felállíthassa.*

Kassay dr. védő ezután több olyan kérdést tett fel a tanúnak, amely kérdések - az elnöki megállapítása szerint - nem álltak szoros összefüggésben a vád egyes pontjaival, úgy, hogy emiatt Márton dr.- elnök azokra a kérdésekre megtiltotta Samarjay volt elnök-igazgatónak a válaszadást. Emiatt a védőügyvéd semmiségi panaszt jelentett be.

- Honnan méltóztatik vonni azt - hangzott Kassay dr. ügyvéd újabb kérdése Samarjay Lajoshoz –hogy az egyes olajszállítmányok 30 százaléknál is több vizet tartalmaztak?

- Ezt a szakközegek, illetve a szakszolgálat jelentéséből tudtam meg – felelte a MÁV volt elnöke.

- Nekem ki kell bogoznom azt, hogy ezek a fantasztikus számadatok milyen réven kerültek bele ennek a szerencsétlen büntetőpernek az anyagába s ezért le kell itt a bíróság előtt szögeznem, hogy íme, a MÁV akkori elnök-igazgatója közvetlenül semmit sem tud erről!' – jegyezte meg a védő. - Kérdezem ezen kívül: miképpen volt lehetséges ez, hogy Payr Hugó[101] súlyos vádjai után a MÁV újabb, immár harmadik szerződést kötött az Imperiállal?

- Eben a tárgyban annak idején miniszterközi értekezlet volt; amelynek eredményéiről azonban nem nyertem tájékoztatást. Egyébként azt sem tudnám pontosan megmondani, vajon az elhangzott vádak után, vagy még az előtt köttetett – e meg a MÁV és az Imperiál r.t. harmadik számú szerződés, - jelentette ki Samarjay Lajos.

- Tud-e arról a volt elnök úr, hogy a MÁV többszázezer pengővel volt adósa az Imperiálnak?

- Erről is csak a MÁV szakszolgálata tudna részletes felvilágosítással szolgálni.

Darvai János dr. védő kérdései után Medvigy Gábor dr. ügyvéd intézett kérdést a tanúhoz, aki kijelentette, hogy Lux igazgató nem konkretizálta előtte azt, hogy Takács MÁV felügyelő szolgálataival miért nincsen megelégedve. Melczer István dr. védőügyvéd újra Dorner vádlott szerepével kapcsolatosan kérdezte meg a tanút, aki előadta, hogy Dorner általánosságban olyan ember volt, aki szinte konokul ragaszkodott felfogásához. Dorner egyébként annyira nem érezte magát vétkesnek a vádak tekintetében, hogy amikor főnökei azt tanácsolták, hogy egyelőre kérjen hosszabb szabadságot, Dorner ezt kereken megtagadta.

- *A Dornerbe vetett bizalmamat, egészen az Imperiál-ügy állítólagos visszaéléseinek kipattanásáig, soha semmi sem ingatta meg! – jelentette ki a legnagyobb határozottsággal Samarjay Lajos –Ekkor azonban olyan jelentést kaptam felőle, hogy több irányban is megszegte hivatali kötelességeit, szolgálati mulasztásokat követett el. Mindaddig igen érdemes, kiváló tisztviselőnek tartottam, aki nagy hasznára volt az államvasutaknak s ezt a felfogást nem csak én, hanem a MÁV egész vezetősége is vallotta. Az Imperiál-ügy kipattanása során azonban, sajnos, olyan jelentéseket kaptam, amelyek megingatták a Dorner iránt megnyilvánult bizalmamat, - jelentette ki Samarjay Lajos, akinek tanúkihallgatása ezzel be is fejeződött.*

---

[101] Payr Hugó (Budapest, 1888. augusztus 24. - Budapest, 1976. május 18.) birkózó, újságíró, legitimista politikus. A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen filozófiát hallgatott, majd tanulmányait 22 éves korában félbehagyta és újságíró lett. Ő volt 1911-től a fővárosi Népszálló gondnoka. Az első világháború idején (1914-1918) haditudósító volt, a Budapesti Hírlap munkatársaként. 1919 és 1925 között Budapest népélelmezési üzemeinek vezetője volt, az ínségakciókat szervezte. 1925-től a kormánypárt fővárosi szervezetének, az Egységes Községi Polgári Pártnak lett a titkára. Az 1930. évi községi választások alkalmával a főváros X. kerületében, Kőbányán kapott mandátumot Budapest törvényhatósági bizottságába. 1931-ben az ő kezdeményezésére küldte ki a főváros a takarékossági bizottságot. Bukmékerek adócsalásait leplezte le, és beleavatkozott az Imperiál olaj panama néven elhíresült ügyet. 1931-ben a fővárosi déli kerületben országgyűlési képviselővé választották. A Gömbös-kormány idején kivált a kormánypártból és csatlakozott a legitimista Keresztény Gazdasági és Szociális Párthoz. Felemelte szavát a második zsidótörvény, az 1939. évi IV. tc. tárgyalása során is, ahol az ellenzék érvelését meg sem hallgatta a képviselők többsége.

Imrédy Kálmán MÁV-igazgató volt a következő tanú, aki előadta, hogy 1928 óta igazgatója az államvasutaknak, de az Imperiál-féle alapszerződések, mint ismeretes ennél korábbi keletűek. Részt vett annak a pótszerződésnek a megkötésében, amikor az Imperiál r.t. két százalékról három percentre kívánta fölemeltetni a megengedhető vízmennyiség maximumát. A szerződések megkötését egyébként – tudomása szerint – a MÁV igazgatósága mindenkor ellenezte, de a kereskedelemügyi minisztérium ragaszkodott a szerződéskötéshez. A túlságosan nagy mennyiségű víztartalom ellen több panasz érkezett a MÁV vezetőségéhez. Jelen volt azon a vizsgálaton, amelyet a püspökladányi telítőtelepen foganatosítottak.

- *Igaz-e – kérdezte meg a tanútói Kassay dr., védő – hogy ezen a vizsgálaton Gara szakértő már előre elkészített mintával várta a bizottságot?*
- *Igen, úgy emlékszem, hogy így volt – felélte a kérdésre Imrédy Kálmán, aki a továbbiak során előadta, hogy a MÁV Dombovárott is tartott vizsgálatot s itt az Imperiál emberei tiltakoztak a mintavétel ellen.*

Bary Zoltán dr., kir. ügyész kérdésére a tanú kijelentette, hogy az utasítás úgy szólt, hogy az olajszállítmányból a három százalékot meghaladó vízmennyiséget le kell ott csapoltatni és a súlykülönbözet ellenértékét a kifizetésre kerülő vételárból levonásba kellett helyezni.

Kassay dr., védő kérdésére válaszolva Imrédy igazgató kijelentette, hogy valóban előfordult olyan eset is, amikor maga a MÁV követelte, hogy az olajszállítmány legalább ötvenszázaléknyi, úgynevezett savanyúolajat tartalmazzon.

- *Igaz-e, - hangzott Kassay dr. védő újabb kérdése – hogy később a MÁV úgynevezett „acol” olajpótlóval próbálkozott meg s azt az acolt az Ipartermékértékesitő részvénytársaságtól szerezte be, amely vállalatot Payr Hugó országgyűlési képviselő ajánlotta a MÁV igazgatóságának figyelmébe?*
- *Arról tudok. – válaszolta Imrédy igazgató – hogy acollal is megpróbálkoztunk, de arról nincs tudomásom, mintha ennek a beszerzése Payr Hugó ajánlatára történt volna.*
- *Honnan vette a MÁV azt az adatot, - fordult a tanú felé Salgó vádlott - hogy az Imperiál olajszállítmányai sok esetben harmincszázaléknyi, sőt ezt meghaladó vízmennyiséget is tartalmaztak, - amikor Vargha tanár, mint szakértő legfeljebb öt százalékban állapította meg a maximális vízmennyiséget;*
- *A MÁV igazgatóságának a 30 százalékról szóló adatot a szakszolgálat jelentette s minden bizonnyal azon az alapon, hogy az egyes ciszternákban valóban találtak ilyen nagymennyiségű víztartalmat, - jelentette ki Imrédy Kálmán tanú.*

Ezután még több védő és vádlott intézett részlétkérdéseket a tanúhoz, majd Márton dr. elnök déli tizenkét órakor Imrédy tanúkihallgatását befejezte s egyben szünetet rendelt el.

Szünet után Jakabffy Károly pénzügyminisztériumi miniszteri tanácsos tett tanúvallomást. Elmondotta, hogy 1932 őszén a pénzügyminisztérium és a kereskedelemügyi minisztérium utasítására egy bizottság alakult, amelynek feladata volt, hogy az Imperiál Rt. szállításaival kapcsolatos vádat tisztázza. Ennek a bizottságnak ő is tagja, illetve előadója volt. A válla-

lat és az állam között létrejött szerződés szerint az Imperiálnak két év leforgása alatt hárommillió pengőnyi befektetést kellett volna eszközölnie egy barnaszén-lepároló gyár létesítéséből s a vizsgálat során megállapították, hogy ez a nagyarányú befektetés nem történt meg, tehát a vállalat szerződésszerű kötelezettségét nem teljesítette. Meg kellett vizsgálnia a bizottságnak azt, hogy milyen árut szállított az Imperiál. A dombóvári telítőtelepen vettek mintákat, ezeket a mintákat a kereskedelemügyi miniszter felkérésére Vargha[102] műegyetemi professzor vizsgálta meg, s a vizsgálat szerint az Imperiál által szállított telitőolaj meg sem közelíti azt a minőségűt, amelyet a cégnek a szerződés szerint szállítani kellett volna.

- *Dorner fővegyész urat – folytatta a miniszteri tanácsos megkérdeztük, hogy miért van ilyen nagy eltérés a MÁV laboratóriuma által végzett vizsgálat és a professzor úr által végzett vizsgálat között.*

  Mire a fővegyész úr azt válaszolta, hogy Vargha tanár úr tudományos alapon végezte a vizsgálatot, ők pedig a MÁV laboratóriumában gyakorlati alapon vizsgáltak. Ugyanakkor azonban kiderült, hogy egy másik cég által szállított árut tudományos alapon analizálták. Hangsúlyozta a miniszteri tanácsos, hogy az Imperiál által szállított olajból precíz módon vettek mintát és minden emberit elkövettek, hogy a mintavétel helyesen történjék.

- *Meggyőződött a tanú úr az Imperiál anyagi felkészültségéről? – kérdezte Kassay dr. védő.*

- *Meggyőződtem, - hangzott a felelet, - a hárommilliós invesztícióra vonatkozó ígéretnek nem tehetett eleget, mert ilyen anyagi felkészültsége nem volt.*

- *Meggyőződött a tanú úr arról, hogy a MÁV mindig 80 %-os savanyúolajat tartalmazó árut rendelt?*

- *Igen, iratok és vallomások alapján tudom, hogy a MÁV csak 80 %-os telitőolajat rendelt kevesebb savanyúolaj tartalmút soha.*

Salgó Imre dr., megkérdezte a tanútól, hogy miként állapították meg az egymillió pengős kárt, amikor az Imperiál összesen1,760.000 pengő értékű árut szállított.

---

[102] Dr. Varga József (1891–1956) vegyészmérnök, műszaki egyetemi nyilvános rendes tanár, egy időben iparügyi miniszter. A szövegekben sokszor Vargha József.
Fiatalon került a József Műegyetem patinás kémiai technológia katedrájának élére 1923-ban. Tehetsége korán megnyilvánult, már 1928-ban publikálta az eocén-barnaszén hidrogénezéséről írt tanulmányát hazai és külföldi szaklapokban. Ebben közli felfedezését, hogy a szenek nagynyomású hidrogénezésénél felszabaduló kénhidrogén nem csökkenti, hanem katalizátorként előmozdítja a folyamatot. Ezt az ún. „kénhidrogén-effektust" azután személyéről Varga-effektusnak nevezte el a szakirodalom. Akkor olyan szaktekintélyek is kétségbe vonták a folyamat katalitikus voltát, mint Hugh Stott Taylor vagy Friedrich Bergius, a későbbi vizsgálatok azonban Varga Józsefet igazolták. A svájci, német, angol, francia, amerikai szabadalommal védett Varga-féle műbenzin gyártásának megvalósítása érdekében Pétfürdőn Magyar Hydrobenzin Rt. néven állami vállalatot szerveztek. Varga eljárásának Varga eljárásának a lényege, hogy a kátrányolajat kénvegyületekkel és nagynyomású hidrogéngázzal együtt előmelegítőbe juttatják, majd innen a reakciótérbe, ahol a molibdéntartalmú katalizátor és a kénvegyületek együttes hatására benzinné alakul. Az üzem 1934-től napi átlagban 10 tonna műbenzint termelt, az így nyert alapanyag feldolgozása azonban a kőolajból nyerhető termékekhez képest nem bizonyult kifizetődőnek. Működését végleg feleslegessé tette a dél-zalai olajkincs 1937-ben elsőnek feltárt lispei olajmezője, illetve a műolaj-behozatal megszűnése. Így a Magyar Hydrobenzin Rt.-t 1938-ban átalakították nyersolaj-feldolgozó üzemmé. Rövid története ellenére a péti műbenzingyár érdekes fejezete a magyar technika-történetnek, mint a németországi I. B. Farbenindustrie és a többi külföldi műbenzingyár versenytársa volt!!! (Budai László: Dr. Varga József pétfürdői gyártású műbenzinje)

- *Középarányosan a MÁV-nál számították ki, hogy ekkora lehet a kár.*

Bary Zoltán dr. királyi ügyész kérte a miniszteri tanácsos megesketését, Kassay dr. védő pedig ellenezte, mert szerinte a vallomásból kiderül, hogy a miniszteri tanácsos ellenséges indulattal van a vádlottak iránt. A törvényszék elrendelte Jakabffy Károly meghiteltetését.

Glötzer József vegyészmérnök, a székesfővárosi Gázgyár[103] vezető helyettese a következő tanú. Elmondotta, hogy az Imperiál és a MÁV között kötött szerződésről közvetlen tudomása nincs. A Gázgyár a MÁV-nak szállított már 1921-22 években szurkot és olajat. Kétféle telítőolajat szállítottak: barnaszénkátrányból és kőszénkátrányból előállított telítőolajat. Az elnök megkérdezte, hogy a MÁV hogyan vette át az olajat, mire a tanú elmondta, hogy a Gázgyárban megjelent a MÁV-nak egy kiküldött mérnöke, aki saját maga öntötte az olajmintát az üvegbe, amelyet lepecsételt és magával vitt. A telítőolajat a legszigorúbban megvizsgálták, és ha csak egy százalék eltérést mutatott az előírt minőségtől, már kifogásolták. Elmondotta még a tanú, hogy az Imperiál szállításairól közvetlen tudomása nincsen.

- *Tud-e arról a tanú úr – kérdezte Bary Zoltán dr. királyi ügyész, hogy az Imperiál idegen vállalatoktól vásárolt és azt szállította le a MÁV-nak, tud-e arról. hogy e vállalatok legnagyobb része csak az Imperiálon keresztül tudtak árut szállítani?*
- *Én csak arról tudok, hogy az Imperiál tőlünk is akart árut venni.*

A védők számos szakkérdést intéztek a tanúhoz arra vonatkozóan, hogy a telítőolaj savanyúolaj tartalmának mennyisége fontos-e a talpfák telítésénél. illetve, hogy a kisebb százalékos olaj rosszabb-e, mint a nagyobb százalékos. A kérdésre a tanú megjegyezte, hogy erről szakkörökben ma is vita folyik. Majd megjegyezte, hogy a MÁV által kiírt szállítási pályázat szerint újabban nem is kötik ki, hogy mennyi legyen a savanyúolaj tartalom.

A következő tanú Gara Rezső vegyészmérnök volt, aki elmondotta, hogy 1932 júliusában Payr Hugó országgyűlési képviselő, akit addig nem is ismert, felkérte: utazzon vidékre és ott talpfa telitőolaj mintákat vegyen. A felkérésnek eleget tett. Részletesen elmondotta a továbbiakban a tanú, hogy Dombovárott és később Püspökladányban hogyan vettek mintát az olajtartályokból, amelyeket aztán lepecsételve Pestre szállítottak. Ő hagy súlyt helyezett arra, hogy a mintázások a legnagyobb körültekintéssel történjenek. Azt azonban nem tartotta ildomosnak, hogy a vegyvizsgálatot is ő folytassa le, éppen ezért ez tőle függetlenül történt. Kassay Béla védő megkérdezte a tanút, hogy kapott-e pénzt a munkájáért?

- *Magánmérnök vagyok, természetes, hogy tiszteletdíjat kaptam, emlékezetem szerint Horváth Károlytól, aki szintén Payr Hugó fölkérésére vett részt az olajmintázásnál,*

[103] Minden bizonnyal az óbudai gázgyárról van szó.(1913-1984) Itt szénből állították elő a főváros ellátásához szükséges gázt. A gázgyártás mellett koksz és kátrány, mint melléktermékek keletkeztek.

- *Az nem került szóba, hogy Payr Hugó kinek a megbízásából és képviseletében jár el ebben az ügyben? – kérdezte tovább a védő.*
- *Nem, és Payr Hugó: - ahogy én ismerem – nem is adott volna egy ilyen irányú kérdésre választ.*
- *Nem az Ipartermékek r.t. volt kíváncsi az Imperiálra?*

- *Nem tudok erről semmit, - válaszolta a tanú, aki még előadta, hogy Payr szerint Kenéz miniszternek szilárd elhatározása volt, hogy ebben az egész ügyben végre tisztán lásson.*

Dr. Pap Miklós, az Imperiál r.t igazgatósági tagjának kihallgatására került ezután a sor. Pap Miklós dr. arra vonatkozóan tett vallomást, hogy miként jött létre a MÁV és az Imperiál között a szerződés, mely szerint az Imperiál köteles átvenni a hazai barnaszénkátrányokat, márpedig ha ezeket átveszi, nem tud nyolcvanszázalékos olajat szállítani. Szerinte azért volt több ciszternában túl sok víz, mert a telepen a bazenből egymás után szivattyúzták a telitőolajat a ciszternákba, s az első vagonokba a felső rész került, melyben nem volt víz, az utóbb megtöltött kocsikba pedig túl vizes olaj került. Előfordult, hogy a vagonok egy részét Dombóvárra, a másik részét Püspökladányba irányították, így tehát az egyik telitőtelep nagyon jó olajat kapott, a másik pedig gyengét. Szerinte Takácsra Salgó haragudott, mert Takács kicsinyes volt. Közte és Dorner között baráti viszony nem volt. Az elnöknek arra a kérdésére, hogy a mintavételnél volt-e megtévesztés, így válaszolt:

- *Kizárt dolog, hogy megtévesztés lehetett volna.*
- *Dornerre tanubizonyitás van, - mondta az elnök, - Miért volt ön Salgóval és Dornerrel Lillafüreden? – kérdezte az ügyész.*

- Berentén jártunk, s amikor Pestre akartunk utazni, lekéstük a vonatot, hát kimentünk Lillafüredre, hogy lássuk a fürdőt.

- Miért fizették ki Dorner szálloda költségét?

- Mert Dorner később jött le a szobájából, de az autóban az ő szobájának költségét nekem megadta.

A védők néhány kérdése után az elnök a tárgyalás folytatását holnap reggel kilenc órára halasztotta, amikor is a máról elmaradt tanuk - köztük Payr Hugó - kihallgatását foganatosítják, és különböző iratokat ismertetnek.

1935. október 9. szerda

Márton dr. büntető törvényszéki tanácselnök szerdán reggel pontos időben nyitotta meg az Imperiál-féle bűnpör folytatólagos főtárgyalását. Az elnök közölte, hogy a mai napon azt a néhány tanút fogják kihallgatni, akiknek tanúvallomására tegnap az idő előrehaladott-

sága miatt már nem kerülhetett sor. Elsőnek Payr Hugó volt országgyűlési képviselőt idézte meg, de ma reggel levelet kapott Payrtól, amennyiben kimenti magát, minthogy időközben a bokája kificamodott, Payr azt írja – mondotta az elnök – hogy ha csak lehetséges, ennek ellenére meg fog később jelenni a bíróság előtt. Addig, ami korára a legközelebbi tanúvallomás időpontját kitűztem, vagyis délelőtt féltizenegy óráig iratokat fogunk ismertetni s meghallgatjuk a vádlottak esetleges észrevételeit a tegnap elhangzott tanúvallomásokra vonatkozóan.

Ez után a vádlottak sorra megtették kisebb – nagyobb jelentőségű észrevételeiket, az elnök újabb részletkérdéseket intézett hozzájuk, majd újabb iratokat ismertetett. Érdekes észrevételt tett Takács Gyula MÁV felügyelő, vádlott, aki az inkriminált; időpontban a MÁV püspökladányi telitőállomását vezette.

- *Kérem konstatálni, - jelentette ki Takács – hogy egyes alantasaim utólagos ceruzabeszúrásokkal toldották meg hivatalos jelentéseimet, s így kapott e jelentések értelme ellenem irányuló tendenciát. A hivatkozott jelentések kézről – kézre jártak s az elnök megállapította, hogy tényleg több utólagos betoldás szerepel azokban, amelyek nyilván kevésbé művelt egyének kezétől erednek,*
- *Itt nyilvánvalóan közokirat hamisítások történtek – állt fel helyéről Kassai Béla dr., védő - sőt Takáccsal kapcsolatban a hamis vádaskodás bűntettének nyomatékos gyanúja is fennforogni látszik. Éppen ezért indítványozom, hogy ezeket az iratokat az ismeretlen tettesek ellen megindítandó bűnvádi eljárás haladéktalan foganatosítása céljából a törvényszék tétese: át a királyi ügyészséghez.*

Bary Zoltán dr. kir. ügyész ezt ellenezte, azzal, hogy hamis vád esetet is a jogerős felmentő ítélet után lehetne megállapítani. A gyanú egyébként is rendkívül halvány s az idevonatkozó tanúvallomások elhangzása előtt meg sem formulázható; ezért kérem a védelem indítványának elutasítását.

A bíróság később határoz, majd az elnök folytatta az egyes iratok felolvasását./

Délelőtt fél 11 órakor jelentkezett tanúkihallgatásra dr. Vargha József műegyetemi nyilvános rendes tanár, aki az elnök kérdéseire előadta, hogy az Imperiál-botrány kipattanásakor az akkori kereskedelemügyi miniszter említette előtte, hogy igen kellemetlen ügy támadt a MÁV-nál, s a miniszter egyidejűleg felkérte a tanút, hogy a meginduló vizsgálatban működjék közre.

- *Csakhamar eljuttattak hozzám bizonyos mintákat – folytatta vallomását a professzor - azzal, hogy állapítsam meg: hátrányos-e anyagilag az ilyen olaj anyagátvétele a MÁV szempontjából, vagy sem? A minták pecsétei sértetlenek voltak. A mintaüvegek megvizsgálásához - noha, a Műegyetemen éppen karácsonyi vakáció volt, - azonnal hozzáláttunk, berendeltem egész személyzetemet s az ügy sürgősségére való tekintettel, közel egy héten keresztül, úgyszólván éjjel – nappal dolgoztunk. A munkálatokban részt vett Bartha őrnagy és Makray adjunktus is. A feladat főleg az volt, hogy meg kellett pontosan állapítanunk az Imperiál-féle olajszállítmányok phenol savanyúolaj-tartamát. Ezt az egész világon általában az úgynevezett 14 % - os lúgoldat alkalmazásával szokásos kimutatni, de a MÁV, - szinte érthetetlenül, -*

40 % -os lúgoldattal dolgozott, sőt a szerződésbe is belevette, hogy az egyes szállítmányok ezzel a 40 % -os lúgeljárással vizsgálandók felül.

- *Ismétlem - hangoztatta Vargha József dr. műegyetemi tanár - hogy kivált az óta, hogy egy világszaklapban éppen erről a kérdésről hosszabb tanulmányt írtam, nyugodtan állítom: azóta az egészvilágon a 14 százalékos lúgeljárással mutatják ki a telítőolajok phenol tartalmát. Kétségtelen, hogy a negyven százalékos eljárás előnyösebb az eredmény szempontjából a szállítóra nézve, mert ez az erős lúgoldat csaknem mindent felold, s így több savanyúolaj tartalmat mutat ki ugyanannyi olajmennyiségből, mint a 14 százalékos vizsgálati módszer. A MÁV és az Imperiál szerződésének pedig az volt az észrevehető tendenciája, hogy a MÁV – habár nem egészen érthető módon, - minél több phenolt kívánt az egyes olajszállítmányokban. Annyi bizonyos, hogy például a székesfővárosi gázgyár, amely az előtt állott szerződéses viszonyban' a MÁV -val, amelynek egyes leszállított olajtételeit akkoriban már fél százalékos differenciák miatt is elfogadhatatlannak találta a vasút igazgatóság - nagyon örült volna annak, ha abban az időben is a negyven százalékod eljárással vizsgálták volna felül szállítmányait s így legtöbbször húsz százalékkal is magasabb phenol tartalmat mutattak volna ki a gázgyár javára.*
- *Meg kell vallanom, hogy azt kellett tapasztalnom, miszerint a MÁV nem nézte jó szemmel püspökladányi és dombóvári mintavételeimet, úgy hogy csakhamar elkedvetlenedtem, visszaléptem a vizsgálatban való további részvételtől s az igazat megvallva, ma sem szívesen beszélek ezekről a dolgokról.*
- *Akár szívesen, akár nem szívesen, de a professzor úrnak itt kötelessége mindent elmondani, amit tud, mert vallomására esetleg esküt kell tennie s így semmit sem szabad elhallgatnia – veti közbe Márton dr., elnök.*
- *Amit az említett vizsgálati részleten felül ebben az ügyben tudok, azt túlnyomó részt csak hallomás útján merítettem; így például –jóllehet meghízható helyről, - de csupán hallomásból tudom azt, hogy a gázgyár annak idején két pengővel kövesebbet kapott a MÁV-tól az olajért, noha hasonlíthatatlanul jobb minőségű olajat szállított! Természetesen ismernem kellene, mi vezette a MÁV-ot például akkor, amikor szerződéseiben beleegyezett abba, hogy az Imperiál olajszállítmányai nagyobb mennyiségű benzint is tartalmazhattak. Hogyan kerülhet egyáltalán a telítőolajba benzin? Mi szüksége lehetett erre a MÁV -nak, amikor jól kellett tudnia, hogy az ilyen magas hőfokra hevített benzin egyszerűen - elpárologhat? Azt a nagy latitüdöt, amit szállítmányai értékelésénél és átvételénél az Imperiál r.t. például a gázgyárral szemben élvezett, sehogyan sem tudom magamnak kellően megmagyarázni, többek közt már csak azért sem, mert a gázgyári mérnökök szaktudása és jóhiszeműsége semmi esetre sem marad az Imperiál szakembereinek tudása és jóhiszeműsége mögött. Az Imperiál olajszállítmányai általában a talpfa telítés céljainak szerény véleményem szerint – annyira nem feleltek meg, hogy ha tőlem függött volna ezeket a szállítmányokat egyáltalán el sem fogadtam volna. Általában készpénzben kifejezve mintegy 20-25 százalékos értékcsökkenést észleltem az Imperiál - féle olajszállítmányoknál. Megjegyzem, ez csak hevenyészett számítás, s*

tisztában vagyok vele hogy itt, - a szócsavarás művészei előtt, minden szavamra fokozottan kell vigyáznom…

Az ügyvédek tiltakozva szólnak közbe, mire az elnök felszólítja Vargha professzort, hogy ilyen feleslegesen alkalmazott kitételekkel ne sértse meg a védők, általában a jogászok érzékenységét.

- *Ez távol áll tőlem – jelenti ki magyarázólag a tanú – csupán arra akartam célozni, hogy, mint kúriai ülnöknek, személyes tapasztalataim is vannak abban a tekintetben, hogy az ügyvéd urak milyen bámulatos szellemi és logikai munkát végeznek, amikor egy - egy fontosabb szó helyes értelmezését igyekeznek megállapítani. Mint egyszerű technikus ember, a legnagyobb csodálattal adózom a jogászok kiváló szellemi teljesítményének.*

Az elnök ezt a magyarázatot elfogadta s az incidens után Vargha professzor folytatta érdekes tanúvallomását.

Közben heves összetűzés támadt az elnök és Salgó védője: dr. Kassay Béla ügyvéd között. A védő ugyanis mindenképpen félbe akarta szaki tani a tanúhoz intézett kérdéseket, mert ezt szabálytalannak tartotta. Az elnök figyelmeztette a védőt, hogy majd a tanúvallomás végén nyilatkozzék a tekintetben és éljen esetleg jogorvoslattal! Mikor azután dr. Kassay újból és újból fölállt, az elnök rendre utasította és figyelmeztette; hogy ha nem alkalmazkodik az elnöki intézkedésekhez, erélyesebb eszközökhöz folyamodik.

Amikor azután dr. Kassay védőre került a sor, az ügyvéd semmiségi panaszt jelentett be azzal az indokolással, hogy Varghát tanúképp idézték meg a tárgyalásra és ennek ellenére mégis szakkérdéseket intéztek hozzá, jóllehet nem a szakértői véleményére kíváncsiak.

A védők, majd Komlós és Salgó vádlottak kérdéseire adott ez után szakszerű feleleteket a tanú, majd az elnök szünetet rendelt cl.

Szünet után Makray Imre mérnök, műegyetemi tanársegéd kihallgatására korült a sor. Elmondotta, hogy a minisztérium megbízta Vargha műegyetemi tanárt annak megállapításával, hogy a savanyúolaj tartalomnak a MÁV módszerével való megvizsgálása nem a MÁV megkárosítására alkalmas-e. Ennek megállapítása végett szálltak ki azután a MÁV laboratóriumába, ahol a szükséges vizsgálat után megállapítást nyert, hogy 30 % savanyúolaj helyett 25-30 % volt csupán, míg a MÁV módszerével 50%-os savanyúolajat találtak. Ez annál feltűnőbb volt, mert a MÁV naplójában is 80%-os savanyúolaj volt feltüntetve. Ezzel kapcsolatban megkérdezte Dorner főfelügyelőt, aki azt válaszolta, hogy ez azért van, mert a minták valószínűleg oxidáltak. Ez a felvilágosítás, illetve felelet azonban nem volt elfogadható. A tapasztatból azután Vargha műegyetemi tanár tett jelentést a minisztériumnak.

Úgy Bary ügyész, mint a védők néhány kérdést intéztek ezután a tanúhoz, majd pedig az elnök a tárgyalás folytatását holnap délelőttre halasztotta.

1935. október 10. csütörtök

Csütörtökön reggel kilenc órakor nyitotta - meg Márton Sándor tanácselnök az Imperiál részvénytársaság bűnügyének folytatólagos tárgyalását. Bejelentette az elnök, hogy Payr Hugó értesítést küldött a törvényszékre s a közlés szerint déli tizenkét órakor meg tud jelenni tanúkénti kihallgatásra a bíróság előtt.

A mai nap első tanúja Lux Ernő MÁV igazgató volt, aki elmondotta, hogy az Imperialnak az állammál kötött szerződése körüli tárgyalások végén volt csupán némi szerepe, amikor ő a pályafenntartási osztály élére került, akkor már minden előkészítő tárgyalás megtörtént. Elmondotta/ hogy panaszok érkeztek hozzá a barnaszén - telítőolajjal kapcsolatosan s ő elrendelte, hogy a laboratóriumi vizsgálat adatai ellenére sem szabad vizet hagyni az átvett kátrányon, a szabadvizet le kell vonni a leszállított mennyiségből. Egy alkalommal bizalmas rendeletet kapott, hogy legyen segítségére Payr Hugónak a telítőtelepeken való mintavételnél s ő le is utazott Dombóvárra, ahol a mintavételeket megkezdte, néhány mintát az ő jelenlétében vettek, de később el kellett számolnia.

- *Mit tapasztalt abban az irányban, hogy Dorner kedvezni akart az Imperiálnak? - kérdezte az elnök.*
- *Közvetlen tudomásom nincs, - hangzott a felelet – csupán annyit tudok, hogy Domer forszírozta a telitőeljárásnak azt a módosítását, hogy Imperiál - olajat kelljen felhasználni. A továbbiak során arról vallott, hogy azért nem forszírozták a lepárolók felállítását, mert tudomásuk szerint az Imperiálnak egy titkos hidegeljárása volt.*
- *Milyen panaszok voltak Takács telepvezető ellen?*
- *Ruszkay főfelügyelő közölte velem, hogy Ungár telefonon beszélt Salgóval és Salgó panaszkodott néki, hogy Takács értésére adta: elnéző lesz a vízlevonások dolgában, s ez a kijelentése Takácsnak azt a látszatot keltette Salgóban. mintha ezen a címen kérne tőle valamit. Ungár rögtön megkérdezte Salgót, hogy mit adott Takácsnak és Salgó azt válaszolta, hogy ötszáz pengőt, de ezt a kijelentését nyomban vissza is vonta. Erről én írásbeli jelentést kértem és a vizsgálatot meg is indítottam, de eredményre nem vezetett, mert úgy Salgó, amint Takács tagadott. Elmondta még az igazgató, hogy Takács ellen a hozzá beosztott alkalmazottak többiben panaszt tettek s ő nem tartotta Takácsot alkalmasnak a telepvezetésre, ezért el is akarta őt helyezni.*
- *Miért nem iktatták azt a jelentést, amely a Takács és Salgó közötti esetre vonatkozott? – kérdezte az elnök.*
- *Külön nem iktattuk, - hangzott a felelet – de egy másik aktánál volt.*
- *És miért nem váltották le Takácsot, ha ilyen súlyos panasz volt ellene?*
- *Mert a vizsgálat nem vezetett eredményre, Salgó és Takács tagadtak és nem volt megfelelő bizonyíték.*
- *Az ügyészség előtt is tagadott Takács, mégis vádiratot adott ki az ügyészség, - jegyezte meg Bary Zoltán dr. királyi ügyész.*

A tanúhoz ez után az ügyész és a védők intéztek kérdéseket:

- *Az Imperiál helyett az Atzol – t ajánlották a MÁV-nak? – kérdezte Szőke Sándor dr. védő.*
- *Tudok arról, hogy az Atzolt ajánlották s a miniszterközi értekezleten Payr Hugó forszírozta.*
- *Szakszerű volt – e a Payr, illetve Gara – féle mintavétel? - kérdezte Medvigy Gábor dr., védő,*
- *Nem egészen precíz volt, de minden lehetőt elkövettek, hogy megfelelő legyen, - hangzott a felelet,*

Az igazgató kihallgatása végén Kassay Béla dr. védő indítványozta Lux Ernő megesketését s a törvényszék a meghiteltetést el is rendelte, majd az elnök néhány percre felfüggesztette a tárgyalást.

Déli 12 órakor szünet alatt megjelent Payr Hugó és kihallgatásra jelentkezett. Az elnök közölte vele, hogy ma nem kerül sor a kihallgatására, s a legközelebbi tárgyalási napon, telefonon fogja vele tudatni, hogy mikor hallgatja ki.

Ruszkay István MÁV főtanácsos vallomásában elmondotta, hogy az Imperiál – olajban többször találtak sarat, kócot és nagymennyiségű vizet, de a számla összegből megfelelő levonást eszközöltek. Egy alkalommal 50 %-os vizet is észleltek, ezt közölték az Imperiállal, s a cég hozzájárult, hogy a számlából levonjanak. Előfordult azonban, hogy csupán 0.9 % -nyi vizet találtak.. Szerinte az imperiállal jól telítődött a fa, de a kőszénkátrányt ma is jobbnak tartja, mint a barnaszénkátrányt..

A védő kérdésére kijelentette, hogy barnaszén kátrányolajat ma is használnak talpfák telítésére. Tud arról, ám csupán hallomásból, hogy Takács Salgótól kért és kapott ötszáz pengőt.

A tanút megeskették vallomására.

A következő tanú Ungár Urvölgyi Sándor MÁV műszaki tanácsos volt. Elmondta, hogy abban az időben, amikor az Imperiál barnaszén-kátrányolajat szállított a MÁV-nak, a talpfa ügyek előadója volt.

Vallomásából kitűnőleg a nyolcvan százalékos savanyúolaj tartalom ellen ők mindig állást foglaltak és ragaszkodtak ahhoz, hogy ezt a savanyúolajat nem emelni, hanem leszállítani kell. Dorner a vegyészeti laboratórium vezetője és vegyi szakértő volt és hogy ők az első szerződéshez hozzájárultak; annak lehet tulajdonítani, mert sem szaktudásuk nem volt, sem külön szakértővel nem rendelkeztek. A megkötött szerződés tartalmazta többek között azt is, hogy a vegyi laboratórium minősítéseit nekik el kell fogadniuk. Elmondotta a tanú a további-

akban, hogy az olaj ellenőrzéséről, a mintavételekről semmit sem tud, csak azt, hogy a szállított olaj ellen kifogások merültek fel. Nem tudja azt, hogy Dorner bármiféle befolyásolást gyakorolt volná a MÁV részéről, nem tud arról a vizsgálatról sem, amelyben Payr Hugó is szerepet játszott.

A hozzá intézett kérdésekre a tanú még elmondotta, hogy 1931. augusztus 28 –án Salgó vezérigazgató telefonon közölte vele, hogy Takáccsal beszélgetett, aki panaszkodott arról, hogy négy vagonban rengeteg víz van. A beszélgetés során aztán – miként Salgó azt vele közölte, - Takácsnak ő ötszáz pengőt adott.

- *Én – folytatta vallomását Urvölgyi, - felkértem Salgót, hogy keresse fel Ruszkay főtanácsos urat és ő mondja el ezt a dolgot. Hogy aztán tovább ebben az ügyben mi történt, arról nem tudok. Én ugyanis nem akartam a Salgótól hallottakat Ruszkaynak elmondani, nehogy bárki is azt gondolja, hogy Takács ellen dolgozom.*

Márton elnök szembesítette Salgót Urvölgyivel. Salgó a következőket mondotta:

- *Én akkoriban közöltem a tanú úrral, hogy Takács panaszkodott a víztartalom miatt és a tanú úr volt az, aki megkérdezte tőlem: „Vajon nem pénzt akart ezzel a Takács?”*
- *Nem emlékszem, hogy én ilyet mondtam volna önnek, jegyezte meg arra Urvölgyi,*

Bary Zoltán kir. ügyész majd a védők kérdeztek ezután, ezekre válaszolva Urvölgyi kijelentette, hogy ő Takáccsal jó viszonyban volt és nem felel meg a valóságnak az, hogy Lux igazgatónál javasolta volna, helyezzék más osztályba Takácsot és tegyék helyébe Bihari mérnököt.

Alex Ede MÁV főfelügyelő volt a következő tanú, akitől az elnök elsősorban azt kérdezte meg, hogyan történhetett az, hogy Takáccsal szemben igen súlyos vádak merültek fel és az ügyből mégsem támadt akkor mindjárt fegyelmi vagy bűnvádi eljárás?

- *Ruszkay főfelügyelő említette nekem, - válaszolta Alex tanú – hogy panaszok merültek fel Takáccsal szemben, akit állítólag ötszáz pengővel megvesztegettek. Én rögtön kijelentettem, hogy ez az ügy nem tartozik hozzám, de vállalkoztam arra, hogy Ruszkayval együtt referálok róla Lux igazgatóhelyettesnek, Lux úr azt mondotta gondolkozik a dolgon, különben is szándékában volt Takácsot leváltatni, illetve visszahelyezni a gépészeti osztályba. Közben Takács szabadságra Olaszországba utazott s így egyelőre ez a kérdés lekerült a napirendről. Én ugyan többször sürgettem a kérdés elintézését, de nekem természetszerűleg nem áll módomban Lux főosztályvezetőtől intézkedést kiforszírozni,,,*
- *De hiszen Ruszkay azt vallotta itt – fordult a tanúhoz Bary kir. ügyész, hogy éppen ön nem engedte ezt az aktát szabályszerűen iktattatni, s így ön odázta el a kérdés elintézését.*

Alex Ede ezt tagadta, majd Kassai dr. védő becsatolta az Új Nemzedék egyik cikkét, amely a tanú személyével foglalkozott,

- *Méltóztatott-e e miatta a cikk miatt a sajtópert megindítani, s mi volt ennek a sajtópörnek az eredménye? - kérdezte a tanútól a védő.*
- *Erre nem engedek válaszolni, ez az ügy egyáltalán nem tartozik ide! - tiltotta meg a válaszadás Alex Edének Márton dr., elnök.*

Pesthy János ny. MÁV műszak-főtanácsost hallgatták ki ezután tanúképpen, aki előadta, hogy a laboratórium helyettes főnöke volt, de csupán a MÁV gépészeti ügyeivel foglalkozott, a vegyészeti ügyekért az egyes kémikus-előadók szavatoltak, ő – Dorner főnök távollétében – legföljebb aláírta az aktákat/ anélkül, hogy a vegyészeti ügyek, s így az olajszállítások lényegébe beleszólása lett volna.

A tárgyalást pénteken folytatják.

1935. október 11. péntek

Pénteken reggel folytatta a büntetőtörvényszék Márton Sándor dr. elnökletével az Imperiál Részvénytársaság bűnügyét.

Az első tanú Györffy Miksa nyugalmazott MÁV műszáki tanácsos vegyészmérnök volt, aki elmondotta, hogy az Imperiál 1928 –ban szállított 80 % -os creoso[104]t tartalmú telitőolajat. A vizsgálatot reá bízták és ő megállapította, hogy a telitőolaj nincs 80 % -os creosot tartalmú. Ekkor Komlós, a vállalat mérnöke arra figyelmeztette őt, hogy nem elég erős lúggal vizsgálja az olajat, s ezért kevesebb creosot tartalmat mutat a laboratóriumi elemzés. 1928, őszén más beosztást kapott és ettől kezdve a MÁV egy Bihary nevű mérnöke vizsgálta az Imperiál - szállítmányokat. Amíg ő vizsgált, rendellenességet nem tapasztalt Dorner se őt, se Biharyt nem utasította semmiféle vizsgálati módszerre. Egyszer azt tapasztalta, hogy az Imperiál gyártelepén megvizsgálták az olajat, s akkor az olaj jó volt, de amikor a leplombált kocsiból Dombóváron ismét mintát vettek, az a minta már azt mutatta, hogy a kocsi tartalma nem megfelelő.

- *Tud arról, hogy Dorner összejátszott volna az Imperiállal? - kérdezte az elnök.*
- *Szerintem Dornernek az lett volna a kötelessége, hogy megszüntesse a gyártelepen való mintavételt, de ezt nem tette. A továbbiak során elmondotta még, hogy 1931-bon az Imperiál telepén olyan telitőolaj volt az egyik kocsiban, amely kátrányt tartalmazott.*
- *Igaz-e. az, hogy a vizsgálat megindulása után Dorner azt a kijelentést tette, hogy az olaj, amit az Imperiál szállított, kifogástalan és a vizsgálat során vett minták azért mutatnak rossz eredményt, mert hosszú ideig álltak? – kérdezte az ügyész.*
- *Igen, - felelte a tanú.*
- *Én ezt el is ismerom, - jelentette ki Dorner.*

[104] A szövegben kreozet, kreozot, creosot is szerepel.

Az ügyész kérdésére: Györffy Miksa még elmondotta, hogy Komlósnak azt a kijelentését, hogy magasabb százalékú lúggal kell vizsgálni az olajat, közölte Dornerrel, s ekkor Dorner csupán azt a megjegyzést tette, hogy úgy sincs 80 % -os creosot tartalmú olajra szüksége a MÁV-nak, tehát fölösleges az a vizsgálat.

Ezután a védők intéztek kérdéseket a tanúhoz.

Bihary Károly MÁV - mérnök, aki a MÁV laboratóriumában az olajvizsgálatokat végezte, részletesen elmondta, hogy miként vettek mintát az Imperiál szállítmányaiból.

- *Az Imperiál értesítette a vegyészeti laboratóriumot – vallotta a mérnök – s az értesítés után én gépkocsin a kőbányai pályaudvarra mentem, ahol egy plombálóval fölszerelt vasutast adtak mellém. Az altiszttel együtt kimentünk: a gyártelepre, ahol megmutatták az olajjal telt kocsikat. Egy munkás fölmászott a kocsi tetejére és egy olyan rúddal, amellyel három üveg volt kellő távolságban elhelyezve, a vagon fenekéig szúrt, majd egy spárgával az üvegek dugóit kihúzta. Így megfelelő rétegekből folyt olaj az üvegekbe. Amikor a mintavétel megtörtént az olajat egy vödörbe öntötték és a munkás előttem haladva a gyár laboratóriumába ment ahol az olajat félliteres üvegekbe töltötte. A mintavétel után a kocsikat leplombáltuk, s az üvegbe öntött olajat szintén lepecsételtük.*
- *Nem történhetett meg az, hogy a munkás a, aki a kocsi tetején volt, már korábban kihúzta az üvegek dugóit és csak az olaj középső részéből vett mintát?*
- *Olyan nagyon nem figyeltem – hangzott a felelet -, mert nem utasítottak arra, hogy detektíveskedjem.*

A továbbiakban elmondta, hogy nem tartja lehetetlennek a mintaüvegek kicserélését, de semmiféle visszaélést nem észlelt. Előfordult az is, hogy egy kocsi tartalmát megvizsgálta és megállapította, hogy a minta szerint a kocsiban 70 % creosotot tartalmazó olaj van. Ezt a kocsit nem küldték el, s amikor elrendelték újabb megvizsgálását, akkor már 33%-os creosot tartalmú olajat mutatott a vizsgálat. A harmadik vegyelemzésnél pedig 38.5 volt az eredmény.

- *Ma sem tudom megmagyarázni, - vallotta a mérnök – hogy ez miként történhetett. Elmondotta még a tanú, hogy egyik kollegáját, Fornyad mérnököt Dorner Püspökladányba küldte, hogy ott egy Kollár-féle szállítmányt vizsgáljon meg. Amikor a mérnök visszatért és azt jelentette Dornernek, hogy látott egy Imperiál - szállítmányt, amelyben nagyon sok víz volt, a főtanácsos leintette Fornyadot, azt mondta neki, „miért ütötte az orrát olyasmibe, ami nem tartozik reá'.'*

A védők és a királyi ügyész hosszasan kérdezték á tanutói, hogy lehetséges volt-e az Imperiál telepén a minták kicserélése, mire a tanú megjegyezte:

- *Akkor nem gondolhattam arra, hogy a mintákat esetleg kicserélik, tehát nem detektíveskedtem. Lehetségesnek tartom, hogy kicserélték a mintákat. Előfordult, hogy az első vizsgálatnál 70 % creosotot állapítottam meg, s a másik alkalommal már csak 33 % volt a creosot – tartalom ugyanabban a vagonban. Ez a megállapítás csak úgy jöhetett létre, hogy az első vizsgálat alkalmával a mintát kicserélték.*

Amikor ezt a vaggont másodszor meg akartuk vizsgálni, Papp igazgató tiltakozott a mintavétel ellen, azt mondta, hogy a vaggont nem adja át a MÁV-nak, mert az Államvasutak négyszázezer pengővel tartoznak. A plombák sértetlenek voltak, tehát az első vizsgálatnál a mintát cserélhették ki.

Számos részletkérdésre tett még vallomást a tanú, majd Bary Zoltán dr. királyi ügyész indítványozta a megesketését.

- *Ellenzem a tanú megesketését – mondotta az egyik védő -, mert felmerülhet az a gyanú, hogy a bűncselekményt éppen a tanú követte el. A törvényszék Bihary Károlyt megeskette vallomására. Az előrehaladott időre való tekintettel a törvényszék a mai tárgyalást félbeszakította és folytatását szombat reggel fél tíz órára tűzte ki.*

1935. október 12. szombat

Az Imperiál - féle büntetőperben Márton Sándor dr. büntető törvényszéki tanácselnök szombaton, reggel pontosan fél tíz órakor nyitotta meg a folytatólagos főtárgyalást. A törvényszék ma folytatta a tanuk kihallgatását.

Elsőnek Kovács Miklós, az Imperiál Rt. berentei telepének laboránsa járult a bíróság elé. Az elnök fölolvasta Kovács tanúnak azt a vallomását, amit ebben az ügyben, annak idején a rendőrség és az ügyészség előtt tett meg; Eszerint Kovács Miklós úgy vallott, hogy Salgó vezérigazgató egyenes utasítására kísérleteket kellett végeznie a berentei Imperiál - telepen, az iránt, vajon a víz és a kátrány miképpen vegyülnek, s a keverés milyen vegyületeket eredményez. Kovács Miklós ezzel szemben most, a büntetőtörvényszék előtt kijelentette, hogy ez a korábbi vallomása téves, szavai tévesen kerültek a jegyzőkönyvekbe, mert ő akkor is most is csak azt mondhatja, hogy erre a kísérletre nem Salgó igazgató, hanem Schwartz József, az Imperiál mérnöke utasította.

- *Ez annál is inkább így van, - jegyezte meg Kovács tanú – mért én Salgó úrral életemben csak egyetlen egy alkalommal beszéltem, éspedig csupán akkor; amikor az Imperiál részvénytársasághoz felfogadott,*

Susánszki Ferenc, az Imperiál Rt. egykori tisztviselője állt ez után a törvényszéki tanács elé, s kijelentette, hogy ő csupán a könyvelési munkákat végezte a vállalatnál, - az olajszállítási ügy lényegéről semmit sem tud.

Veréb Andrásnak; az Imperiál Rt. volt művezetőjének tanúkihallgatására került ez után sor.

- *A mintavételeket nem én végeztem – vallotta a vád egyik legfőbb koronatanúja – mert én éjszaka dolgoztam, de mindig megvártam reggel azt az időt, amikor a mintákat vették. Az előkészületeket és azt, hogy a mintavödröt miként viszik, többször megfigyeltem. Egy alkalommal föltűnt, - hogy Józsa Imre vitte a vödröt, mögötte*

haladt a MÁV – mérnök, és amikor Józsa a naftalin-hordónál befordult melléje lépett Kiss András és kicserélték a vödröket, Józsa Imre azt a vödröt vitte be a laboratóriumba, amit Kiss András adott át neki. Elmondta ez után a tanú, hogy több ízben látta, amikor az olajba szappant, meszet és kátrányt kevertek. A különböző keverésekre Józsa Imre és Komlós főmérnök adott utasítást.

- *Tett említést arról Salgó igazgatónak, hogy látta a vödör kicserélését?*
- *Mi ott a telepen beszélgettünk róla, de amikor Józsának szóltam, azt mondta, hogy ez ne érdekelje magát.*

Kassay Béla dr. védő kérdésére kijelentette a tanú, hogy valóban munkaügyi pert indított az Imperiál Rt. ellen, 650 pengőt követelt, de csupán 120 pengőt ítéltek meg néki. Igaz az is, hogy egy Józsa Imre ellen indított bűnperben tanúként hallgatták ki, de a törvényszék nem eskette meg vallomására.

Szőke Sándor dr., védő kérdésére kijelentette, hogy Józsát különböző szabálytalanságok miatt feljelentette Salgó igazgatónál, majd arra a kérdésre, hogy a vödörcserét miért nem jelentette Salgónak, így válaszolt:

- *Úgy véltem, hogy az igazgató úr többet tud arról, mint én.*
- *Kinek az ajánlatára került az. új állásába? Nem Payr Hugó ajánlotta?*
- *A saját erőmből jutottam álláshoz, jelentkeztem és felvettek.*

Darvai János dr. védő becsatolt egy füzetet, amelyben Veréb András feljegyzései vannak arról, hogy Józsa milyen visszaéléseket követett el a vállalatnál.

- *Ezzel azt akarom igazolni – mondotta a védő -, hogy Veréb András elfogult Józsa Imrével szemben, már abban az időben az állására pályázott.*
- *Ezeket a feljegyzéseket én írtam – mondta a tanú -, csupán unalmamban firkáltam.*

Az elnök Veréb Andrást szembesítette a vádlottakkal, de a szembesítés eredménytelen maradt.

Kassay Béla dr. védő ellenezte a vád tanújának megesketését, mert szerinte Veréb András ellenséges indulattal viseltetik Józsa Imrével szemben, s, hogy ez így van, azt az is bizonyítja, hogy a Szomák tanácsa Józsa elleni másik bűnperben nem rendelte el megesketését. A többi ügyvédek is ellenezték a tanú megheteltetését.

Márton Sándor dr. elnök még egyszer figyelmeztette a tanút a hamis eskü következményeire, majd amikor Veréb András kijelentette, hogy hajlandó letenni az esküt, elrendelte megheteltetését.

Czang János, az Imperiál volt munkásának lényegtelen vallomása után Szűcs György, aki szintén, mint munkás dolgozott az üzemben tett tanúvallomást. Elmondotta, hogy látta, amikor a MÁV mérnököt megtévesztették a mintavételek alkalmával.

- *A vödörcsere után – vallotta a tanú – többször én öntöttem ki a rossz mintát és én mostam ki a kannát, Józsa és Kiss többször adta azt az utasítást, hogy a mintavételek előtt egy*

hordóban csináljak jó olajat. Két ízben határozottan láttam, amikor Kiss a jó olajjal telt vödröt átadta Józsának, aki a rossz olajjal telt vödör helyett ezt a jó mintát vitte be a laboratóriumba,

A védők ellenezték a tanú megesketését, mert bűnpártolással gyanúsítható a saját vallomása szerint is. A törvényszék elrendelt a tanú megesketését.

Pataky Árpád kihallgatása után ifj. Nagy János, az Imperiál volt munkása, aki több ízben segédkezett a mintavételeknél, tett tanúvallomást, Szerinte a mintavétel csak komédia volt, mert azt a mintát, amit a MÁV mérnökei elvittek, már előre elkészítették.

- *Amikor mi felmentünk a kocsi tetejére, hogy mintát vegyünk - hangzott a tanúvallomás – Komlós főmérnök úr beszélgetett Biharyval. A mintát a vaggonból kivettük és a kocsi másik oldalán mentünk le. A vödröt bevitték a laboratóriumba, de Biharynak a már előre elkészített üvegeket adták át.*

A védők indítványozták, hogy ifj. Nagy János meghiteltetését függessze fel a törvényszék mindaddig, amíg Bihary Károllyal nem szembesítik. A törvényszék a tanú megesketését egyelőre nem rendelte el, az indítvány felett később határoz.

Jakab Lajos, a vállalat volt munkása arról vallott, hogy az olajba szappant és meszes vizet kevertek.

Mitukh János, aki az Imperiál laboratóriumában dolgozott, azt vallotta, hogy a minták előre el voltak készítve s az előre elkészített mintákat juttatták el a MÁV –hoz.

- *Komlós, vagy máskor Salgó igazgató utasítására történt a mintacsere, - vallotta a tanú - a vagontól én vittem a vödröt mögöttünk haladt a MÁV – mérnök Salgóval vagy Komlóssal. Amikor a laboratórium ajtaja elé értünk, az igazgató úr, vagy a főmérnök úr szóval tartotta a MÁV - mérnököt s ekkor én az ajtó elé helyezett jó mintával kicseréltem a régi mintát. Ha nyomon követett a MÁV - mérnök, akkor a laboratóriumban cseréltük ki a rossz olajat a jó olajjal. Az üvegek már előre el voltak készítve. Több ízben előfordult, hogy nem is a MÁV kiküldött mérnöke, hanem én vittem a mintákat a MÁV laboratóriumba. Tudok arról is, hogy a MÁV egy ízben visszautasított egy vagont és ezt a vagont néhány nappal utóbb ismét elküldte a cég,*

Az elnök ismertette ez után egy kőműves írásba foglalt vallomását, aki elmondta, az Imperiál Szlávi -utcai telepén teljesített annak idején szolgálatot.

- *Semmi pozitívet nem tud arról. hogy az olajszállítással kapcsolatban visszaélés történt volna, de~ sejtette, hogy valami nincsen rendben a telepen. Egy alkalommal ugyanis egy Szűcs nevű munkást vont felelősségre Józsa munkavezető és a munkás olyan szemtelenül válaszolt Józsának, hogy más helyen föltétlenül azonnal*

elbocsátották volna. A munkás azonban továbbra is ott maradt a telepen. Ez neki nagyon feltűnt.

Még néhány iratot Ismertettek, majd az elnök a tárgyalás folytatását hétfő délelőttre halasztotta.

1935. október 14. hétfő

Az Imperiál - ügyben a folytatólagos főtárgyalást hétfőn délelőtt fél tíz órakor nyitotta meg dr. Márton Sándor büntető törvényszéki tanácselnök.

Az első tanú a hétfői tárgyaláson Hübsch Gusztáv mérnök volt, aki Takács vádlott utódja lett, 1932; tavaszán, a püspökladányi MÁV – telítőtelep vezetésében. A tanúvallomása során előadta, hogy Payr Hugó országgyűlési képviselő megbízottai, Lux MÁV igazgatóhelyettes engedélyével, különböző mintavételeket eszközöltek a püspökladányi telítőtelepre érkezett olajszállítmányokból. A tanú ismertette és becsatolta azokat a jegyzőkönyveket, amelyeket e mintavételekkel kapcsolatban annak idején felvett. Előadta, hogy a Payr – féle bizottság tagjai az egyes ciszternák különböző mélységeiből vették a minta olajat, de a mintaüvegeket elfeledték lepecsételni. A MÁV a maga hatáskörében később megismételtette a mintavételt, s ezeket a mintaüvegeket lepecsételve juttatta el az ellenőrző bizottság

– Amióta én vezettem a püspökladányi telítőtelepet, - hangoztatta Hübsch mérnök – mindössze öt ízben találtam az Imperiál – féle olajszállítmányokban a megengedettnél nagyobb mennyiségű víztartalmat. Ez öt eset mindegyikéről külön jegyzőkönyvet vettem fel. s a kifizetésnél levonásba helyeztettem a három százalékot meghaladó víztartalom ellenértékét. Ezzel szemben olyan eset is előfordult, hogy az Imperiál három leszállított olajtételét egyenként 10.000 métermázsaként tüntette fel. holott a valóságban az egyik tétel súlya 10.420 mázsa volt, a másiké 10.170 métermázsa, a harmadik szállítmányé pedig meghaladta a 10.220 mázsányi olajsúly tartalmat. Ebben az esetben viszont – természetszerűleg – kifizettük az Imperiál javára mutatkozó súlykülönbözet ellenértékét is.

Ez után az ügyész, majd a védők intéztek több kérdést Hübsch Gusztáv mérnökhöz, aki a kérdésekre válaszolva kijelentette, hogy azt nem tapasztalta, mintha az Imperiál által szállított olaj nem hatolt volna be kellő módon a pácolandó talpfákba. Kijelentette a tanú azt is, hogy a megejtett rovancsolás sem hiányt sem visszaélést nem talált az alatt az idő alatt, amíg ő vezette a püspökladányi telítőtelepet.

- *Tartott-e a mérnök úr a napokban valahol ilyen előzetes megbeszélést azokkal a püspökladányi MÁV munkásokkal, akik itt most tanúkihallgatásukra várakoznak? – kérdezte a tanútól dr. Medvigy Gábor ügyvéd.*
- *Igen – felelte Hübsch Gusztáv - közöltem velük, hogy együttesen utazzanak fel Budapestre, mert a MÁV igazgatósága csakis ebben az esetben utalványoz számukra*

csoportos szabadjegyet. Mondottam ezen kívül a munkásoknak azt is, hogy a büntetőtörvényszék előtt csakis a tiszta igazat vallják.

- *Hiszen ez valóságos komplott![105] S ez a MÁV elnökségének tudtával történt? – folytatja kérdéseit Medvigy dr. védő ügyvéd.*
- *Igen! - felelte a mérnök.*
- *Kérem - szólt közbe erélyes hangon Márton dr. elnök – én kértem a MÁV elnök igazgatóságát arra, hogy költségkímélés szempontjából bocsásson a megidézett püspökladányi MÁV munkások rendelkezésére vasúti szabadjegyet. Hogy a tanú úr ezt munkásaival közölte, s hogy ehhez még azt is hozzátette, hogy a főtárgyaláson csak az igazat vallják, -- ebben még semmi komplott sincs.*

Magyari László MÁV műszaki segédtiszt volt a következő tanú, aki előadta, hogy a kritikus időpontban a MÁV püspökladányi telitőtelepén teljesített szolgálatot. Többször megtörtént, hogy az Imperiál r.t. többet szállított annál az olajmennyiségnél, mint amennyit a fuvarlevél jelzett. Az ilyen többletekkel legalizálták azokat a hiányokat, amelyeket viszont a más alkalmakkor élőfordult víztöbblet okozott.

A tanú – Kassai dr. védő kérdésére válaszolva - kijelentette, hogy a Püspökladányban megejtett vizsgálóbírói szemle előtt két nappal az egyik ciszterna olajtartalmát megkeverték, ami által ennek "habitusa" megváltozott. Minthogy a bíróság bizonyos részletkérdésekben eltérést látott fennforogni Magyari, segédtiszt és Hübsch mérnök tanúvallomása közt, szembesítést rendelt el, a minek során mind Magyari, mind Hübsch fenntartották vallomásukat.

Sulyák Gyula MÁV műszaki segédtiszt tanúvallomásában azt állította, hogy a püspökladányi telitőtelepre irányított olajszállítmányokban számos – alkalommal igen nagymennyiségű vizet találtak, de a víztöbbletet – tudomása szerint – az ellenérték kifizetésénél mindig levonásba helyezték. A tanú a védők kérdésére felelve, beismerte, hogy Takács vádlottal ellenséges viszonyban állt, főleg a miatt volt közöttük villongás, mert Takács, mint főnöki túlságosan szigorú volt.

Marton dr., elnök ezután szünetet rendelt el, majd a szokásos déli szünet után a törvényszék fölíratta a tanúkihallgatásokat.

Ungvári Pál, a püspökladányi telitőtelep szelepes munkása tett vallomást. Az elnök elsősorban is felolvasta Ungvárinak a rendőrségen – és a vizsgálóbíró előtt tett korábbi tanúvallomásait. Ezekben a vallomásokban Ungvári rendkívül terhelően nyilatkozott Takács vádlott szerepéről, s azt állította, hogy Takács volt az, aki több ízben is olyan értelmű parancsot adott a telitőtelep munkásainak, hogy az olajszállítmányokban talált fölös vízmennyiséget egyszerűen "le kell folyatni", - anélkül, hogy ezt a körülményt az írásbeli jelentésekben külön feltüntetnék.

[105] Összesküvés.

Ungvári a törvényszék előtt kijelenti, hogy korábbi vallomásai nem fedik a való tényállást.

- *Nem tudtam – mondotta Ungvári Pál a bíróság előtt – hogy ez az ügy valamikor még a büntetőbíróságok elé kerül. Kovács munkavezető volt az, aki mindenáron rá akart vonni bennünket, hogy a vizsgálóbizottság előtt Takács felügyelőre nézve "kellemetlen" vallomást tegyünk. Kovácsnak erre megvolt az oka, mert ő tudniillik nagyon haragudott Takácsra, aki – szerinte –mellőzte őt az előléptetéseknél. Kovács több ízben hangoztatta előttem is. hogy "mindent el kell követnünk, hogy ezt az embert innen eltávolítsuk." Éppen ezért korábbi vallomásaimat nem tarthatom fenn; kijelentem, hogy a szállítmányokban tudtommal nem is volt nagyobb mennyiségű víz, s ha mégis előfordult a megengedettnél több vízmennyiség, ez csakis a párolgó olaj gőzéből keletkezhetett. Ungvári Pál tanú az elnöki figyelmeztetés ellenére is a leghatározottabban megmarad a jelenleg tett tanúvallomása mellett.*

Baranyai Gábor, a püspökladányi MÁV telitőtelep géplakatosa viszont az előbbivel homlokegyenest ellenkező tanúvallomást tett. Kijelentette, hogy őt és munkástársait, igenis, egyenesen Takács felügyelő utasította arra, hogy a túlságos víztöbbletet egyszerűen" elfolyassák".

A védők kérdésére felelve azonban ez a tanú is állítja, hogy arról nincs tudomása, mintha Takács vádlott az így elfolyatott vízmennyiséget egyáltalában nem számolta volna el. Bevallja a tanú azt is, hogy nem volt jó viszonyban Takács felügyelővel, mert a felügyelő őt "mindenben mellőzte".

Bary Zoltán dr. kir. ügyész a tanú vallomása közben behozatta azt a vedret, amivel az olajszállítmányokból a vizet rendszerint kimerték. Baranyai tanú ugyanis kijelentette, hogy Takács olyan utasítást adat, hogy minden egyes vödör vizet 6.3 kilogrammnyi mennyiségben számoljanak el. A szakértő viszont - kir. ügyész kérésére – a helyszínén megmérte, vödör űrtartalmát és kijelentette a bíróság .előtt, hogy a veder 1egalább 8 kilogrammnyi vízmennyiség űrtartalmának felel meg. Takács felügyelő ezzel kapcsolatban azt a felvilágosítást adta, hogy azért állapította meg a veder űrtartalmát 6.3 kilogrammban, mert a 8 kilogrammnyi bruttó űrtartalomból levonta a vödör 1.6 kilogrammnyi önsúlyát.

Tivadar János gépfelvigyázó volt a következő tanú, aki kij.1entccta, hogy nincs tudomás. arról, hogy Takács 1evonásba helyezte-e az olajszállítmányokból a kimert víztöbbletet.

- *Arra emlékszem – vallotta a tanú -, hogy Takács úr. egy alkalommal nem engedte meg nekem, hogy feltüntessek jegyzőkönyvemben egy nagyobb vízmennyiséget. Ezen össze is kaptunk, úgy, hogy én le is mondtam megbízatásomról. Takács felügyelő azonban ekkor bebizonyította: előttem, hogy nincs igazam, ő nem hibás abban. a dologban, mert ő, igenis, levonásba helyezi a víztöbblet ellenértékét, mire én deferáltam előtte.*

Sár István a püspökladányi telitőtelep géplakatosa egyáltalán nem tud arról, mintha Takács egyszerűen "elfolyatta volna" az olajból a vízmennyiséget, anélkül, hogy azt 1eszámolja volna. Arról sem tud, hogy ezzel az üggyel kapcsoltban bármelyik munkást is áthelyezte, vagy pláne elcsapta volna. Amikor az elnök a tanú elébe tárta, hogy a vizsgálat során ellenkezően vallott, Sri István kijelentett, hogy csakis Sulyák kéréseim vallott terhelőn Takács felügyelővel szemben. Az elnök. elrendelte a tanúnak Sulyák Gyulával való szembesítését, de ez eredménytelen maradt.

Réti József gépápoló jelentéktelen tanúvallomása után Kéri István géplakatos tett vallomást.

Kéri István és Keller István jelentéktelen tanúvallomása után néhány távolmaradt tanú vallomását olvasta fel az elnök, majd néhány részletkérdésre vonatkozólag újra kihallgatta Tivadar János tanút. Bary Zoltán dr. királyi ügyész – a védők élénk, tiltakozása közben – egy 660 kilogrammnyi víztöbblet – el nem számolása miatt, újabb vádat emelt Takács Gyula vádlottal szemben.

A hétfői nap utolsó tanúja Hochstaedter Lajosné[106] *40 éves magántisztviselőnő volt, aki 16 éven keresztül állt – az Imperiál Rt. szolgálatában, mint cégvezető-főkönyvelőnő.*

Hochstaedterné tanúvallomásában elnondotta, hogy az Imperiál Rt. főkönyvéből egyetlen lap sem hiányzott, minden egyes lap e1 volt látva a törvényes felülbélyegzéssel.. Bary Zoltán dr. kir. ügyész intézett kérdést a tanúhoz:

- *Mit tud ön arról, hogy az Imperiálnál egy alkalommal 500 vagon kátrány ellenértéke fejében mindössze 592 pengőt könyveltek el?*

Márton dr. elnök elő keresi a hatalmas kötegekből az idevonatkozó könyvelési szelvényt, Hochstaedterné hosszasan vizsgálta a sárga papírlapot, majd kijelenti, hogy - amint az átszúrások nyomából kétségtelenül látszik, - ennek a lapnak okvetlenül volt melléklete. E melléklet nélkül nem tud a kérdésre vonatkozólag felvilágosítást adni.

- Lehet, hogy volt melléklet is – jegyzi meg Bary Zoltán dr. ügyész – de az semmi esetre sem a vizsgálóbíró kezén tűnt el.

- De az is bizonyos, - pattant fel helyéről Kassay dr. védő, hogy nem Takács 500 pengős nyugtája volt ennek a lapnak a melléklete! Mert Takács az ilyen megvesztegetési pénzeket nem szokta nyugtázni!

- De felvenni nem szokta! – szólt közbe Medvigy Gábor dr. ügyvéd.

Ezután a védők intéznek több kérdést a volt főkönyvelőnőhöz, aki kijelenti, hogy az Imperiál Rt. évi nyereségei sohasem haladták meg a szokáson kereteket, vagyis az átlagos 800.000. pengős évi bruttó forgalom után legföljebb 25-30.000 pengő volt az évenkénti tiszta

[106] A jelzett időszakban a cégvezető főkönyvelője. Egyes iratokban Hoffstaedter Lajosné néven szerepel.

jövedelem. Tartalékolni sem szoktak az Imperiálnál a megengedett százalékarányon felüli összeget;

- *Ön beperelte az Imperiált? – kérdezte a tanútól Kassay dr. védő.*
- *Igen, pereltem, amikor 1934-ben elbocsátottak, de követelésemet nem kaptam meg teljes egészében. A fizetésem ugyanis havi 350 pengő volt... – felelte Hochstaedterné.*

A tanú végül azt a jelenetet mondta e1, amikor Salgó, az Imperiál vezérigazgatója telefonon felhívta Ungár MÁV főfelügyelőt, s elpanaszolta, hogy Takács már megint nála járt; sokallotta a vízmennyiséget. Salgó megjegyezte a telefonbeszélgetés során: „Pedig én egyszer és mindenkorra megvontam, hogy helyezzék levonásba a víztöbbletet, azért nem értem, hogy Takács mégis folytonosan külön panasz tárgyává teszi ezeket a dolgokat!" A tanú kijelentette, arról nincs tudomása, mint ha Takács mindezt azért tette volna, mert ily módon akart kicsikarni az Imperiáltól pénzadományokat.

Délután két órakor Márton Sándor dr. tanácselnök a főtárgyalást berekesztette, s annak folytatását kedd reggel fél tíz órára napolta el

1935. október 15. kedd

Kedden reggel folytatta a büntetőtörvényszék Márton Sándor törvényszéki bíró elnökletével az Imperiál r.t. isnert bűnügyének tárgyalását.

Az első tanú Nagy Sándor, a püspökladányi telítőtelep alkalmazottja volt, aki arról vallott, hogy a telepre érkezett Imperiál – olajban többször volt víz, de különösebb rendellenességet nem tapasztalt. A felvigyázói könyvben mindig feljegyezték, hogy vizes volt –e az érkezett áru. Felmutatták neki a könyvet, amelyből megállapította, hogy egy helyen „víz nem volt” bejegyzés szövegéből a nem szócskát ismeretlen kéz törölte.

Erbert Gyula főművezető, a dombóvári telep alkalmazottja szerint az Imperiál olaj, telítésre mindig alkalmas volt, üzemzavart soha som idézett elő az olaj minősége. Sűrűn találtak vizet a szállítmány tetején és alján, de ezt a mennyiséget mindig levonták. Az igazgatóságnál több ízben panaszt tettek a víz miatt, s Urvölgyi fölügyelő meg is jegyezte egy ízben, hogy különösnek tartja a panaszokat, mért Püspökladány nem panaszkodik az Inperiálra.

Lurja Gyula MÁV főtanácsos, aki 1914 -től 1934 –ig volt a dombóvári telítőtelep vezetője, arról vallott, hogy a Dombóvárra érkezett olajszállítmányokban nagyon sok víz volt, de a vizet mindig eltávolították, s ezt a mennyiséget a számla-összegből levonták.

- *Több ízben értesítettem a gyárat – vallotta -, hogy nagy mennyiségű vizet találtunk a szállítmányokban és minden alkalommal kérten: küldjenek le valakit, aki meggyőződhet az igazságról. A gyártól azonban csupán egyszer jött le Papp Miklós dr.*

igazgató, máskor csupán levelet írtak, s beleegyeztek abba, hogy ismerjek el annyi olajat, amennyit akarok. Később egy levelet is küldtek, amelyben fölhatalmazást adták, hogy a vizet, illetve más üledéket levonásba hozhatom. Nemcsak víz, más oda nem tartozó anyag is sűrűn érkezett a szállítmányokban, így vasdarabokat, fadarabokat is találtunk. Egy ízben előfordult, hogy 15.000 kilogrammnyi szállításból 9.000 kilogrammot voltam kénytelen levonni, s ezt a mennyiséget a cég rendelkezésére bocsátottam. Az. összes szállítmányoknak csaknem 30 % -át nem vettem át, mert idegen anyagok voltak az olajban. A telítésnél rendellenességet nem tapasztaltam.

Elmondotta még, hogy 1932 júliusában megjelent a telepen Lux igazgató, aki a tartányokból mintát vett, majd közölte, hogy két úr jön a telepre, s felhívta őt, álljon rendelkezésükre a mintavételeknél.

Horváth Károly és dr. Gara vegyész jelentek meg, akik mintákat vettek, de csak a tartály alsó és felső részéből vittek magukkal olajat. A mintavétel után kérték őt, hogy az üvegeket pecsételje le, de amikor megtudta, hogy nem hivatalos aktusról van szó, az üvegek lepecsételését megtagadta.

Az elnök ezután szünetet rendelt el.

Szünet után a MÁV dombóvári és püspökladányi talpfatelítő telepének néhány munkását hallgatták ki, akik arra vonatkozóan tettek vallomást, hogy a szállítmányokban volt – e víz, vagy más üledék. A tanuk kihallgatása után iratokat ismertetett az elnök.

Szerdán reggel folytatja a bíróság a tárgyalást és holnap az Imperiál két volt munkását, akik terhelő vallomást tettek, fogják szembesíteni Bihary Károly dr., MÁV mérnökkel, továbbá kihallgatják Wolff Artúrt és Zakariás Lászlót. A mai tárgyalás délután két órakor ért véget.

1936. június 15. hétfő

A magyar királyi államvasutak igazgatósága, mint emlékezetes, évekkel ezelőtt az Imperiál R.T. –bízta meg szerződésileg a vasúti talpfák telítéséhez szükségelt nagymennyiségű speciális olajanyag szállításával, Az Imperiál R,T, huzamosabb Időn keresztül szállította az olajat a MÁV részére, Amikor egyre szélesebb körökben suttogni kezdtek arról, hogy a szállítás körül bizonyos visszaélések történtek. Az egyre szélesebb körben elterjedt híresztelések egyre konkrétebb formát öltöttek, úgy, hogy végül is az ügybe beleavatkozott a királyi ügyészség, amely széleskörű előzetes vizsgálat lefolytatása után vádat emelt az Imperiál R.T, néhány vezető tisztviselője ellen, valamint a MÁV egynéhány alkalmazottjával szemben is, akik a meg nem felelő olajkészleteket állítólag kifogás emelése nélkül átvették. A „panama” – bűnpört első fokon a budapesti büntetőtörvényszék tárgyalta, heteken keresztül. A vádlottak tagadták az ellenük emelt súlyos vádakat, ártatlanságukat, jóhiszeműségüket hangoztatták, de a nagyszámmal kihallgatott tanuk egy része többé - kevésbé terhelő vallomást tett, a meghallgatott

szakértők véleménye sem volt mindenben kedvező a vádlottak egy részével szemben. A széles körben lefolytatott bizonyító eljárás eredményeként a büntetőtörvényszék végül is -1935 október 25 –én kihirdetett elsőfokú ítéletében – bűnösnek mondta ki dr. Salgó Imrét, az Imperiál R.T. vegyészmérnök – vezérigazgatóját folytatólagosan elkövetett csalás bűntettében és ezért háromévi fegyházra, tízévi hivatalvesztésre és 2000 pengő pénzbüntetésre ítélte. Komlós Hugót, az Imperiál R.T, vegyészmérnökét az elsőfokú ítélet, folytatólagos csalás büntette miatt kétévi fegyházzal és ötévi hivatalvesztéssel sújtotta; Józsa Imrét és Kiss Andrást, az Imperiál R.T. előmunkásait viszont a törvényszék ugyanezért a bűncselekményért,egyenként nyolc – nyolc hónapi börtönnel és három – háromévi hivatalvesztéssel büntette meg, A büntetőtörvényszék Takács Gyula MÁV főfelügyelőt, az államvasutak püspökladányi telítőlelepének vezetőjét a megvesztegetés bűntettének vádja alól felmentett es egyben felmentette dr. Dorner Béla MÁV igazgatót, az államvasutak laboratóriumának vezetőjét is a hivatali visszaélés vétségének vádja alól. A törvényszéki ítélet tényként állapította meg, hogy az Imperiál R.T. nyerskátránnyal kevert olajat fejtetett vagonokba, ezt az olajfélét adta el a MÁV -nak. A MÁV ellenőrző mérnökeit Salgó és Komlós rendszerint addig tartották szóval, amíg Kiss és Józsa munkásoknak sikerült a mintavödröket megfelelő módon kicserélniük; sőt ha ez a csere nem sikerült, akkor a laboratóriumban cserélték ki az egyes üvegeket. Ily módon – állapította meg a törvényszék – a MÁV –hoz olyan minták jutottak, amelyek a szállított olaj alkalmas voltát igazolták. A bíróság megállapítása szerint az Imperiál összesen legalább egymillió métermázsa telitőanyagot szállított a MÁV részére, de ennek a szállítmánynak az értéke körülbelül húsz huszonöt százalékkal kisebb volt – a rendelt áru értékénél. Ily módon tehát az Imperiál R.T. sok – sok ezer pengőnyi kárt okozott az államvasutaknak, Az ítélet meghozatalánál az elsőfokú bíróság súlyosbító körülménynek vette azt, hogy az elítélt vádlottak bűncselekményükkel országos érdekeket sértettek meg. A törvényszék Dorner Béla és Takács Gyula vádlottak vétkességét nem látta igazoltnak, úgy, hogy ezt a két vádlottat az ellenük emelt vádak alól ezért fel kellett menteni.

A törvényszék ítéletével szemben egyrészt a királyi ügyész, másrészt az elítélt vádlottak és védőik fellebbezést jelentettek be s ezeket a fellebbezéseket ma; holnap és holnapután bírálja el a budapesti Ítélőtábla Csonka – tanácsa.

A tábla Csonka-tanácsában a fellebbviteli főtárgyalás mai, első napján dr. Mészner Tivadar táblabíró ismertette a bűnpör óriási adathalmazát, előzményeit, valamint az abban hozott elsőfokú ítéletet

A táblai tárgyalás során dr. Csonka Elemér ítélőtáblai tanácselnök enunciálta, hogy a főügyészség visszavonta a Dorner és Takács vádlottak felmentése miatt bejelentett fellebbezéseket, úgy, hogy ennek a két vádlottnak a felmentése ezzel jogerőssé vált. Közölte az elnök azt is, hogy Józsa és Kiss vádlottak vallomási jegyzőkönyve az iratok közül megmagyarázhatatlan módon hiányzik,

Auer György dr. királyi főügyész helyettes kijelentette, hogy a fellebbviteli főtárgyalás megtartásának szerinte nincs akadálya, mert a hiányzó adatok a törvényszéki ítéletben benne foglaltatnak.

A védők ugyancsak hozzájárultak a tárgyalás megtartásához s egyben kötelező ígéretet tettek, hogy amennyiben a hiányzó iratokra szükség 1enne, azokat másolatban rövid úton azonnal becsatolják,

A tábla ezek után úgy határozott, hogy a fellebbviteli főtárgyalást a mai napon megtartja. A mai délelőttöt Mészner Tivadar dr. táblabíró referátuma töltötte ki. A táblai tárgyalást holnap, kedden délelőtt folytatják, amikor előre láthatólag sor kerül a perbeszédekre.

1936. június 16. kedd

SZERDÁN DÉLELŐTT HIRDET ÍTELETET A TÁBLA AZ IMPERIÁL - FÉLE BŰNPÖRBEN.

Az Imperiál R.T, részéről a MÁV –nak szállított telítőolaj – mint ismeretes sok esetben nem volt megfelelő, úgy hogy végül is csalás és megvesztegetés miatt többek ellen bűnvádi eljárás indult. Salgó Imre dr-t, az Imperiál R.T. elnök igazgatóját folytatólagos csalás bűntettéért háromévi fegyházra és 2000 pengő pénzbüntetésre ítélte a törvényszék, de a megvesztegetés vádja alól felmentette. Az elsőfokú bíróság ezen kívül elítélte Komlós Hugót, az Imperiál R.T. vegyészmérnökét két-évi fegyházra, valamint Józsa Imre és Kiss András munkavezetőket nyolc – nyolc hónapi börtönre; éspedig valamennyiüket csalás büntette címén.

Az ügyet tegnap kezdte tárgyalni másodfokon a budapesti tábla Csonka-tanácsa, amelyben Mészner Tivadar dr. táblabíró ismertette az előzményeket, majd a folytatólagos délutáni tárgyaláson Auer György dr. főügyész helyettes kérte a kiszabott büntetések súlyosbítását, Kassay Béla dr. védő viszont Salgó Imre felmentését indítványozta.

Ma, kedden reggel elsőnek Szőke Sándor dr, ügyvéd szólalt fel Komlós Hugó vádlott védelmében, majd Ács Jenő dr. /budapesti/ mondott védőbeszédet Józsa Imre mellett, s végül Arató Béla dr. ügyvéd kérte Kiss András vádlott felmentését.

Az elnök ezután kérdést intézett a védőkhöz: megfelel –e a tényeknek, hogy a MÁV és az Imperiál R.T. képviseletében fellépett Herzog – féle bankház között a követelés tárgyában egyezségi tanácskozások folynak.

Kassay Béla dr. válaszolt – a védők nevében s kijelentette, hogy a Herzog -bank, mint az Imperiál R.T. acedánsa valóban polgári kártérítési pört tett folyamatba a MÁV –val szemben az át nem vett olajszállítmányok ellenértéke iránt éspedig kereken – 350.000 pengő erejéig. A tárgyalások – hangoztatta a védő –valóban folyamatban vannak, és pillanatnyilag eredménnyel kecsegtetnek.

Auer György dr. kir. főügyész helyettes ezt az állítást kétségbe vonta.

Ezek után a vádlottak szólaltak fel röviden az utolsó szó jogán, majd Csonka Elemér dr. tanácselnök intézett még néhány kérdést az egyes vádlottakhoz. Az elnök végül közölte, hogy a királyi tábla holnap szerdán délelőtt fél 10 órakor hirdeti ki másodfokú ítéletét.

1936. június 17. szerda

AZ IMPERIÁL ÜGYBEN FELMENTETTE A TÁBLA AZ ÖSSZES VÁDLOTTAKAT.

Ma, szerda délelőtt 11 órára tűzte ki az Ítélőtábla Csonka – tanácsa az ítélethirdetést az Imperiál – féle olajszállítási bűnpörben. Mielőtt az ítélethirdetésre sor került volna, Csonka Elemér dr. tanácselnök még ismertetett néhány iratot, így többek között azt a szerződési okiratot, amely szerint a MÁV, illetve a minisztérium még 1932 szeptemberében, vagyis a Payr – féle mintavétel megtörténte után is meg akarta hosszabbítani az eredeti szállítási szerződés joghatályát.

Ezután a táblai tanács ítélethozatalra vonult vissza, majd újabb félórás tanácskozás után hirdette ki a tábla Csonka – tanácsa a másodfokú ítéletet. A tábla valamennyi vádlottat felmentette a folytatólagosan elkövetett csalás bűntettének, valamint az egyéb bűncselekményeknek vádja alól. A felmentés bizonyítékok hiányában történt. A táblai ítélet terjedelmes indokolása kiemelte, hogy a vádlottak bűnösségére nézve súlyos gyanú okok merültek ugyan fel, de konkrét bizonyítékok a bűnösséget nem igazolták. A vádlott nyomozati beismerő vallomását a tábla nem fogadta el valónak, mert az erre vonatkozó jegyzőkönyvek annyira dagályosak, hogy ezek semmi esetre sem származhattak a vádlottak tényleges beismeréséből. Nem akadt egyébként egyetlen tanú sem arra nézve, aki kétségtelen igazolhatta volna, hogy az inkriminált mintapalackokat tényleg kicserélték. Az ezzel kapcsolatosan kihallgatott érdektelen tanuk kivétel nélkül szinte fizikailag lehetetlennek mondották a palackok kicserélhetését; az egész bűnpör folyamán senki sem akadt, aki szemtanúja lett volna annak, hogy a mintapalackokat Józsa, vagy Kiss művezetők kezéből mások kivették volna, vagy azokat egyéb, esetleg előre elkészített palackokkal helyettesítették volna. Kétségtelen tény – állapította meg a tábla, - hogy az Imperiál R.T. részéről szállított olajáruban sok víztartalom volt található, de ennek, a víznek a pontos mennyisége a bűnper folyamán nem volt megállapítható. A MÁV a hozzávetőleges víztartalmat egyébként mindenkor levonásba helyezte és a szállított áru ellenértékét ily módon egyenlítette ki. A tábla megállapította, hogy a mintavétel általánosságban nem történt mindenkor a szabályok pontos betartásával, de ez a körülmény egymagában véve nem jelent döntő bizonyítékot a vádlottak bűnösségére nézve. A tábla megállapította, hogy az Imperiál R.T, által szállított olajanyag a talpfatelítés céljainak általánosságban megfelelt, sőt egyes szakvélemények szerint, a szükségeltnél jobb minőségű is volt. Semmiféle bizonyító adat nincs arra vonatkozólag, mintha az Imperiál R.T. meg nem felelő anyagot szállított volna a MÁV számára. Tény ugyan, hogy a vádlottak részéről szállított olajféleség értéke tizennégy pengőre rúgott s ezzel szemben a MAV tizenkilenc – huszonegy pengőt fizetett egységáranként. Ez azonban önmagában véve nem állapítja meg a vádlottak terhére a csalás fennforgását, mert a bűnös fondorlatra nézve bizonyító adat nem adódott. Az Imperiál R.T, s annak alkalmazottai legfeljebb drágábban és esetleg kevésbé jó anyagot szállítottak, de ezek a ténykörülmények a bűnösség megállapításához nem elégségesek; a MÁV, amennyiben kárvallottnak tudná magát, esetleg polgári kártérítési pert indíthat a szállító vállalat ellenében.

A tábla felmentő ítéletével szemben dr. Auer György királyi főügyész helyettes mind a négy vádlott terhére semmiségi panaszt jelentett be.

1936. december 3. csütörtök

A TALPFA - OLAJ, BŰ'NPÖR A KIRÁLYI KÚRIA ELŐTT

A magyar királyi államvasutak igazgatósága, mint emlékezetes, évekkel ezelőtt az Imperiál R.T. –bízta meg szerződésileg a vasúti talpfák telítéséhez szükségelt nagymennyiségű speciális olajanyag szállításával, Az Imperiál R,T, huzamosabb Időn keresztül szállította az olajat a MÁV részére, Amikor egyre szélesebb körökben suttogni kezdtek arról, hogy a szállítás körül bizonyos visszaélések történtek. Az egyre szélesebb körben elterjedt híresztelések egyre konkrétebb formát öltöttek, úgy, hogy végül is az ügybe beleavatkozott a királyi ügyészség, amely széleskörű előzetes vizsgálat lefolytatása után vádat emelt az Imperiál R.T, néhány vezető tisztviselője ellen, valamint a MÁV egynéhány alkalmazottjával szemben is, akik a meg nem felelő olajkészleteket állítólag kifogás emelése nélkül átvették. A „panama” – bűnpört első fokon a budapesti büntetőtörvényszék tárgyalta, heteken keresztül. A vádlottak tagadták az ellenük emelt súlyos vádakat, ártatlanságukat, jóhiszeműségüket hangoztatták, de a nagyszámmal kihallgatott tanuk egy része többé - kevésbé terhelő vallomást tett, a meghallgatott szakértők véleménye sem volt mindenben kedvező a vádlottak egy részével szemben. A széles körben lefolytatott bizonyító eljárás eredményeként a büntetőtörvényszék végül is -1935 október 25 –én kihirdetett elsőfokú ítéletében – bűnösnek mondta ki dr. Salgó Imrét, az Imperiál R.T. vegyészmérnök – vezérigazgatóját folytatólagosan elkövetett csalás bűntettében és ezért háromévi fegyházra, tízévi hivatalvesztésre és 2000 pengő pénzbüntetésre ítélte. Komlós Hugót, az Imperiál R.T, vegyészmérnökét az elsőfokú ítélet, folytatólagos csalás büntette miatt kétévi fegyházzal és ötévi hivatalvesztéssel sújtotta; Józsa Imrét és Kiss Andrást, az Imperiál R.T. előmunkásait viszont a törvényszék ugyanezért a bűncselekményért,egyenként nyolc – nyolc hónapi börtönnel és három – háromévi hivatalvesztéssel büntette meg, A büntetőtörvényszék Takács Gyula MÁV főfelügyelőt, az államvasutak püspökladányi telítőlelepének vezetőjét a megvesztegetés bűntettének vádja alól felmentett es egyben felmentette dr. Dorner Béla MÁV igazgatót, az államvasutak laboratóriumának vezetőjét is a hivatali visszaélés vétségének vádja alól. A törvényszéki ítélet tényként állapította meg, hogy az Imperiál R.T. nyerskátránnyal kevert olajat fejtetett vagonokba, ezt az olajfélét adta el a MÁV -nak. A MÁV ellenőrző mérnökeit Salgó és Komlós rendszerint addig tartották szóval, amíg Kiss és Józsa munkásoknak sikerült a mintavödröket megfelelő módon kicserélniük; sőt ha ez a csere nem sikerült, akkor a laboratóriumban cserélték ki az egyes üvegeket. Ily módon – állapította meg a törvényszék – a MÁV –hoz olyan minták jutottak, amelyek a szállított olaj alkalmas voltát igazolták. A bíróság megállapítása szerint az Imperiál összesen legalább egymillió métermázsa telitőanyagot szállított a MÁV részére, de ennek a szállítmánynak az értéke körülbelül húsz huszonöt százalékkal kisebb volt – a rendelt áru értékénél. Ily módon tehát az Imperiál R.T. sok – sok ezer pengőnyi kárt okozott az államvasutaknak, Az ítélet meghozatalánál az elsőfokú bíróság súlyosbító körülménynek vette azt, hogy az elítélt vádlottak bűncselekményükkel országos érdekeket sértettek meg. A törvényszék Dorner Béla és Takács Gyula vádlottak vétkességét nem látta igazoltnak, úgy, hogy ezt a két vádlottat az ellenük emelt vádak alól ezért fel kellett menteni.

A törvényszék ítéletével szemben egyrészt a királyi ügyész, másrészt az elítélt vádlottak és védőik fellebbezést jelentettek be.

A tábla Csonka – tanácsa valamennyi vádlottat felmentette a folytatólagosan elkövetett csalás bűntettének, valamint az egyéb bűncselekményeknek vádja alól. A felmentés bizonyítékok hiányában történt. A táblai ítélet terjedelmes indokolása kiemelte, hogy a vádlottak bűnösségére nézve súlyos gyanú okok merültek ugyan fel, de konkrét bizonyítékok a bűnösséget nem igazolták. A vádlott nyomozati beismerő vallomását a tábla nem fogadta el valónak, mert az erre vonatkozó jegyzőkönyvek annyira dagályosak, hogy ezek semmi esetre sem származhattak a vádlottak tényleges beismeréséből. Nem akadt egyébként egyetlen tanú sem arra nézve, aki kétségtelen igazolhatta volna, hogy az inkriminált mintapalackokat tényleg kicserélték. Az ezzel kapcsolatosan kihallgatott érdektelen tanuk kivétel nélkül szinte fizikailag lehetetlennek mondották a palackok kicserélhetését; az egész bűnpör folyamán senki sem akadt, aki szemtanúja lett volna annak, hogy a mintapalackokat Józsa, vagy Kiss művezetők kezéből mások kivették volna, vagy azokat egyéb, esetleg előre elkészített palackokkal helyettesítették volna. Kétségtelen tény – állapította meg a tábla, - hogy az Imperiál R.T. részéről szállított olajáruban sok víztartalom volt található, de ennek, a víznek a pontos mennyisége a bűnper folyamán nem volt megállapítható. A MÁV a hozzávetőleges víztartalmat egyébként mindenkor levonásba helyezte és a szállított áru ellenértékét ily módon egyenlítette ki. A tábla megállapította, hogy a mintavétel általánosságban nem történt mindenkor a szabályok pontos betartásával, de ez a körülmény egymagában véve nem jelent döntő bizonyítékot a vádlottak bűnösségére nézve. A tábla megállapította, hogy az Imperiál R.T, által szállított olajanyag a talpfatelítés céljainak általánosságban megfelelt, sőt egyes szakvélemények szerint, a szükségeltnél jobb minőségű is volt. Semmiféle bizonyító adat nincs arra vonatkozólag, mintha az Imperiál R.T. meg nem felelő anyagot szállított volna a MÁV számára. Tény ugyan, hogy a vádlottak részéről szállított olajféleség értéke tizennégy pengőre rúgott s ezzel szemben a MAV tizenkilenc – huszonegy pengőt fizetett egységáranként. Ez azonban önmagában véve nem állapítja meg a vádlottak terhére a csalás fennforgását, mert a bűnös fondorlatra nézve bizonyító adat nem adódott. Az Imperiál R.T, s annak alkalmazottai legfeljebb drágábban és esetleg kevésbé jó anyagot szállítottak, de ezek a ténykörülmények a bűnösség megállapításához nem elégségesek; a MÁV, amennyiben kárvallottnak tudná magát, esetleg polgári kártérítési pert indíthat a szállító vállalat ellenében.

A tábla felmentő ítéletével szemben dr. Auer György királyi főügyész helyettes mind a négy vádlott terhére semmiségi panaszt jelentett be, így az ügy a királyi kúria elé került.

A kúria elsőszámú büntetőtanácsa tárgyalta végső fokon az ügyet Loyczel Kálmán dr. tanácselnök vezetésével. Az iratokat Gergics Károly dr. kúriabíró referálta majd Kéler Béla dr. koronaügyész helyettes indokolta meg a bejelentett semmiségi panaszait.

- A tábla – úgymond – bizonyítékok hiányában mentette fel a vádlottakat, de nézetem szerint a tábla által megállapított tényállásban is untig elég terhelő adat szól a vádlottak ellen. Az Imperiál által szállított olajáru nem volt szerződésszerű, kevesebb kreozotot tartalmazott az előírtnál, úgy, hogy a kincstár kétségtelenül kárt szenvedett. Súlyosbító körülménynek találom az okozott kár nagyságát és azt, hogy a vádlottak az ország gazdasági érdekei ellen súlyosan vétettek.

Ezután Kassai Béla dr., Szőke Sándor dr. Ács Jenő dr. /budapesti/ és Arató Béla dr. ügyvédek szólaltak fel, akik rendre igyekeztek megcáfolni a koronaügyész helyettes vádjait és a felmentő Ítélet helybenhagyását Indítványozták,

Három órakor közölte Loyczel dr. tanácselnök, hogy a kúria holnap, pénteken délelőtt fél 11 órakor folytatja a tárgyalást.

1936. december 4. péntek

A KÚRIA ÚJ BIZONYÍTÁSI ELJÁRÁSRA UTASÍTOTTA A TÁBLÁT AZ IMPERIÁL – FÉLE OLAJBOTRÁNY ÜGYÉBEN.

Az Imperiál R.T, úgynevezett „olajbotránya” ügyében a kir. kúria Loyczel – tanácsa – mint jelentettük - tegnap, csütörtökön délelőtt tartotta meg a fellebbviteli tárgyalást. A törvényszék annak idején meg nem felélő minőségű telitőolaj szállítása miatt bűnösnek mondta ki dr., Salgó Imrét, az Imperiál R,T,vegyészmérnök –vezérigazgatóját folytatólagosan elkövetett csalás bűntettében és ezért háromévi fegyházra, tízévi hivatalvesztésre és 2000 pengő pénzbüntetésre Ítélte. Komlós Hugót az Imperiál r.t, vegyészmérnökét az elsőfokú ítélet, folytatólagos csalás büntette miatt kétévi fegyházzal és ötévi hivatalvesztéssel sújtotta, Józsa Imrét és Kiss Andrást, az Imperiál R.T. előmunkásait pedig ugyanezért a bűncselekményért fejenként nyolc –nyolc hónapi börtönnel és három – háromévi hivatalvesztéssel büntette meg,

A tábla megsemmisítette ezt az ítéletet és bizonyítékok hiányában mind a négy elítélt vádlottat felmentette.

A kúria ma hirdette ki a bűnpörben döntését, eszerint az első, bírósági ítéleteket megsemmisítve, a királyi táblát az ügyben új eljárásra, pótlólagos ténymegállapításra és ennek megfelelően új ítélet hozatalára utasította.

A kúriai döntés megokolása rámutatott, hogy az Imperiál R.T. nem szállította le a MÁV számára a megrendelt telitőolaj mennyiséget teljes egészében, viszont a szakértői vélemény a teljes, szerződésileg megrendelt olajmennyiség adatainak szemmel tartásával készült el. A táblának ezért a ténylegesén leszállított olajmennyiség figyelembe vételével kell az árra, minőségre, stb, vonatkozó tényállást megállapítania. Nem állapította meg a tábla, hogy a különböző telitőállomásokra szállított olajmennyiségről százalék szerint mekkora volt a kreosot - tartalom, ezt is pótolni kell. Utasította a kúria az Ítélőtáblát, hogy állapítsa meg, vajon kisebb volt –e a leszállított olaj forgalmi értéke a szerződésileg kikötött árnál és ha igen, milyen összeggel volt kisebb? Meg kell állapítani azt is, hogy volt –e és milyen befolyással volt az értékre, ha a leszállított savanyúolaj – tartalom az egész olajmennyiség ötven százalékán is alulmaradt. Nincsen végül megállapítva – mondotta ki a kúria – hogy Komlós Hugó vádlott ismerte –e a MÁV-val kötött szerződés szövegét, főleg annak az olajtartalomra vonatkozó szakaszait. A királyi táblának ezt a kérdést is tisztáznia kell.

1937. november 19. péntek

A KURIA JOGERŐSEN FELMENTETTE AZ IMPERIÁL ÜGY' VÁDLOTTAIT

Jelentettük, hogy a kuria Kvassay – tanácsa tegnap, csütörtökön délelőtt kezdte meg az úgynevezett Imperiál – féle bűnpör 'ügyében a végsőfokú tárgyalást. Évekkel ezelőtt panaszok merültek fel, hogy az Imperiál R.T. állítólag megkárosítja a vele szerződésben álló MÁV –ot, amennyiben rossz minőségű talpfaolajat szállít. A vád szerint az Imperiál egyes vezetői tudatosan félrevezették a MÁV kiküldött szakértő közegeit, kicserélték a megvizsgálásra kerülő olajanyagot, s így nagy összegű kárt okoztak az államvasutaknak. A kir, ügyészség vádat emelt – többek közt – Salgó Imre dr. az Imperiál R.T. vezérigazgatója, Komlós Hugó, az Imperiál R.T. vegyészmérnöke, valamint Józsa Imre és Kiss András, az Imperiál R.T. művezetői ellen, akiket csalással és megvesztegetéssel vádolt meg. A büntetőtörvényszék heteken át tartó főtárgyalás után a nevezetteket bűnösnek: mondta ki a terhükre rótt bűncselekmények tekintetében és ezért Salgó vezérigazgatót háromévi, Komlós főmérnököt kétévi fegyházra, Józsa és Kiss munkásokat fejenként nyolc – nyolc hónapi börtönre Ítélte el. Volt az ügynek még több vádlottja is, akiket azonban a törvényszék jogerősen felmentett.

Az elítélt vádlottak ügye másodfokon a budapesti tábla elé került, amelynek Csonka – tanácsa megsémisítette az elsőfokú ítéletet és valamennyi vádlottat – részint bizonyítékok híján, részint bűncselekmény hiányában – felmentette az ellenük emelt vádak alól.

A kúria megsemmisítette ezt a felmentő ítéletet és újabb tényállás megállapítása végett visszaküldte az ügy iratait az ítélőtáblára.

A tábla Csonka – tanácsa újabb tanúkihallgatásokat foganatosított, további szakértői véleményeket szerzettbe s végül is újólag felmentette mind a négy vádlottat az ellenük emelt vádpontok alól.

Ilyen előzmények után került tegnap ismét a régóta húzódó bűnpör a királyi kúria Kvassay –tanácsa elé, ahol Gergics Károly dr. kúriai bíró másfél napon keresztül ismertette az előzményeket. Ma délelőtt, a folytatólagos kúriai tárgyaláson, elsőnek Kéler Béla dr. koronaügyész – helyettes szólalt fel, aki megint azt indítványozta, hogy a kúria az ügy további tisztázása szempontjából tegye át az iratokat az ítélőtáblára,

A pótmagánvádlóként fellépő MÁV megbízásából Markos Olivér dr. a MÁV tiszti főügyésze csatlakozott a vádhatóság indítványához, viszont Szőke Sándor dr. Ács Jenő dr. /budapesti/ és Kassay Béla dr. védők a semmiségi panaszok elutasítását és a felmentő ítélet helybenhagyását kérték.

Másfél órás tanácskozás után hozta meg a kúria döntését, amellyel a semmiségi panaszokat elutasította. A kúriai ítélet indokolása kiemelte, hogy a tábla részéről megállapított tényállás nem nyújt módot a vádlottak bűnösségének kimondásához.

Ezzel a felmentő ítélet jogerőssé vált.

Néhány újságcikk az Imperiál perrel kapcsolatosan

„Miként csaphatta be milliókkal az Imperial rt. a MÁV-ot éveken keresztül?

Két kézzel szórták a MÁV pénzét az Imperiálnak „hazafias" indokból

Budapestről jelentik: A szerdai napon kipattant olajbotrány ügyében dr. Auer György ügyész tovább folytatta a kihallgatásokat Az idáig nyilvánosságra került részletek arról tesznek tanúságot, hogy a legfelháborítóbb könnyelműséggel kezelték a Máv-nál a talpfák olajozásához szükséges kátrányolaj vásárlásának ügyét.

NYÍRVIDÉK.

Miként csapbatta be milliókkal az Imperial r.-t. a MÁV-ot éveken keresztül?

Két kézzel szórták a MÁV pénzét az Imperiálnak „hazafias" indokból

Budapestről jelentik: A szerdai napon kipattant olajbotrány ügyében dr. Auer György ügyész tovább folytatta a kihallgatásokat. Az idáig nyilvánosságra került részletek arról tesznek tanúságot, hogy a legfelháborítóbb könnyelműséggel kezelték a Máv-nál a talpfák olajozásához szükséges kátrányolaj vásárlásának ügyét.

Az eddigi vizsgálat máris kiderítette, hogy Payr képviselő már egy évvel előbb jelentette Kenéz miniszternek ezt a szörnyű panamát és abban az időben vizsgálat is indult ez ügyben a minisztérium kebelében, sőt vegy. vizsgálatok útján már akkor megállapították, hogy vizet szállítanak olaj helyett a Máv.-nak, azóta mégsem történt azonban ez ügyben semmi.

Sőt az is megtörténhetett ebben a vérlázító ügyben, hogy amikor a Püspökladányban lévő telítőtelep vezetője, Takács főfelügyelő jelentette a Máv anyagbeszerző osztályának, hogy az Imperiál részvénytársaság olaja vizes és használhatatlan, Takácsot Püspökladányból elhelyezték.

A vizsgálat eddigi anyagából az is kiderült, hogy a pályafenntartási osztály vezetője, Lux igazgató, amikor neki a vegyészek lesújtó jelentését elmondták, bőségesen talált mentséget az Imperiál felvizelt olajára.

A Máv.-ot horribilis károsodás érte.

Most már az is kiderült, hogy az Imperial monopóliuma következtében nem vette igénybe a Máv. a személyvonatok világításához szükséges gázolaj vásárlására a hajdúszoboszlói és debreceni földgázforrásokat.

Rejtélyes kezek az Imperiálnak juttattak ásványolaj eredetű gáz-olaj szállítására is szerződéseket és métermázsánkint huszonhét pengőt fizettek ilyen gázolajért más vállalatnak, de ebből tizenhárom pengő kincstári illetékképen visszajutott az államnak Ezzel szemben az Imperiál rész-vénytársaság által szállított gáz-olaj után az állam semmiféle illetéket nem kapott.

Nyírvidék, 1933. 02. 18. 40. szám[107]

Az eddigi vizsgálat máris ki derítette, hogy Payr képviselő már egy évvel előbb jelentette Kenéz miniszternek ezt a szörnyű panamát és abban az időben vizsgálat is indult ez ügyben a minisztérium kebelében, sőt vegy. vizsgálatok útján már akkor megállapították, hogy vizet szállítanak olaj helyett a Máv.-nak, az-óta mégsem történt azonban ez ügyben semmi. Sőt az is megtörténhetett ebben a vérlázító ügyben, hogy amikor a Püspökladányban lévő telítőtelep vezetője, Takács főfelügyelő jelentette a Máv anyagbeszerző osztályának, hogy az Imperiál részvénytársaság olaja vizes és hasznavehetetlen, Takácsot Püspökladányból elhelyezték.

A vizsgálat eddigi anyagából az is kiderült, hogy a pályafenntartási osztály vezetője, Lux igazgató, amikor neki a vegyészek lesújtó jelentését elmondták, bőségesen talált mentséget az Imperiál felvizelt olajára.

A Máv.-ot horribilis károsodás érte.

Most már az is kiderült, hogy az Imperial monopóliuma következtében nem vette igénybe a Máv. a személyvonatok világításához szükséges gázolaj vásárlására a hajdúszoboszlói és debreceni földgázforrásokat.

Rejtélyes kezek az Imperiálnak juttattak ásványolaj eredetű gáz-olaj szállítására is szerződéseket és métermázsánkint huszonhét pengőt fizettek ilyen gázolajért más vállalatnak, de ebből tizenhárom pengő kincstári illetékképen visszajutott az államnak Ezzel szemben az Imperiál rész-vénytársaság által szállított gáz-olaj után az állam semmiféle illetéket nem kapott.

Az Imperial botránya mutatja ismét azt, hogy az elmúlt esztendőben „hazafias célok" leple alatt milyen súlyos visszaéléseket lehetett elkövetni. Ennél a panamánál is azzal takarták

[107] A Nyírvidék 1880. április 1. és 1944. június 30. között Nyíregyházán megjelent heti, majd napilap. 1885-től Szabolcs vármegye hivatalos közlönye, a Tanácsköztársaság idején a vármegyei direktórium hivatalos napilapja volt.

az imperial monopóliumát, hogy ezzel a hazai barnaszén kihasználását fogják emelni és az olajfeldolgozó telepeken sok ezer ember jut majd munkához. Az igazság azonban az volt, hogy az egész vállalkozásnak mindössze százezer pengő volt az alaptőkéje és így pénze sem volt arra, hogy az olajtelepek felépítéséhez hozzákezdhetett volna, az olajat pedig az Imperiál Rt. külföldről vásárolta.”

„1933. 02. 19.

A vizezett olaj óriási katasztrófát okozhatott volna a telitőtelepeken

Folyik a vizsgálat az olajszállítási ügyben

Budapestről jelentik: Mit ismeretes, hogy az olajpanama a püspökladányi és a dombóvári telitőtelepen történt vizsgálat során pattant ki. Egyik pesti lap munkatársa most Dombóvárott járt, ahol szenzációs adatok birtokába jutott.

Információja szerint a vízzel teli olaj két izben feirobbanással fenyegette a dombóvári telítő telepet, amely az ország legnagyobb ilyen telepe és a Máv. talpfaszükségletének jelentékeny részét konzerválja olajjal. Az olajat ugyanis mielőtt a talpfát telítik vele, felhevítik száz fokra. Az olajban olyan sok volt a víz, hogy száz fokra hevítve, két ízben levegőbe röpítéssel fenyegette a telítőtelep kazánját. A száz fokra hevített víz gőzének ereje szétrobbantással fenyegette a telep hatalmas, 22 méter hosszú kazánját, amelyben a talpfák telítései végzik. A jelzőszelep azonban szerencsére mindkét esetben szabályszerűen működött, kinyílt és a felgyülemlett gőz a biztosító szelepeken és vascsöveken át eltávozott.

A dombóvári telep jelentést tett \ ezekről a jelenségekről felettes hatóságának annál inkább, mert előfordult, hogy az Imperiál által szállított olaj tetején, mire a ciszterna Dombóvárra érkezett, vastag vízréteg úszott.

A dombóvári telepre szállított olajat minden esetben felülvizsgálta a Máv. igazgatóságának kémiaiosztálva és rendben lévőnek találta.— Dombóvár nem is vette át a szállított olajat anélkül, hogy azt előbb meg nem vizsgálta volna a Dormer Béla felügyelete alatt álló laboratórium- Már a mult év augusztusában ját itt egy bizottság, megvizsgálta az olajkészletet és mivel nem talált mindent rendbenlevőnek, ujabb vizsgálat indult meg, amely azután kirobbantotta a kátrányolaj -panamát.

A vizsgálat s0rán kiderült, hogy a püspökladányi talpfatelitő telep vezetője. Takács főfelügyelő többször jelentette a MÁV. igazgatóságának, hogy az Imperial által szállított olaj minősége nem megfelelő. A szállítmányok minősége ezután sem változott meg és közben a telep vezetőjét elhelyezték onnan.

A budapesti ügyészségen tegnap délután három óráig szakadatlanul tartott a kihallgatás. Kihallgatták a MÁV. egynéhány tisztviselőjét, az Imperiál vegyészeti gyár egy, két alkalmazottját és kihallgattak szakértőket, akik az olajügy szaktudást igénylő kérdéseire vonatkozólag fejtették ki a véleményüket az ügyész előtt. Már most megállapítható. .hogy a szakértői

véleményeket nemhogy kiküszöbölték volna a felmerült gyanú okokat, de tápot adtak az ügyészségnek a nyomozás kiterjesztésére és további folytatására.”[108]

„1933. 02. 23.

105

Szakadatlanul tartanak a kihallgatások az olaj-panama ügyében

Budapestről jelentik: A kir. ügyészségen Auer György dr. kir. ügyész szakadatlanul folytatja a kihallgatásokat az Imperiál rt. olajszállitási ügyében. Az ügyész főként MÁV. tisztviselőket hallgatott ki arra vonatkozólag, hogy milyen körülmények között történtek a szállítások.”[109]

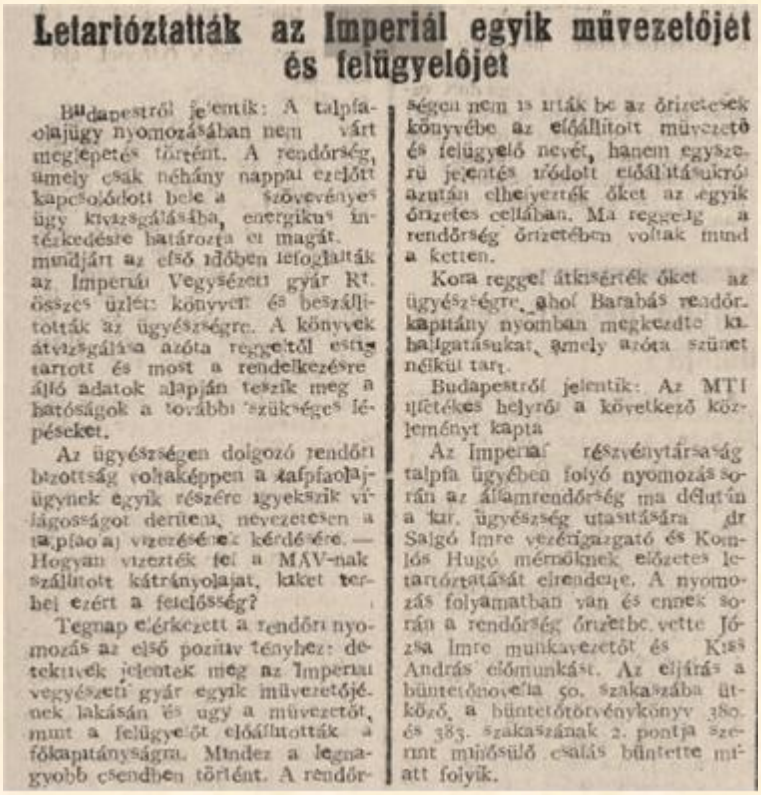

Letartóztatták az Imperiál egyik művezetőjét és felügyelőjét

Budapestről jelentik: A talpfaolajügy nyomozásában nem várt meglepetés történt. A rendőrség, amely csak néhány nappal ezelőtt kapcsolódott bele a szövevényes ügy kivizsgálásába, energikus intézkedésre határozta el magát. mindjárt az első időben lefoglalták az Imperiál Vegyészeti gyár Rt. összes üzleti könyvét és beszállitották az ügyészségre. A könyvek átvizsgálása azóta reggeltől estig tartott és most a rendelkezésre álló adatok alapján teszik meg a hatóságok a további szükséges lépéseket.

Az ügyészségen dolgozó rendőri bizottság voltaképpen a talpfaolajügynek egyik részére igyekszik világosságot deriteni, nevezetesen a talpfaolaj vizezésének kérdésére. — Hogyan vizezték fel a MÁV-nak szállított kátrányolajat, kiket terhel ezért a felelősség?

Tegnap elérkezett a rendőri nyomozás az első pozitiv tényhez: detektivek jelentek meg az Imperiál vegyészeti gyár egyik művezetőjének lakásán és ugy a művezetőt, mint a felügyelőt előállitották a főkapitányságra. Mindez a legnagyobb csendben történt. A rendőrségen nem is irták be az őrizetesek könyvébe az előállitott művezető és felügyelő nevét, hanem egyszerű jelentés irodolt előállitásukról azután elhelyezték őket az egyik őrizetes cellában. Ma reggelig a rendőrség őrizetében voltak mind a ketten.

Kora reggel átkisérték őket az ügyészségre, ahol Barabás rendőrkapitány nyomban megkezdte kihallgatásukat, amely azóta szünet nélkül tart.

Budapestről jelentik: Az MTI illetékes helyről a következő közleményt kapta

Az Imperiál részvénytársaság talpfa ügyében folyó nyomozás során az államrendőrség ma délután a kir. ügyészség utasitására dr Salgó Imre vezérigazgató és Komlós Hugó mérnöknek előzetes letartóztatását elrendelte. A nyomozás folyamatban van és ennek során a rendőrség őrizetbe vette Józsa Imre munkavezetőt és Kiss András előmunkást. Az eljárás a büntetőnovella 50. szakaszába ütköző, a büntetőtörvénykönyv 380. és 383. szakaszának 2. pontja szerint minősülő csalás büntette miatt folyik.

Nyírvidék, 1933. 02. 25.

„1933. 03. 09.

Kiterjesztik az olajpanama ügyében folyó vizsgálatot

[108] Nyírvidék
[109] Nyírvidék

Budapestről jelentik: Az ügyészség az olaj panama ügyében szélesebb körű vizsgálatot indított. Az ujabb vizsgálat nincs összefüggésben az Imperiál eddigi ügyével, hanem éppen azt akarják megvizsgálni, hogy a MÁV-on kivül a vállalat milyen más közintézményekkel állott összeköttetésben.”

Kiterjesztik az olajpanama ügyében folyó vizsgálatot

Budapestről jelentik. Az ügyészség az olajpanama ügyében szélesebb körű vizsgálatot indított. Az ujabb vizsgálat nincs összefüggésben az Imperiál eddigi ügyével, hanem éppen azt akarják megvizsgálni, hogy a MÁV-on kivül a vállalat milyen más köziztézményekkel állott összeköttetésben.

Szabolcsi Hírlap, 1933 (1. évfolyam, 1-25. szám)
1933-03-09 / 8. szám[110]

„1933. 03. 21.

Az Imperiál beszüntette fizetéseit

Az Imperiál R. T, az ellene megindított vizsgálatok következményeként zárlat elrendelését kérte és beszüntette fizetéseit.”[111]

Az Imperiál beszüntette fizetéseit

Az Imperiál R. T, az ellene megindított vizsgálatok következményeként zárlat elrendelését kérte és beszüntette fizetéseit.

„1933. 03. 29.

Vesztegetés is történt az olajpanama során

Az Imperiál bűnügyében eddig csak csalás bűntettének elkövetése miatt folyt a vizsgálat. A vizsgálat során azonban olyan adatok is felmerültek, hogy Salgó Imre vezérigazgató a MÁV tisztviselői közül valakit megvesztegetett. Az ebben az irányban kiterjesztett nyomozás

[110] Szabolcsi Hírlap, 1933 (1. évfolyam, 1-25. szám) • 1933-03-09 / 8. szám
http://library.arcanum.hu/hu/view/Nyirvidek_1933_03/?query=szo%3D%28imperi%C3%A1l%29&pg=24&zoom=h&layout=s
A Nyírvidék 1880. április 1. és 1944. június 30. között Nyíregyházán megjelent heti, majd napilap. 1885-től Szabolcs vármegye hivatalos közlönye, a Tanácsköztársaság idején a vármegyei direktórium hivatalos napilapja volt. 1933 márciusától másfél évig Szabolcsi hírlap címen jelent meg új évfolyamszámozással. 1934. július 1-től megszűnéséig (1944. június 30.) Nyírvidék - szabolcsi hírlap címen élt tovább.

[111] Szabolcsi Hírlap

azzal az eredménnyel járt, hogy Takács Gyula debreceni MÁV tisztviselő bevallotta, hogy Salgó Imre megvesztegette.”[112]

Vesztegetés is történt az olajpanama során

Az Imperiál bünügyében eddig csak csalás büntettének elkövetése miatt folyt a vizsgálat. A vizsgálat során azonban olyan adatok is felmerültek, hogy Salgó Imre vezérigazgató a MÁV tisztviselői közül valakit megvesztegetett. Az ebben az irányban kiterjesztett nyomozás azzal az eredménnyel járt, hogy Takács Gyula debreceni MÁV tisztviselő bevallotta, hogy Salgó Imre megvesztegette.

„1933. 04. 02.

Zárlatot rendeltek el az Imperiál ügyben szereplők vagyonára

Az Imperiál ügyben lefolytatott vizsgálat alapján Dorner Béla Máv. fővegyész, Takács Gyula Máv. tiszt, Salgó Imre dr. vezérigazgató és Komlós Hugó vagyonára elrendelték a bünügyi zárlatot.”[113]

Zárlatot rendeltek el az Imperiál ügyben szereplők vagyonára

Az Imperiál ügyben lefolytatott vizsgálat alapján Dorner Béla Máv. fővegyész, Takács Gyula Máv. tiszt, Salgó Imre dr. vezérigazgató és Komlós Hugó vagyonára elrendelték a bünügyi zárlatot.

„1933 05. 07.

Vizsgálat az Imperiál-ügyben

Az Imperiál ellen indított olaj-panama bűnügyében tovább folyik a vizsgálat s ma délelőtt az Istvántelki főműhelybe szállt ki a bizottság. Az ügyészség most is engedélyt adott arra,

[112] Szabolcsi Hírlap
[113] Szabolcsi Hírlap

hogy Salgó Imre vezérigazgató egy szuronyos fogházőr kíséretében jelen legyen a helyszíni szemlén.”[114]

Vizsgálat az Imperiál-ügyben

Az Imperiál ellen indított olajpanama bűnügyében tovább folyik a vizsgálat s ma délelőtt az Istvántelki főmühelybe szállt ki a bizottság. Az ügyészség most is engedélyt adott arra, hogy Salgó Imre vezérigazgató egy szoronyos fogházőr kíséretében jelen legyen a helyszíni szemlén.

„1933. 07. 09.

Az olajpanama két vádlottját szabadlábra helyezték

Az Imperiál olajpanama ügyében letartóztatott Salgó Imre vezérigazgatót és Komlós Gyula[115] *főmérnököt a vizsgálóbíró ma délelőtt szabadlábra helyezte. A panamában csak az ősz folyamán fogják megtartani a főtárgyalást.”*[116]

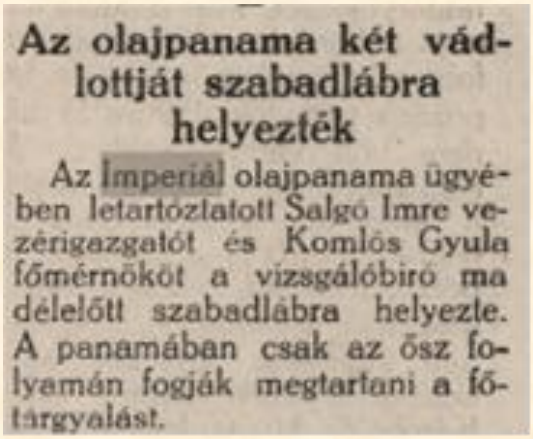

Az olajpanama két vádlottját szabadlábra helyezték

Az Imperiál olajpanama ügyében letartóztatott Salgó Imre vezérigazgatót és Komlós Gyula főmérnököt a vizsgálóbiró ma délelőtt szabadlábra helyezte. A panamában csak az ősz folyamán fogják megtartani a főtárgyalást.

„1935. 10. 02.

Az olajpanama a bíróság előtt

[114] Szabolcsi Hírlap
[115] Komlós Hugó.
[116] Szabolcsi Hírlap

A budapesti büntetőtörvényszék ma kezdte tárgyalni az Imperiál olajpanama bünügyét. A vizsgálat és a vád szerint az Imperiál igazgatója, mérnöke és vádlottársaik mintegy 7—800.000 pengővel károsították meg a kincstárt azáltal, hogy a bemutatott olajmintánál sokkal silányabb minőségű olajat szállítottak a talpfák telítésére.

Elsőnek Salgó részvénytársasági igazgatót hallgatták ki, aki tagadta a terhére rótt bűncselekmény elkövetését s azt állította, hogy a szállított olaj minősége teljesen megegyezett a minták minőségével.”[117]

Az olajpanama a bíróság előtt

A budapesti büntetőtörvényszék ma kezdte tárgyalni az Imperiál olajpanama bünügyét. A vizsgálat és a vád szerint az Imperiál igazgatója, mérnöke és vádlottársaik mintegy 7—800.000 pengővel károsították meg a kincstárt azáltal, hogy a bemutatott olajmintánál sokkal silányabb minőségű olajat szállítottak a talpfák telítésére.

Elsőnek Salgó részvénytársasági igazgatót hallgatták ki, aki tagadta a terhére rótt bűncselekmény elkövetését s azt állította, hogy a szállított olaj minősége teljesen megegyezett a minták minőségével.

„1936. 12. 05.

Megsemmisítették az Imperiál panama táblai ítéletét

A Kúria ma délelőtt foglalkozott az Imperiál vasúti talpfapanamával. A kúria az ítélőtáblának felmentő ítéletét megsemmisítette s a táblát új tárgyalás megtartására utasította.”[118]

Megsemmisítették az Imperiál panama táblai ítéletét

A Kúria ma délelőtt foglalkozott az Imperiál vasúti talpfapanamával. A kúria az ítélőtáblának felmentő ítéletét megsemmisítette s a táblát új tárgyalás megtartására utasította.

[117] Szabolcsi Hírlap
[118] Szabolcsi Hírlap

Epilógus

A per tehát véget ért, az Imperiál pedig tönkrement. A berentei lepárlót megszüntették, a Kandó féle, alacskai bánya is befejezte működését az előző konstrukcióban.

Akik ezt az ügyet kreálták tulajdonképpen a céljukat elérték. A piacot megszerezték, az Imperiál szakembereit, tulajdonosait „lejáratták”. Hiába születtek meg a táblabíróságon és a kúrián a felmentő ítéletek, ez ekkorra már egy befejezett és vesztett ügy lett.

Kandó Kálmán borsodi elképzeléseinek utóéletéről még néhány szó. Az elképzelései és tervei az 1950-es évek elején valamilyen szinten azonban térségünkben megvalósultak.

A „borsodi kooperáció” és előzményei

Kicsit távolabbról kell indítanunk, hogy mai szemmel is világos legyen minden!

Az 1940-es évek végén Magyarországot szembetűnő területi és települési egyenlőtlenségek osztották meg: változatlan volt Budapest ipari és települési túlsúlya és a hagyományos ipari régiók (Budapest környéke, Észak-Magyarország és Észak-Dunántúl) ipari és infrastrukturális előnye az Alfölddel és a Dél-Dunántúllal szemben. Az egyenlőtlenségek felszámolását politikusok és gazdasági szakemberek egyaránt az elmaradott térségek és települések iparosításától várták. Az iparosítást két további tényező is motiválta: a közelinek hitt újabb háborúra készülve megfelelő ipari-katonai potenciál kiépítése, illetve a társadalom átalakításának, a tömeges városi munkásosztály létrehozásának igénye.

Mindezeknek megfelelően már az I. ötéves terv előkészítése során is az iparosítás szempontjai kerültek előtérbe.

Az OT[119] 1948 nyarán Budapest, Miskolc, Ózd ipari központok fejlesztését, valamint a Duna mentén egy vasipari komplexum és település létesítését irányozta elő. A középtávú terv területi és települési kérdéseinek kidolgozásával megbízott TERINT[120] munkatársai - az OT eredeti elgondolásával ellentétben - a centrumok nagyobbítása helyett három regionális nehézipari együttműködés tervét vetették papírra: egy Sajó - völgyi, egy mecsek - baranyai és egy Zagyva - völgyi kooperációét. Mindegyik a meglévő központok (Ózd, Miskolc, Pécs, Salgótarján) túlterheltségét igyekezett csökkenteni, és új városok létrehozásával (Sajókazinc és Berente, Komló és Mohács, illetve Nagybátony és Lőrinci térségében) kívánta fejleszteni a gyengén urbanizált térségeket. 1949 elején három fő tengely kiemelt fejlesztésére tett a TERINT javaslatot: egy északkelet-délnyugati bányászati, nyersanyagbázisra támaszkodó, de vízbázisban szegény tengelyre; valamint a Duna, illetve a Tisza vízbázisára alapított egy-egy észak-déli tengelyre. Ezeket az elgondolásokat a Pártközpont hivatalosan elutasította, ugyanakkor az OT az ipartelepítési elképzelések kiindulási pontjaként használta azokat.

[119] Országos Tervhivatal
[120] Területrendezési Intézet

1949 januárjában az MDP PB[121] által az I. ötéves terv kidolgozásához előzetesen megadott irányelvek a kohászat, a gépipar, a vegyipar és a vasúthálózat fejlesztését szorgalmazták a leginkább. Bár a nyilvánosság előtt még sok szó esett az ágazatilag és területileg kiegyensúlyozott fejlesztésről, a különböző tervezőműhelyek fő feladata egyre inkább csak az iparosítás területi és települési elhelyezésére szűkült, úgy, hogy a telepítés megfeleljen a nyersanyagadottságoknak, a műszaki, a munkaerő - gazdálkodási, a közlekedési, a katonai-védelmi és nem utolsó sorban a politikai szempontoknak. Az új középtávú terv előkészítése során a TERINT, az OT, az - akkor még egységes - Iparügyi Minisztérium és a Pártközpont megfelelő osztályai óriási munkát végeztek a konkrét telepítési helyszínek meghatározása érdekében. Csakhogy a politikai vezetés - a nemzetközi helyzet változásai és egyéb megfontolások alapján - állandóan új és új kívánságokkal állt elő, amivel lényegében lehetetlenné tette a tervezőmunkát. (Ennek közismert példája a régóta óhajtott grandiózus vaskombinát építési helyszínének kiválasztása körüli tortúra, de említhetjük a városfejlesztési-rendezési tervek állandó módosítgatásait is.)

Az egyik első, konkrét helyszíneket is tartalmazó ipartelepítési vázlatot az OT-ban 1949. április végén vetették papírra. A hivatal ipari osztálya - politikai jóváhagyás hiányában - ekkor azonban még csak néhány tervezett új üzem hozzávetőleges helyét adta meg.

Részletesebb dokumentáció elkészítésére csak az ötéves terv készítésének utolsó pillanataiban, 1949 őszén került sor. Az OT Üzemtelepítési Osztályán valószínűleg ekkor állították össze az ötéves üzemtelepítési tervet, amelyben egyértelműen felismerhetők a fentebb ismertetett TERINT-tervezet elemei: a Sajó-völgy, a Tisza mente és Mohács térségének fejlesztése. Az ötéves üzemtelepítési terv fő célként új ipari gócpontok létesítését és a nagy mezőgazdasági munkaerő-felesleggel rendelkező területek iparosítását tűzte ki. A koncepció fontos elemének tekinthetjük, hogy a Mohács környéki tervezett iparvidék egyfajta déli ellenpólust képezzen az északi ipari térségekkel szemben. Új városok létesítéséről vagy meglévő ipari centrumok várossá alakításáról nem esett szó e dokumentumban.

Az MDP PB mellett gazdasági előkészítő testületként működő Államgazdasági Bizottság 1949. október közepén vitatott meg egy 1950. évre szóló ipartelepítési tervet, amely a korábbi ötéves üzemtelepítési terv főbb elemeinek felhasználásával készült. Az 1950. évi terv már keretösszeget is rendelt az egyes beruházásokhoz: a mohácsi *"nehézipari gócpontra",* a komlói bányákra és a Sajó-völgyi új lőpor-, illetve nitrogéngyárra több mint 4 milliárd forintot irányzott elő. Ezt a telepítési tervet végül nem hagyta jóvá az Államgazdasági Bizottság, hanem úgynevezett *"telepítési irányelvek"* kidolgozására szólította fel a Tervhivatalt.

Eközben az MDP vezetése 1949 késő őszén - a nemzetközi politikai helyzet változása miatt - a részletes következő évi tervek kidolgozása helyett a középtávú terv minél gyorsabb elfogadtatására törekedett. Erre a sietségre mi sem volt jellemzőbb, mint hogy a legnagyobb volumenű beruházás, az új vasipari kombinát *"telephelyváltozását"* (Mohács helyett Dunapentele) át sem vezették a PB, majd a parlament elé kerülő ötéves tervjavaslaton. Mindenesetre az 1949 decemberében megszavaztatott, az I. ötéves tervről szóló törvény a tervidőszakban 263 új ipari üzem létesítését írta elő. Ezeknek a 44 százalékát nehézipari üzemnek tervezték. A Tiszántúl, a Duna-Tisza köze, illetve a Dunántúl elmaradott megyéit gyárak tele-

[121] Magyar Dolgozók Pártja Politikai Bizottsága

pítésével kívánták fejleszteni. A törvény ezen kívül két új iparvidék - a borsodi és a pécs-mohácsi - létrehozásáról is rendelkezett. A tervtörvény távlati célként megfogalmazta Magyarország elmaradott térségeinek felzárkóztatását, de egyrészt ezt kizárólag ipar telepítésével kívánta elérni, másrészt a taxatív felsorolásba többnyire csak a meglévő ipari térségekbe telepítendő létesítmények kerültek be.

Az OT által 1950 februárjában kidolgozott, és az MDP Titkársága által jóváhagyott 1950. évi ipartelepítési terv aztán eléggé egyoldalúan értelmezte a tervtörvényben lefektetett célkitűzéseket. Ugyanis a terv "a budapesti ipari centrum egészséges megbontása és új vidéki ipari gócpontok létesítése" címén mindössze három körzet fejlesztését irányozta elő:

- ✓ Sajószentpéter - Kazincbarcika környékét (borsodi kombinát[122]),
- ✓ Dunapentele - Dunaföldvár környékét (vaskombinát),
- ✓ Várpalota – Veszprém - Balatonfûzfô vidékét (közép-dunántúli iparvidék).

A korábban tervezett fővárosi és alföldi beruházásokat erőteljesen mérsékelték, bár leszögezték, hogy a *"honvédelmi szempontból fontosabb, nagy volumenű, elsősorban nehézipari telepítéseket általában a Duna vonalától keletre kell elhelyezni"*. A terv végül összesen 2,3 milliárd forint beruházására tett javaslatot: ennek majd' 60 százalékát az iparban, illetve közel a felét az északi régióban kívánták felhasználni. A Duna-Tisza köze és a Tiszántúl a források alig negyedét kapta, és szociális-közületi beruházásokat egyáltalán nem terveztek e két régióban.

A TERINT Területrendezési Főosztályán 1951 decemberére készült el az országos területrendezési terv, amely az intézet minden fontos korábbi munkáját felhasználva harmincárom kötetben összegezte a tervezőintézet fejlesztési elképzeléseit. A tervezet "szigorúan bizalmas" minősítése alapján feltételezhetően a legszűkebb politikai-gazdasági vezetés számára készült azzal a céllal, hogy a toldozott-foldozott s egyébként is csak keret jellegű I. ötéves terv mellett (helyett?) irányt szabjon a fejlesztéseknek. Ez a dokumentáció az 1948-1953 közötti periódus legnagyobb szabású és legalaposabb terület- és településfejlesztési programja volt, amely összefoglalása a különféle korábbi ipartelepítési koncepcióknak, és mintegy esszenciáját adja a korszak fejlesztéspolitikai gondolkodásának.

A dokumentáció 36 kötetben volt csak összefoglalható!!! A terjedelmes tervdokumentáció 2-10. kötetei a beruházások telepítésére vonatkozó adatokat tartalmazták, és a népgazdaság egyes ágait ölelték fel területrendezési szempontból. A 11-31. kötetekben összegyűjtötték az I. osztályba sorolt városok és községek tervezési programját és terület felhasználási tervét, valamint - amennyiben elkészült - általános városrendezési tervét.

A hatalmas munkával összeállított országos területrendezési terv nagy része végül szintén fiókban maradt. Erre talán a dokumentáció 33. kötetében leírt, összefoglaló kiértékelés és javaslatok fejezetben megfogalmazott kritikák szolgálhatnak magyarázatul. Az összegzés készítői ugyanis az ágazati tervek kiegészítésének és kontrolljának szánták a területi tervezést, ami nyilván nem aratott osztatlan sikert az ipari minisztériumoknál. A tervezők ráadásul bírálták a - legfelsőbb politikai vezetés által is jóváhagyott - gyakorlatot:

[122] Kombináton nem a későbbi Borsodi Vegyi Kombinátot (BVK) kell érteni, hanem a szénbázison alapuló teljes vertikumot, azaz a szénbányászat – erőmű (energetika) – kokszolómű – vegyigyár együttesét!

"Természetszerű, hogy elsősorban ipari üzemeket kell építenünk. Az is természetszerű, hogy másodsorban kapcsolódik a lakás ehhez. És érthető, hogy a különböző szociális, kulturális stb. létesítményeket csak harmadsorban létesítjük. De (...) az már teljesen helytelen, ha a házakat úgy építjük, hogy azokhoz az utat, vízvezetéket stb. később, külön költséggel kell megvalósítani. Vagy, hogy egész házsorokat építünk fel üzletek, óvoda, iskola nélkül. [Azaz] ...egyszerűen nem vagyunk képesek mindazokat a létesítményeket megépíteni, melyek egy más létesítmény miatt (ipari üzem) szükségesek."

Ezek az állítások bármennyire is helytállóak voltak, valószínűleg már nem fértek bele az "építő kritika" kategóriába. Mindenesetre tény, hogy sem az OT vezetése, sem a Pártközpont illetékes osztályai nem foglalkoztak a dokumentációval.

A hazai pártvezetés ráadásul a "nemzetközi helyzet élesedése" miatt a gondosabb tervezés helyett az iparosítás tempójának fokozásával volt elfoglalva. Az MDP PB 1952. február eleji, a folyó évi tervről szóló határozatában leszögezte: a befejezetlen és elhúzódó beruházások számát további koncentrálással kell csökkenteni, *"az erőket az ötéves terv célkitűzéseivel szorosan összefüggő legfontosabb beruházásokra kell összpontosítani"*. A több mint 17 milliárd forintos beruházási főösszeg 43 százalékát irányozták elő a nehéziparra, azon belül is főként a kiemelt létesítményekre: a Sztálin Vasműre, a komlói szénbányákra, a kazincbarcikai és a várpalotai kooperációra stb. 1952-ben 175 folyamatban lévő beruházást kívántak befejezni, és 20 újat megkezdeni.

A gazdaság ilyen megterhelést azonban már nem bírt el. Emiatt 1952 szeptemberében - az ipartelepítési tervektől függetlenül - az MDP PB ismételten a beruházások további koncentrációjáról volt kénytelen dönteni. Ugyanis még az olyan kiemelt létesítményeknél is, mint a Sztálin Vasmű, a diósgyőri kohászati rekonstrukció vagy a borsodi kooperáció, nyár végén még csak 20-40 százalékig teljesítették az éves beruházási tervet. A PB-határozat a terv végrehajtása érdekében egyfelől elrendelte, hogy hitelkeret-átcsoportosítással a *"termelő beruházásokat, ezen belül a nehézipari és elsősorban az alapanyagok termelését biztosító nagylétesítményeket"* kell előnyben részesíteni; másfelől *"a beruházások szétforgácsolásának megakadályozása érdekében új létesítményekhez hozzáfogni (...) nem szabad"*.

A látványosan fokozódó nehézségek ellenére 1952. december elején az OT közel 10 milliárd forintnyi újabb ipari beruházás következő évi elvégzését irányozta elő. Alig két hónappal később azonban már válságtanácskozásra ült össze az MDP Titkársága, mert az ipari termelés minden szektorban jelentősen elmaradt az előirányzatoktól. A Titkárság 1953. február 11-ei határozatában ezért a termelés mindenáron való fokozását sürgette.

Közben a gazdasági válságjelekkel mit sem törődve az OT Beruházási és Telepítési Főosztálya már a II. ötéves terv telepítési irányelvein dolgozott. E munkálatok részeként értékelte az MDP KV Államgazdasági Bizottsága a beruházások telepítésének tapasztalatait. A beszámoló az ipartelepítés fő hiányosságai között említette, hogy egyes megyék (főként Tolna és Somogy) iparosítását elhanyagolták; hogy a városok fejlesztése tervszerűtlen volt, és hogy Budapest ipari súlyának csökkentése nem volt kellő ütemű. A gazdaság további szektoraiban végrehajtott beruházások kapcsán a jelentés kendőzetlenül beszélt a nem ipari térségek teljes elhanyagolásáról.

Az MDP Titkársága 1953. április végén az Államgazdasági Bizottság előbbi jelentését megjegyzés nélkül tudomásul véve határozott a készülő II. ötéves terv telepítési irányelveiről, lényegében a területfejlesztés további direktíváiról. Eszerint egyes iparágakat meghatározott körzetekbe kívánták telepíteni. Továbbá a túlzott koncentráció megakadályozása érdekében a nehézipari központokba és bányásztelepülésekre - mint Budapest, Miskolc, Győr, Salgótarján, Sztálinváros, Tatabánya, Várpalota, Komló és Kazincbarcika - csak a meglévő üzemekhez kapcsolódó vagy a helyi nyersanyagot feldolgozó, illetve a lakosság ellátását célzó könnyű- és élelmiszeripari létesítményeket terveztek elhelyezni. A korábbi területfejlesztési politika korrekcióját jelentette az osztrák és a jugoszláv határ menti térségekre vonatkozó tilalmak feloldása. Az irányelvekben megfogalmazott két további elképzelés is azt jelezte, hogy a pártvezetés az egyes régiókat kiegyenlítettebben kívánja fejleszteni. Egyrészt a főváros ellensúlyozása érdekében szorgalmazták, hogy Miskolc, Debrecen és Győr - regionális központként - 150-200 ezer fős ipari nagyvárosossá fejlődjön. Másrészt a szocialista városok további erősítése mellett az elmaradt és az addig elhanyagolt régiók felzárkóztatását is szolgálta az ipari középvárosok fejlesztésének meghirdetése: ez 14 város 50-80 ezer lakosú, valamint 30 város és község 25-50 ezer lakosú várossá fejlesztését jelentette volna. Az egyenletes területi fejlesztés ezen többé-kevésbé helyeselhető törekvését azonban rögtön ki is oltotta a fejlesztési erők összpontosításáról szóló - korábban is sokszor hangoztatott - kitétel. Összességében tehát szerény elmozdulás történt az I. ötéves terv fejlesztési koncepciójához képest. A készülő középtávú tervbe immár tételesen is bekerült a szocialista városok létesítésének programja: *"Tatabányából mintaszerű, kulturált bányászközpontot kell létesíteni, Várpalotát [pedig] a meglévő falusias településből szocialista nagyvárossá kell alakítani."*

A további nagyszabású tervek kidolgozásának csak az agyonhajszolt nemzetgazdaság állapota szabott gátat: 1953 késő tavaszára az iparosítási program minden drasztikus intézkedés ellenére is kifulladt. Minden területen (termelés, beruházás, begyűjtés) egyre növekvő lemaradásokkal kellett szembenézni, így 1953. június elejére elkerülhetetlenné vált a tervszámok módosítása. Az MDP Titkársága azonban a kiemelt építkezések - Sztálinváros, Komló, Kazincbarcika - folytatását még ekkor sem adta fel, sőt felszólított ezek anyagellátásának bármi áron való biztosítására. Így a nagy építkezések széles körű leállítására és a beruházási források átcsoportosítására csak Nagy Imre miniszterelnöki kinevezése után került sor.

Ezen elképzelések egyike volt tehát az úgynevezett *"borsodi kooperáció"*, mely már a hároméves tervben felvetődött. Úgy vélték, hogy a sajóvölgyi szénkészletek elegendőek egy villamos energetikai – barnaszénkokszoló - vegyipari kombinát telepítéséhez. A Sajó vize, a pétisó készítéséhez szükséges mészkő közelsége támogatta ezt az elképzelést. A kooperáció színteréül választott Kazincbarcikán és Berentén tehát széntüzelésű erőművet, szénosztályozót, kokszolóművet, s barnaszénalapú vegyigyárat *("nitrogénmű")* kívánatos építeni, a szükséges kiszolgáló művekkel együtt, mégpedig igen rövid idő, 3-4 év alatt. Az eredeti elképzelések szerint a "kooperáció" 1953-ban már működött volna. Mivel mindez a szénbányászat további gyors fejlesztését igényelte, felvetődött a szénbányászat munkaerő-kérdése, annak megoldási lehetőségei (a bányászok számának gyors növelését a munkaerőhiány gátolta). Végül olyan elképzelés született, hogy a sajóvölgyi bányászat *"lakótelepe"* is Kazincbarcikán épüljön fel - rövidtávon 4000, nagyobb távlatban 10000(!) bányászlakás.

"A kérdés ezek után úgy vetődik fel, hogy hová telepítsük ezeket a lakásokat, illetve ezen keresztül a bányászati és egyéb dolgozókat. ...Kazincbarcika városfejlesztési tervénél a tervezők abból indultak ki, hogy az új város ne csak a helyi üzemek munkaerőinek letelepítését szolgálja, hanem egyúttal a sajóvölgyi szénbányászat bányászváros centruma, elsőrendű bányásztelepülés is legyen. Az új város beruházási programjában 40% bányásznépességet terveztek, nem számítva a szénosztályozó és a bányagépjavító dolgozóinak létszámát."[123]

S rögtön idézzük 1959-ből (!) származó kritikáját is:

"A tervezők annak ellenére, hogy általában helyes elvekből indultak ki - a bányászok részére kulturált városi életet, megfelelő kommunális ellátottságot kívántak biztosítani -, a népgazdasági érdekeket szem előtt tartva igyekeztek az olcsóbb csoportos építést javasolni. Emellett azonban a tervezőket sokszor elragadja a vágy, hogy ha már új várost építünk, legyen az nagy és monumentális és oldja meg ideálisan a problémákat. A másik oldalon állnak a bányászok, akik a régi megszokotthoz, sokszor éppen a kétlakiságból maradt hagyományokhoz ragaszkodva, hangsúlyozzák, hogy az "aknára" telepített lakóhely az előnyös, amivel a bányászok megszabadulnak a fáradságos napi ingázástól és biztosítani lehet nekik a "kis háztáji" gazdaságot is (sertést és kertet) stb. Kétségtelenül vannak mind az egyik, mind a másik álláspontnak előnyei, illetve hátrányai. A központi bányászcentrum nagyobb lehetőséget nyújt a kulturált városi élet biztosítására. Az építkezési költségek kisebbek. A másik oldalon ugyanakkor kétségtelenül előnyt jelent a lakóhely és a munkahely közelsége, mert így a dolgozók megmenekülnek a napi utazgatás fáradalmaitól és a szállítási költségek is megtakaríthatók. A kompromisszumos megoldás lényege az, hogy Kazincbarcikának bányászvárossá való fejlesztését folytatni kell, de csak olyan mértékig, amilyen mértékig azt a közvetlen Kazincbarcika környéki bányák fejlesztése - az egyéb telepített iparok mellett - megkívánja, illetve addig ameddig a bányásztelepülések gyors közlekedési viszonyainak megteremtése biztosítva lesz."

A "borsodi kooperáció" munkaerő-szükségletének biztosítása és a bányászok letelepítése lakások ezreinek építését is megkövetelte - megszületett tehát egy új város felépítésének szándéka is. *"Új"* városok építésének gondolata ebben az időben nem állt távol a világ építészetének gondolatkörétől, *"mindennapos"* gyakorlatot jelentett a Szovjetunióban is - s így elfogadottá, ideológiai-politikai töltettel gazdagítva egyenesen kívánatossá vált a *"szocializmus építése"* során.

"A szocialista építészetnek ki kell fejeznie a munkásosztály harcának, napról napra vívott kemény küzdelmének, az osztályellenségnek és a természet felett aratott győzelmének nagyszerűségét, erejének, hatalmának rendíthetetlenségét, egyszóval: a ma osztályviszonyait."[124]

Ezek Kazincbarcika építészetének is ideológiai gyökerei - ha Barcika tervezői maguk nem is tartoztak a *"szocreál"* zászlóvivői közé.

Egy súlyos dologgal azonban a ma emberének is szembe kell néznie, aki Kazincbarcikán lakik!

---

[123] Dr. Kóródi József, az ötvenes évek borsodi iparvidékének kutatója (A borsodi iparvidék. 1959.)

[124] Major Máté (Baja, 1904. augusztus 3. – Budapest, 1986. április 14.) Kossuth-díjas építész, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja.

Ez pedig nem más, mint a *„rabmunka”* kérdésköre, amely mind a város kezdeti építését, mind a város környékére telepített ipari létesítmények létrehozását egyaránt érintette és csak az 1956-os események vetettek ennek véget.[125]

Erre viszont csak nagyon kevesen – ma már csak a legöregebb korosztályból – emlékezhetnek, hogy a városunk építése, a létrehozott ipari üzemek, és a bányák üzemeltetése milyen áldozatot követelt meg akkor, a „nép ellenségeinek” kikiáltott, zömében politikai- és hadifoglyoktól, akiket rossz sorsuk ide vetett. Itt raboskodtak, robotoltak évekig, táborokba zárva, kirekesztve a társadalomból, igen sokszor ártatlanul, egy diktatórikus rendszer megszállott, paranoiás vezérkarának akaratából.

Kazincbarcika tehát ennek az ügynek egy fontos láncszeme, azzal kiegészítve, hogy itt nemcsak a hazai internáltak (KÖMI[126]) dolgoztak a városban és annak környékén, hanem még a szovjet fogságból szabadult – és nemcsak magyar – hadifoglyokat is tovább dolgoztatták, rettenetesen primitív élet- és munkakörülmények között!

Kazincbarcikára 1951 tavaszától 1953 októberéig, főleg volt szovjet hadifogságból visszatérők, katonák, csendőrök, külföldiek (németek, románok, szlovákok…), kerültek, legnagyobb létszámuk hozzávetőlegesen, 1200 fő volt.

Nyomorúságos barakkjaikat csak 1956 nyarán verték szét részben. Az idősebbek még emlékezhetnek a kazincbarcikai és berentei területeken volt építményekre.

A borsodi kooperáció ipari létesítményeit vesszük ezután sorra, természetesen csak a kezdeteket, azt is vázlatosan, a teljesség igénye nélkül.

A borsodi szénbányászat fejlesztése és a központi szénosztályozó építése

Az elgondolást az előzőekben láttuk. Ehhez azonban a borsodi szénbányászat fejlesztésére is szükség volt.

Az országban – minden más iparágat megelőzve - a szénbányászat már 1945 decemberére állami tulajdonba került. Ez itt Borsodban egy nagy fordulat kezdete volt, mert a nagyobb feladatokhoz a korábbi bányászati struktúrát alaposan át kellett alakítani. A műszakilag nem megfelelő és csak nagy ráfordítással helyrehozható bányákat – ez szám szerint tizenhárom volt – azonnal bezárták. 1946-49 között még három bánya került erre a sorsra.

Nagyobb hatékonyságú termelési módokra álltak rá fokozatosan a bányák, a gépesítés rohamtempóban folyt – főleg szovjet relációból -, a szállítás egyre nagyobb kapacitású lett, tömegével toborozták a munkaerőt a szénbányászat számára, mert a kézi bányamunka még mindig nagyon nagy részarányt képviselt…

[125] Rónaföldi Zoltán: Rabmunka az 1950-es évek Magyarországán. Kazincbarcika város és ipari létesítményeinek építése (Kézirat)
[126] Közérdekű Munkák Igazgatósága

Az viszont nehéz terhe a szénbányászkodás itteni emlékeinek is, hogy 1950-ben Szeles I. aknán alakították ki az első KÖMI tábort. Ezután Ormos IV, majd Edelény II. akna, majd Farkaslyuk Tólápa következett.

1953-ban munkaszolgálatos katonák[127] érkeztek a borsodi bányákhoz. (Akkori hadrend szerint: Katonai Műszaki Kisegítő Alakulatok, 1955-től Maléter Pál ezredes a parancsnokuk.) Az 1956. június 1-jén felálló parancsnokság szervszerű létszáma 15 717 fő volt, 33 zászlóaljba, összesen 131 századba szervezve. Ebből 15 bányász-, illetve 9 építőzászlóalj felállítására sor is került. Feladatuk közé tartozott a katonai építkezések elvégzése, illetve a tervutasításos rendszer általános munkaerő-tartalékaként szerepeltek. Létrehozásuk kezdettől fogva aggályokat váltott ki. Működésük a hadkötelezettséget oly mértékben tágan értelmezte, hogy kimerítette a kényszermunka fogalmát. Képzeljük el, hogy akkor mi lehetett az 50-es évek elején?

1954-55-ben a bányászati létszámhiány a területünkön olyan méreteket öltött, hogy három zászlóalj sorkatonát vezényeltek Borsodba a munkaerő gondok enyhítésére!

A szénosztályozó építése[128]

Milyen lehetett az élet a kazincbarcikai rabtáborban? Erre csak annyit, hogy a visszaemlékezők szerinti *„rossz hírű”* és *„embertelen”* tiszalöki táborból időnként büntetésből a kazincbarcikaiba vittek át rabokat…

A tervek szerint nagyon lényeges dolog volt tehát az, hogy a szénbázisra felfejlesztett energetikai – vegyipari komplexum kiszolgálására, központi szénosztályozó épül Berente térségében. Megszüntetve ezzel egyidejűleg majd számos kisebb, a bányáknál működő, nem hatékony osztályozót.

A szénosztályozót megtervezték[129] és építését 1951-ben kezdték meg[130]. A tervezés idején 10 000 t/nap teljesítményt vettek alapul. azonban már az építés közben, 1954-ben, 16 100 t/nap teljesítményre módosították ezt.

Szénosztályozó „osztályozott szén” vágánysor építése[131]

[127] A megbízhatatlannak tartott személyekből szervezett, de besorozott és munkára fogott alakulatok voltak ezek, akiknek nem mertek fegyvert adni a kezükbe.
[128] Rónaföldi Zoltán gyűjteménye
[129] Bányászati Tervező Intézet
[130] 1951. május 20. (31. Állami Építőipari Tröszt, Betonútépítő Vállalat, Bamert Bányagépgyár, Bányaberuházó Vállalat, Borsodi Ipari Tröszt.)
[131] Rónaföldi Zoltán gyűjteménye

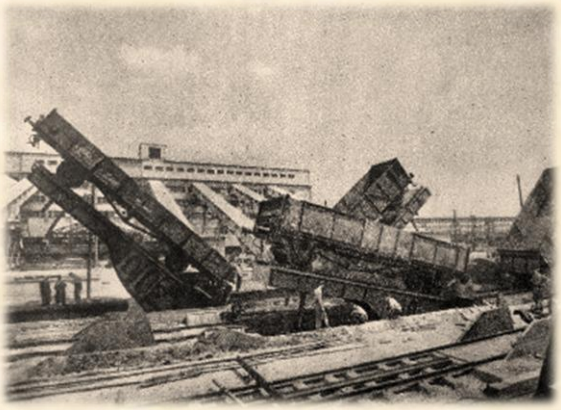

Szénosztályozói „érkező” vágánysor, vagonbuktatók szerelése[132]

Üzemelésének kezdete 1954. november 6,[133] azonban ez még nem adta a végleges állapotot koránt sem, mert a kiszolgáló pályák egy része még épült. Az osztályozó kezdeti neve Berentei Szolgáltató Vállalat volt.

1955-ben az osztályozó részleges kapacitással üzemelt és átlagosan napi 5 000 t szenet dolgozott fel. 1956-ra jelentősen nőtt az osztályozási kapacitás, azonban a lyukói kötélpálya végleges üzemelése csak 1961-ben rendeződött. Ekkor az ország legnagyobb ilyen létesítménye volt.

Függőkötélpálya[134]

Szénosztályozó-erőmű szállítószalaghíd, valamint a gőz és melegvíz vezetékek tartórendszere[135]

A szénosztályozó kiszolgálásának fokozása érdekében a MÁV, vontatási főnökséget létesített Berentén, és hat korszerű, M44. típusú, dízel-villamos mozdonyt telepített ide, amelyek szinte csak az osztályozó és a szénpálya-udvarának vagonrendezéseit végezték, kiváltva ezzel itt a gőzmozdonyos vontatást.

M44.089 mozdony, Berente 1962.[136]

[132] Rónaföldi Zoltán gyűjteménye
[133] Az edelényi kötélpálya működött erre az időpontra és a vasúti szénfogadás egy része.
[134] Rónaföldi Zoltán gyűjteménye
[135] Rónaföldi Zoltán gyűjteménye. A fénykép már a rendszer bontási tervéhez készült 2005 nyarán.
[136] Rónaföldi Zoltán gyűjteménye (MÁV M44. sorozatú tolató és könnyű tehervonati mozdony, Bo’Bo’ tengelyelrendezés, 442 kW, 80 km/h, Ganz MÁVAG 1957-1971)

Munkaszüneti napokon pedig – ikerkapcsolásban – szén irányvonatokat vontattak az ország észak-keleti, keleti régióiban lyezkedő vasútállomásokra a nagyfogyasztókhoz.

MÁV Vontatási Főnökség Berente, mozdonyszín, 1962[137]

A berentei rendező pályaudvaron a MÁV önálló főnöksége intézte a bányáktól az iparvágányokon, illetve a vasútvonalakon érkező szénszállítmányok forgalmát. Ugyanez a forgalmi főnökség rendezte az osztályozott szén, vagonokban való továbbszállításának kérdéseit is.

A hőerőmű

A szénosztályozó közvetlen közelében egy széntüzelésű villamos erőmű épült. A szénosztályozóról közvetlenül az erőműbe egy nagyteljesítményű szállítószalag adta át a porszenet.

Borsodi Erőmű építése 1951[138]

Borsodi Erőmű építése 1951[139]

[137] Rónaföldi Zoltán gyűjteménye
[138] Rónaföldi Zoltán gyűjteménye
[139] Rónaföldi Zoltán gyűjteménye

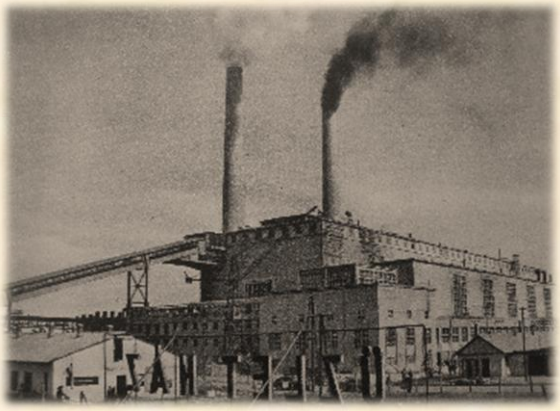

Borsodi Erőmű részleges üzeme 1955[140]

Az erőműnek összetett feladatot kellett ellátni. Elsődlegesen villamos energiát kellett előállítania, másrészt pedig a környező ipari fogyasztókat gőzzel és meleg vízzel kellett ellátnia. A kommunális fogyasztók részére pedig távfűtést kellett szolgáltatnia, így az épülő új várost és intézményeit is erre tervezték. Eredetileg 1953-ban már üzemelnie kellett volna, de már a tervezés nagyjából egy évet késett.[141] Súlyos anyag, munkaerő, kivitelezői kapacitás hiány nehezítette a munkát.

Az erőmű építésében 11 NDK[142] vállalat is részt vett, köztük a VEB Brücken- und Stahlbau Leipzig, VEB Bergmann – Borsig. A hazaiak közül a Láng Gépgyár szállította a turbinákat, a Ganz a generátorokat, az Április 4. Gépgyár a vízelőkészítő egységeket, A Villanyszerelő Ipari Vállalat (VIV) végezete a szereléseket, az építések egy része pedig a 31. Állami Építőipari Trösztre hárult.

Az erőmű 1955-ben már termelt, hozzávetőleg fél kapacitással (90 MW), de a teljes tervezettet csak 1958-ban érte el (194 MW). Ekkor éves szinten nagyjából 1,6 millió tonna szenet égetett el. Ahogy elkészült gyakorlatilag el is kezdődött a különféle korszerűsítő beruházások sora.

Borsodi Hőerőmű, 1958

Kokszolómű

A kokszolómű építését 1950-1951-ben kezdték meg, de 1953-ban le is állították. Első elnevezése Borsodi Kokszművek volt.

Ennek oka a keletkezett koksz szétporlása, nem kellő kokszosodása volt. Emlékezzünk csak! Ezzel már Kandó Kálmán és az Imperiál Rt az 1920-as évek második felében szembesült!!!

[140] Rónaföldi Zoltán gyűjteménye
[141] Villamos Erőmű Tervező és Szerelő Vállalat
[142] Német Demokratikus Köztársaság

A kokszolóművel kapcsolatosan egy érdekes adalék. 1952-ben Nagy Gábor vegyészmérnök, a Borsodi Kooperáció vezérigazgatója, munkájáért Kossuth – díjat vehetett át.

„Utólagos visszavonásra[143] *egyetlen ízben került sor. Nagy Gábortól, a kazincbarcikai Borsodi Kooperáció vezérigazgatójától 1953. decemberben visszavették a díját, melyet 1952. március 15-én a barnaszén-elgázosítás új technológiájáért kapott. Mint kiderült, a technológiát az NSZK-ból lopta.”*[144]

„A Kossuth-díj 63 éves története folyamán egyetlen alkalommal vonták csak vissza a Kossuth-díjat, 1953 decemberében. Az áldozat Nagy Gábor volt, a Borsodi Kooperáció volt beruházási igazgatója. A mezőgazdasági gépészből lett trösztigazgató egy évvel korábban adományozott díjának visszavonását a párt, politikai bizottságában azzal indokolták, hogy a barnaszén-elgázosítás új technológiáját – amiért a kitüntetést kapta – Kelet-Németországból lopta.

Nagy történetét a HVG 2008. június 28-i számában feldolgozó Murányi Gábor szerint viszont nem zárható ki, hogy a pártban korábban körülrajongott igazgató koncepciós eljárás áldozata volt. Ahogy Murányi szerint az sem, hogy a díj visszavonása összefüggésben volt azzal a levéllel, amit Nagy Gábor 1953 januárjában írt az építésügyi miniszternek, és amiben a kazincbarcikai városépítés ügyében „az egyre katasztrofálisabb helyzet orvoslására” hívott fel. A kitüntetés visszavonása azért is furcsa, mert egy 1953. augusztusi belügyi jelentés a felhozott vádakban ártatlannak találta az időközben az állásából is kirúgott igazgatót.”[145]

Ez bizony így egy igen érdekes és zűrzavaros kérdés! Amint azt már láttuk az előzőekben, csak hazánkban legalább három helyszínen foglalkoztak már az 1920-as évektől kezdődően e témával. A németek a II. világháború során aztán ezt iparszerűen művelték. Magam részéről inkább a HVG forrásból származó információt tekintem valósnak és az akkori körülmények között „életszerűnek”.

Igaz, hogy ez a vegyiművek borsodi - barnaszén alapon soha nem gyártott semmit, mert a kokszolóművet be sem fejezték, de hazai és import kokszból még évekig dolgozott és csak később állt át földgáz alapanyagra![146]

A vegyiművek

A vegyiművek létesítéséről 1949-ben született döntés. A következő évben, 1950-ben a Borsodi Kooperáció egyik beruházásaként elkezdődött a gyár építése.

Ammónium alapú műtrágya gyártása volt a publikus cél és ezt a hazai mezőgazdaság igényelte is. Nem közismert viszont, hogy ugyanezen anyagcsoport egyik eleme kiváló rob-

[143] Kossuth-díj
[144] Wikipédia, Kossuth – díj, visszavont díj. A megállapítás második része valószínűleg téves!
[145] Egy annulált Kossuth – díj rejtélyei http://hvg.hu/itthon/20111102_Orban_Gero_Kertesz_Kossuth_dij
[146] Nagyjából 1964 az utolsó év, amikor koksz beszállításának nyoma van.

banóanyag is, tehát a katonai cél is teljesül! A gyártási folyamat a békés célú anyagról a kevésbé békésre, napok alatt átállítható.

A kőszenek lepárlásának (gázgyártás, kokszgyártás, svélezés) egyik terméke a gázvíz. A gázvíz a kőszén minőségétől és a lepárlás körülményeitől függően különböző mennyiségű ammóniát és az ammónia mellett főképpen szén-dioxidot, hidrogént-szulfidot, fenolokat, piridinbázisokat és hidrogén-cianidot tartalmaz. Az ammónia elsősorban a nagyhőfokú lepárlásnál kapott gázvizek jellemző komponense.

A gázvíz az ammóniát részben szabad állapotban, mint NH_4OH-ot, részben ammóniumsók formájában tartalmazza. Ez utóbbiak gyenge illó savakkal képzett ammóniumsók (pl. ammónium-karbonát, -hidrogénkarbonát, -szulfid és -cianid), melyek vizes oldatban hidrolizálnak és melegítéssel mind az ammónia, mind az illékony sav kiűzhető belőlük. E megfordítható folyamatokat az alábbi egyenletek fejezik ki:

$$(NH_4)_2CO_3 \leftrightarrow 2NH_3 + CO_2 + H_2O$$
$$(NH_4)HCO_3 \leftrightarrow NH_3 + CO_2 + H_2O$$
$$(NH_4)_2S \leftrightarrow 2NH_3 + H_2S$$
$$NH_4CN \leftrightarrow NH_3 + HCN$$

Az ammóniát lúgosítással és azt követően kiforralással kell kiűzni a gázvízből. Lúgosítás nélküli kiforralással ugyanis az ammóniának csak egy része (a szabad ammónia) űzhető ki tisztán, a többivel együtt szén-dioxid, illetve illékony savak is távoznak az oldatból. A gázvízből kiforralt ammóniát vízben vagy híg kénsavban elnyeletve töményebb ammóniaoldatot, illetve ammonium-szulfát-oldatot állítanak el. Gyakorlati jelentősége elsősorban az utóbbi módszernek van. Az ilyen úton előállított ammónium-szulfátot főképpen műtrágyázási célra használják.

Először Borsodi Nitrogénművek Nemzeti Vállalat a neve (1949) és a Vegyiművek Beruházási Vállalathoz tartozott. 1952-től Sajómenti Vegyiművek az elnevezése. Még ebben az évben megalakult a Borsodi Ipari Tröszt és ennek irányítása alá került a vállalat.

1954. július 3-án a Borsodi Ipari Tröszt, a Sajómenti Vegyiművek és a Borsodi Kokszművek összevonásával született meg a Borsodi Vegyi Kombinát. A gyártás elindulását itt is, még a beruházások során a krónikus munkaerőhiány, a pénzhiány nehezítette és késleltette.

Nitrogénüzem

A Borsodi Vegyi Kombinát barnaszén alapanyagból soha sem gyártott vegyi anyagokat. A kokszoló nem adott alapanyagot a vegyiparhoz, ezért aztán hazai és import kokszból dolgoztak. Egé-

szen 1964-ig találtunk koksz felhasználásra adatokat (1958: 25828 t, 1959: 64808 t, 1960: 72147 t, 1961: 86971 t, 1962: 91822 t, 1963: 10875 t, 1964: 10516 t), bár 1962-ben már elindult a földgáz felhasználás is.

Az üzem kokszgenerátoraiban előállított nyersgázt kéntelenítették, mosták, tisztították, majd 300 bar nyomásra sűrítve, két NEC-konverterben ammóniává alakították. Az ammónia elégetésével salétromsavat és ammonnitrátot nyertek, ezt mészkőporral keverték. Így ez lett a végtermék a nitrogéntartalmú műtrágya.

A műtrágyagyár 1955 nyarára készült el, de sok hibával volt terhelt. 1955. augusztus 19-én kezdte meg a termelést, de 1956. április 10-én le kellett állítani a gyárat! Szeptember 30-án tudtak újraindulni, de ekkor egy szintézisgáz kompresszor súlyosan meghibásodott. A folyamatos termelés ezért csak 1958. júniustól indult újra.

Borsodi Vegyi Kombinát
főépület és a műtrágya raktár

A műtrágyagyár első bővítése már 1959-ben elkezdődött. Ezzel párhuzamosan keresték a megoldást a drága koksz alapanyag kiváltására. Ezt később meg is oldották és a gyár néhány éven belül átállt földgáz alapanyagra.

Mi maradt mára?

A borsodi kooperáció keretében tehát az elképzelések nagy része magvalósult.

- ✓ A szénbányászat a térségben felfejlődött, megépült a központi szénosztályozó, amely aztán az 1980-as években nehézszuszpenziós szénmosóval is kibővült. Az osztályozó és kiszolgáló létesítményei csaknem hatvan évig működtek. A Borsodi Szénbányák 2003 év végi bezárása után néhány bánya még működött kft formában. A legtőkeerősebb az AES Borsodi Energetikai Kft volt – amerikai tulajdonban és irányítással – amely az berentei és tiszapalkonyai erőműveket is birtokolta, valamint Lyukóbányát, a szénosztályozót és a függőkötélpályát is.

  A borsodi szénbányászat teljes megszűnését végül is az okozta, hogy a berentei hőerőmű korszerűsítését, melyet AES kezdeményezett és finanszírozott volna, (korszerű, cirko - fluid ágyas kazán rendszerűvé alakítás, nagy hatásfokkal való tüzelés, szabályozott káros anyag kibocsátás az európai normák szerint…) a

politika nem támogatta. Ilyen módon az amerikai cég kivonult az országból, a bányák pedig felhasználó nélkül maradtak.

A bányák, a szénosztályozó és kiszolgáló létesítményei – kötélpályák, iparvágányok, szénpályaudvar – rendező, már csak emlékek és fényképeken vannak meg.

A hőerőmű még néhány évig működött, import szénnel, fával tüzeltek benne, de aztán feladták a reménytelen küzdelmet. Jelenleg a lebontására vár.

- ✓ A vegyiművek a sokadik átalakulás és tulajdonosváltozás után jelenleg is működik, most éppen kínai tulajdonban és a kezdetekhez képest sokkal szerényebb munkavállalói létszámmal és a kezdetekhez képest teljesen más vegyipari termékskálával.

- ✓ A Kandó – féle vízi erőmű egyáltalán nem valósult meg.

- ✓ A bányavasutakon a villamos vontatás – főleg a földalatti bányaterekben – egészen a borsodi szénbányászat megszűnéséig működött. Igaz, hogy az idők során egyre korszerűbb lett, és az egyenáramú motorokkal hajtott mozdonyok fejlődtek ki, szemben a többfázisú, váltakozó áramú kezdettekkel, de az alapokat Kandó Kálmán és a Ganz gyár rakta le térségünkben is.

- ✓ Az 1872-ben épített Miskolc – Bánréve vasútvonal 1983-ban Kazincbarcikáig villamosítva lett. Sajnos a felsővezeték tovább már nem épült, mert az itteni bányászat, kohászat és ipar rövidesen hanyatlásnak indult és felszámolásra került. Ugyanerre a sorsra jutott az ózdi és diósgyőri kohászat is. A vasút e területen megbízók nélkül maradt. A bányászati - kohászati iparvágányok egymás után szűntek meg és bontották el ezeket. Ugyanerre a sorsra jutott a berentei szénpályaudvar is, amely fénykorában akár napi 20 – 22 ezer tonna osztályozatlan szenet is fogadott, illetve jó néhány ezer tonna osztályozott szenet küldött aztán tovább az ország számos vasútállomására a különböző fogyasztóknak.

A szerző

1951-ben születtem Bánrévén. Családunk a Magyar „Tőkés”, a Bakó, és a Rónaföldi (Ruszin) családok révén, a vasúthoz és a községhez kötődött, ahová a trianoni diktátum sodorta össze őket. A család férfijai közel 100 éven keresztül álltak a MÁV szolgálatában 1896-tól kezdődően.

Az általános iskola 1-7. osztályait Bánrévén végeztem el. A család Kazincbarcikára költözése miatt a 8. osztályt az ottani, Május 1. úti Általános Iskolában fejeztem be.

Középiskolai tanulmányaimat a Ságvári Endre Gimnázium és Szakközépiskola, bányászati szakközépiskolai szakán végeztem és 1969-ben érettségiztem.

Az egyetemi tanulmányok előtt 1 évig katonai szolgálatot töltöttem Szegeden a 21. önálló páncéltörő tüzérosztálynál (MN 3793).

1975-ben védtem diplomámat, a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem gépészmérnöki karán. Gépgyártástechnológus, szerszámozási szakos mérnök lettem.

A középiskolai szakmai élmények hatására ezután a Borsodi Szénbányáknál álltam munkába 1975-ben. Különböző helyeken és munkakörökben dolgoztam, 1982-től főmérnökként, egészen a vállalat 1993. év végi megszűnéséig.

1994-2004. között a Nord Holding Kft műszaki igazgatója voltam. 2004-től egyéni vállalkozásában (RZ TERV Mérnöki Vállalkozás) terveztem, gyártattam, szakértettem.

2008-ban nyugdíjba vonultam, korkedvezménnyel, de vállalkozásában továbbra is folytatom a mérnöki munkát. Aztán a jogszabályi változások miatt nem lettem nyugdíjas, ismételten 2013-ban, immáron másodszor is, véglegesen nyugdíjas lettem.

Az Országos Bányászati és Kohászati Egyesület tagja vagyok, amely szakmai szervezetként, de az évszázados bányászati-kohászati hagyományok őrzőjeként is jelentős munkát végez.

Társaimmal, több mint húsz évvel ezelőtt létrehoztuk a *„Bányagépészet a Műszaki Fejlődésért Alapítvány”* –t, hogy továbbvigyük a szakma hagyományait, megoldásokat keressünk a jelenkor problémáira és a lehetőségekhez mérten támogassuk a szakma pályakezdő, fiatal mérnökeit.

Egyéb munkáim és elfoglaltságaim mellett helytörténeti, had- és repüléstörténeti anyagokat gyűjtök. Folytatom a családi anyagok gondozását, rendezését.

Már elkészült az ózdi cserkészrepülés, valamint a bánrévei sportrepülés és a repülőtér történetével foglalkozó munkám is. Ezeken kívül kutatom Bánréve fellelhető történeti, írásos anyagait, melyet rövidesen rendezni tudok majd.

Mindezek mellett sikerült feldolgozni a borsodi és ózdvidéki szénbányászat eseményeit egy kronológiában, az itteni ipar- és bányavasutak történetével foglalkozó munkámat is befejeztem.

A könyvek egy része a Magyar Elektronikus Könyvtárban már megtalálható.

A múlt történéseit csak az akkori politikai, gazdasági technikai, technológia, társadalmi környezet sajátosságai szerint lehet és kell értékelni, nem pedig a mai tudásunk szerint! Aki nem így tesz, az bizony súlyos logikai hibát vét.

A ma fiataljainak mondom: a mostani csodálatos technikai dolgok, amelyek ténylegesen a jelenkor csúcsai, ötven, száz év múlva megmosolyogtató tárgyak lesznek, mert a tudás és az idő sokszorosan meghaladja majd azokat.

Hiszem tehát, hogy az elődeink munkája, tehetsége, szorgalma nélkül ma nem tartanánk itt. Sokkal előbbre lehetnénk, ha hazánkat sok súlyos megpróbáltatás nem érte volna az elmúlt évszázadokban, de amit elődeink tettek az nem kevés.

„Minél messzebbre nézel hátra, annál messzebbre látsz előre.”

Winston Churchill

Név- és tárgymutató

„A magyar energia-gazdaság”, 41
„AF” gépek, 8
„F” motorok, 7
„FF” háromfázisú indukciós motor, 7
„majormezei”, 25
31. Állami Építőipari Tröszt, 121
Abelovszky Tamás, 18
Ács Jenő dr, 96, 100, 101
AES Borsodi Energetikai Kft, 124
Alacska, 46
alacskai bánya, 31, 111
Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Részvénytársaság, 20
Alacskai Kőszénbánya és Villamossági Rt, 4, 20, 21, 22, 23, 27, 30, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 42, 43
Alex Ede, 83
Alex főfelügyelő, 55
Alex Jenő, 55
Állami Építőipari Tröszt, 118
Április 4. Gépgyár, 121
Arató Béla dr, 66, 70, 96, 100
Auer György dr, 95, 96
Bagossy Béla, 28, 30, 38
Balatonfûzfô, 113
Bamert Bányagépgyár,, 118
Bánréve, 43, 125, 127
Bánréve – Miskolc vasút, 43
bánrévei sportrepülés, 127
Bányagépészet a Műszaki Fejlődésért Alapítvány, 127
bányamozdony, 19
Bányászati Tervező Intézet, 118
bányavasút, 19, 20
Baranyai Gábor, 91
Baranyi Sándor, 48
Barcika, 43
Bárdos György dr, 50
barnaszénkokszoló, 115
Baross-akna, 19
Bartha őrnagy, 78
Bary Zoltán dr, 58, 59, 66, 69, 70, 72, 74, 76, 78, 81, 86, 91, 92
Baumfeld Lajos dr, 51
Becker Ágoston, 30
Béke előkészítő Iroda, 41
Békésmegyei közlöny, 48
Benedek-Kandó-Vicián, 41
benzol, 28, 29
Berente, 4, 20, 21, 22, 28, 41, 46, 48, 77, 111, 115, 118, 119, 120
Berentei "Imperial" Vegyészeti gyár Rt, 27
berentei rendező pályaudvar, 120
Berentei Szolgáltató Vállalat, 119
Berényi Sándor, 54, 55
Berényi Sándor dr, 54
Bihary Károly, 85, 94
Bodry László, 30
Bóka Zoltán dr, 49
Bolzano, 8
Borsodi Erőmű, 120, 121
Borsodi Hőerőmű, 43
Borsodi Ipari Tröszt, 118, 123
Borsodi Kokszművek, 121, 123
borsodi kombinát, 113
borsodi kooperáció, 111, 114, 115, 116, 117, 124
Borsodi Kooperáció, 122
Borsodi Nitrogénművek Nemzeti Vállalat, 123
Borsodi Szénbányák, 21, 124
Borsodi Vegyi Kombinát, 123, 124
br. Szterényi József,, 38
Bubics Jenő dr, 52
Bubics vizsgálóbíró, 50
Budapesti Czim- és Lakásjegyzék, 27, 35, 38, 39
Cholnoky, 41
Compagnie de Fives–Lille gyár, 6
Compagnies des Mines d’Antracites de la Mur, 20
creosot, 50, 84, 85
Czang János, 87
Csonka Elemér dr, 96, 97
Darvai János dr, 66, 73, 87
Déli Hírlap, 48
Delmár Tivadar, 20
Delmár Walter, 21, 27
Diósgyőr, 18
Diósgyőri Vasgyár, 18, 31
Dobrovits Lajosné, 34
Dombovár, 74, 76
Dorog, 30
dr, Goltner Dénes, 40
dr. Csonka Elemér, 95
dr. Dorner Béla, 58, 67, 95, 98
dr. Gara, 55, 94
dr. Gara Dezső, 55
dr. Guóth Béla, 42
dr. Heves Lajos, 53
Dr. Izsó István, 35

dr. Jankovics Tibor, 58
dr. Kassay Gyula, 58
dr. Láng Miklós, 59
dr. Madarász Ernő, 27, 30
dr. Mészner Tivadar, 95
dr. Miklós Elemér, 30
dr. Móry Béla, 38
dr. Papp Miklós, 38
dr. Salgó Imre, 28, 35, 38, 39, 46, 48, 56, 57, 58, 59, 95, 98
Dr. Salgó Imre, 38
dr. Schréter Zoltán, 21, 22, 23
dr. Vajda Ödön,, 53
dr. vitéz Ottrubay Dezső, 52
dr.'Dorner Béla, 57
Dunaföldvár, 113
Dunapentele, 112, 113
Edelény II., 118
Egyesült Gép és Fémárugyár, 49
Egyesült Gép- és Fémárugyárak Részvénytársaság, 49
Erbert Gyula, 93
Észak magyarországi Kőszénbánya Rt, 35
Etsch vízerőmű, 8
Evians-les-Bains, 8
Farkaslyuk Tólápa, 118
fázisváltós mozdonyok, 10
Fejér Géza dr, 50
floridsdorfi mozdonygyár, 9
Fojtán István, 7, 8, 9, 10, 19, 20
Ganz, 6, 7, 8, 9, 10, 18, 19, 20, 28, 60, 119, 121, 125
Ganz - Kandó – Ratkovszky, 13
Ganz és Társa – Danubius Rt, 9
Ganz Villamossági Rt, 9, 10, 28
Garami Béla dr, 69
Garami Pál, 71
Gazdasági Kőszénbánya, 31
Gergics Károly dr, 99, 101
Glötzer József, 76
Grossmann Simon, 35, 38, 39
Groszheinl Mátyás, 48
Grün Béla dr, 55
guajakol, 50
Gulácsy Kálmán, 30
gyalári vasút, 18
Györffy Miksa, 84, 85
Györki József dr, 59
hadifogoly, 117
Hajós Gyula, 49
Hajós Manó, 38, 49, 51
Hankiss Szilárd, 59
Heinrich Antal, 21, 25
Herzog – féle bankház, 96
Herzog-cég, 51
Hibbey Hosztyák Albert, 19
hiperinflációs folyamat, 46
Hirschler Pál, 48
Hochstaedter Lajosné, 92
Hoffstaedter Lajosné, 46, 92
Hofstädter Lajosné, 38
Horváth Károly, 76, 94
Horváth László, 30
Hübsch Gusztáv, 89
ifj. Nagy János, 88
IG Farben Industrie, 46
III. katonai felmérés, 43
Imperiál, 28, 29, 33, 34, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 64, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 81, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 111
Imperiál – ügy, 4, 44, 47
Imperiál R.T, 48, 65, 71, 94, 96, 97, 98, 99, 100, 101
Imperiál Rt, 29, 34, 46, 48, 60, 71, 72, 74, 86, 87, 92, 111
Imperial Vegyészeti Gyár, 28
Imperial Vegyészeti Gyár Rt, 4
Imrédy Kálmán, 55, 74
infláció, 45
Ivánka, 48
Jakab Lajos, 88
Jakabffy Károly, 74, 76
Jenei Károly, 21, 25, 34, 40
Joós István, 19
jóvátétel, 45
Jóvátételi Bizottság, 45
Józsa Imre, 48, 51, 56, 57, 58, 59, 64, 86, 87, 95, 96, 98, 100, 101
Kálazy Sándor dr, 52
kamragáz, 29
Kandó – fázisváltó, 12
Kandó féle bányavasút, 18
Kandó Kálmán, 2, 4, 5, 6, 7, 17, 18, 19, 20, 21, 27, 28, 29, 30, 33, 34, 38, 39, 41, 42, 43, 46, 60, 111, 121, 125
Kandó mozdonyok, 19, 20
Kassai Béla dr, 56, 59, 78, 100
Kassay Béla dr, 82, 87, 96, 101
Katonai Műszaki Kisegítő Alakulatok, 118
kátrány, 28, 76, 86, 92
Kazincbarcika, 42, 113, 115, 116, 117, 127
kazincbarcikai rabtábor, 118
Kéler Béla dr, 99, 101
Keller István, 92

Kéri István, 92
Királyi József Műegyetem, 6
Kirschmayer Ödön, 69, 70
Kirschnayer Ödön, 69
Kiss András, 48, 51, 57, 58, 59, 65, 66, 87, 96, 101
koksz, 29, 60, 76
kokszolómű, 46, 113, 121
Komlós Hugó, 48, 51, 52, 56, 57, 58, 59, 64, 95, 96, 98, 100, 101
Komlós Hugó., 108
Kóródi József, 116
Kossuth – díj, 122
Kossuth-díj, 122
Kovács József, 30
KÖMI, 117, 118
kőszénkátrány, 29
közép-dunántúli iparvidék, 113
Közérdekű Munkák Igazgatósága, 117
Központi Szénosztályozó, 43
kreozet, 50, 84
kreozol, 50
kreozot, 50, 84
Kulcsár Miklós, 54
Kunst bíró, 50, 51
Kunst Győző dr, 50
La Motte d’Aveillans, 20
Láng Gépgyár, 121
Laurencsik András, 31
Leonardo da Vinci, 3
lepárló, 25
Lévai Tibor dr, 56
Lezák János, 31
Liebeter Gusztávné, 39, 40
Loyczel dr, 100
Lurja Gyula, 93
Lux Ernő, 81, 82
Lux igazgatóhelyettes, 55, 83
Lyukóbánya, 124
M44. mozdony, 119
Magyar Általános Kőszénbánya Rt, 30
Magyar Dolgozók Pártja, 112
Magyar Dunántúli Villamossági Rt, 28
Magyar Elektronikus Könyvtár, 128
Magyar Királyi Állami Vasgyárak, 18, 19
Magyar Királyi Államvasutak, 48
Magyar Távirati Iroda, 48
Magyar Vízügyi Hivatal, 42
Magyari László, 90
Magyarország vízi erői, 41
Major Máté, 116
Makray adjunktus, 78
Makray Imre, 80
Maléter Pál, 118
Mánik Lajos, 31
Mánik Sándor, 31
Márton Sándor, 58, 59
Márton Sándor dr, 59, 62, 63, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 77, 79, 84, 86, 87, 90, 92, 93
Márton Sándor dr., 81, 84, 86, 87, 89, 93
Második katonai felmérés, 24
MÁV, 11, 25, 30, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 93, 94, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 103
MÁV dombóvári telítőtelep, 93
MÁV püspökladányi telítőtelepe, 57
MÁV Vontatási Főnökség Berente, 120
MDP, 112, 113, 114, 115
Medvigy Gábor dr, 73, 82, 92
Melczer István dr, 65, 69, 73
Merano, 8
Meszlényi Artúr dr, 50, 51
Mészner Tivadar dr, 96
Miklós Ödön, 20, 27
Miskolc – Bánréve vasútvonal, 125
Mitukh János, 88
MTI, 4, 28, 31, 40, 47
munkaszolgálatos katonák, 118
műbenzin, 29
Nagy Gábor, 122
Nagy Sándor, 93
Nagyvárad, 48
Národny Dennik, 48
Nécsey Imre dr, 58
Nehézipari Műszaki Egyetem, 127
Német Demokratikus Köztársaság, 121
Német Miklós, 31
Népszava, 48
neutrálolaj, 30
Nicola Romeo mozdonygyár, 9
Nord Holding, 127
Nyírvidék, 103, 105, 106
O & K, 49
óbudai gázgyár, 76
OHE, 50, 71
Orenstein & Koppel, 49
Orenstein és Koppel, 49
Orenstein és Koppel A.G, 49
Ormos IV, 118
Országos Bányászati és Kohászati Egyesület, 127
Országos Hitelvédő Egylet, 50
Országos Tervhivatal, 111
OT, 56, 111, 112, 113, 114
Ottlik György, 27, 30
Ottlyk György, 21

Ottlyk Iván, 21
Özv. Dobrovits Lajosné, Kandó Sára - Ilona, 34
Palotai Kovács Károly dr., 52, 53
Pap Miklós dr, 77
Papp Miklós, 51, 68, 93
Párizs–orléans-i vasúttársaság, 9
Pataky Árpád, 88
Payr Hugó, 55, 73, 74, 76, 77, 78, 81, 82, 83, 87, 89
Pázmándy Dénes, 54
Pázmány Péter Tudományegyetem, 6
Pereces, 19
Pereces Új akna, 19
Pereces Új ikerakna, 19
Pesthy János, 84
Pola, 6
Priedrich Rezső dr, 59
Püspökladány, 76, 90
rabmunka, 117
Réti József, 92
Rónaföldi Zoltán, 2, 19, 25, 33, 42, 43, 117, 118, 119, 120, 121
Rudabánya, 18
Ruszkay István, 82
Rüdgers, 46
RZ, 127
RZ TERV Mérnöki Vállalkozás, 127
Ságvári Endre Gimnázium és Szakközépiskola, 127
Sajó, 21, 42, 43, 111, 112, 115
Sajómenti Vegyiművek, 123
Sajószentpéter, 21, 25, 35, 41, 42, 43, 113
Sajószentpéter III. akna, 35
Salgó Imre, 39, 48, 50, 51, 52, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 75, 96, 101
Salgó Imre dr, 50, 51, 60, 61, 63, 75, 96, 101
Salgó Ottó, 50
Salgótarjáni Kőszénbánya Rt, 21, 25, 30, 34, 40, 60
Samarjay Lajos, 71, 72, 73
Sár István, 92
Schlattner Jenő, 29, 61
Schwartz József, 86
Sebestha Ferenc, 31
Segélyalap, 27, 28
Sipos Antalné, 27
Societa Italiana Westinghouse, 9
Spohner Márton, 52, 53
Steinkohlenbergbau und Elektrizitäts-Actiengesellschaft Alacska, 27
Sugár István, 33
Sulyák Gyula, 90
Susánszki Ferenc, 86
Sütő utcai Evangélikus Gimnázium, 6
Szabolcsi Hírlap, 106, 107, 108, 109
Szádeczky Lajos dr., 56
Széchy István, 53, 55
Szécsey István, 11
Szeles I, 118
Szenczy Béla, 65
Szentiványi Ferenc, 52
Szőke Sándor dr, 69, 70, 82, 87, 96, 100, 101
Sztálin Vasmű, 114
Szterényi József báró, 53, 54
Szűcs Gábor László dr., 39
Szűcs János dr, 52
Szüsz Lajos, 38
Tahi Frigyes, 52
Takács Gyula, 57, 58, 59, 63, 67, 78, 92, 95, 98
talpfatelítőolaj, 50
Teleki Pál, 41
telitőolaj, 63
telítőtelep, 57
TERINT, 111, 112, 113
Területrendezési Intézet, 111
tiszalöki tábor, 118
Tivadar János, 91, 92
Töreky - tanácsa, 53, 55
Trettina Jenő, 53
Trianon, 43
trianoni diktátum, 42
Új Nemzedék, 54, 83
Ungár Urvölgyi Sándor, 82
Ungvári Pál, 90, 91
Vajda Ödön dr, 54
Vajdahunyad – Gyalár, 19
vajdahunyadi kohómű, 18
Valtellina-Vasút, 8
Várépítési Parancsnokság, 9
Varga József, 29, 75
Vargha József dr, 79
Várpalota, 113
vaskombinát, 112, 113
VEB Bergmann – Borsig, 121
VEB Brücken- und Stahlbau Leipzig, 121
Vegyiművek Beruházási Vállalat, 123
Venter János, 31
Veréb András, 61, 87
Veszprém, 113
Viczián Ede, 41, 42, 43
világháború, 20, 29, 34, 41, 43, 45, 46, 73
Villamos Erőmű Tervező és Szerelő Vállalat, 121
Villanyszerelő Ipari Vállalat, 121
vitéz Horthy Miklósné, 31
vízi erőmű, 42, 43, 125
vontatási főnökség, 119
Wahl Frigyes, 52, 53, 55
Walko Lajos, 60
Wolff Artúr, 94

Zakariás László, 94
Zboray Sándor dr, 50
Zipernowsky Károly, 6
Zsurkay Zoltán, 35